

# Meyer M.W. - The Gnostic Discoveries

TAM METİN EKSİKSİZ TÜRKÇE TERCÜME (194 Sayfa)  
Gnostik Araştırma Kütüphanesi Arşivi

## --- SAYFA 1 [Görsel / Boş] ---

## --- SAYFA 2 ---

1 Gnostik Keşifler Nag Hammadi Kütüphanesinin Etkisi Marvin Meyer

## --- SAYFA 3 ---

2 İçindekiler Teşekkür Giriş Gnostik Bilgelik: Eski ve Modern 1 Gübre, Kan İntikamı ve Kodeksler Nag Hammadi Kütüphanesinin Keşfi 2 Mısır Kumlarından Kıpti Metinleri Nag Hammadi Kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi 3 “Ölümü Tadmayaacaklar” Thomas ve Thomas İncili'nde Yaşayan İsa'nın Bilgeliği Metinler 4 İçgörü Bilgeliği Düşüş Yuhanna ve Sethian Metinlerinin Gizli Kitabında Sophia'nın Restorasyonu ve Restorasyonu 5 Hristiyan Mistik Valentinus Hakikat İncili ve Valentinianus Metinlerinde Bilgi Yoluyla Kurtuluş 6 Diğer Nag Hammadi Metinlerinde Bilgeliği Açığa Çıkaran Hermes, Derdekeas, Thunder ve Mary Nag Hammadi Kütüphanesi Sonrası Sonsöz Keşifleri Ek Nag Hammadi Kütüphanesi Metinleri ve Berlin Gnostik Kodeksi

## --- SAYFA 4 ---

3 Not Kaynakça Yazar Hakkında Marvin Meyer'in Diğer Kitapları Telif Hakkı Yayıncı Hakkında

## --- SAYFA 5 ---

4 TEŞEKKÜR Chapman Üniversitesi'ne ve Griset İncil ve Hristiyan Çalışmaları Kürsüsü'ne bu kitapla ilgili araştırmamı destekledikleri için minnettarlığımı İFADE ETMEK İSTİYORUM. Harper San Francisco'dan Eric Brandt, Kris Ashley ve Lisa Zuniga bu kitabın hazırlanmasında özellikle yardımcı oldular ve Claremont Lisansüstü Üniversitesi Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü personeli burada çoğaltılan fotoğrafların bulunmasında yardımcı oldular. Yıllarca Mısır'ın kumlarında benimle hem kelimenin tam anlamıyla hem de mecazi olarak yürüyen eşime ve çocuklarıma özel teşekkürlerimi sunuyorum.

### --- SAYFA 6 ---

5 GİRİŞ GNOSTİK BİLGELİK ESKİ VE MODERN Nag Hammadi kütüphanesini, tarihi İsa'nın dünyasını, Yahudilik ve Greko-Romen din okullarını ve Hristiyanlığın çeşitlerini oluşturan kadim metinlerin keşfedilmesinden bu yana, bir zamanlar olduğundan oldukça farklı görünmeye başladı. Gnostik Keşifler adlı bu kitapta, Thomas İncili, Yuhanna Gizli Kitabı, Gerçeğin İncili ve Nag Hammadi kütüphanesinin keşfinde gün ışığına çıkarılan diğer metinlerin ışığında İsa, Yahudilik, Greko-Romen dini ve erken Hristiyanlık dünyasının karakterini değerlendirmeyi ve bu antik dünyaya dair yeni bir anlayışın modern dünyamızı ne ölçüde etkileyebileceğini önermeye çalışıyorum.<sup>1</sup> Nag Hammadi kütüphanesinde bulunan metinlerin çoğu ve Berlin Gnostik Kodeksi gibi ilgili koleksiyonlar, genellikle "gnostisizm" olarak adlandırılan, Yunanca gnosis, "bilgi" kelimesinden türetilen bir terim olan mistik bir maneviyatı temsil eder.<sup>2</sup> Bu kitabın başlığı da buradan gelmektedir. NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİNDEN ÖNCE Nag Hammadi kütüphanesinin keşfinden önce, "gnostisizm" tipik olarak erken dönem ve zararlı bir Hristiyan sapkınlığı olarak düşünülüyordu ve gnostik din hakkındaki bilgilerimizin çoğu, ilk kilisede ortodoksluğu kurmaya ve sapkınlığı açığa çıkarmaya çalışan Hristiyan sapkın bilimcilerin yazılarından derlenmişti. Hristiyan sapkın bilimciler, inanç ve yaşam meseleleri konusunda Hristiyan gnostiklerle şiddetli bir şekilde görüş ayrılığına düştüler ve bunun sonucunda da gnostik inananları aşağılık sapkınlar olarak tasvir ettiler. Şüphesiz mezhep bilimcilerinin polemik niyetleri onların gnostiklere ilişkin anlayışlarını -ya da yanlış anlamalarını- etkilemiştir. İkinci yüzyılın ikinci yarısında Lyonlu Irenaeus, Heresies'e Karşı (Adversus haereses) başlıklı bir eser yazdı; burada gnostik dini uygulayanları sapkınlıkla suçladı ve onların "yanlış sözde bilgileri" ile mücadele etmeye çalıştı. Üçüncü yüzyılın başlarında, Romalı Hippolytus Tüm Sapkınlıkların Reddi (Refutatio omnium haeresium) adlı eserini yazdı.

### --- SAYFA 7 ---

6 Gnostik sapkınlara özel önem vererek, yalanın takipçileri olduğunu düşündüğü herkesi çürütmek. Daha sonra, dördüncü yüzyılda, Salamisli Epiphanius, sapkınlık standartlarına göre bile, her gnostik illet için ortodoks bir panzehir içeren Panarion veya İlaç Sandığı başlıklı, özellikle iğrenç bir eser yazdı.<sup>3</sup> Gnostik muhaliflerine karşı haklı bir öfkeyle dolup taşan bu ve diğer sapkınlık yazarlarından, gnostik dinin adil ve dengeli bir açıklamasını okumayı pek bekleyemeyiz ve Nag Hammadi kütüphanesinin keşfinden önce bu Heresiolojik önyargı, irfan tartışmalarının çoğuna nüfuz etti. Bununla birlikte, sapkın bilimcilerin ve diğer ilk Hristiyan yazarların yazılarında, gnostik fikirlerin sunumları ve gnostik metinlerden alıntılar vardır; bu, gnostiklerin kim olduğuna dair en azından bir miktar anlayış sağlayabilir ve Nag Hammadi keşfinden önceki gnostik yaşam ve düşünce üzerine akademik yorumcular bu sunumlara ve alıntılara dayanıyordu. Her ne kadar heresiolojik açıklamalar taraflı olsa ve gnostik dinin pek çok özelliğini açıkça çarpıtsa da, bu açıklamaların dikkatli ve eleştirel bir şekilde okunması, Simon Magus, Helena, Marcellina, Basilides, Valentinus ve Marcus gibi birinci ve ikinci yüzyıllara ait önemli gnostik figürlere ve temsil ettikleri gnostik hareketlere ışık tutabilir. Zaman zaman mezhep bilimcileri gnostik kaynaklardan alıntılar yapar veya bunları başka kelimelerle ifade ederler. Hippolytus, Thomas İncili'nin bir versiyonundan ve genellikle Naassene Vaazı olarak anılan bir metinden gelen iki sözden alıntı yapıyor ve Justin adında bir gnostik öğretmen tarafından yazıldığı söylenen Baruch Kitabı adlı bir eserden uzun pasajlar aktarıyor. (Hippolytus, Baruch'un Kitabı'nı okuduğu en iğrenç kitap olarak adlandırır; bugün, modern duyarlılıklarımızın bir sonucu olarak, metni oldukça farklı bir şekilde değerlendirebiliriz.) Apokrif Thomas'ın Elçilerin İşleri'nde "İnci İlahisi" ve uydurma Yuhanna'nın Elçileri'nin içinde "Haç'ın Yuvarlak Dansı" vardır. Heresiologlarda ve ilk Hristiyan yazarlarda bulunan bu metinler, Nag Hammadi kütüphanesinin keşfinden önce, gnostikler ve gnostik din hakkında mümkün olduğunca fazla bilgi edinmek için kullanıldı.<sup>4</sup> Nag Hammadi metinleri bilinmeden önce, gnostik gelenekleri araştırmak isteyenler tarafından incelenebilecek birkaç başka gnostik kaynak da vardı. Askew Kodeksi olarak adlandırılan kodeks veya eski kitapta, Pistis Sophia başlıklı geniş bir çalışma vardır ve Bruce Kodeksinde üç zor metin vardır, iki Jeu Kitabı ve başlıksız bir gnostik metin.<sup>5</sup> Bunlara, Hermetik eserler gibi başka metinler de eklenebilir.

## --- SAYFA 8 ---

7 Corpus Hermeticum, Orta Doğu'dan Mandaean metinleri ve belki de Akdeniz bölgesinden ve Asya'nın her yerinden Maniheizm metinleri.6 Birkaç bilim adamı aynı zamanda olası gnostik motifleri olan büyülü mücevherleri de inceledi: Yao Abrasax Sabaoth Adonaios gibi gnostik metinlerden de bilinen kazanmış isimlerin eşlik ettiği, bacaklar ve ayaklar için horoz veya eşek başlı, yılan başlı figürler.7 Bunlara dayanarak Nag Hammadi keşfinden önce gnostik dini inceleyen bazıları önyargılı, bazıları belirsiz, bazıları belirsiz olan eski kaynaklar, gelenekler üzerine düşünmüş ve ellerindeki imkanlarla gnostikleri tanımlamak ve değerlendirmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Sınırlamalara rağmen bazı katkıların değerli ve anlamlı olduğu ortaya çıktı. Nag Hammadi kütüphanesinin keşfinden önce, bilim insanları ve akademisyen olmayanlar tarafından gnostikler hakkında yazılan kitaplardan William Blake'in Dört Zoas'ı, Carl Jung'un Ölümlere Yedi Vaaz (Septem Sermones ad Mortuos), Adolf von Harnack'ın History of Dogma'sı, Walter Bauer'in İlk Hristiyanlıkta Ortodokslik ve Sapkınlık, Rudolf Bultmann'ın Yuhanna İncili ve Gnosis'ten bahsedilebilir. ve fantastik Geist ve Hans Jonas'ın Gnostik Din'i. Hans Jonas'ın eserlerinin özellikle etkili olduğu kanıtlandı. Gnostik din konusundaki araştırmalarında Jonas, gnostik ilke ("geç antik çağın ruhu") ile gnostik hareket arasında bir ayrım yapıyor. Gnostik dinin, "dünyaya, insanın onun içindeki yabancılaşmasına ve tanrının dünyevi doğasına dair belirli bir anlayışa sahip" bir bilgi dini olduğunu ileri sürer.8 Bu bilgi, diğer dini geleneklerden alınan ve ayrıntılı bir dizi sembol kullanan bir mitoloji aracılığıyla ifade edilir. Jonas, gnostik yansımanın sonucunun dinsel ikiliğin, yer değiştirmenin ve yabancılaşmanın, "Tanrı ile dünya, dünya ile insan, ruh ile beden arasındaki mevcut uçurumun" ifade edilmesi olduğunu öne sürer.9 Bazı gnostikler (örneğin, Valentinianusçular) bu ikiliği ilksel bir birlikten türetmeye çalıştılar; diğerleri (örneğin Maniciler) sistemlerini birbirine zıt iki temel ilke üzerine kurdular. Jonas'a göre gnostik düalizmin tezahürleri, modern felsefi varoluşçuluk açısından yorumlanabilir. Gnostik drama, insanın kendini "atılmışlık", Geworfenheit, yani dünyada benliğin terk edilmesi olarak anlamasını vurgular. Jonas aynı zamanda şunu da itiraf ediyor: "Gnostik ve varoluşçu düalizm arasında tek bir temel fark gözden kaçırılmaz: Gnostik insan, düşmanca bir duruma sürüklenir,

## --- SAYFA 9 ---

8 tanrısal olmayan ve dolayısıyla insan karşısı doğa, modern insanı kayıtsız bir insana dönüştürüyor. Yalnızca ikinci durum mutlak boşluğu, gerçekten dipsiz çukuru temsil eder."10 Antik gnostikler ve modern varoluşçuların her ikisi de nihilist olabilir, ancak modern insanlar daha derin bir uçurumla, umursamaz uçurumla karşılaşır. Gnostikler için karanlıkta ışık ve uçurumda umut vardır. Hans Jonas, gnostik düşünce üzerine kitaplarını tam da Nag Hammadi'nin keşfinin haberi ortaya çıktığı sırada yazdı. Gnostik Din'de, ikinci baskıya ek: "Gnostisizm Alanındaki Son Keşifler" (bölüm 12).11 Jonas'ın gnostik dinin temel özelliği olarak düalizmle meşgul olmasını sorgulayabiliriz, ancak gözlemleri yararlı olmayı sürdürüyor. Her ne kadar Jonas, tartışmasına bilinmeye başlayan metinler hakkındaki son dakika düşüncelerini dahil edebilmiş olsa da, o bile bu metinlerin antik çağlardan ve geç dönemlere kadar gnoza ve dünyaya bakışımızı nasıl değiştireceğini hayal bile edemezdi. Antik çağlardan modern zamanlara NİL VADİSİNDEN ESKİ METİNLER Nag Hammadi kütüphanesinin ve ilgili metinlerin keşfinden bu yana, gnostik din ve bunun antik ve modern din üzerindeki etkisi temelden değişti. metinler gnostik metinler olarak sınıflandırılabilir - Thomas geleneğindeki metinler, Sethian, Valentinianus, Hermetik metinler ve kolayca sınıflandırılmayan bazı metinler, Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki metinler gibi eski metinlere ilişkin diğer keşifler, antik Oxyrhynchus'taki bir çöp yığnında bulunan çeşitli belgeler ve son zamanlarda mevcut olan yeni metinlerdir. İçinde Yahuda İncili de dahil olmak üzere daha fazla metin içeren kodeks.12 Bu kadar çok yeni dini metnin bulunması, antik çağlardan ve geç antik çağlardan itibaren gnostik din ile ilgilenen bilim adamlarının ve diğerlerinin coşkulu ilgisini çekti. Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki Kipti metinlerini çevirmek gibi zorlu bir görevi üstlenmek üzere üç büyük bilimsel araştırma ekibi oluşturuldu: Kipti Gnostik Kütüphane Projesi'ni oluşturan bir Amerikan ekibi. Claremont, Kaliforniya'daki Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü, Berliner Arbeitskreis für koptisch-gnostische adlı bir Alman ekibi;

### --- SAYFA 10 ---

9 Schriften; ve merkezi Quebec'teki Université Laval'da bulunan ve Bibliothèque copte de Nag Hammadi'yi üretmek için kurulan bir Fransız-Kanadalı ekip. Ayrıca eski ve geç antik dinlerin bireysel bilginleri ve öğrencileri dikkatlerini bu metinlere yöneltmişler ve bilimsel çalışmaları sayesinde çok sayıda makale ve kitap ortaya çıkmıştır. Bir İncil uzmanı ve profesyonel bibliyografyacı olan David Scholer, Nag Hammadi çalışmalarına katkıları listeleyen iki büyük cilt derledi: Nag Hammadi Bibliyografyası 1948-1969 ve Nag Hammadi Bibliyografyası 1970-1994. Ciltler arasında her yıl Novum Testamentum dergisinde bibliyografik bölümler yayınlamıştır. Kısacası bilim insanları ve yazarlar Mısır'daki bu metinler üzerinde verimli çalışmalar yürüttüler ve etkileyici sayıda makale ve kitap yayımlandı. Nag Hammadi'ye olan ilgileri akademinin ötesinde daha geniş bir kitleye hitap edenlerin yarattığı, bazıları daha akademik, bazıları daha edebi ve sanatsal olan katkılardan - Marburg'daki Philipps Universität'ta profesör olan Kurt Rudolph'un Gnosis'i; Edebiyat eleştirmeni Harold Bloom'un yazdığı Amerikan Dini; Philip K. Dick'in Valis'i; Rupert Wainwright'ın yönettiği Stigmata filmi; Wachowski kardeşlerin Matrix film üçlemesi; ve benzeri - iki yazar okuyucuların ilgisini özel bir şekilde çekti: Elaine H. Pagels ve Dan Brown. Elaine Pagels, güzel bir edebi üsluba ve zor dini temaları netlik ve zarafetle aktarma konusunda ender görülen bir yeteneğe sahip, gnostik ve erken Hristiyan dini üzerine çalışan seçkin bir akademisyendir. Pagels, The Gnostic Gospels ve Beyond Belief adlı kitaplarında okuyucuları gnostik maneviyatın, Hristiyanlığın ve antik dinlerin heyecan verici dünyasına davet ediyor ve Nag Hammadi metinleri ve erken Hristiyanlık dünyasından diğer dini belgeler hakkındaki tartışmasıyla bu metinler canlanıyor. (Çabalarından dolayı bir eleştirmen tarafından "gnostikleri yeşillendirmekle" suçlanmıştı; bu, eski sapkınlık perspektifini hatırlatan bir suçlamaydı.) Gnostik İnciller'de Pagels, Nag Hammadi kütüphanesinin metinlerini, metinlere yansıyan sosyal ve politik kaygıları vurgulayarak tanıtıyor. Yeni Ahit bilgini Robert M. Grant'ın ifade ettiği gibi, "Gnostiklerin spekülasyon fantezileri gibi görünen şeyler arasında toplumsal gerçekleri tespit etme konusunda bir dehası var."<sup>13</sup> Bu nedenle, gnostik metinler Tanrı'nın baba ve anne olarak çoklu tezahürlerini ilan ettiğinde, Pagels'in gözlemine göre, yeni ortaya çıkan Ortodoks kilisesinin tek bir Tanrı'ya -cennetteki bir babaya- ve tek bir Tanrı'ya olan bağlılığına karşıt olarak, erkek ve kadın tüm bilgi insanlarının otoritesini onaylıyorlar. piskopos - bir erkek

### --- SAYFA 11 ---

10 otorite figürü. Pagels, bu ve benzeri kaygıların günümüzde de ele alınmakta olduğu sonucuna varıyor: Tüm eski sorular -Hristiyanlığın başlangıcında keskin bir şekilde tartışılan orijinal sorular- yeniden açılıyor. Dirilişi nasıl anlamalıyız? Kadınların rahiplik ve piskoposluk görevlerine katılımı ne durumda? Mesih kimdi ve inanıyla ilişkisi nasıldı? Hristiyanlık ile diğer dünya dinleri arasındaki benzerlikler nelerdir?<sup>14</sup> Beyond Belief'te Pagels, Nag Hammadi kütüphanesindeki Thomas İncili'ne odaklanıyor. Tomas İncili'ndeki İsa'nın ikiz kardeşi Yahuda Tomas ile Yuhanna İncili'ndeki şüpheli Thomas arasındaki farkları tespit ediyor ve Tomas İncili'nde ilan edilen aydınlanma müjdesini Yuhanna İncili'nde ilan edilen İsa'ya olan inanç müjdesi ile karşılaştırıyor. Pagels, Yuhanna İncili'nin meşruiyet mücadelesinde günü kazandığını kabul ediyor, ancak Thomas İncili, Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve diğer gnostik metinlerde bulunan aydınlanmanın iyi haberi, Hristiyan bildirisinin önemli bir biçimi olmaya devam ediyor. Pagels, Thomas ve Yuhanna hakkındaki tartışmayı kimin haklı, kimin haksız olduğu suçlamalarının ötesine taşıyor: "Hristiyanların küçümseyici bir şekilde gnostik ve sapkın olarak adlandırdıkları şeyler bazen Hristiyan öğretisinin yalnızca bize yabancı olan biçimleri olarak ortaya çıkıyor - tam da John gibi Hristiyanların aktif ve başarılı muhalefeti nedeniyle yabancı." Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi, özellikle Meryem İncili ve Philip İncili. Brown'un kitabı bir romandır ve Brown'un zaman zaman ortaya attığı tarihsel iddialara ve bazı okurlarının yorumlarına ve şikayetlerine rağmen, bu şekilde okunması gerektiğini vurgulamak isterim. Da Vinci Şifresi, Kutsal Kan, Kutsal Kase<sup>16</sup> kitabında bulunan türdeki araştırmaları ve çılgın spekülasyonları geliştirir, ancak yine de eski metinlere ve bu metinlerdeki özgün temalara dayanmaktadır. Brown romanında Sir Leigh Teabing'e Sophie Neveu'ya Philip İncili ve Meryem İncili'nden pasajlar gösteriyor ve ardından Mary Magdalene ve Peter hakkında söylenenleri tartışıyorlar:

**--- SAYFA 12 ---**

Teabing, "Söz ettikleri kadın Mecdelli Meryem'dir. Peter onu kıskanıyor," diye açıkladı. "İsa Meryem'i tercih ettiği için mi?" "Sadece bu da değil. Riskler salt sevgiden çok daha büyüktü. İncillerin bu noktasında, İsa yakında yakalanıp çarmıha gerileceğinden şüpheleniyor. Bu yüzden Mecdelli Meryem'e kendisi gittikten sonra Kilisesini nasıl sürdüreceğine dair talimatlar veriyor. Sonuç olarak Petrus bir kadına ikinci keman oynamaktan duyduğu hoşnutsuzluğu ifade ediyor. Sanırım Peter biraz cinsiyetçiydi." Sophie ona yetişmeye çalışıyordu. "Bu Aziz Petrus. İsa'nın Kilisesini üzerine kurduğu kaya." "Aynı, tek bir nokta dışında. Bu değiştirilmemiş İncillere göre, Mesih'in Hristiyan Kilisesi'ni kurmak için talimat verdiği kişi Petrus değildi. Mecdelli Meryem'di." 17 Meryem ve Petrus'un rollerine ilişkin meseleler, Da Vinci Şifresi'nde kışkırtıcı bir biçimde sunulsa da, Meryem ve Filipus İncilleri ve diğer gnostik metinlerin konularıdır. Romanın algılanışının da gösterdiği gibi, bunlar bugün de güçlü konular olmaya devam ediyor. Gnostik BİLGELİĞİN ETKİSİ Gnostik Keşifler, Nag Hammadi kütüphanesi, Berlin Gnostik Kodeksi ve ilgili metinlerdeki gnostik bilgeliğin etkisini araştırıyor. 1. Bölüm, "Gübre, Kan İntikamı ve Kodeksler", Nag Hammadi kütüphanesinin ve diğer metinlerin keşfiyle ilgili unutulmaz hikayeleri anlatıyor ve keşifleri takip eden arkeolojik ve kodikolojik çabaların, Nag Hammadi bölgesindeki Hristiyanlık tarihi, ciltçiliğin doğası ve Nag Hammadi kodekslerinin derlenmesi hakkında nasıl yeni bir bakış açısı sağladığına dikkat çekiyor. "Mısır Kumlarından Kıpti Metinler" başlıklı 2. Bölüm, incelenen antik koleksiyonlardan belgeleri sunmakta ve içeriklerini değerlendirmektedir. 3. Bölüm, "Ölümü Tatmayacaklar", Nag Hammadi kütüphanesindeki en ünlü metin olan Thomas İncili'ni ve Thomas geleneğindeki diğer metinleri ele alıyor ve bu metinlerin Nasıralı İsa'ya nasıl ilgi çekici bakış açıları sağladığını gösteriyor. 4. Bölüm, "İçgörü Bilgeliği", gnostik metinler arasındaki bir klasiği, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nı ve Seth geleneğindeki içgörü, bilgelik ve bilgi yoluyla kurtuluşu ilan eden diğer metinleri tartışıyor. 5. Bölüm, "Hristiyan Mistik Valentinus", Hristiyan lider Valentinus'u ve metinlerini tartışıyor

**--- SAYFA 13 ---**

12 kendisi ve takipçileri tarafından bestelenmiştir. Valentinianus metinleri arasında muhtemelen bizzat Valentinus'un yazdığı bir vaaz olan Hakikat İncili; Nag Hammadi kütüphanesindeki bu Hristiyan vaazı ve diğer Valentinianus eserleri, Hristiyan mistisizminin doğası hakkında düşündürücü soruları gündeme getiriyor. 6. Bölüm, "Hermes, Derdekeas, Gök Gürültüsü ve Meryem", birkaç ek Nag Hammadi metninde kurtuluşa yardımcı olan erkek ve kadın figürlerini sunuyor. "Nag Hammadi Kütüphanesi Metinleri ve Berlin Gnostik Kodeksi" adlı Ek'te, tüm bu olağanüstü belgelerin gerçek içeriklerine genel bir bakış sağlamak amacıyla bu koleksiyonlardaki tüm metinler kısaca tanımlanmakta ve karakterize edilmektedir. Bu kitapta Nag Hammadi metinlerinin ve diğer eserlerin çok sayıda tercümesi yer almaktadır. Aksi belirtilmedikçe çeviriler bana aittir. Bunlar Thomas İncili, Meryem İncilleri, İsa'nın Gnostik İncilleri'nden veya diğer bilim adamlarıyla işbirliği içinde hazırlanan Nag Hammadi Kutsal Yazılarından alınmıştır. Bu kitapta adı geçen diğer bilim adamlarının çevirilerinin çoğu aynı zamanda Nag Hammadi Kutsal Yazılarında da yer alacaktır. Nag Hammadi metinleri ve Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki metinler için sayısal referanslar, sayıların sözler anlamına geldiği Thomas İncili hariç, Kıpti sayfa numaralarına atıfta bulunur. Köşeli parantezler metinsel düzeltmeleri, açılı parantezler ise metinsel düzeltmeleri gösterir. Diğer bilim adamlarının katkılarını takdir etmek ve daha ileri çalışmalar için öneriler sunmak amacıyla Notlar ve Kaynakça eklenmiştir.

### --- SAYFA 14 ---

13 1 GÜBRE, KAN İNTİKAMI VE KODLAMALAR NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİ'NİN KEŞFİ Kahire'nin yaklaşık 600 KİLOMETRE güneyinde ve Luksor'un 125 kilometre kuzeyinde, Yukarı Mısır'daki Nil Nehri'nin büyük kıvrımında Nag Hammadi şehri bulunmaktadır. Nil Vadisi burada özellikle güzel bir manzaraya sahiptir ve nehrin iki yanındaki kayalıklar oldukça büyük ve nehre yakındır, bu da yerleşimin olduğu vadiye etkileyici bir tanım kazandırır. Antik çağlardan beri Nil Nehri'nin suladığı bu vadi, Mısır topraklarının adı olan eski Mısır Kemit veya Kemi dilinde "kara toprak"tır. Modern isim olan Mısır, tıpkı "Kıpti" ve "Kıpti" kelimeleri gibi Yunanca Aigyptos kelimesinden türemiştir, dolayısıyla etimolojiye göre Kıpti Mısırlı anlamına gelir ve Kıpti Mısırlı bir kişidir. Mısır'ın bereketli "kara toprağı", eski Mısır mitolojik metinlerinde "kırmızı toprak"la, yani Nil Nehri'nin sularının ötesindeki çöl toprağıyla karşılaştırılıyordu. Nil'in akışını kontrol etmek için Asvan Yüksek Barajı inşa edilmeden önce, nehir genellikle her yıl az çok programa uygun olarak sular altında kalıyordu. Mısır'ın güneyindeki eski kerpiç binalarda kalan su izleri, su baskını mevsiminde suyun ne kadar yüksek olduğunu gösteriyor. Nil'in sular altında kalmasının ilahi bir armağan olduğuna karar verildi, çünkü hayat veren su ve suyun taşıdığı besinler karaya taşı ve toprağı bereket getirdi. Kızıl topraklar suyun ulaşamayacağı kadar Mısır'ı çevreleyen çöle kadar uzanıyordu. Mitolojik açıdan kara toprak, tanrı Osiris'in ülkesiydi; kızıl topraklar düşman kardeşi Seth'in ülkesiydi. Osiris ve Seth'in Mısır mitolojisinde rakip olması gibi, zengin, nemli toprak olan kara toprak da yaşamın sürdürülmesi için kızıl toprakla, kuru çöl kumlarıyla mücadele ediyordu. Nag Hammadi kütüphanesinin Kıpti metinleri, kara toprakların sınırına yakın kızıl toprakların kuru kumlarına gömülü olarak, Nag Hammadi şehrinin yakınında keşfedildi.

### --- SAYFA 15 ---

14 İlk günlerden beri Nag Hammadi bölgesi Hristiyan varlığıyla biliniyordu.1 Geleneğe göre, Aziz Markos MS birinci yüzyılda Nil Deltası'ndaki İskenderiye'ye vardığında Hristiyan müjdesini Mısır'a getirdi. Hristiyanlık Mısır'a ve ötesine, Etiyopya'ya ve Afrika'nın başka yerlerine yayıldı ve Mısır Hristiyanlığı çeşitli biçimler aldı ve kendisini çeşitli maneviyatlarla ifade etti: Yahudi Hristiyan, kıyamet, İskenderiye, gnostik, Maniheizm, manastır. Mısır'da Hristiyanlığın zenginliği büyük ölçüde onun ilk tezahürlerinin çeşitliliğine dayanmaktadır. Bu çeşitliliğin bir kısmı Nag Hammadi kütüphanesinde ve Nil Nehri kıyılarında keşfedilen ilgili metinlerde açıkça görülmektedir. NAG HAMMADI YAZILARININ KEŞFİ Yaklaşık 1945 yılının Aralık ayında, el-Samman kabilesinden Muhammed Ali, James M. Robinson'a hikâyesini anlattığında, Muhammed Ali'nin kendisi de dahil olmak üzere birçok Mısırlı Fellah, Nag Hammadi yakınında Nil Nehri boyunca uzanan belirgin bir uçurum olan Cebel el-Tarif yakınlarında develerine biniyorlardı.2 Muhammed Ali, Cebel el-Tarif'e yaptığı bu özel gezinin tarihini hatırladı çünkü bunu civarda meydana gelen başka bir olayla ilişkilendirdi. bu sefer. Kıpti Noeli kutlamalarından (6 Ocak) birkaç hafta önce gübre topluyordu, ancak uçuruma deve yolculuğunun, babası adına dramatik bir kan intikamı eyleminden kısa bir süre önce gerçekleştiğini daha net hatırlıyordu. Yakında kan intikamı eylemine geri döneceğiz. Robinson hikayeyi yeniden kurgularken, Muhammed Ali, kardeşleri Halife Ali, Ebu el-Magd ve diğerleriyle birlikte kızıl toprakların kenarındaki uçuruma doğru devesine biniyordu. Fellahinler, Cebel el-Tarif'in eteğinde develerini topalladılar ve uçurumun karşısında oluşan moloz yamacındaki büyük bir kayanın etrafını kazmaya başladılar. Bu tür yerlerde biriken doğal gübre olan sabakh'ı topluyorlardı, ancak şaşırtıcı bir şekilde kayanın yanına gömülmüş, kavanozun ağzına kapak olarak kapatılmış bir kase bulunan büyük bir saklama kavanozu keşfettiler. Kavanozu ilk ortaya çıkaran kişi en küçük kardeş Ebu el-Magd olsa da, kardeşlerin en büyüğü olan Muhammed Ali operasyonu devraldı. Muhammed Ali, kendi anlatımında, kavanozun, kavanozdan çıkarsa acıya neden olabilecek bir cin veya ruh içerebileceğinden endişe duyduğu için, kapağı çıkarmadan veya kavanozu açmadan önce durakladığını öne sürdü. Görünüşe bakılırsa Muhammed Ali, Mısır'ın o bölgesindeki toprakta saklı hazinelerle ilgili hikâyeler üzerinde de düşünmüş ve altına olan sevgisi galip gelmişti.

**--- SAYFA 16 ---**

15 cinlerden korkması. Kavanozu kazmasıyla kırdı ve gerçekten de kavanozdan altın rengi bir şey uçup havaya kayboldu. Ancak geriye kalanları görmek için kırık kavanozun içine baktığında, eski kodekslerden veya kitaplardan başka bir şey bulamadığını görerek hayal kırıklığına uğradı. Hikayesinden, Muhammed Ali'nin gördüğü altın malzemenin hiç de altın olmadığı, büyük olasılıkla kavanozdan havaya salınan ve güneş ışığında altın parçacıkları gibi parıldayan, altın renkli papirüs parçaları olduğu sonucuna varabiliriz. Muhammed Ali kavanozdan geriye kalan kodları, yani Nag Hammadi kütüphanesinin on üç kodunu almaya başladı. (Kodeks XIII'den bozulmamış tek risale, İlk Düşüncenin Üç Şekli, Kodeks VI'nın ön kapağının içine tıklıymıştı.) Diğer Fellahinlerle paylaşma teklifinde bulunmak üzere kodekslerden bazılarını yırttı, ancak onlar teklifini reddettiler ve bu yüzden taktığı türbanı çıkardı ve eski kitapları el-Kasr'a geri taşımak için kodları ona sardı. James Robinson, Nag Hammadi kodekslerine verilen hasarın bir kısmının, Muhammed Ali'nin o gün onları parçalaması sırasında meydana gelmiş olması gerektiğini gözlemledi. Muhammed Ali, El Kasr'daki evine vardığında, kodları hayvanlar için ayrılmış bir avluya kaba bir şekilde attığında daha fazla hasar meydana geldi. Bir süre sonra Muhammed Ali'nin annesi, kodekslerin kuru papirüs yapraklarını alıp samanla birlikte kullanarak ailenin kullandığı kil fırında ateş yaktı. Robinson, papirüs yapraklarının şu anda Nag Hammadi Kodeksi XII olarak adlandırdığımız yerden gelmiş olabileceğini tahmin etti, çünkü bu kodeks oldukça parçalı ve yalnızca birkaç yaprak kalmıştı. O gün, şu ya da bu şekilde irfan ve bilgelik duman ve kül haline geldi ve sonsuza dek kayboldu. Nag Hammadi kodekslerinin geri kalanına gelince, Muhammed Ali'nin ailesi kitapların tanesini birkaç kuruşa satmaya çalıştı ve bazıları sigara veya meyve parçalarıyla takas edildi. Antika satıcısı Phokion J. Tano bu anlaşmalara dahil oldu ve sonunda kodeksler Eski Kahire'deki Kıpti Müzesi'ne teslim edildi; bunlar günümüze kadar orada kaldı - gerçi Kodeks I (artık Jung Kodeksi olarak anılıyor) Mısır'dan çıkarıldı ve Jung Enstitüsü tarafından satın alındı; Kıpti Müzesi'ne iade edilene kadar bir süre yurtdışında kaldı. Jung Kodeksi'nin deri kapağı ve kavanozun kapağı olarak kullanıldığı anlaşılan kase, Schøyen Koleksiyonu'nun bir parçası oluncaya kadar Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü'ne kadar ulaştı. Muhammed Ali'nin Nag Hammadi kütüphanesinin keşfiyle ilişkilendirdiği kanlı olay, babasının öldürülmesine yönelik bir intikam eylemiydi. Muhammed Ali, Robinson'a babasının bir gece geçirdiğini söyledi.

**--- SAYFA 17 ---**

16 numaralı el-Kasr bekçisi Cebel el-Tarif'in eteğindeki bir köy olan Hamra Dum'dan gelen bir davetsiz misafiri öldürmüştü. Bir gün içinde Muhammed Ali'nin babasının yaptıklarına misilleme yapıldı ve kendisi de başından vurularak öldürüldü. Hatfield'lar ve McCoy'lar arasındaki kavgayı anımsatan bir kavga çıktı. Muhammed Ali'nin artık dul olan annesi, oğullarına babalarının katiline karşı intikam eylemlerine hazırlanmak için kazmalarını keskin tutmalarını söyledi. Yaklaşık altı ay sonra Muhammedi Ali, beklenen günün geldiğini hatırladı. Muhammed Ali ve kardeşlerine babalarının katili Ahmed İsmail'in yanında bir kavanoz şeker kamışı pekmeziyle yol kenarında uyuduğu söylendi. Annelerinin isteğini yerine getiren kardeşler, keskinleştirilmiş kazmalarını kaptılar, Ahmed'i uyurken buldular ve onu parçalara ayırdılar. Kan intikamının en mükemmel örneği olarak Ahmed'in kalbini kesip kendi aralarında paylaştırdılar ve oracıkta tükettiler. Muhammed Ali'nin, Nag Hammadi kodekslerinin keşfinin o kanlı yaşam ve ölüm günlerinden kısa bir süre önce oldukça tesadüfi bir olay olduğunu hatırlaması şaşırtıcı değil. James Robinson, yerel ölüm kayıtlarında Muhammed Ali'nin babasının ölüm tarihinin 7 Mayıs 1945 olarak listelendiğinin kendisine bildirildiğini belirtiyor. Eğer Muhammed Ali'nin hafızası, kanlı intikam eyleminin yaklaşık altı ay sonra ve Nag Hammadi kodekslerinin keşfinden sadece kısa bir süre sonra gerçekleştiğini gösteriyorsa, o zaman Nag Hammadi kütüphanesinin keşfedilme tarihi 1945'in sonları civarında olabilir. Bu kirli olaylara ilişkin açıklamasında Robinson, Ahmed İsmail'in yaşadığı Hamra Dum'a bu kadar yakın olan keşif alanına dönmeyi Muhammed Ali'ye nasıl kabul ettirdiğini anımsatıyor: Hamra Dum'a kendim gitmem, Muhammed Ali'nin katlettiği adam olan Ahmed İsmail'in oğlunu bulmam ve onun, uzun zamandan beri Muhammed Ali'nin ailesinin cenaze kortejini vurduğu, Muhammed Ali'yi yaraladığı ve kabilesinden birkaç kişiyi öldürdüğüne dair güvencesini almam gerekiyordu. yerleşti. Dolayısıyla uçurumun dibine geri dönerse Muhammed Ali'ye saldırmayı onurlu hissetmeyecekti. Bu müjdeli haberi, gömleğini açan, bana göğsündeki yara izini gösteren, vurulduğunu ama öldürülmediğini söyleyen, ancak Ahmed İsmail'in oğlunu bir daha görürse onu oracıkta öldüreceğini vurgulayan Muhammed Ali'ye götürdüm. Bir palavracının korkusuzluğunun bu gösterisinin bir sonucu olarak, benim kıyafetlerime kamufle olarak bir hükümet cipiyle uçuruma gitmeye ikna edilebilirdi; ben akşam karanlığında "kurşunlar" tarafında köye bakarken o da daha güvenli bir uçurum tarafında otururdu.

**--- SAYFA 18 ---**

17 Ramazan, tüm Müslümanların gündüz saatlerinde oruç tuttuktan sonra evlerinde doyusya yemek yedikleri bir dönem.3 Nag Hammadi elyazmalarının düzeniyle ilgili hikayenin geri kalanı o kadar kanlı değil ama hoş olmayan anları var. Ölü Deniz Parşömenleri örneğinde olduğu gibi, bilimsel bir tekel, metinlere bilimsel erişimi engelledi ve bunların yayınlanmasını geciktirdi. Sonunda bir UNESCO komitesi atandı, araştırma projeleri düzenlendi ve Nag Hammadi kütüphanesi faks (fotoğraf) baskısı ve çeviri olarak yayınlandı. Tekel kırılmıştır ve Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler incelemeye açıktır.4 BERLİN GNOSTİK KODEKSİ VE DİĞER METİNLER Nag Hammadi kütüphanesinin keşfinden birkaç on yıl önce, on dokuzuncu yüzyılın sonunda, içeriği Nag Hammadi kodeksleriyle ilgili olan bir papirüs kodeksi Mısır'da gün ışığına çıktı. Keşfi çevreleyen koşullar hala belirsizliğini koruyor, ancak Ocak 1896'da Kahire'deki bir el yazması satıcısı, kodeksi bir Alman bilim adamı Carl Reinhardt'a satmayı teklif etti. Satıcı, orta Mısır'daki Nag Hammadi'nin kuzeyindeki Akhmim'dendi ve kodeks de oradan gelmiş olabilir. Satıcı, kodeksin duvardaki girintili bir yerde tüylerle kaplanmış halde bulunduğunu iddia etti, ancak bu hikaye uzun bir hikaye olabilir. Kodeksin editörü Carl Schmidt bunun bir mezarlıktan veya Akhmim yakınlarındaki başka bir yerden gelmiş olabileceğini düşündü. Her halükarda, Reinhardt kodeksi Kahire'den satın aldı ve onu Berlin'e getirdi ve orada Mısır Müzesi'nde saklandı. Bugün Codex Berolinensis Gnosticus 8502 veya Berlin Gnostik Codex 8502.5 olarak anılmaktadır. Carl Schmidt, Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki son metin olan Peter Yasası'nı 1903'te yayınladı ve 1912'de kodeksin geri kalanını yayınlamaya hazırlanırken, firavunların günlerinden kalma lanetler yayın projesini ziyaret ediyor gibi görünüyordu. Leipzig'deki matbaada su borusu patlayarak hazırlanan sayfaları yok etti. Birinci Dünya Savaşı çıktı ve yayınlanması gecikti. Carl Schmidt öldü. İkinci Dünya Savaşı yine yayımı geciktirdi. Ve -bu pek de bir lanet olmasa da- 1945'te Nag Hammadi kütüphanesinin keşfi bilim adamlarının dikkatini çekti ve onları Berlin Gnostik Kodeksi çalışmalarından uzaklaştırdı. Sonunda, Carl Schmidt'in ölümünden sonra Berlin Gnostik Kodeksi'nin editörlük sorumluluğunu üstlenen Walter C. Till, 1950 yılında basın aracılığıyla kodeksteki ilk üç metnin Almanca baskısını görebilmiştir.

**--- SAYFA 19 ---**

18 1955. Hans-Martin Schenke, 1972'de Berlin Gnostik Kodeksi'nin ikinci, gözden geçirilmiş baskısını yayınladı: Die gnostischen Schriften des koptischen Papyrus Berolinensis 8502. Berlin Gnostik Kodeksi 8502, Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler gibi Kıpti dilinde yazılmış dört metin içerir. Metinler, tamamlanmamış bir halde muhafaza edilen Meryem İncili'dir; John'un Gizli Kitabı; İsa Mesih'in Bilgeliği; ve Peter Yasası. Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve İsa Mesih'in Bilgeliği'nin versiyonları da Nag Hammadi kütüphanesinde bulunmaktadır. Antik çağ ve geç antik çağ dünyasından diğer belgeler arasında Nag Hammadi kütüphanesindeki eserlerle yakın ilişki içinde olan metinler de yer alıyor. Arkeologlar, Mısır'ın Oxyrhynchus bölgesindeki (Kahire ve Akhmim arasındaki modern Bahnasa) antik çöp birikiminden, antik dünyaya dair bilgimize büyük katkı sağlayabilecek papirüsler ortaya çıkardılar. Oxyrhynchus sitesinin her türden metin içeren bir hazine sandığı olduğu kanıtlanmıştır ve Oxyrhynchus papyri ciltleri 1897'den itibaren Bernard P. Grenfell, Arthur S. Hunt ve onlardan sonra gelenler tarafından yayımlanmıştır.<sup>6</sup> Metinler arasında Nag Hammadi kütüphanesindeki Thomas İncili versiyonlarının Yunanca parçaları da bulunmaktadır (Papyrus Oxyrhynchus 1, 654, 655) ve Berlin Gnostik Kodeksinden Meryem İncili (Papyrus Oxyrhynchus 3525; Papyrus Rylands 463) ve hem Nag Hammadi kütüphanesinden hem de Berlin Gnostik Kodeksinden (Papyrus Oxyrhynchus 1081) bilinen İsa Mesih'in Bilgeliği'nin Yunanca bir parçası. Kilise babalarının yazılarında Thomas İncili ile ilgili ek tanıklıklar vardır ve Tüm Sapkınlıkların Reddi'nde Romalı Hippolytus, Thomas İncili'nin versiyonlarından kaynaklanan iki alıntı verir (5.7.20; 5.8.32). Ayrıca, Britanya Kütüphanesi'nden alınan parçalı bir papirüs metni (British Library Oriental Manuscript 4926[1]), Nag Hammadi'nin Dünyanın Kökeni Üzerine metninin bir bölümünü içerir ve Yale Beinecke Kütüphanesi'nde (Yale Envanteri 1784) korunan bir parça, Stephen Emmel tarafından, New York'a giden Nag Hammadi Kurtarıcı'nın Diyaloğu'nun papirüs metninin bir parçası olarak tanımlanmıştır. Haven, Connecticut.<sup>7</sup> Ayrıca Nag Hammadi kütüphanesindeki birkaç metin, daha önce başka kaynaklardan bilinen eserlerin Kıpti versiyonlarıdır. Nag Hammadi Kodeksi VI'da Platon'dan alınan Kıpti pasajı sonuçta Devlet 588A-589B'den gelmektedir. Hermetik Şükran Günü Duası ve Mükemmel Söylem'den Kıpti seçkisi diğer Yunanca ve Latince versiyonlarından bilinmektedir. Bir kısmı parçalı Nag Hammadi Kodeksi XII'de verilen Sextus'un Cümleleri, iyi bilinen bir antik metindir.

**--- SAYFA 20 ---**

19'un Yunanca, Latince, Süryanice, Ermenice ve Gürcüce versiyonları da bulunmaktadır. Ayrıca, Marius Victorinus'un Arius'a Karşı (Adversus Arium) eserindeki yakın paralellerden kısmen restore edilmiş olan kötü korunmuş Zostrianos risalesinden de bahsetmek gerekir.<sup>8</sup> NAG HAMMADI YAKININDA ARKEOLOJİ Nag Hammadi kütüphanesinin keşfinden sonra, arkeologlar ve diğer akademisyenler dikkatlerini Nag Hammadi kütüphanesinin fiziksel bağlamına yönelttiler ve sonuç, Nag Hammadi çevresindeki bölgede yapılan arkeolojik çalışmalar ve kodikolojik çalışmalar oldu. kodların kendisinde. Bu çalışma Mısır'daki Hristiyanlığın tarihine ve ciltçiliğin erken dönem tarihine yeni bakışlar sağladı. Arkeoloji ve kodolojinin katkıları, Nag Hammadi kütüphanesini kimin derlediği ve onu Cebel el-Tarif tarafından kimin gömdüğü konusundaki gizemin çözülmesine de yardımcı olabilir. Bölgede 1970'li ve 1980'li yıllarda Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü'nün sponsorluğunda arkeolojik araştırmalar ve kazılar yapılmış ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden Peter Grossmann bu çalışmayı sondan bir önceki ama uygun bir sonuca ulaştırmıştır.<sup>9</sup> Bölgedeki arkeolojik çalışmalardan önce, ilk yüzyıllarda Nag Hammadi bölgesinde güçlü bir Hristiyan varlığının olduğu ve Hristiyan keşiş ve manastırların özellikle bölgede yaygın olduğu fark edilmişti. Yukarı Mısır'ın bu kısmı. Dördüncü yüzyılda, genellikle kenobit Hristiyan manastırcılığının babası olarak kabul edilen Apa Pachomius, Mısır'ın her yerinde manastırlar kurdu - S adlı küçük bir köydeki bir manastır da dahil. Bölgedeki en önemli manastırlardan biri olan, Cebel el-Tarif'in görüş alanı içindeki Pbow'da (veya Pabau, modern Faw Qibli) yapılan arkeolojik çalışmalar, bir Pachomian manastırı ve manastır kilisesinin ne kadar önemli ve etkileyici olabileceğinin açık bir göstergesidir. ol. Pbow, Pachomian manastır hareketinin idari merkeziydi ve çevredeki manastırlardan rahiplerin özel günler için gelebileceği yerd. Pbow bölgesi, manastır kilisesinin inşaat ve yeniden inşasının çeşitli aşamalarındaki mimari ve arkeolojik kalıntılarıyla doludur: pembe granit sütunlar, kireçtaşı temel blokları, tuğla molozu ve sayısız çanak çömlek parçası. Daha fazla granit parçası (örneğin, yiyecek hazırlamakta ve kandillerde kullanılan zeytinyağı yapımında kullanılan bir zeytinyağı presi) arkeolojik alanın etrafına dağılmıştır ve bazen geri kalan hiyeroglifler ve sanatsal işaretler (stilize edilmiş yıldızlar gibi)

### --- SAYFA 21 ---

20, kilisede kullanılan granitin eski bir binadan, muhtemelen bir Mısır tapınağından geri dönüştürüldüğünü gösteriyor gibi görünüyor. Pbow'daki Pachomian kilisesi en az üç inşaat aşamasından geçti. Arkeolojik kazılara katılan ve Peter Grossmann'la işbirliği yapan Gary Lease, Pbow'da ortaya çıkarılan kilise binalarını anlattı.10 Her kilisenin beş koridoru vardı, ortada bir nef ve her iki tarafta iki koridor vardı ve her kilise bir öncekinden daha büyük olacak şekilde inşa edilmişti; bu da bölgedeki Hristiyan nüfusun arttığının ve manastır hareketinin başarısının bir göstergesiydi. İlk (ve en alttaki) kilise Pachomius'un yaşamı sırasında inşa edilmiş olabilir; ikincisi biraz sonra inşa edildi; ve üçüncüsü, yani büyük bazilika 459'da tamamlandı. Büyük bazilikanın bu tarihi kesin görünüyor, çünkü İskenderiyeli II. Timothy'nin Pbow'daki Pachomius bazilikasının adanması vesilesiyle verdiği bir vaaz olduğu söylenen bir metin tam da bu tarihe atıfta bulunuyor.11 Pbow'daki kilise binalarının her biri oldukça görkemli bir dini yapı olabilir, ancak büyük bazilikanın özellikle etkileyici olması gerekir. Büyük bazilika, masif tuğla duvarları, devasa granit sütunları ve sütun başlıkları için çekici bir şekilde dekore edilmiş başlıkları olan heybetli bir kiliseydi. Kilise binalarının çok çekici olmaması umulabilir. Pachomius'un, Pbow'daki tamamlanmış ilk kiliseyi gördüğünde, onun güzelliğinden rahatsız olduğu ve bu nedenle, hiç kimsenin sanatsal güzellik tarafından baştan çıkarılıp yoldan saptırılmamasını sağlamak için keşişlere sütunları konumlarından döndürmelerini emrettiğine dair bir efsane vardır. Bölgedeki, özellikle Cebel el-Tarif çevresindeki ve Şeyh Ali Vadisi'ndeki arkeolojik araştırmalar, Nag Hammadi bölgesindeki manastır yaşamının diğer yönlerini aydınlatıyor. Kanıtlar, Hristiyan keşişlerin bu bölgenin her yerinde bir yerden bir yere dolaştığını gösteriyor. Jabal al-Tarif'in kayalık yüzünde, yanında Nag Hammadi kodekslerinin keşfedildiği kayanın yakınında, Eski Krallık günlerinden beri kullanılan mağaralar bulunmaktadır. Mağaralardan birinin (mağara 8) "Mezmurlar mağarası" olarak adlandırılan duvarında, Mısırlı keşişler tarafından yaygın olarak kullanılan kırmızı boyayla ("manastır Rustoleum") boyanmış Mezmur 51-93'ün açılış çizgileri veya başlangıç çizgileri vardır.12 Keşişlerin kutsal gezintilerinde bu mağarayı, dinsel dikkatlerini Mezmurlara odaklayabilecekleri ve düşünceleri ve düşünceleri konusunda yardım alabilecekleri bir meditasyon şapeli olarak kullandıklarını tahmin edebiliriz. Onlara Mezmurların sırasını hatırlatacak şekilde mağara duvarına boyanmış açılış çizgilerinde dualar okunuyordu.

### --- SAYFA 22 ---

21 Aynı türden Hristiyan keşişlerin, Cebel el-Tarif'ten pek de uzak olmayan Dişna ovası açıklarındaki kızıl topraklardaki dağlık çöle giden dar ve erişilemez bir vadi olan Wadi Şeyh Ali'ye de tırmandıkları görülüyor.13 Vadi üzerinde yapılan arkeolojik araştırmalar, Hristiyan keşişlerin Mısırlı taş ustaları tarafından uzun zaman önce terk edilmiş tamamlanmamış bir dikilitaşın yanından geçerek vadiye doğru ilerlediklerini ve sarkan bir kayanın gölgesinde durduklarını gösteriyor. Kayanın yüzeyinde kazınmış hiyeroglifler ("tanrılar" kelimesi ve Firavun Menkaure'nin kartuşu da dahil) ve muhtemelen onlara eşlik eden taş kesiciler ve avcılar tarafından kayanın üzerine çizilmiş av grafitileri var. Bölgedeki Hristiyan rahipler pagan yazıtlarını fark etmiş ve sonuç olarak Kıpti Hristiyan duvar yazılarını ekleyerek burayı İsa'ya yeniden adanmışlardır. Hristiyan graffitilerinin çoğu, tanıdık kırmızı boyayla kayanın üzerine basit dualar şeklinde boyanmıştır: Benim için dua edin. Ben Phibamon'um. Benim için aşkla dua et. Ben Pakim'im. Benim için aşkla dua et. Ben hizmetçi Pakire'yim. ("hizmetçi"nin üzeri çizilmiştir) İsa Mesih, bana yardım et. ...Tanrı adına.... Ben Süleyman'ım. Benim için aşkla dua et. Da + David + Beni aşkla hatırla. Ben Davut oğlu Philothe'yim. + Ben günahkar Chael'im. Sevgiyi gözlemleyin. Benim için dua et. Beni aşkla hatırla. Ben herkesten daha günahkarım. Ben oğlu Stauros'um....14 Alana bırakılan bir taş parçasında başka bir boyalı duvar yazısı yer alıyor: "Ben Archeleos'um. Beni aşık olarak hatırla." (Benzer bir dindar rica - "Dualarınızda beni de hatırlayın kardeşlerim" - Nag Hammadi Yazması II'nin sonundaki bir notta yazılmıştır.) Ayrıca kayanın yüzeyine kazınmış John adında bir keşişin portresi de vardır. Kardeş John sakalı, cüppesi ve ellerini dua eder pozisyonda havaya kaldırmış olarak gösteriliyor ve kendisini kaba Kıpti dilinde tanıtır: "Ben sadık Yuhanna'yım" veya "Ben, Yuhanna, sadıkım."15 Aynı yerde Bizans tuğlaları ve çanak çömlek parçaları vardır; bunların arasında, tüm bölgede bulunan dördüncü ve beşinci yüzyıla ait kırmızı boyalı astarları andıran bazı parçalar da vardır. Bunun gibi kaplar Pbow'daki Pachomian manastır kilisesindeki kazılarda bulunmuştur.

**--- SAYFA 23 ---**

22 Qasr James Robinson, muhtemelen içine Nag Hammadi kodekslerinin gömüldüğü kavanozun kapağı olarak kullanılan benzer bir kase elde etti. KOPTİK MÜZESİNDE KODİKOLOJİ Bu arada, Nag Hammadi keşfinin ardından Kipti Müzesi'nde, Nag Hammadi kodekslerinin fiziksel kalıntıları üzerinde yapılan bilimsel çalışma, Nag Hammadi kütüphanesi hakkında yeni kodikolojik bakış açıları sağlamıştır.<sup>16</sup> Kodikoloji, kitap yapma pratiğinin incelenmesidir ve Nag Hammadi kütüphanesinin kodeksleri, bilinen en eski kitaplardan bazılarını temsil eder. Artık bu ilk kitapların nasıl bir araya getirildiğini anlıyoruz. Nag Hammadi yazmaları, tomarlardan kodekslere, rulo haline getirilmiş sayfalarda saklanan yazılı sözcüklerden, kapaklar içinde sayfalar halinde ciltlenen sayfalarda saklanan yazılı sözcüklere geçiş noktasında bir noktada durmaktadır. Nag Hammadi kodekslerini hazırlayanların da yardımıyla bu geçiş, yazılı sözün iletilme biçimini sonsuza kadar değiştirdi. Nag Hammadi ciltleme süreci pek çok açıdan o zamandan beri uygulanan ciltleme sürecine benzemektedir. Diğer Mısır metinleri gibi Nag Hammadi metinlerinde de papirüs kamışı, üzerine metinlerin yazıldığı sayfaların oluşturulmasında kullanılan liflerin kaynağıydı. Mısır'da papirüs lifleri bin yıldır bir tür kağıt olarak tabaka haline getiriliyor; antik süreç bugün Mısır'daki Papirüs Enstitüsü'nde devam ediyor. Papirüsün özellikle dayanıklı bir yazı yüzeyi olduğu ortaya çıktı. Nag Hammadi yazmaları papirüs yerine odun hamuru kullanılarak üretilmiş olsaydı, kütüphanedeki metinler çoktan toz olup dağılırdı. Geleneksel olarak papirüs rulolar halinde birleştirilirdi ve Nag Hammadi kodekslerinin imalatı sırasında papirüsün bu biçimde elde edilmiş olması gerekirdi. Papirüs rulolarından papirüs kitap sayfalarının üretiminde, rulolar kitabın sayfaları için uygun genişlikte kesildi (her sayfa iki sayfa genişliğindedir) ve sayfalar istiflenip katlanarak bir sayfa (bir sayfa demeti) oluşturuldu. Mısır kitaplarının yapımında papirüs liflerinin kullanılması, bilim adamlarının sayfa ve sayfalardaki lifleri tanımlamasına ve izini sürmesine olanak tanıyor ve bu, bilim adamlarının Nag Hammadi kodekslerinin parçalarını konumlandırıp yerleştirmesine ve parçalı sayfalarını yeniden birleştirmesine olanak tanıyor. Nag Hammadi kütüphanesinin uşakları bir araya getirildikten ve görünüşe göre katipler metinleri papirüs sayfalarına kopyaladıktan sonra, uşaklar deri kılıflarla ciltlendi ve kayışlarla sabitlendi. Deri

**--- SAYFA 24 ---**

23 adet kapak süslenebilmektedir ve Nag Hammadi Codex II'nin kapağı çekici bir tasarıma sahiptir. Hayvanın kuyruğundan çıkan deri kısmı kitabın koruyucu kapağının bir kısmını oluşturabilir ve bir kayış takılabilir. Kodeksler değerliydi ve kapaklar ve kapaklar bu kadar değerli eşyaları koruyordu. Deri ciltli kodeksleri yumuşak ciltli kitaplardan sert ciltli kitaplara dönüştürmek için, bazen Nag Hammadi kodekslerinin kapaklarının içine mektuplardan ve belgelerden hurda papirüs yapıştırılırdı ve daha sonra, çirkin kullanılan malzemenin üzerine boş bir papirüs parçası yapıştırılabilirdi. Nag Hammadi kütüphanesinden kartonaj adı verilen bu hurda papirüs, bilim adamları tarafından dikkatle incelendi ve eski atık kağıtlara ayrılmış bir ciltte yayınlandı: Nag Hammadi Kodeksleri: Kapakların Kartonajından Yunan ve Kipti Papirüsler, John W. B. Barns, Gerald M. Browne ve John C. Shelton tarafından düzenlendi. Kartonajda kişilerin, yerlerin ve tarihlerin adları yer alıyor ve bu bilgi parçaları, kodekslerin yapım zamanı ve yeri hakkında ipuçları sağlıyor. Karton ambalajda dördüncü yüzyılın ortasına ve hemen öncesine ait tarihler ve keşişleri ve Pbow ve Şeneset (Chenoboskia) çevresindeki yerleri öneren isimler var. Nag Hammadi Kodeksi VII'nin kapağındaki kartonda, bir manastırın sığırlarını denetleyen Sansnos adında bir keşişten bahsedilmektedir.<sup>17</sup> Kodeks kapakları için deriye kolayca ulaşabiliyordu. Başka bir deyişle, kartonajın kanıtı, Nag Hammadi kodekslerinin üretimi ile Pachomian manastır hareketi arasında temas noktaları sağlayabilir. NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİ'NİN ÜRETİMİ VE GÖMÜLMESİ Kanıtlar ikinci dereceden kalmıştır, ancak arkeolojik ve kodolojik çalışmalar, Nag Hammadi yazmalarını kimin ürettiği ve kimin gömdüğü konusundaki gizemi çözmeye yardımcı olabilecek umut verici ipuçları sağlamıştır. Ben ipuçlarının Pachomian rahiplerini ilgilendirdiğini düşünüyorum. Çanak çömlek kalıntılarından, Wadi Şeyh Ali'den ve kodekslerin kendi kartonajlarından elde edilen bilgilere dayanarak, Pachomian rahiplerinin büyük olasılıkla Nag Hammadi kodekslerini derleyip daha sonra uçurumun kenarına gömdüklerini tahmin edebiliriz. Nag Hammadi yazmaları dördüncü yüzyılın ortalarında veya biraz sonra bir araya getirildi; üretim tarihleri karton ambalajda bulunan tarihten önce olamaz. Nag Hammadi kütüphanesi, resmi veya gayri resmi olarak bölgedeki Pachomian manastır kütüphanesinin bir parçası olarak işlev görmüş olabilir. Bu bakımdan Nag Hammadi kodeksleri başkalarıyla karşılaştırılabilir ve karşılaştırılabilir.

### --- SAYFA 25 ---

Bölgede keşfedilen 24 el yazması koleksiyonu, Dishna Belgeleri (bazen Bodmer Papyri olarak da anılır). Nag Hammadi kütüphanesinin keşif öyküsünü bir araya getiren bilim adamı dedektif James Robinson, Dishna Belgeleri'nin öyküsünü de araştırdı ve bu metinlerin keşfini ve bunların bir Pachomian manastır kütüphanesindeki yerini anlatıyor: Bu keşif, Pachomian Tarikatı başrahiplerinin resmi mektuplarının arşiv kopyalarını içeriyordu. Ve varlıkların geri kalanı da bir Pachomian kütüphanesinden beklenecek şeylerdir: İncille ilgili, apokrif, şehitlerle ilgili ve diğer öğretici materyaller. Elbette, bazı klasik Yunan (ve Latince) metinler de vardır; bunların varlığı, Pachomian hareketine katılan kişilerin dünyevi mallarını Tarikat'a verdikleri ve böylece Hristiyan olmayan metinler elde etmiş oldukları varsayımıyla açıklanabilir. Daha sonra bunların arşivlerdeki diğerleri gibi saygıdeğer metinler, korunması gereken kırılgan ve parçalı kalıntılar olduğu ve artık okunacak metinler olmadığı düşünülecekti.18 Nag Hammadi kütüphanesi örneğinde, metinler en sonunda Cebel el-Tarif'in eteklerine gömüldü ve yüzyıllar sonra keşfedildi. Yakılmadan veya Nil Nehri'ne atılmadan gömülmeleri, yok etme değil koruma arzusunu gösteriyor. Dahası, metinlerin içindeki notlar dindardır ve bakış açıları açısından sapkın değildir. O halde Pachomian rahiplerini Nag Hammadi kodekslerini orada, uçurumun kenarına gömmeye iten şey ne olabilir? 367 yılında meydana gelen önemli bir olay bu soruya bir cevap verebilir. O yıl, yakında Ortodoks Hristiyanlığın savunucusu ilan edilecek olan İskenderiye Başpiskoposu Athanasius, Mısır kiliselerinde okunmak üzere bir bayram mektubu yazdı. Mektup, diğer şeylerin yanı sıra, kanon konusunu, hangi kitapların yetkili ve ilham verici kabul edilmesi ve dolayısıyla Kutsal Kitap'a dahil edilmesi gerektiği konusunu ele alıyor. Athanasius, bayram mektubunda, başpiskopos olarak Hristiyan kutsal yazılarının kanonik kitapları olduğuna inandığı kitapları listeliyor ve onun listesi, sonunda çoğu kilisede kullanılan Yeni Ahit'in yirmi yedi kitabını içeren ilk liste olabilir. Daha sonra Jerome, İncil'in Latince tercümesi Vulgata'da aynı yirmi yedi kitabı tercih etti. Athanasius kanonla ilgili derin endişe duyuyordu ve kanonun bu sorunu, aynı zamanda güvenilir ve ilham verici olduğu iddia edilen, yeni ortaya çıkarılan Hristiyan İncilleri, eylemleri, mektupları ve kıyametleriyle birlikte Nag Hammadi kütüphanesinin keşfiyle yeniden karşı karşıya kaldı.

### --- SAYFA 26 ---

25 Athanasius bayram mektubunda yüreğinde önem taşıyan başka bir konuyu gündeme getiriyor: sapkınlık. Kafirleri kınıyor ve müminleri, kâfirlere ve onların alçakça yazılarına karşı dikkatli olmaları konusunda uyarıyor. Apokrif metinlerin, "onları hoşlarına gittiğinde yazan ve onlara sözde eski yazılar olarak yararlanabilmeleri ve içlerinde sahtekar olmayanları aldatma fırsatı bulabilmeleri için onlara cömertçe erken bir kompozisyon tarihi veren sapkınların uydurması olduğunu" iddia eder.19 Bu sapkınlık uyarısı sözleri Kıpti diline çevrildi ve söylendiğine göre, Pachomian rahipleri için bir kural ve rehber olarak kabul edildi. O halde, Nag Hammadi yazmalarının gömülme zamanı ve yeri ile ilgili muhtemel bir senaryonun, Athanasius'un 367 tarihli bayram mektubuyları ilgili olabileceği sonucuna varmak oldukça makuldür. Pachomian rahipleri, kutsal başpiskoposun sert uyarı sözlerini duyduklarında, ellerinde bulunan ruhsal bilgelik kitaplarını, sapkınlık olarak kabul edilebilecek kitapları düşünmüş olabilirler ve onları elden çıkarmaya karar vermiş olabilirler. Ancak onları yok edemediler, bu yüzden onları topladılar ve başka bir gün ortaya çıkarılmak üzere güvenli bir yere sakladılar. Şimdi Cebel el-Tarif'teki kayanın yanına hangi metinleri gömdükleri konusuna döneceğiz.

## --- SAYFA 27 ---

26 2 MISIR KUMLARINDAN KOPTİK METİNLER NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİ VE BERLİN GNOSTİK KODEKSİ Cebel el-Tarif'te keşfedilen kodeks koleksiyonuna, keşif yerine yakın olan şehirden dolayı genellikle Nag Hammadi kütüphanesi adı verilir. Ancak bu koleksiyon aynı zamanda "Kipti gnostik kütüphane" olarak da adlandırılmıştır ve bu tabir veya buna yakın bir ifade, metinleri (Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Kipti Gnostik Kütüphane Projesi ve Almanya'daki Berliner Arbeitskreis für koptisch-gnostische Schriften) ve ayrıca Nag Hammadi kütüphanesindeki (Kipti) prestijli bilimsel yayınlar dizisindeki bir dizi cildi tercüme etmek için oluşturulan iki araştırma projesini adlandırmak için kullanılmıştır. Gnostik Kütüphane, Nag Hammadi ve Maniheizm Araştırmalar, Hollanda'da E. J. Brill tarafından yayınlanmıştır). Peki kütüphane nasıl bir Kipti kütüphanesidir? Kütüphane gnostik midir? Peki ne ölçüde kütüphane? KOPTİK KÜTÜPHANE MI? Kipti, daha önce de belirtildiği gibi Mısır anlamına gelir ve Nag Hammadi kütüphanesine Kipti kütüphanesi denilebilir, ancak bazı nitelikleri vardır. Nag Hammadi kütüphanesinin bir Kipti kütüphanesi olarak tanımlanmasının en belirgin yolu metinlerin dilidir. Genel olarak Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler, Kipti Ortodoks Kilisesi'nin yıllar içinde gelişen bakış açısını temsil etmemektedir ancak Nag Hammadi kütüphanesindeki tüm metinler Kipti dilinde yazılmıştır. Bazen bir risalenin başlığı veya metinsel bir açıklama Yunanca yazılır ve Kipti metinlerinde Yunancadan alıntı sözcükler bol miktarda bulunur. Bir keresinde, Zostrianos (Kodeks VIII) metninin sonunda dilin başka bir merakı daha vardır: Yunan alfabesinin yirmi dört harfi ancak sekizerli üç gruba bölündüğünde ve her grupta harfler ters çevrildiğinde anlaşılabilir bir kriptogram.

## --- SAYFA 28 ---

27 değişiklik). O zaman kriptogramın "Zostrianos'un hakikat sözleri. Hakikat Tanrısı. Zerdüş'tün sözleri" anlamına geldiği anlaşılabilir.<sup>1</sup> Bununla birlikte, dille ilgili bu sorunlara rağmen, Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi metinleri, kodekslerin sayfalarına Kipti dilinde kopyalanmıştır. Kipti dili Mısır dilinin bir biçimidir; Mısır dili tarihinde, daha önceki dönemlerde hiyeroglif, hiyeratik ve demotik dilleri içeren bir aşamayı temsil eder. Kipti dilbilgisi Mısır dilbilgisidir, ancak Kipti'de kullanılan ana yazı Yunancadır ve bunlara, Yunan harfleriyle gösterilmeyen sesler için demotikten birkaç harf eklenmiştir. Büyük İskender'in Mısır'a girişi ve İskenderiye şehrinin kurulmasından bu yana Helenistik kültürün ve Yunan dilinin Mısır üzerindeki etkisi önemli olduğundan, Yunan alfabesi Mısır dilinin Kipti formu için uygun bir temel oluşturdu.<sup>2</sup> Nag Hammadi kütüphanesindeki Kipti metinleri ve Berlin Gnostik Kodeksi, son yıllarda Mısır'ın kumlarından ortaya çıkan diğer Kipti metinlerle birlikte, Mısır'ın kumlarından ortaya çıkan diğer Kipti metinleri, Mısır'ın farklı zamanlarında ve yerlerinde kullanılan çeşitli Kipti lehçelerini içeren Kipti dili. Ancak bilim adamları genel olarak Nag Hammadi kütüphanesindeki ve Berlin Gnostik Kodeksindeki metinlerin hiçbirinin aslında Kipti dilinde yazılmadığını kabul ediyorlar. Aksine, bunlar Yunanca yazılmış ve Kipti diline çevrilmiştir. Bazı bilim adamları, büyük olasılıkla Suriye'de yazılan Thomas İncili'nin Süryanice yazılmış olabileceğini iddia etmeye çalıştılar, ancak Tomas İncili'nin Süryanice olduğuna dair sınırlı kanıt var. Kodekslerin kapakları içindeki karton kutular, kitapların muhtemelen dördüncü yüzyılın ortalarında üretildiğini gösteriyor; dolayısıyla, Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler Yunancadan Kipti diline çevrildiyse ve daha sonra on üç kodekse kopyalandıysa, metinlerin Kipti diline gerçek çevirisi bu tarihten önce olmuş olmalı. Çeviri işinin bundan ne kadar süre önce gerçekleştiğini tam olarak tespit etmek zordur. Eğer Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler Mısır'da Kipti diline çevrilmişse, dördüncü yüzyılın ortalarında veya öncesinde, orijinal belgeler daha önce, belki bazı durumlarda çok daha önce ve muhtemelen Yukarı Mısır'a yakın veya uzak yerlerde hazırlanmış olmalıdır. Antik metinlerin oluşturulduğu yer ve tarihin (kaynaklarının) belirlenmesi en iyi ihtimalle kesin olmayan bir bilimdir ve Nag Hammadi kütüphanesi ile Berlin'deki metinlerin kökeni sorunudur.

**--- SAYFA 29 ---**

28 Gnostik Kodeks de bir istisna değildir.3 Yunan dili, Helenistik ve Roma dönemlerinde Akdeniz bölgesinde ve Orta Doğu'da bir edebi dil olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır ve bir metinde yalnızca ara sıra yazıldığı yer hakkında açık göstergeler bulunur. Birkaç Nag Hammadi metni - Dünyanın Kökeni Üzerine ve Hermetik metinler Sekizinci ve Dokuzuncu Söylem ve Kusursuz Söylem - Mısır'daki yerlere atıfta bulunur ve orada yazılmış olabilir. Platon'un Devlet'inden Nag Hammadi alıntısı, klasik Atina dünyasında ortaya çıkmıştır. Nag Hammadi kütüphanesindeki ve Berlin Gnostik Kodeksindeki diğer metinlerin çoğu için, menşe meseleleri konusunda tarihsel varsayımlara başvurmak zorundayız. Suriye ve Mısır'ın, özellikle de İskenderiye'nin, gnostik gelenekler de dahil olmak üzere zengin kültürel ve dini gelenekleri nedeniyle, bu yerlerin genellikle Nag Hammadi ve Berlin Gnostik metinlerinin bestelenmiş olabileceği olası bölgeler olduğu öne sürülüyor. Thomas Suriye'de saygı görüyordu ve Thomas metinlerinin orada yazıldığını öne sürmek mantıklıdır. Valentinus İskenderiye'de etkili bir şahsiyetti ve Gerçeğin İncili de dahil olmak üzere Valentinianus'a ait bazı metinler İskenderiye'den gelmiş olabilir. Öte yandan Valentinianus'un Philip İncili Süryanice kelimelerin anlamlarını tartışıyor, böylece Suriye'de bir kompozisyon yeri makul oluyor. Nag Hammadi kütüphanesindeki ve Berlin Gnostik Kodeksindeki metinlerin kompozisyonunun tarihlendirilmesi de aynı derecede zorlayıcı ve bazen tartışmalıdır. Bazen, Platonlaştırıcı özellikler sergileyen Sethian metinlerinde olduğu gibi, Nag Hammadi metinlerini Orta Platoncu ve Yeni-Platoncu felsefenin daha geniş dünyasındaki gelişmelerle karşılaştırmak mümkün olabilir. Nag Hammadi'den gelen bu Set metinlerini (Seth, Zostrianos, Marsanes ve Yabancı Allogenes'in Üç Steli) üçüncü yüzyılda Roma'daki Plotinus'un Platoncu okulunda gnostikler ve bunların metinleri hakkındaki tartışmalarla ilişkilendirebiliriz.4 Platoncu literatürde adı geçen Gnostik metinler arasında Zerdüşt, Zostrianos, Nicotheos, Allogenes, Messos ve diğerlerinin vahiyleri yer alır. ve bu isimlerin çoğuna Nag Hammadi metinlerinde de rastlanmaktadır. Diğer zamanlarda, Nag Hammadi kütüphanesindeki belirli bir metne hangi tarihlerin atanabileceğinin belirlenmesi, bilim adamlarının tarihsel ve teolojik tercihlerinden etkilenebilir ve bilimsel tartışmaların savaş alanında yapılabilir. Thomas İncili'nin kompozisyonunun tarihlendirilmesi, bir metnin tarihi konusundaki bu tür hararetli tartışmanın en iyi örneğidir. Tarihsel ya da teolojik nedenlerden dolayı İncil'in önemini en aza indirmek isteyenlerin çoğunun şuna inanıyorum:

### --- SAYFA 30 ---

29 Thomas ve İsa'nın kim olduğu ve ilk kilisenin nasıl geliştiği tartışmasında onu marjinalize edin ve bu nedenle ona daha sonraki bir kompozisyon tarihi verin. Tersine, İsa'nın ve Hristiyan kökenlerinin incelenmesinde Tomas İncili'nden yararlanmak isteyenlerin birçoğu -ki ben de onlardan biriyim- metnin kullanımını daha erken bir tarih ileri sürerek desteklemektedir. Akademisyenler daha erken ya da daha geç bir tarihi destekleyen noktalar öne sürdüler ve tartışma devam ediyor. Bir sonraki bölümde Thomas'ın İncili hakkındaki tartışmamızda bu iddiayı tekrar ele alacağız. Her şey göz önüne alındığında, Nag Hammadi kütüphanesini, tamamı Kıpti diline çevrilmiş metinlerden oluşan bir koleksiyon anlamında bir Kıpti kütüphanesi olarak tanımlamak uygundur. GNOSTİK BİR KÜTÜPHANE? Nag Hammadi kütüphanesini gnostik bir kütüphane olarak adlandırmak o kadar kolay olmayabilir. Bunun bir nedeni, Nag Hammadi kütüphanesinin herhangi bir tanım standardına göre gnostik olmayan metinleri içermesidir. Nag Hammadi ve Berlin Gnostik metinleri arasında gnostik olmayan eserler arasında Petrus'un İşleri ve On İki Havari, Silvanus'un Öğretileri, Sextus'un Cümleleri, Petrus'un Yasası ve Platon'un Devlet'inden bir alıntı yer alır. Diğer metinlere ilişkin görüşler farklılık göstermektedir. Thomas İncili ve Thomas Kitabı'nın gnostik olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı bilim adamları arasında tartışılmaktadır. Ben bunları daha nitelikli bir şekilde gnostikleştirici metinler olarak tanımlamayı tercih ediyorum ve Thomas İncili'nin yeni başlayan bir gnostik perspektife sahip olduğunu öne sürüyorum. Jüri hâlâ Meryem İncili konusunda kararsız ama bu metinde de gnostikleştirici bir bakış açısının savunulabileceğine inanıyorum. Aynı şey Yetkili Söylem için de geçerli olabilir. Ancak Nag Hammadi kütüphanesinin gnostik bir kütüphane olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı meselesi, gnostik çalışmalar olmayan metinlerin salt tanımlanmasından çok daha derinlere inmektedir. Son zamanlardaki tartışmalarda "gnostisizm" terimini ve ilgili kelimeleri herhangi bir anlamlı şekilde kullanıp kullanamayacağımız sorgulanıyor. "Gnostisizm" kategorisine karşı argümanlarını formüle etmede en öne çıkan iki akademisyen Michael A. Williams ve Karen L. King'dir. Michael Williams, Rethinking "Gnosticism" (Gnostisizmi Yeniden Düşünmek) adlı kitabında antik irfanı yeniden değerlendirmemizi ve "şüpheli bir kategoriye" ortadan kaldırmamızı önerdiğinde, aklındaki kategori "gnostisizm"in kendisidir. "'Gnostisizm' terimi" diye öne sürüyor, "gerçekten de sonuçta açıklama yapmaktan daha fazla kafa karışıklığı getirdi"<sup>5</sup> ve iddiasını, bilim adamlarının geçmişte denediği - çoğu zaman çelişkili - yolların çeşitliliğini göstererek destekliyor.

### --- SAYFA 31 ---

30 "Gnostisizmi" tanımlamak ve tarif etmek boşuna. "Gnostisizm" çeşitli şekillerde geleneksel değerleri ve metinsel yorumları alt üst eden bir protesto hareketi olarak görülmüştür; diğer dinlerden fikirleri benimseyen ve uyarlayan yenilikçilerin dini; bedeni ve bedenini yaşamını küçümseyen maneviyatçıların dini; ve münzevi ya da çapkın bir yaşam tarzını tercih eden etik aşırılıkçılardan oluşan bir hareket. Bu tür akademik kafa karışıklığı karşısında ve bilimsel bir fikir birliği olmadan, Williams eski, belirsiz "gnostisizm" kategorisini "İncil'deki demiurjik gelenekler" ile değiştirmemizi tavsiye ediyor: "Demiurjik" geleneklerle, kozmosun yaratılışını ve yönetimini en yüksek Tanrı'dan farklı bazı alt varlık veya varlıklara atfedenleri kastediyorum. Bu elbette antik Platonculuğun çoğunu da içerecektir. Ancak Yahudi ya da Hristiyan Kutsal Yazılarından gelen gelenekleri de içeren ya da benimseyen "demiurjik" gelenekleri belirtmek için "İncil'e ait" sıfatını eklersek, kategori önemli ölçüde daraltılır.<sup>6</sup> Gnostisizm Nedir? kitabında. Karen King de bir terim ve kategori olarak "gnostisizm"le ilgili sorunları kabul ediyor ancak onun yaklaşımı biraz farklı ve argümanları daha temel konulara yönelik. Tanımlar "statik ve şeyleşmiş varlıklar üretme ve bunları uyduranların retorik ve ideolojik çıkarlarını gizleme eğiliminde olduklarından" King genel olarak tanımlarla ilgili zorluklar görmektedir.<sup>7</sup> King'e göre, terimin temelinde retorik ve ideolojik çıkarların gizlendiği "gnostisizm" tanımı ne kadar da sorunludur. King, kadim mezhep bilimcilerin zamanından günümüze kadar, "gnostisizm" ve "gnostik" gibi terimlerin, kişinin kendisiyle aynı fikirde olmadığı kişilerin dinini "öteki" olarak adlandırmak ve onu "sapkınlık" olarak adlandırmak için kullanılan retorik yapılar olarak işlev gördüğünü öne sürüyor. Bu adlandırmalar Katolik karşıtı, Yahudi karşıtı, sömürgeci ve evrimci önyargılarla lekelenmiştir. King'in belirttiği gibi, "gnostisizm" hiçbir zaman retorik bir yapıdan başka bir "şey" olmadı ve bu terim basitçe "retorik bir varlığın (sapkınlık) kendi başına gerçek bir fenomene (Gnostisizm) dönüştürülmesini" yansıtır.<sup>8</sup> King, "gnostisizm" teriminin o kadar kusurlu olduğu sonucuna varır ki, tamamen reddedilmesi gerekebilir. Çoğulcu ve postmodern bir ortamda "gnostisizm" olarak adlandırılan şeyin yeni ve farklı tartışmalarına ihtiyacımız var. Şöyle diyor:

### --- SAYFA 32 ---

31 Burada önerdiğim analiz kökenlere ve öze ulaşmaktan ziyade uygulamaya ulaşmayı amaçlıyor. Daha geniş bağlantılı bir bütünlük değil, daha ziyade artık herhangi bir nedensel-doğrusal köken ve gelişim çerçevesiyle bağlantılı olmayan bir dizi bölüm sunar. Yirmi birinci yüzyılın bu tarihsel pratikleri, şüphesiz, yalnızca akademisyenlerin ve sorumlu oldukları toplulukların farklı bakış açılarına değil, aynı zamanda farklı etik yönelimlere de dayanan birden fazla olası, meşru Hristiyanlık anlatısıyla sonuçlanacaktır.<sup>9</sup> Michael Williams ve Karen King'in düşünceli sunumlarından çok şey öğrenebiliriz ve onların bilimsel katkıları, bizi, "gnostisizm" tartışmasına nüfuz eden polemik önyargı ve öznel bakış açısı konusunda daha bilinçli kılmalıdır. antik çağdan moderniteye. Williams ve King'den sonra "gnostisizm" ve ilgili terimlerde daha fazla hayat kalıp kalmadığını merak edebiliriz. Bu terimlerin henüz ölüp gömülmeyebileceğini ve Nag Hammadi kütüphanesi ile Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki metinleri tartışırken bunlardan hala iyi bir şekilde yararlanabileceğimizi öne sürüyorum.<sup>10</sup> Elbette, "gnostisizm" kelimesi görünüşe göre on yedinci yüzyılda eski bir Yunanca kök kelimeye "-izm" son ekinin eklenmesiyle türetilmiştir; ancak bu kök kelime, gn sis, "bilgi" ve onun türevi, gn stikos, "bilen", antik çağ ve geç antik çağ dünyasında iyi bilinen terimlerdir ve özellikle gn sis kelimesine antik metinlerde yaygın olarak rastlanır. Bu terminoloji konularını kabul ederek, eğer özellikle titiz olmayı seçersek, "gnostisizm" kelimesini kullanırken suskun kalmayı isteyebiliriz. Bu kitapta titiz olmayı seçiyorum ve tartışmada "gnostisizm" kelimesini kullanmaktan kaçınıyorum. Bununla birlikte, irfan ve gnostikos kelimeleri sapkın bilimcilerin yazılarında bulunur ve Lyonlu Irenaeus, 1. Timoteos 6:20'deki ifadeyi alarak "yanlış sözde bilgi"den bahsettiğinde, dostları ve düşmanları arasındaki irfanın gerçek irfan olduğu yönündeki iddialara ve karşı iddialara atıfta bulunduğu açıktır. Heresiolojik eseri Against Heresies'te Irenaeus, karşı çıktığı bazı kişilerin, özellikle Sethian'ların (veya Barbelognostiklerin) ve Marcellina'nın takipçilerinin, kendine gönderme yapan bir terim olarak "gnostik" terimini kullandıklarını ve kendilerini gnostik olarak adlandırdıklarını kabul eder. Clement ayrıca kendilerine gnostik diyenler hakkında da yazıyor. Günümüze kadar Orta Doğu'daki ve dünyanın her yerindeki Mandaeanlar kendilerinden Mandaye veya "bilenler", yani gnostikler, bilginin sahipleri olarak söz ediyorlar.

### --- SAYFA 33 ---

32 manda veya irfan. Kendini tanımlama terimi olarak "gnostik"ın bu şekilde kullanılması, aynı terimi benimsememiz için temel işlevi görmektedir. Eğer bu insanlar kendilerine gnostik diyorlarsa ve kendilerini gnostik olarak anlıyorlarsa, şüphenin faydasını hak etmiyorlar mı? Irenaeus'a göre Sethianlar kendilerini gnostik olarak düşündüklerinden ve Sethian maneviyatının merkezi bir metni olan Yuhanna'nın Gizli Kitabı'na artık Nag Hammadi kütüphanesinde ve Berlin Gnostik Kodeksinde kolayca erişilebildiğinden, Sethianlara göre gnostik düşüncenin ana noktalarının neler olduğuna dair içgörü kazanmak için Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nı analiz edebiliriz. Seth metinleri tarihsel olarak diğer metinlerle - örneğin Valentinianus metinleriyle - bağlantılı gibi görünmektedir ve fenomenolojik olarak - yani temalar ve özellikler bakımından - diğer metinlere benzemektedirler, böylece "gnostik" terimi Set metinlerinin ötesinde Valentinianus metinlerine ve gnostik dinin tanımına uyan diğer metinlere de uygulanabilir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın önde gelen temalarına dayanarak, diğer metinleri gnostik olarak değerlendirmek ve sınıflandırmak için kullanılabilecek gnostik dinin şu tanımını öneriyorum: Gnostik din, irfanın veya mistik bilginin birincil yerini vurgulayan, bilgeliğin yönleriyle anlaşılan, genellikle bilgeliği kişileştiren, yaratılış hikayelerinde, özellikle Yaratılış kayıtlarına dayanan hikayelerde sunulan ve Platonculuk da dahil olmak üzere çeşitli dini ve felsefi gelenekler aracılığıyla yorumlanan dini bir gelenektir. O halde, Valentinianus metinleri ve bu gnostik temaları yansıtan diğer metinler gibi Sethian metinleri de gnostik olarak adlandırılabilirken, diğer metinler tamamen gnostik olmaktan uzak görünebilir. Karşılaştırmalar ve sınıflandırmalar şu şekildedir; Taksonomi pek düzgün ve kesin bir girişim değildir. Drudgery Divine'da Jonathan Z. Smith bize karşılaştırmaların ve sınıflandırmaların bilimsel araştırma ve yaratıcılığın kusurlu ve öznel dünyasının bir parçası olduğunu hatırlatıyor. Karşılaştırmalar bize genellikle olayların gerçekte nasıl olduğundan çok, karşılaştırmayı yapan insanlar hakkında daha fazla bilgi verir; Karen King'in gözlemlerini hatırlayın. Smith, öğeler (ya da hareketler) karşılaştırıldığında, karşılaştırmaların derecesinin ("daha fazla") yanı sıra karşılaştırılan temalara ya da özelliklere ("ilgili olarak") ilişkin bir göndermenin her zaman örtülü bir ifadesi olduğunu belirtiyor. Karşılaştırma ve sınıflandırma göreceli ve bağlamsaldır; ancak biz akademisyenlerin yaptığı da budur.

**--- SAYFA 34 ---**

33 Sonuç olarak Nag Hammadi ve Berlin Gnostik metinlerini dikkatli ve dürüst bir şekilde karşılaştırıp sınıflandırdığımızda, bunların çoğuna gnostik metinler diyebiliriz. Diğerleri az çok gnostik olarak tanımlanabilir ve nitelendirilebilir, bazıları ise hiç gnostik olmayabilir. Göreceğimiz gibi, gnostik metinler arasında bile perspektifte önemli farklılıklar vardır. Dolayısıyla Nag Hammadi kütüphanesi, tek tip bir gnostik metinler dizisi içermesi anlamında gnostik değildir. Elbette, Nag Hammadi kütüphanesindeki tüm metinler belirli bir gnostik veya gnostikleştirici bakış açısından okunabilir ve yorumlanabilirdi; ayrıca, görmüş olduğumuz gibi, Nag Hammadi kütüphanesinin bir Pachomian manastır topluluğunda faaliyet göstermesi ve bu bağlamda anlaşılması da muhtemeldir. Ancak bizim amaçlarımız açısından, Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler, irfana yönelik yaklaşımların çeşitliliğini takdir etmemize yaptıkları katkı açısından çok önemlidir. KÜTÜPHANE? Nag Hammadi kütüphanesi ne ölçüde bir kütüphanedir? Nag Hammadi kütüphanesi, kelimenin modern anlamıyla bir kütüphane değildir. Görünüşe göre bu, Pachomian rahiplerinin ürettiği ve sonunda Cebel el-Tarif tarafından bir kavanoza gömülen bir kodeks koleksiyonudur. Rahipler metinleri kendi meditasyon ve eğitimlerinin bir parçası olarak okumuş olabilirler. Eğer böyle bir koleksiyona kütüphane denilebilirse, öyle olsun. Bununla birlikte, bu kodeks koleksiyonunda heterojenliğin açık göstergeleri vardır. Nag Hammadi kütüphanesinde gözlemlenecek farklılıklar, kapaklardan, el yazılarından ve kodekslerin içeriğine kadar temsil edilen Kıpti lehçelerine kadar uzanır. James Robinson, Nag Hammadi kodekslerindeki bu kapakları, yazar el yazılarını ve lehçeleri incelemiş ve on üç kodeksten oluşan bu koleksiyonun, bildiğimiz Nag Hammadi kütüphanesini oluşturmak üzere birleştirilmiş olabilecek birkaç küçük gruba veya kütüphaneye bölünebileceği sonucuna varmıştır.<sup>12</sup> Nag Hammadi Kodeksleri IV, V ve VIII, ucuz papirüslü ve kapaksız (veya Kodeks durumunda) indirimli temel kapaklara sahiptir. V, sonradan eklenen bir kapakla). Kodlar II, VI, IX ve X, dayanıklılık için omurgayı kaplayan deri takviyeli (mull adı verilen) yüksek kaliteli kapaklara sahiptir. Kodeks I, III, VII ve XI'in ayırt edici olmayan ve hatta ilkel kapakları vardır. (Nag Hammadi Yazması XII kötü korunmuştur ve kapağı yoktur ve Kodeks XIII'den geriye kalan tek şey, tek bir metnin on altı papirüs sayfası, İlk Düşüncenin Üç Biçimi ve Dünyanın Kökeni Üzerine'nin açılışdır.

### --- SAYFA 35 ---

34, Kodeks VI'nın kapağının içine yerleştirilmiştir.) Nag Hammadi kütüphanesindeki metinleri kopyalayan çeşitli katiplerin el yazısı stilleri de tanımlanabilir ve Robinson, kopyacıların ellerinin "cilt farklılıklarının meydana geldiği yerde en açık şekilde farklılaştığını" ileri sürer.<sup>13</sup> Nag Hammadi metinlerinde farklı Kıpti lehçelerinin -en önemlisi Sahidik ve Subachmimik- ve farklı üslup tercihlerinin varlığı. metinler üzerinde farklı dil becerilerine sahip farklı kopyacıların çalıştığı gözleminin altını çiziyor. Bütün bunlar, keşişlerin kodeksleri gömüldükleri sırada veya ondan önce, hatta ondan epey önce, birkaç küçük koleksiyondan bir araya getirdiklerini gösteriyor. Bu anlamda Nag Hammadi kütüphanesine Nag Hammadi kütüphaneleri denilebilir. Nag Hammadi kütüphanesindeki metinlerin kopyaları, daha küçük kütüphanelerin bir araya getirildiği olasılığını doğruluyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın en az üç nüshası Nag Hammadi kodekslerinde hayatta kalmıştır; ek bir nüshası Berlin Gnostik Kodeksindedir ve çeşitli metinler iki nüsha halinde korunmuştur. Bu gerçek, kodekslerdeki metinlerin düzeni ve düzeninin belirsiz nedeni ile birlikte, Nag Hammadi kütüphanesindeki kitapların içerikleri hakkında yeni soruları gündeme getiriyor. Belirli bir kodeksteki veya Nag Hammadi kütüphanesinin kodekslerindeki metinlerin sırasını açıklamak için ustaca teoriler öne sürülmüştür. Nag Hammadi Kodeksi I'in, Valentinianusçu bir bakış açısını savunduğu kabul edilebilecek metinlerle birlikte bir Valentinianus kodeksi olabileceği öne sürüldü. Daha sıradan bir şekilde, bir keresinde Petrus'un Philip'e Mektubu'nun Nag Hammadi Kodeksi VIII'deki Zostrianos'tan sonra eklenebileceğini, çünkü kodeksteki mevcut alanı doldurduğunu öne sürmüştüm.<sup>14</sup> Şimdi, Nag Hammadi kütüphanesindeki metinlerin düzenlenmesini açıklayan birkaç daha ilginç ve yaratıcı teori, Michael Williams tarafından "Gnostisizmi Yeniden Düşünmek" kitabında sunulmuş ve tartışılmıştır.<sup>15</sup> Nag Hammadi kütüphanesinde üç kez Yuhanna'nın Gizli Kitabı, bir kitabın başında görünür. kodeks (Berlin Gnostik Kodeksi'nde ikinci sırada gelir) ve Yvonne Janssens aynı şeyin Nag Hammadi Kodeksi XIII için de geçerli olabileceğini tahmin etti; burada yalnızca tek bir metin ve parçalar kaldı ve sağlam metin kodeksteki ilk metin değildi. Williams, Nag Hammadi kütüphanesindeki metinlerin bir kodeks içindeki düzenlemesinin oldukça kasıtlı olabileceğini öne sürüyor. Metinler, yalnızca alanı doldurmaktan ziyade, Nag Hammadi Yazmaları IV ve VIII'de olduğu gibi (kapak ve kapak açısından bir arada gruplandırılmış) vahiy tarihini tekrarlayacak şekilde düzenlenmiş olabilir.

### --- SAYFA 36 ---

Yeniden yorumlanan Yaratılış hikayesinden (Yuhanna'nın Gizli Kitabı), Şit'in hikayesine (Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı) ve diğer eski tanıklıklara (Zostrianos), dirilen Mesih'in öğrencilerine vahiyine (Petrus'un Philip'e Mektubu) kadar 35 başka husus. Veya metinlerin düzenlenmesi, Nag Hammadi Kodeksi I'de olduğu gibi, giriş niteliğinde bir dua (Havari Pavlus'un Duası), müjde benzeri bir metin (Yakup'un Gizli Kitabı), bir Hristiyan açıklaması (Hakikat İncili) ve eskatoloji beyanları (Diriliş Üzerine İnceleme ve Üçlü Risale) ile ortaya çıkan Yeni Ahit'teki Hristiyan metinlerinin sırasını taklit edebilir. Ya da düzenleme ayınle ilgili bir düzeni veya her şeyin sonuna ilişkin vizyoner bilgiye doğru ruhsal yükseliş dizisini takip edebilir. Williams şu sonuca varıyor: En azından kodekslerin çoğunda, risalelerin düzenlenme şekli, yazarların ciltler içinde tam bir teolojik tutarlılık algıladıklarına işaret edebilir. Veya başka bir deyişle, çoğu durumda düzenlemenin kendisi, eserler arasındaki teolojik tutarlılığı kanıtlamanın veya kurmanın yazım yöntemi gibi görünüyor. Birkaç satır sonra şunu ekliyor: Başka bir deyişle, malzemenin yeniden paketlenmesi ve düzenlenmesi, yazılar arasındaki teolojik çeşitliliği bir bakıma çözüme kavuşturdu. Her yazının kendine ait bir işlevi vardı ve kodeks içindeki diğer eserlerle ilişkili olarak bu işlev açısından yorumlanabiliyordu. Bu görüldükten sonra, Nag Hammadi kütüphanesinde (veya en azından alt koleksiyonlarında) Codex Sinaiticus veya Septuagint'te veya hatta Yeni Ahit'te olduğundan çok daha fazla teolojik çeşitlilik olup olmadığını sormak doğru olur.<sup>16</sup> NAG HAMMADI VE BERLİN GNOSTİK METİNLERİNİN ÇEŞİTLİLİĞİ VE BİRLİĞİ Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi, antik çağ ve geç antik çağ dünyasında maneviyat ve özellikle de gnostik maneviyat hakkındaki bilgimize olağanüstü bir katkı sağlıyor. Bu kitabın Ek bölümünde tüm metinleri gözden geçiriyorum ve içeriklerini özetleyerek ve açıklayıcı alıntılar yaparak onları karakterize etmeye çalışıyorum. Burada metinlere genel bir bakış sunuyorum ve bu metinlerin

**--- SAYFA 37 ---**

36 birbirlerinden farklıdır ve -Michael Williams'ın yorumunun ruhuna uygun olarak- bazı yönlerden birbirlerine benzedikleri anlaşılabilmektedir. Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi ile karşılaştığımızda ilk başta metinlerin çeşitliliğinden etkileniyoruz. Metinlerin çoğu şu ya da bu şekilde Hristiyan metinleridir, ancak bazı metinlerde çok az Hristiyan özelliği görülürken, bazılarında ise hiç Hristiyan özelliği yoktur. Sınırdaki Hristiyan olanlar ya da Hristiyan olmayanlar, genellikle büyüleyici kombinasyonlar halinde Yahudi, Greko-Romen, Platonik ya da Hermetik özellikler gösterebilirler. Hristiyan metinleri arasında müjdelere (Thomas'ın İncili, Philip'in İncili, Meryem İncili, Hakikat İncili ve Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı (ayrıca Mısır İncili olarak da adlandırılır)) ve bazı açılardan müjdelere benzeyen metinler (Yuhanna'nın Gizli Kitabı, Yakup'un Gizli Kitabı, Thomas'ın Kitabı, Kurtarıcı'nın Diyaloğu ve Büyük Set'in İkinci Söylemi) yer alır. Thomas İncili, İsa'nın bir dizi sözlerini sunar ve Büyük Şit'in İkinci Söylevi, görünüşte İsa'nın kendisi tarafından sunulan bir söylemdir, "İsa'ya Göre İncil" gibi bir şeydir. Başka Hristiyan metinleri de var: Petrus'un İşleri, Petrus'un İşleri ve On İki Havari, Havari Pavlus'un Duası, Diriliş Üzerine İnceleme, Petrus'un Philip'e Mektubu ve çok sayıda vahiy veya kıyamet - biri Petrus'tan, biri Pavlus'tan, ikisi Yakup'tan. Başka bir vahiy olan Adem'in Vahiy'i perspektif açısından daha tam olarak Yahudi'dir. Kıyametle ilgili Yahudi ve Hristiyan metinlerinin yanı sıra, birçok başka metin de nesnelerin doğuşunu yorumluyor: Yuhanna'nın Gizli Kitabı, Yöneticilerin Doğası, Dünyanın Kökeni Üzerine, Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı, Şem'in Açıklamaları. Seth'in Üç Steli gibi çeşitli metinler, ilahi olanın mistik vizyonuna nasıl yükselileceğini anlatır. Ayinle ilgili pasajlar ilahi olanın kutlanmasına yardımcı olur. Nag Hammadi kütüphanesindeki ve Berlin Gnostik Kodeksindeki metinlerin çoğu gnostik veya gnostikleştiricidir, ancak hepsi değil. Gnostik olmayan metinlerden Petrus'un İşleri ve On İki Havari, havarilerin suyun ötesindeki bir şehirdeki maceralarını anlatır; Silvanus'un Öğretileri, Hristiyan bilgeliğini öğütlerle duyurur; Sextus'un Cümleleri, bir süredir başka kaynaklardan bilinen bir metinde bilgeliğe dolu sözler aktarır ve Petrus'un Eylemi, Petrus'un kızı için bir mucizeyi nasıl yaptığını ve bozduğuna dair bir hikaye anlatır. Platon'un Devlet'inden alınan parça, gnostik kaygılar göz önünde bulundurularak taraflı bir biçimde düzenlenmiş olabilir, ancak sonuçta Platon'dan gelmektedir ve Platon gnostik değildir.

**--- SAYFA 38 ---**

37 Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi üzerine yapılan araştırma, gnostik veya gnostikleştirici olarak tanımlanabilecek metinler arasında geniş bir bakış açısı yelpazesini ortaya çıkardı ve metinler kabaca beş gruba ayrılıyor gibi görünüyor. Bu beş grup, grupların birçoğu için, topluluklardaki öğretmenler ve öğrenciler tarafından benimsenen gnostik düşünce okullarını yansıtır. Nag Hammadi kütüphanesindeki ilk gnostik metin grubu Thomas metinlerinden oluşur: Thomas'ın İncili, Thomas'ın Kitabı ve muhtemelen Kurtarıcı'nın Diyalogu.17 Thomas geleneğindeki metinler -Bentley Layton'un Aziz Thomas okulu dediği şey- İsa'nın sözleri ve bunların İsa'nın ikiz kardeşi olduğu düşünülen Yahuda Thomas figürüyle olan ilişkileri üzerine düşüncelerden doğmuştur. Thomas'a bağlılık Suriye'de, özellikle de Edessa'da güçlüydü ve Thomas geleneğinin Suriye ortamında geliştiği görülüyor. Sonunda İsa ve Tomas'a olan ilgiler, Thomas'ın Elçileri'nde "İnci İlahisi" ve Thomas'ın Hindistan'daki misyonunun hikayesiyle ifadeye kavuşur; Thomas Hristiyanlığının bir türü günümüze kadar Hindistan'daki St. Thomas kilisesinde yaşamaktadır. Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler içinde Thomas İncili, müjde Q.18'deki sözlerle karşılaştırılabilir İsa'nın sözlerinin bir koleksiyonundan oluşur. 18 Thomas Kitabı, İsa'nın Thomas'la tutkular ve cezalar hakkında konuşmasını sağladığı için bazı sözleri içerir. Kurtarıcının Diyalogu, İsa'nın bazı sözlerini, İsa'nın öğrencileri Yahuda Thomas, Magdalalı Meryem ve Matta ile olan diyaloguna dönüştürür. İkinci grup metinler Sethian düşünce okulundan kaynaklanmaktadır. Seth metinleri örnek bir insan olarak Adem ile Havva'nın oğlu Şit'in geleneklerini yansıtır.19 Yaratılış kitabında, Kabil ve Habil ile yaşanan aile fiyaskosunun ardından Şit, Adem ile Havva'nın yeni oğlu olarak doğmuştur ve o zaman insanların Rab'bin adını çağırmaya başladıkları söylenir (4:25-26). Sethian metinleri bu geleneklerin üzerine inşa edilmiştir. Sethian metinleri sıklıkla, tüm ihtişamı ve tezahürleriyle sergilenen ilahi olanın plrma'sı veya doluluğuyla birlikte göksel alemin parlak bir tasvirini içerir. İlahi insan, o göksel alemin bir parçasıdır. Sethian metinlerine göre, lütuftan ilksel düşüş, Sophia'nın, yani bilgeliğin çılgınlığı yoluyla ilahi olanın düşüşü olarak anlaşılabilir ve bu kozmik hatadan, insanlık dünyasının yaratılışı, düşüşü ve kurtuluşu gelir. Sethian metinleri Yaratılış kitabının açılış bölümlerine büyük önem verir ve bu bölümleri yaratıcı bir şekilde yorumlayarak devrim niteliğindeki metinleri harmanlar.

**--- SAYFA 39 ---**

38 Yunan felsefi ve mitolojik fikirleriyle yorum. Hans-Martin Schenke ve John D. Turner, Seth gnostik metinlerinin çeşitliliğinin ve Seth gnosis'inin gelişiminin bilimsel olarak incelenmesine öncülük eden iki bilim insanıdır ve Seth hareketinin tarihini, kökenlerinden çoklu tezahürlerine kadar yeniden yapılandırmaya başlamışlardır. Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki en dikkate değer Seth metni, Hristiyanlaştırılmış bir Yahudi gnostik metni olan Yuhanna'nın Gizli Kitabı'dır. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın daha uzun versiyonunda, ilahi öngörü -ya da İsa- kurtarıcının aşağıdaki dünyaya üç katlı inişini açığa çıkarır ve bu üç katlı iniş, başka bir şiirsel Sethian metin olan İlk Düşüncenin Üç Biçimi'nde ayrıntılı olarak anlatılır. Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı gibi diğer Sethian metinleri yaklaşım açısından daha tamamen Hristiyan'dır ve Kutsal Kitap da Hermetik unsurlara ihanet edebilir. Ancak Platoncu Sethian metinleri daha az Hristiyan teması gösterir ve bunlar büyük Neo-Platoncu filozof Plotinus'un okulunda tartışılan eserler arasındaydı. Gnostik metinlerin üçüncü grubu, Valentinianus'un düşünce okulunu temsil eder.20 Valentinus, İskenderiye ve Roma'da Hristiyan gnostik öğretmeni ve vaizi olmuş, ikinci yüzyılda yaşamış bir Mısırlıydı. Roma piskoposu olmayı arzuladığı söyleniyor. Mistik ve şiirsel bir belagatle kutsanmış olan Valentinus, pekala Hakikat İncili'nin yazarı olabilir. Lyonlu Irenaeus'a göre Valentinus, Sethian düşüncesinin önde gelen fikirlerini devraldı ve bunları kendi maneviyatına uyacak şekilde uyarladı. Üçlü Risale ve Valentinianus Sergisi gibi Nag Hammadi Valentinian metinleri, Sethianlar gibi Valentinianusçuların da ilahi olanın temelini karmaşık kozmolojik tasvirlerinden yararlandıklarını ve Tanrı'nın yukarıdaki dünyasına ilişkin bu tasvirlerin bizim aşağıdaki dünyamıza uygulandığını göstermektedir. Valentinus ve Valentinianus'un öğretmenleri ve yazarları, Hakikat İncili'nde, Philip İncili'nde, Havari Pavlus'un Duası'nda ve Diriliş Üzerine İnceleme'de görebildiğimiz gibi, Hristiyanların hayatlarıyla ilgili konuşmak için pleromatik spekülasyonları yeryüzüne indirdiler. Valentinianusçu düşünce okulunun iki dalı veya "mezhebi" bilim adamları tarafından yaygın olarak ayırt edilir; batı (veya İtalyan) dalı ve doğu (veya Anadolu) dalı ve bu iki Valentinianusçu mezhepten önde gelen öğretmenlerinin isimleri bilinmektedir: batı mezhebinde Ptolemy ve Heracleon, doğu mezhebinde Theodotus ve Marcus. Nag Hammadi kütüphanesindeki Valentinianus metinleri artık bu Hristiyan hareketinin yorumlarına, mektuplarına ve diğer edebi katkılarına eklenebilir.

**--- SAYFA 40 ---**

39 Nag Hammadi kütüphanesindeki dördüncü grup gnostik metinler Hermetik mirastan gelmektedir. Hermetik gelenek uzun zamandır bilinmektedir ve Corpus Hermeticum'da toplanan Hermetik metinler, antik çağda ve geç antik çağda mistik din tartışmalarında önemli bir yer edinmiştir.<sup>21</sup> Hermetik literatürde "üç kez en büyük" lakabıyla anılan Yunan tanrısı Hermes, ruhların ilahi habercisi ve rehberidir; Mısır tanrısı Thoth ile özdeşleştirilir ve Hermetik metinlerde öğretmen ve gizemci rolünü üstlenir. Bu metinler arasında Poimandres (Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı'ndaki Poimael'e yapılan atıfla karşılaştırılabilecek bir isim) adlı çalışma özellikle etkili olmuştur.<sup>22</sup> Bu çalışmada Poimandres (belki de "insanların çobanı" anlamına gelir), evrenin doğasına ve ruhun kaderine ilişkin diğer gnostik vizyonlara benzeyen ve Mısır, Greko-Romen, Platon ve Yahudi temalarını kullanan bir vizyonu ortaya koyar. Hermetik edebiyat, Helenistik ve Roma Mısır'ının kozmopolit dünyasından, belki de İskenderiye şehrinin kendisinden gelir. Bu metinlerde gizemci Hermes, öğrenciden "çocuğum" veya "oğlum" olarak ya da (tanrılaştırılmış Mısırlı mimar İmhotep ile özdeşleştirilen) Asklepios veya (tanrı Thoth'tan gelen) Tat gibi isimlerle söz eder ve öğrenci de gizemciye "babam" adını verir. Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler arasında üç Hermetik metin bulunmaktadır; ikisi önceden biliniyordu; Mükemmel Söylem ve Şükran Günü Duasından bir alıntı ve bir yeni Hermetik metin, Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma. Nag Hammadi kütüphanesindeki ve Berlin Gnostik Kodeksindeki beşinci gnostik metin grubu, pek tanımlanabilir bir grup değildir; bunun yerine, sınıflandırmaya meydan okuyan gnostik metinlerden oluşur. Bu metinler yukarıda önerildiği gibi önde gelen gnostik temaları içeriyor gibi görünmektedir ve diğer gnostik metinler ve geleneklerle benzerlikler gösterebilirler, ancak diğer gnostik metin gruplarına tam olarak uymazlar. Düzenlediğimiz ve taksonomik sistemler halinde sınıflandırdığımız metinlerin ve geleneklerin doğası budur. Düzenli sistemlerimiz her zaman karmaşık ve düzensiz bir dünyanın gerçeklerini yansıtmayabilir. Bu nedenle, Dünyanın Kökeni Üzerine, Seth'in Hükümdarların Doğası metnine benzemektedir, ancak aynı zamanda Valentinianusçu ve Maniheizm kavramları da içeriyor gibi görünmektedir. Ruh Üzerine Tefsir, genel gnostik imalarla birlikte ruh (Psyche) mitinin bir anlatımıdır. Kutsal Eugnostos, Yunan etkileri taşıyan, gnostik temalar üzerine bir Yahudi söylemidir ve İsa Mesih'in Bilgeliği, Eugnostos'un Hristiyan bir uzantısıdır. Büyük Gücümüz Kavramı, birinci yüzyılın öğretmeni ve gnostik patrik Simon Magus ve onun için çok değerli olan terimleri kullanır.

### --- SAYFA 41 ---

40 arkadaşı Helena, ancak metin gerçekten onların düşüncelerini temsil etmeyebilir ve sınıflandırması zor olmaya devam edebilir. Şem Açıklamalarının başlığı, sapkınlık literatüründen bilinen başka bir metnin başlığını, Şit Açıklamalarını hatırlatıyor, ancak Şem Açıklamalarında Seth'e dair çok az şey var. Benzer şekilde Büyük Seth'in İkinci Söylemi de başlığında Seth'ten -büyük Seth'ten- söz eder, ancak başlık eserin en Sethvari yönü olabilir. Ve benzeri. Bu gnostik metin gruplarının katkıları sonraki bölümlerde tartışılacak ve değerlendirilecektir. Bu zengin çeşitlilikle, Nag Hammadi kütüphanesinin hem gnostik hem de gnostik olmayan metinleri hala bazı ortak temalara sahip olabilir. Metinlerin birbirine benzediği veya bir koleksiyonun parçaları olarak anlaşılabilirdiği belirli yönler olabilir. Bazı temalar metinleri toplayan keşişler tarafından değer verilmiş olabilir: ruha ve onun kaderine yönelik ezoterik bir ilgi, ruhun yaşamını ilerletmeye ve bedenini yaşamını düzenlemeye yönelik çileci bir eğilim ve dünyanın başlangıcı ve sonu ile meşguliyet. Burada bilgi - mistik bilgi - ve bilgelik temalarının gnostik metinlerde özellikle öne çıktığını ve hatta Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki gnostik olmayan bazı metinlerde bile ima edilebileceğini öneriyorum. Gn sis terimi, "bilgi" (ve eşanlamlılarıyla birlikte Kıpti sooun) çeşitli şekillerde -gnostik ve gnostik olmayan- bu metinlerin büyük bir kısmında kullanılmaktadır. Ruh Üzerine Tefsir'de kurtuluşun pratik bilgiden, teknik beceriden veya kitap öğreniminden gelmediği söylenir. Thomas'ın İncili, Philip'in İncili, Büyük Seth'in İkinci Söylemi ve diğer metinlerde bilgiyi kurtarmanın açıkça mistik olduğu söylenir. Silvanus'un Öğretileri ve Sextus'un Cümleleri gibi gnostik olmayan metinlerde de bilgiye vurgu yapılır. Birçok gnostik metinde olduğu gibi Silvanus'un Öğretilerinde de bilgi, öz-bilgi olarak tasvir edilir ve bu sauton'da Delphi, Yunanistan'daki ünlü özdeyişe başvurulur: "Kendini tanı". Antik Yunanlılar için bu tür bir öz-bilgi, başlangıçta insanların kendilerinin tanrı değil, ölümlü olduklarını bilmeleri gerektiği anlamına geliyordu. Filozoflar için ve özellikle de gnostikler için, Nag Hammadi ve Berlin Gnostik metinlerinden de gördüğümüz gibi, kendini bilmenin anlamı dönüşmüş ve insanların ruh veya ruh bakımından esasen ilahi olduklarını bilmeleri gerektiği söylenmiştir. Nag Hammadi ve Berlin Gnostik metinlerinde, bilgi tartışmasına sıklıkla bilgelik tartışması eşlik eder. Bu metinlerde bilgelik çeşitli şekillerde anlaşılmaktadır;

### --- SAYFA 42 ---

41 anlayışlı ve sağduyulu bir kişi veya genellikle Sophia (Yunanca "bilgelik" anlamına gelen kelime) adındaki ilahi annede kişileştirilen ilahi bir nitelik olarak. Silvanus'un Öğretilerinde, Mesih, Tanrı'nın sözü ve bilgeliğidir ve şöyle denir: "Tanrı'nın bilgeliği -Sophia- sizin için aptalca bir şekil aldı, böylece o (Mesih gibi bilgelik) sizi alıp bilge yapsın" (107). Gnostik metinlerde Sophia, ihtişamından düşme yeteneğine sahiptir ve yenilenmeye ihtiyaç duyabilir, ancak yine de o hala bir anne ve kurtarıcıdır. Diğer Valentinianus metinlerinde olduğu gibi Philip İncili'nde de yüksek bilgelik ile düşük bilgelik arasında bir ayrım vardır: bilgelik vardır, Echamoth (çapraz başvuru İbranice hokhmah) ve az bilgelik, yani ölüm bilgeliği vardır. Philip İncili, "Kısır denilen Bilgelik - Sofya - meleklerin annesidir" (63) diye belirtir. Bilgeliğin ve her şeyin nihai olarak doğrulanması, çeşitli gnostik metinlerde kutlanır; bunlar arasında kurtarıcı İsa'nın öğrencilerine ve okuyuculara söylediği İsa Mesih'in Bilgeliği de vardır: Ben parlak ışığın iradesiyle yukarıdaki yerlerden geldim ve o zincirden kurtuldum. Hırsızlık yapanların işini bozdum. Benim aracılığım ile bol meyve versin, mükemmel olsun ve bir daha kusurlu olmasın diye Ayasofya'dan gönderilen damlacığı uyandırdım. O zaman ışıktan gelen damlacık benim aracılığım ile, büyük kurtarıcıyla < tam > olabilir ve onun görkemi ortaya çıkabilir ve Sophia da kusurlu olandan aklanabilir ve çocukları bir daha asla kusurlu olmayabilir, ancak şan ve şeref kazanabilir ve babalarının yanına gidebilir ve erkeklik ışığının sözlerini öğrenebilirler. (III, 107-8) Bu bilgi ve bilgelik temaları, özellikle de gnostik bilgi ve bilgelik, sonraki bölümlerde tartışılan metinler aracılığıyla izlenecektir. GNOSTİK METİNLERİN YETKİSİ Nag Hammadi kütüphanesindeki metinlerin üretimi ve gömülmesinin hikayesi, gördüğümüz gibi, günün meselelerinde, kutsal metinlerin otoritesiyle ilgili meselelerde ele alınmıştır. Athanasius 367 tarihli bayram mektubunda kutsal yazıların kanonuna değinirken, bunu ortodoksluk ve sapkınlık tartışması bağlamında yaptı ve sapkınların kitaplarını sapkınların kitaplarını kınadığında - Nag Hammadi kütüphanesindeki gnostik metinler gibi - İskenderiye başpiskoposu olarak yetkisini ortodoksluk ve sapkınlığı tanımlamak ve

### --- SAYFA 43 ---

42 sapkın olanı kınıyorum. Nag Hammadi kütüphanesindeki gnostik metinlerin sapkın olmakla lanetlenmesi kaderinde vardı. Peki ortodoksluk ve sapkınlık nedir? Kutsal metinlerdeki “ortodoks” metinlerin otoritesinin kaynağı nedir? Tarihsel bir bakış açısından bakıldığında, Karen King'in belirttiği gibi, ortodoksluk ve sapkınlık, siyasi tartışma alanında şekillenen retorik yapılar olarak anlaşılabilir. Bu açıdan bakıldığında, ortodoksluk ve sapkınlığın hakikat ve batıl ile çok az ilgisi vardır ve tamamen güç ve mevki ile ilgilidir. Bir oylamada çoğunluk neyin ortodoks olduğunu tanımlar ve azınlık sapkın olmakla suçlanır. Rakip siyasi hizipler arasında baskın güç, ortodoks olanı dikte eder; daha az güçlü olanlar sapkın olarak tanımlanır. Ve kazananlar İncil'i tanımlıyor. Athanasius'un ortodoksluk, sapkınlık ve kanon tartışmalarının politik ve retorik yönlerinin ve sonuçlarının herkesten farkında olması gerekirdi. Dördüncü yüzyıl boyunca Athanasius bir kafir olarak sürgüne gönderildi ve bir konseyin son oylamasına veya bir hükümdarın son siyasi hamlesine bağlı olarak ortodoksluğun savunucusu olarak sürgünden beş kez geri çağırıldı. Sonuç olarak, Athanasius yüzyılın büyük bir kısmını bavullarını toplayıp açmakla geçirdi, ta ki sonunda Ortodoksluk savaşının galibi ilan edilene kadar. Hangi kutsal metinlerin yetkili, kanonik ve ortodoks olarak değerlendirileceğini belirleyen konular bunlardır. Nag Hammadi kütüphanesindeki gnostik metinler ve Berlin Gnostik Kodeks, güvenilir ve ilham verici olma iddiasındadır ve bunların iddiaları, İncil metinlerinin iddiaları kadar ikna edici olabilir. Nag Hammadi ve Berlin Gnostik metinleri de İncil metinleri kadar Yahudi-Hıristiyan havarilerin ve Yahudi kutsal metinleri ile Yeni Ahit'in diğer yetkili şahsiyetleri ve patriklerinin mirasına sahip çıkıyor. En az Yeni Ahit metinleri kadar Nag Hammadi ve Berlin Gnostik metinleri de İsa'nın sözlerinden ilham aldıklarını iddia ediyor ve İsa'nın bu metinlerde söylediklerinin havarileri ve İsa'nın kardeşleri tarafından onaylandığını doğruluyorlar. Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı'nın veya Mısır İncili'nin sonundaki bir notta, iki kez Tanrı tarafından yazıldığı söyleniyor (Kıpti dilinde shai ennoute; Yunanca theographos). Adem'in Vahiyi, Adem'in oğlu Seth'e öğrettiği şey, Şem'in Açıklamaları Derdekeas'ın Şem'e açıkladığı şey, Zostrianos ise Zostrianos kişisi aracılığıyla korunan şey olduğunu iddia ediyor. Zostrianos'un sonundaki kriptogram sadece Zostrianos'a değil, aynı zamanda İran peygamberi Zerdüş't'e, "gerçeğin sözleri"ne ve "gerçeğin Tanrısı"na da gönderme yapıyor. İlk Düşüncenin Üç Biçimi'nin sonuna Yunanca ekte "Tanrı tarafından yazılan kutsal yazıt" yer almaktadır.

### --- SAYFA 44 ---

43 mükemmel bilgiye sahip baba" (agiagraph patrographos en gn sei teleia). Bu nedenle, Nag Hammadi kütüphanesindeki ve Berlin Gnostik Kodeksindeki gnostik metinler, ortodoksluk ve sapkınlığın siyaseti ve retoriği üzerine düşünmek için bir fırsat sağlar ve bunlar üzerine eski metinlerin çalışmaya değer ve ruhsal rehberliğe uygun olduğuna karar verilir. Kutsal metin kanonu genellikle Yahudi-Hıristiyan-İslam mirasında kapalı kabul edilir ve Bu yeni keşfedilen metinler, kutsal metinlerin kanonu hakkında ciddi soruları gündeme getiriyor. Her ne kadar bu metinler, her ne kadar kanondan çıkarılmış olsa da, tarih ve maneviyat anlayışımıza katkıda bulunuyor. Bugün, Nag Hammadi kütüphanesindeki Thomas İncili, bazen Yeni Ahit'in dört kanonik müjdesinin yanında beşinci müjde olarak anıldığında, daha önce gizlenmiş olan şey, İsa'nın Thomas İncili'nde ileri sürdüğü gibi, gün ışığına çıkarılmıştır. “Göründüğünü bil ki, senden gizli olan sana açıklansın. Çünkü açığa çıkmayacak gizli hiçbir şey yoktur” (5).

**--- SAYFA 45 ---**

44 3 THOMAS VE THOMAS'IN İNCİLİ'NDE YAŞAYAN İSA'NIN BİLGELİĞİ, Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeks'in metinleri yazılmadan çok önce, bilgelik, hokmah, Sophia vardı. Akdeniz dünyasında ve Orta Doğu'da dinin en eski ifadelerinden biri bilgelik yoluydu ve bilgeliğin en kalıcı yollardan biri olduğu kanıtlandı. Mısır, Mezopotamya, Yahudi, Greko-Romen, Hristiyan ve İslam metinlerinde bilgelik merkezi bir yer işgal etmiştir ve Thomas İncili ve Thomas metinleri geleneğinde İsa bilge bir adam olarak sunulur. ESKİ DÜNYADA BİLGELİK Mısır'da ve Ortadoğu'nun başka yerlerinde, M.Ö. ikinci ve üçüncü bin yıllardan itibaren, bilgelik ve bilginin hayatta başarı ve mutluluğun anahtarı olduğu kabul edildi ve çocuklara, öğrencilere ve dünyadaki yaşam meselelerini ele almak isteyen herkese yönelik bilgece öğütler toplandı.1 Mısırlı bir bilge, "oğluna" bilgece talimat vermek için Ptahhotep adını kullanır: senin bilgin. Akıllı olduğunuz için kendinize güvenmeyin. Bilgelerle olduğu kadar cahillerle de istişarede bulunun. Becerinin tam sınırlarına ulaşamaz ve tam avantaja sahip olacak şekilde donatılmış yetenekli bir kişi yoktur. İyi konuşma zümürten daha gizlidir, ancak bileyettaşlarındaki genç kadınlarda da bulunabilir.2 Mezopotamyalı bir bilge, Babil tanrısı Marduk'u bilgeliğin vücut bulmuş hali olarak övüyor:

**--- SAYFA 46 ---**

45 Öveceğim... Bilgeliğin efendisi, bilinçli tanrı Marduk, geceyi tutan ama gündüzü özgür kılan, öfkesi onu bir fırtına rüzgarı gibi saran, ama esintisi sabah meltemi kadar hoş, öfkesi karşı konulmaz, öfkesi yıkıcı bir sel olan ama kalbi merhametli, akıllı bağışlayan... elleri göklerin engelleyemediği ama yumuşak eli ölüme destek olan Marduk.3 Atasözleri kitabında bir İbranice, Kral Süleyman adıyla yazan yazar, "oğlu" için atasözleri yazıyor ve bilgeliğin İsrail tanrısının bir armağanı olduğunu şöyle anlatıyor: Oğlum, eğer sözlerimi kabul edersen ve emirlerimi içinde saklarsan, kulağını bilgeliğe çevirirsen ve kalbini anlayışa meyledersen, evet, eğer feraset için seslenirsen ve yüksek sesle anlayış için haykırırsan, onu gümüş gibi ararsan ve onu gizli hazine gibi ararsan, o zaman Rab korkusunu anlar ve Tanrı bilgisini bulursun. Çünkü Rab bilgelik verir ve onun ağzından bilgi ve anlayış doğar. O, dürüstlerin zaferini biriktirir ve hakikat yolunda yürüyenler için bir kalkandır. Çünkü O, doğruların yolunu korur ve sadık kullarının yolunu korur. (2:1-8) Bu tür hikmetli sözler Ortadoğu çapında eski hikmet kitaplarında toplandı ve bu hikmet literatürü gerçekten hikmetli olduğu söylenen kişilerin isimleri altında yayımlandı; yalnızca Ptahhotep ve Solomon değil, aynı zamanda Amenemhat, Amenemope, Shuruppak, Ahikar, Koheleth, ben Sirach ve diğerleri. Pek çok bilgelik kitabı isimsiz olarak yayınlandı. Greko-Romen dünyasında bilgelik, "bilgeliğin aşığı" olan filozofun alanıydı ve filozof, dinleyenlere bilgeliği ve bilgiyi dağıtıyordu. Böyle bir filozof, Sinoplu Diogenes, bir Kinik filozof olarak iyi ama basit ve bazen alışılmadık bir hayat yaşadı ve ona ve diğer Kiniklere progymnasmata'da, retorik felsefede önemli bir yer verildi.

## --- SAYFA 47 ---

Zekice gözlemleri nedeniyle günün 46 el kitabı. Bu el kitapları, öğrencilere etkili iletişim için argümanları nasıl biçimlendireceklerini öğretmeyi amaçlayan alıştırma ile yazılmıştı ve alıştırma ile retorik sunumlara genişletilebilecek konular olarak kullanılacak olan chreiai, yani "faydalı sözler" adı verilen unutulmaz ifadeler dahil edildi.4 Chreiai, Diogenes ve Kinik filozoflar da dahil olmak üzere diğer filozoflar gibi belirli konuşmacılara uygun şekilde atfedilen sözler olarak nitelendirildi. Sonuç olarak, pek çok Greko-Romen chreiai'de Kinik bir ısırtı vardır: Marcus Porcius Cato, sekseninci yılından sonra neden Yunan edebiyatı okuduğu sorulduğunda, "Bilgili öleyim diye değil, ama bilgisiz ölmeyeyim diye" dedi. Pisagorcu filozof Theano, birisi tarafından bir erkekle seks yaptıktan sonra bir kadının saf olması için Thesmophoria'ya (Demeter ve Kore onuruna kutlanan festival) gitmesinin ne kadar sürdüğünü sorulduğunda, "Kendi kocasıyla hemen, ama başkasının kocasıyla asla" dedi. Kinik filozof Diogenes, bir köylü çocuğunun içmek için eline su aldığını görünce çantasında taşıdığı bardağı çöpe atmış ve "Artık bu kadar hafifleyebilirim" demiş. Chreiai, Orta Çağ'da ve sonrasında retorik ve gramer öğrencileri tarafından kullanılmaya devam etti, ancak sonunda Hristiyan retorikçiler arasında chreiai, Kinik zeka ve zekasının çoğunu kaybetti ve evcilleştirildi. Zeka ve nüktedanlığa pek yer kalmayan Hristiyan teolojisi ve ahlaki işiyle uğraşanların ciddi beyanlarına dönüştüler. Thomas'ın İncili ve İsa'nın sözlerinin yer aldığı diğer koleksiyonlar gibi Hristiyan metinlerinde bilgece sözler İsa'ya atfedildiğinde, bunlar İsa'nın chreiai'si olarak sınıflandırılabilir. Ve yüzyıllar boyunca chreiai genel olarak kıvılcımının çoğunu kaybetmiş olsa da, aynı şekilde İsa'nın sözleri de Hristiyan geleneğinde sıklıkla evcilleştirilmiş hale geldi. İsa'nın bilinen en eski söz koleksiyonu - İsa'nın chreiai'si - çoğu bilim insanının birinci yüzyılın ortasında yazıldığına inandığı bir bilgelik metni olan Gospel Q'dur. Q metni artık mevcut değildir, ancak büyük olasılıkla Matta ve Luka İncillerinin kompozisyonunda Markos İncili ile birlikte kullanıldığı için, İsa'nın Matta ve Luka'daki sözlerinden yeniden inşa edilebilir. Böyle bir

## --- SAYFA 48 ---

47 yeniden yapılanma gerçekleşti ve sonuç, uluslararası bir akademisyen ekibi tarafından düzenlenen ve Q.5'in Kritik Baskısı olarak yayınlanan, Q'nun restore edilmiş metni oldu. Q, bilgeliğin müjdesi olarak adlandırılabilir ve Q'da İsa yalnızca bilgelik sözleri söylemekle kalmaz, aynı zamanda bilgelik figürüyle de ilişkilendirilir. (Kişileştirilmiş bilgelik -Sophia- bir sonraki bölümde dikkatimizi çekecek.) Q dikkate değer bir metindir ve İsa'nın Q'daki sözleri güçlüdür, ancak Q'nun kaderi Matta ve Luka tarafından devralınmak ve çarmıha gerilmeye yol açan bir anlatının içine yerleştirilmektir. Yeni Ahit'te Q'nun mesajı çarmıh müjdesinin gölgesinde kalır ve bilgelik öğretmeni İsa çarmıha gerilen İsa olur. THOMAS'IN İNCİLİ Q gibi, Thomas'ın İncili de bir bilgelik müjdesidir ve Thomas'ın İncili'ndeki İsa, dinleyicileri ve okuyucuları içgörü ve bilgiye yönlendirmek için konuşur.6 Thomas'ın İsa'sı ve Thomas geleneğinin diğer Nag Hammadi metinleri (Bentley Layton'ın St. Thomas okulu) tam gelişmiş bir gnostik öğretmen olmayabilir, ancak Thomas'ın İncili'nde ve Kitap'ta gnostik eğilimler vardır. Kurtarıcı'nın Diyaloğu'nda Thomas ve buna benzer daha birçok tema. Aynı zamanda Thomas İncili'nin gnostik özelliklerini de abartmamaya dikkat etmeliyiz. Thomas'ın İsa'sı aynı zamanda Yeni Ahit'teki İsa müjdelerinden biraz farklıdır ve görünen o ki Thomas'ın İncili temelde Yeni Ahit müjdelerine bağlı değildir ancak bağımsız bir müjde ve İsa geleneğinin birincil kaynağıdır. Thomas İncili'nde İsa hiçbir fiziksel mucize gerçekleştirmez, hiçbir kehanetin gerçekleştiğini açıklamaz, dünya düzenini bozacak bir kıyamet krallığı ilan etmez ve kimsenin günahı yüzünden ölmez. Thomas'ın İsa'sının "yaşayan İsa" olduğunu ekleyebilirim ama o ölümden dirilip boş bir mezar bırakmaz. Thomas İncili'nde İsa'ya yaşayan denirse, Tanrı'ya da yaşayan denir ve İsa'nın takipçileri de yaşayanlardır. Thomas'ın İncili'nde İsa'nın yaşayan olduğu ilan edilir ve O, sözleriyle yaşar. Gabon'un büyük tıp doktoru ve The Quest of the Historical Jesus kitabının yazarı Albert Schweitzer, Thomas İncili hakkında doğrudan yorum yapmamış gibi görünse de, İsa'nın sözlerini çok önemsemiş ve 1905 yılında Strazburg'daki St. Nicolai Kilisesi'nde verdiği bir vaazda, yaşayan İsa ile onun sözleri arasında aynı bağlantıyı kurmuştur:

### --- SAYFA 49 ---

48 İsa nasıl yaşayan bir insandır? Yüzyıllardır kutsansa da onu anlatacak formüller aramayın. Geçen gün dindar bir kişi bana yalnızca bedenın dirilişine ve dirilen Mesih'in yüceltilmiş bedenine inanan birinin yaşayan İsa'ya inanabileceğini söylediğinde neredeyse sinirleniyordum.... Bunu kendi tarzımda açıklayayım. İsa'nın yüceltilmiş bedeni onun sözlerinde bulunur.<sup>7</sup> Thomas İncili, Nag Hammadi Kodeksi II'nin ikinci risalesidir ve Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın hemen sonrasında ve Philip İncili'nin hemen öncesinde yer alır. Thomas İncili'nin üç Yunanca parçası da Papyrus Oxyrhynchus 1, 654 ve 655 olarak varlığını sürdürmektedir; tıpkı erken Hristiyan edebiyatındaki, özellikle de Roma'nın Hippolytus'undaki tanıklıklarda olduğu gibi (Tüm Sapkınlıkların Reddi 5.7.20; 5.8.32). Çeşitli metinler arasındaki farklılıklar, Thomas İncili'nin birçok baskıdan geçtiğini ve bir baskıdan diğerine değişikliklerin yapılabileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Yazılı sözdeki bu tür akıcılık, Gutenberg'den ve matbaanın icadından önceki metinsel yazma faaliyeti dünyasının karakteristik özelliğiydi. Thomas'ın İncili muhtemelen Yunanca, Suriye'de, belki de Edessa'da yazılmıştır; söylendiğine göre en azından daha sonra Thomas'ın kemikleri görülebilecek ve saygı duyulabilecektir. Daha önce de belirttiğim gibi, Thomas İncili'nin yazıldığı tarihin birinci yüzyıla ait olduğu konusunda çok makul bir iddia ileri sürülebilir. Nag Hammadi kütüphanesindeki Thomas'ın Kıpti İncili, en geç dördüncü yüzyılın ortalarında veya daha büyük bir olasılıkla o zamandan bir süre önce tercüme edildi, ancak Yunan papirüs parçaları çok daha öncesine, üçüncü yüzyılın başına veya biraz sonrasına tarihlendi. Oxyrhynchus papiri'nin ilk editörleri Grenfell ve Hunt, önerilen bu tür tarihlere dayanarak, orijinal belgelerin en az yarım yüzyıl önce, en geç 140 civarında hazırlanmış olması gerektiğini tahmin ettiler. Daha yakın zamanlarda, Søren Giversen bu tarihleri revize etti ve papirolojik gerekçelerle Thomas İncili'nin Oxyrhynchus papirüs parçalarına daha erken tarihler verilebileceğini, böylece yazım tarihinin daha da geriye, belki de birinci yüzyıla itilebileceğini belirtti.<sup>8</sup> Bu nedenle Thomas İncili'nin erken bir tarihine ilişkin metinsel kanıt, Yeni Ahit İncillerinden herhangi birine rakip olabilir. Dahası, Tomas İncili genellikle birinci yüzyıla ait olduğu yargısına varılan kaygıları örneklendirir: havarilikle ilgili anlaşmazlıklar, dürüst Yakup'un rolüne ilişkin belirsizlik, İsa'nın sözlerine ve söz koleksiyonlarına ilgi vb. Thomas İncili'ndeki sözler de, bu biçimden daha eski bir biçimde aktarılmış gibi görünüyor.

### --- SAYFA 50 ---

49 kanonik İncillerde var. Örneğin benzetmelerde buna dikkat çekilebilir: Thomas, İsa'nın benzetmelerini sadece hikayeler olarak korur, ancak Yeni Ahit İncilleri, bunları açıklama ve yeni durumlara uygulama çabasıyla benzetmelere alegorik yorumlar ekler. Tomas İncili'ndeki (17) bir deyiş İsa'nın şu sözlerini sunar: "Sana hiçbir gözün görmediğini, hiçbir kulağın duymadığını, hiçbir elin dokunmadığını, insan yüreğinde doğmamış olanı vereceğim." Bu sözler, Pavlus'un birinci yüzyılın ortalarında Korint'teki Hristiyanların bilgeliğini anlatırken (1 Korintliler 2:9) aktardığı sözlerle çok benziyor. Thomas İncili'nin kompozisyonuna birinci yüzyılda bir tarih verilirse, o zaman Thomas bizi tarihsel İsa'ya çok daha yakın bir yere götürebilir ve Thomas İncili, Q müjdesi ile birlikte İsa'nın bir bilgelik öğretmeni olduğuna dair güçlü bir kanıt sağlayabilir. Stephen Patterson, Thomas İncili'nde İsa'nın sadece İsa olduğunu belirtmiştir.<sup>9</sup> Thomas'ın İsa'sının rütbesi yoktur ve neredeyse tüm Kristolojik unvanlar yoktur. Tomas İncili'nde İsa'ya Mesih ya da Mesih olarak hitap edilmez, ona efendi ya da efendi de denmez ve İsa kendisinden bir keresinde (86) insanlığın çocuğu ya da insan oğlu olarak söz ettiğinde, bunu genel anlamda herhangi bir kişinin - kendisi de dahil - insanlığın çocuğu olarak yapar: "[Tilkilerin] inleri ve kuşlarının yuvaları vardır, ancak insanoğlunun çocuğunun başını yaslayacak ve dinlenecek yeri yoktur." Thomas'ın İncili'nde İsa, zamanın sonunda yeni bir dünyayı başlatmak için gelen yüce kıyamet insanoğlu değildir. Thomas'taki İsa'ya göre aslında başlatılacak yeni bir dünya yok. İsa, Tanrı'nın krallığının zaten burada olduğunu söylüyor: Öğrencileri ona, "Krallık ne zaman gelecek?" "Bekleyerek gelmeyecek. 'Bakın, işte burada' ya da 'Bakın işte burada' denilmeyecek. Aksine babanın krallığı yeryüzüne yayılmış durumda ve insanlar onu görmüyor." (113) Tomas İncili'nde İsa insanoğlunun çocuğu ise, diğer insanlara da insanlığın çocukları denilmektedir. Ve Thomas'ın İsa'sı mucizevi bir şekilde bakire Meryem'den doğmamıştır ve Tanrı'nın eşsiz veya vücut bulmuş oğlu değildir. Thomas İncili'nde İsa, unvanları üzerinde değil, sözleri üzerinde durur ve İsa'nın sözleri, Tomas İncili'nin ana fikridir. Müjdenin önsözü veya incipit (açılış cümlesi), bu sözleri gizli sözler olarak tanımlar: "Bunlar, yaşayan İsa'nın söylediği ve İkiz Yahuda Thomas'ın kaydettiği gizli sözlerdir." İşte Yahuda Thomas,

### --- SAYFA 51 ---

Aramice (Thomas) ve Yunanca (Didymos) kelimelerinden türetilmiş sözcüklerle İsa'nın ikizi olarak tanımlanan 50, İsa'nın sözlerinin kaydedicisi ve garantörü olarak sunulmaktadır. Bu müjdede Yahuda Thomas biliyor ve bu tasvir, Thomas'ın ne bildiği ne de inandığı ve müjdenin sonuna kadar "şüpheli Thomas" olarak tasvir edilen Yuhanna İncili'ndeki tasvirle keskin bir tezat oluşturuyor. Tomas İncili'nin önsözünden hemen sonra, "Bu sözlerin yorumunu keşfeden, ölümü tatmayacaktır"(1) denilir ve ardından İsa'nın onlarca sözü takip edilir. Değişler genellikle 114 olarak numaralandırılır ve numaralandırma sistemi kusurlu olmasına rağmen gelenek sadık kalmıştır. Thomas İncili'nde anlatsal bir olay örgüsü yoktur ancak duyulması ve okunması gereken sözler vardır ve bu sözler anlaşıldığında kurtarabilir. Ancak İsa'nın sözleriyle karşılaşmak zorlu bir iştir. 2. Söyleyiş, kişinin bilgi ve anlayışa ulaştığı epistemolojik süreci ortaya koyar: "Arayan, bulana kadar aramayı bırakmasın. İnsan bulduğunda dertlenir. İnsan dertlendiğinde hayret eder ve her şeye hükmeder." 2. söze göre İsa'nın sözlerini araştırıp aramayı bırakmayanlar bulacaktır ama buldukları şey rahatsız edici olabilir. Ancak anlam ve anlayış arayışında ısrar ederlerse, keşfettikleri karşısında hayrete düşecekler ve Allah'ın saltanatının bir parçası olacaklar. Thomas İncili'ne göre bu, Tanrı'nın krallığıdır ve Yunan Thomas İncili şunu ekler (Papyrus Oxyrhynchus 654), gnostiklerin çok sevdiği bir temayla, "dinlenme"dir; yani dünyadaki yaşamın tüm rahatsız edici yönlerinden dinlenme ve huzurdur. Tomas İncili'nde İsa'nın gizli sözleriyle karşılaşma kaygısı, öğrencilerin ve okuyucuların İsa'nın sözleriyle yaratıcı bir şekilde etkileşime gireceklerini, onun sözlerine bir yorum bulacaklarını ve onun düşüncelerini ondan sonra düşüneceklerini varsayar. Thomas İncili'ndeki sözlerin hepsi yoruma açık ve bazıları özellikle şifreli. İsa, geleneksel anlamda bilgi ve hakikati aktaran bir öğretmen bile olmadığını söylüyor. Aksine, köpüren pınarın bakımını yaptığını ve ondan bilgeliği sunduğunu, ancak arayanların bilgeliği kendileri için edinmeleri gerektiğini beyan eder (13). Richard Valantasis'in The Gospel of Thomas adlı kitabında Thomas İncili'nin teolojisini "performatif bir teoloji" olarak adlandırmasının doğru olduğuna inanıyorum. O, "teolojinin, okuyucuların ve dinleyenlerin sözlerle, bunların sırasına ve çeşitliliğine verdikleri tepkilerden ortaya çıktığını" söylüyor.10 Valantasis kitabının en sonunda şöyle yazıyor:

### --- SAYFA 52 ---

51 Bilgi, yorumlama eyleminden ortaya çıkar. İsa'nın yazarlığı ve Didymos Judas Thomas'ın editörlüğü altındaki sözlerin toplanması, bu sözlerin bireysel ve toplu anlamlarını açığa çıkaracak bir performans gerektirir. Bunları gerçekleştirmek ve yorumu keşfetmek (not edin öğrenmek değildir) çalışmak ve emek ister.... Bir anlatı, aktörleri ve onların eylemlerini dikkatli bir şekilde tanımlarken, sözler, dikkatli bir tanımlama veya dikkatli bir kontrol olmaksızın, yalnızca anlamlar arasında uçuşur. Bu İncil, canlı sesin anlatıya, metinsel varlığın anlatı tanımına göre önceliğini ilan eder. İncil edimsel olmaya devam ediyor.11 Thomas'ın İncili'nde İsa'nın yaşayan sesine yapılan bu vurgu, yalnızca İsa'nın "yaşayan İsa" olarak tanımlanmasıyla değil, aynı zamanda bizzat sözlerin gramer özelliğiyle de desteklenebilir. Sözler, "İsa dedi", "Dedi" veya benzeri alıntı formülüyle tanıtılır ve bu formülün Kıpti dili peje i (sou) s veya pejaf veya benzeri bir şeydir. Bununla birlikte, Yunanca parçalar şimdiki zaman kipini, legei i (sou) s veya basitçe legei'yi kullanır ve Kıpti dilini İngilizce şimdiki zamanla çevirmemiz gerekebilir. (Nag Hammadi Deutsch'un Almanca çevirisi ve Synopsis Quattuor Evangeliorum'un Almanca ve İngilizce çevirileri aslında şimdiki zamanı kullanıyor.12) İsa'nın canlı sesinden çıkan sözler, İsa'nın bir zamanlar söylediği şeyler değil, İsa'nın söylemeye devam ettiği şeylerdir. O halde İsa Tomas İncili'nde ne diyor? Yeni Ahit İncilleri de dahil olmak üzere diğer İncillerde olduğu gibi İsa da Tanrı'nın krallığını veya saltanatını duyurur ve bu İncillerde olduğu gibi İsa, Tomas İncili'nde de aforizma ve benzetmelerle Tanrı'nın krallığından söz eder, ancak göndermelerini belirsiz ve mecazi tutar. 3. bölümde İsa, krallığın yukarıda veya aşağıda uçurumda değil, içeride ve dışarıda olduğunu açıklamak için mizahı kullanıyor: Eğer önderleriniz size, "Bakın, krallık göklerde" derse, o zaman gökteki kuşlar sizden önce gelecektir. Eğer sana, "Denizdedir" derlerse, balıklar senden önce gelir. Aksine, krallık sizin içinizdedir ve sizin dışınızdadır. İsa bu ifadeyi, kendini bilmekle ilgili olarak Delphic özdeyişini hatırlatan bir yorumla takip ediyor: "Kendinizi bildiğiniz zaman, o zaman tanınacaksınız ve yaşayan babanın çocukları olduğunuzu anlayacaksınız. Ama eğer kendinizi bilmiyorsanız, o zaman

## --- SAYFA 53 ---

52 Yoksulluk, sen de yoksulluksun." İsa, 22. ayette, emziren bebekler gibi olanların, dönüştüklerinde, birlik ve bütünlüğe kavuştuklarında krallığa gireceklerini söylüyor: İkiyi bir yaptığınızda, içini dışarıya, dışını iç gibi, üstünü aşağıya yaptığınızda ve erkek ile dişiye tek bir bütün yaptığınızda, erkek erkek ve kadın dişi olmasın diye, göz yerine göz, el yerine el, ayak yerine ayak, ayak yerine görüntü yaptığınızda. bir görüntü, sonra [krallığa] gireceksin. Çocuklar krallığa girecek ama iş adamları ve tüccarlar girmeyecek. Thomas İncili'nin sonunda İsa, dişilerin de erkek olduklarında krallığa gireceklerini bildirir. İsa'nın bu son sözüne daha sonra döneceğiz. Tomas İncili'nde İsa, günlük yaşamdan alınmış öyküler anlatarak krallığın nasıl bir şey olduğunu gösteren Yahudi bir öykü anlatıcısıdır. Hikâyelerin ya da benzetmelerin çoğu tanındıktır; bazıları değil. Tomas İncili'nde İsa'ya ilişkin yeni hikâyeler arasında, un kavanozu ve suikastçi benzetmeleri de yer alır (97-98): İsa şöyle dedi: "[Babanın] krallığı, un dolu bir [kavanoz] taşıyan kadına benzer. Uzak bir yolda yürürken kavanozun sapı kırıldı ve yemek, yol boyunca arkasına döküldü. Bunu bilmiyordu; bir sorun fark etmemişti. Evine vardığında kavanozu yere koydu ve boş olduğunu gördü." İsa şöyle dedi: "Babanın krallığı, güçlü birini öldürmek isteyen kişiye benzer. Evdeyken kılıcını çekip elinin içeri girip girmeyeceğine bakmak için onu duvara sapladı. Sonra da güçlü olanı öldürdü." İsa'nın Thomas İncili'nde savunduğu yaşam radikal, karşıt kültürlü bir yaşamdır. İsa, kısalığıyla dikkat çeken 42. sözlerinde, "Yoldan geçenler olun" diyor ve böylece görünüme göre evsiz, gezgin bir yaşamı, belki de bu dünyaya ait şeylerden uzaklaşan bir yaşamı savunuyor.<sup>13</sup> Bu söz, ortaçağ yazarı Petrus Alphonsi'nin eserindeki bir sözle ve İsa'ya atfedilen ve Hindistan'ın Fatehpur-Sikri kentindeki bir camide yazılı olan bir sözle paralellik göstermektedir: "Bu dünya bir köprüdür. Üzerinden geçin, ama oraya evinizi kurmayın." İsa ayrıca öğrencilerine gezgin bir hayat sürmelerini ve seyahat ederken bunu yapmalarını tavsiye etti.

## --- SAYFA 54 ---

53 İnsanların sunduğu her şeyi yemeleri ve şifa vererek şükranlarını göstermeleri hakkında: Herhangi bir bölgeye gittiğinizde ve kırlarda dolaştığınızda, insanlar sizi kabul ettiğinde, size sunduklarını yiyin ve aralarındaki hastaları iyileştirin. Çünkü ağzınıza giren şey sizi kirletmez; aksine sizi kirliletecek olan ağzınızdan çıkmıştır. (14) Bundan hemen önce, İsa, oruç tutmak, dua etmek, hayır kurumlarına bağışta bulunmak gibi dışsal dindarlık eylemlerini reddediyor ve bunun yerine daha manevi bir ibadeti duyuruyor: "Eğer dünyadan oruç tutmazsanız, krallığı bulamazsınız. Eğer Şabat'ı Şabat olarak kutlamazsanız, babayı göremezsiniz" (27). İsa, bedensel sünnetin de faydasız olduğunu, ancak manevi sünnetin çok değerli olduğunu söylüyor: Öğrencileri ona, "Sünnet yararlı mı, değil mi?" Onlara, "Eğer faydalı olsaydı, çocukların babaları onları analarından sünnetli olarak üretirlerdi. Aksine, ruhen gerçek sünnet, her bakımdan değerli olmuştur." (53) Tomas İncili'nde geleneksel aile değerleri göz ardı edilir ve İsa, dünyevi babaların ve annelerin küçümsenmesi gerektiğini söyler: Benim gibi [babadan] ve anneden nefret etmeyen benim [müridim] olamaz ve [babayı] anneyi benim gibi sevmeyen kişi benim [müridim] olamaz. Çünkü annem [bana yalan verdi], ama gerçek [annem] bana hayat verdi. (101) İsa kardeşlerinden ve kendi annesinden yüz çevirip yeni bir aile düzenini savunuyor: Öğrencileri ona, "Kardeşlerin ve annen dışarıda duruyor" dediler. Onlara, "Burada babamın isteğini yerine getirenler, kardeşlerim ve annemdir. Babamın krallığına girecek olanlar da onlardır" dedi. (99) Tomas İncili'nde İsa'nın bayram benzetmesinde akşam yemeğine gelenler ise sokaktaki insanlardır (64). İsa'nın öğrencileri ve Tomas İncili'ni okuyanlar, müjdede İsa'yı ve onun sözlerini dikkate almaya teşvik ediliyor. Tomas İncili'ne göre İsa bilge bir barmene benzer: 13 şöyle der:

## --- SAYFA 55 ---

54 İsa ruhi içkiyi servis ediyor, fakat onunla birlikte olanlar ruhen sarhoş olabilmek için kendileri içmeli. Daha sonra İsa şöyle der: "Gizemlerimi, gizemlerime [lâyık olanlara] açıklıyorum" (62) ve bu gizemler, İsa'nın döktüğü bilgelik ve ağzından çıkan sözlerdir. Yahudi bilgelik literatürü insanlara bilgelik içmeyi önerebildiği gibi, aynı şekilde Thomas İncili'ndeki İsa da insanları kendisinden içmeye davet edebilir. İnsanlar İsa'nın ağzından içtiklerinde İsa ile bir olacak, onunla mistik bir şekilde birleşecek, bilgi ve anlayışa ulaşacaklar. İsa şöyle diyor: "Ağzımdan içen benim gibi olacak; ben de o kişi olacağım ve gizli şeyler o kişiye açıklanacak" (108). Tomas İncili'nde İsa'nın hikmetli sözleri çok çeşitli sözler oluşturur. Bazı sözler, İsa'nın Yeni Ahit müjdelerindeki, özellikle sinoptik müjdelerdeki sözlerine benzer ve bazıları Q'yu yansıtır. Diğer sözler, Yeni Ahit veya Q'daki herhangi bir şeyden oldukça farklıdır. Bazıları Yahudi bilgelik literatürünün çıkarlarını yansıtır; diğerleri Yunan bilgelik sözlerini, örneğin Ezop masallarını hatırlıyor. Bazıları anlam açısından oldukça açık görünüyor; diğerleri ise çok daha belirsiz ve bilmece gibidir, örneğin 11'de olduğu gibi: İsa şöyle dedi: "Bu cennet geçecek ve onun üstündeki de geçecek. "Ölümler hayatta değil ve yaşayanlar ölmeyecek. "Ölüyü yediğin günlerde onu dirilttin. Işıktayken ne yapacaksın? "Bir olduğunuz gün iki oldunuz. Ama iki olduğunuzda ne yapacaksınız?" İsa'nın Tomas İncili'ndeki bazı sözlerinin, İslami kaynaklar da dahil olmak üzere diğer kaynaklarda müjdenin ötesinde metinsel bir hayata sahip olacağı yazıyordu.<sup>14</sup> Ebu Hamid Muhammed el-Gazali, İsa peygamberin hikmetli sözlerini Dini Bilimlerin Dirilişi adlı eserinde korur ve bu sözlerden bazıları Thomas'takilere çok benzer. İsa'nın Gazali'deki böyle bir sözü, Tomas İncili'nin 39 ve 102. sözlerini anımsatmaktadır: İsa şöyle demiştir: "Kötü alimler, dere ağzına düşen taş gibidir; ne suyu içer, ne de suyun bitkilere akmasına izin verir. Kötü alimler ise tuvaletin kanalizasyon borusu gibidir.

## --- SAYFA 56 ---

55 dışı sıvalı ama içi kirli ya da dışı süslenmiş ama içi ölü insanların kemiklerini içeren mezarlar gibi.<sup>15</sup> İsa'nın bilgeliği İslami metinlerde yaşıyor. Thomas'ın İncili'nde İsa'nın tüm bu bilge sözlerinin ortak noktası, bunların anlaşılması için yorumlanması gereken gizli sözler olduğu gerçeğidir. Bentley Layton'un Gnostik Kutsal Yazılarda belirttiği gibi, "Gizli anlamları fark edilmeden, İsa'nın sözleri yalnızca 'karanlık'."<sup>16</sup> Ancak bu sözlerin anlamı keşfedildiğinde, belirsizlik ortadan kalkar, içgörü fark edilir ve yaşam bulunur. Thomas'ın İncili'ndeki son söz, formülasyonu nedeniyle kötü bir şöhrete sahiptir ve bu sözü okuyan Pachomian rahipleri, kadınların doğası ve cinsellik hakkında kendi güçlü münzevi sonuçlarına ulaşmış olabilirler: Simon Peter onlara şöyle dedi: "Meryem bizi terk etmeli, çünkü kadınlar hayata layık değildir." İsa şöyle dedi: "Bakın, onu erkek yapması için yönlendireceğim, böylece o da siz erkeklere benzeyen yaşayan bir ruh haline gelecektir. Kendini erkek yapan her kadın cennetin krallığına girecek." (114) Bu deyişin özgün bir yorumunun anlamını sembolik olarak alacağını düşünüyorum.<sup>17</sup> Antik dünyada kadının erkeğe dönüşümü geniş çapta tartışılmıştı ve Ovid ve Tralles'li Phlegon gibi birkaç antik yazar, kadınların erkek cinsel organlarını filizlendirip erkek haline gelmesiyle ilgili renkli hikayeler anlatsa da, anlatımların çoğu cinsiyet kategorilerini sembolik anlamda tartışıyor. Antik metinlerde sıklıkla dişinin dünyevi, fani, pasif ve duyularla algılanabilen her şeyi, erkeğin ise göksel, ölümsüz, aktif ve rasyonel olan her şeyi temsil ettiği düşünülür. Tomas İncili'nde İsa'nın emrettiği gibi dişinin erkeğe dönüşümü, o halde, fani olanın ölümsüz olana dönüşümü olarak yorumlanabilir ve bu dönüşüm hem erkek hem de kadın tüm insanlar için gereklidir. Dahası, bazı eski jinekolojik teorilere göre, yalnızca tek bir cinsiyet, yani erkek tamdır ve dişi, penisi olmayan, tamamlanmamış bir erkektir, böylece bir kadın, bir penisi büyütüp bir erkek haline gelerek (bir tür androjen) bütünlüğünü yeniden kazanabilir. Bu cinsiyet sembolizmi bize saldırgan gelebilir ama birçok eski düşünür bunu ikna edici buldu. Dolayısıyla Tomas İncili'nde İsa'nın doğrulanması istendiğinde,

### --- SAYFA 57 ---

56 Petrus'un, Meryem'in kendisi ve dışı olan her şey erkek olduğunda kurtarılabileceği yönündeki tutumuna karşı bir muhalefet olarak, bu sözün bir özgürleşme beyanı olarak düşünüldüğüne inanıyorum. THOMAS'IN KİTABI VE KURTARICI'NIN DİYALOGU Aynı zamanda Mükemmele Yarışmacı Yazma ikincil başlığı da verilen Thomas Kitabı, Nag Hammadi Yazması II'nin yedinci risalesidir ve Kurtarıcı'nın Diyalogu, Kodeks III'ün beşinci risalesidir. Bu metinlerin her ikisi de Thomas İncili'ndeki sözlerden yararlanıyor gibi görünüyor ve özellikle Thomas Kitabı kendisini Thomas geleneğinin bir parçası olarak sunuyor. Kurtarıcı'nın Diyalogu'nda özel ilgi için seçilen öğrenciler arasında Mecdelli Meryem, Matta ve Yahuda - büyük olasılıkla Yahuda Thomas - bulunmaktadır. Thomas Kitabı, tutku ateşi ve yargı ateşi hakkında bir mesaj duyurmak için Yahudi bilgeliği ve Yunan felsefesinden, özellikle Platoncu felsefeden temaların yanı sıra Thomas İncili'ndeki İsa'nın sözlerini kullanır. 18 Thomas İncili gibi, Thomas Kitabı'nın başlangıç kısmı da İsa'nın gizli sözlerine gönderme yapar: "Kurtarıcının Yahuda Thomas'la konuştuğu gizli sözler, ben de Mathaias olarak kaydettim. Yürüyordum, onların birbirleriyle konuşmalarını dinliyordum. diğer." Ayrıca Thomas'ın İncili gibi, Thomas'ın Kitabı da İsa'nın bilginin, özellikle de kişisel bilginin merkeziliğini vurgulamaya devam etmesini sağlar. İsa ikiz kardeşi Yahuda Tomas'a şöyle der: Madem ki sen benim ikizim ve gerçek dostumsun, kendini incele ve kim olduğunu, nasıl var olduğunu ve nasıl olacağını anla. Madem sana kardeşim denilecek, kendinden habersiz olmak sana yakışmıyor. Ve anladığını biliyorum, çünkü zaten benim gerçeğin bilgisi olduğumu anladın. Yani benimle yürürken, anlayıştan yoksun olsan bile, zaten bilgi edindin ve sana kendini bilen biri denilecek. Çünkü kendilerini bilmeyenler hiçbir şey bilmiyordur, ama kendilerini tanıyanlar zaten evrenin derinliği hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Öyleyse kardeşim Thomas, insanlardan gizlenen şeyleri, onların cehaletleri yüzünden nelerle karşılaştıklarını gördün. (138) Thomas Kitabı'nın bir ana başlığı, bir de ikincil başlığı vardır ve başlangıçta İsa ile Yahuda Thomas arasında geçen bir diyalog, sonunda ise İsa'nın bir monologu şeklindedir. Gözlenen bu özellikler

### --- SAYFA 58 ---

Thomas Kitabı'ndaki 57 farklı kompozisyon teorilerine yol açmıştır. John D. Turner, Thomas Kitabı'nın iki kaynağa, İsa ile Thomas arasındaki bir diyaloga ve İsa'nın sözlerinin bir koleksiyonuna dayandığını ileri sürmüştür. 19 Alternatif olarak Hans-Martin Schenke, Thomas Kitabı'nın aslında bir Hristiyan metni değil, Helenistik bir Yahudi metni olduğunu ve ikincil başlığın - Mükemmele Yarışmacı Yazması - bu Yahudi metnin karakterini gösterdiğini öne sürer: bu, bilgelik ve erdem üzerine bir mektuptu ve mükemmel olarak adlandırılanlara gönderildiği söyleniyordu. Yahudi geleneğinde mükemmel bir rakip olan, Tanrı ile gürleşen ata Yakup. Schenke'ye göre bu Yahudi metni daha sonra Hristiyanlaştırıldı ve İsa'nın kardeşi Thomas'ın Kitabı oldu. 20 Thomas İncili, İsa'nın beden ve bedeninin yaşamı hakkında güçlü sözler söylemesini sağlar, ancak Thomas Kitabı, tutkuyu sert bir şekilde kınaması ve cehennem ateşinin acımasız önsezisi bakımından çok daha çilecidir. Thomas Kitabı, Pachomian rahiplerinin hoşuna gidebilecek bir metindir. Burada İsa şunu gözlemliyor: "Gerçek bilgelikten hakikati arayan herkes - Sophia - insan ruhlarını alevlendiren tutkudan kaçarak uçmak için kanatlar yapacaktır" (140). İsa, Platon'un Phaidon'undakilere yakın terimlerle, insanları tutkularına sürükleyen ateşin onları hapsettiğini, kör ettiğini ve kalplerine bir kazık ya da ağızlarına bir parça saplanmış gibi onları kısıtladığını eklemek zorunda kalır. İsa ayrıca Dante'nin Cehennem'ini önceden haber veren ifadeler kullanarak, kötülerin ve doğrulara baskı yapanların kaderinin korkunç olacağı, çünkü bunların ateş uçurumuna atılacakları ve Tartaros'u kıvılcımlar saçan ateşli kırbaçlarla kontrol eden melek Tartarouchos'a teslim edilecekleri konusunda uyarıyor. Kötü kişi cehennemde takip edilir ve cezalandırılır ve İsa böyle bir kişinin gidecek hiçbir yeri olmadığını söyler: Batıya kaçarsa ateşi bulur. Güneye dönerse onu orada da bulur. Kuzeye dönerse, yeniden yangın çıkma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Oradan kaçıp kurtulmak için doğruya giden yolu da bulamaz, çünkü onu bedenlenmişken kıyamet gününde bulacak şekilde bulmamıştır. (143) Thomas Kitabı'nın sonunda İsa, yine ruhun hapishanesi olan bedenle ilgili Platoncu temalarla utanç ve takdis sözleri -tanrısızlar için utanç ve anlayanlar için bereket- söyler: Yazıklar olsun size, bedene ve yok olacak hapishaneye. Ne kadar uyuyacaksın ve ölümsüz olanın da yok olacağını düşüneceksin.

## --- SAYFA 59 ---

58 yok olmak mı? Umudunuz dünyaya dayalıdır ve tanrınız bu şimdiki yaşamdır. Ruhlarınızı yok ediyorsunuz. (143) Baştan çıkarıcı şeyleri önceden anlayan ve yabancı şeylerden kaçan sana bereket olsun. (145) İsa'nın okuyuculara hitap etmesi ve onları uyanık olmaya teşvik etmesiyle metin sona erer ve öğütlerinde Thomas'ın İncili'nde de önemli olan terim ve kavramları alır: "izle", "hüküm sür", "dinlen." İsa, izleyen, dua eden ve bedensel tutkuları geride bırakanların huzur bulacağını söylüyor ve onlara şu güvenceyi veriyor: "Siz kralla birlikte hüküm süreceksiniz, siz onunla birleşeceksiniz, o da sizinle, bundan sonra ve sonsuza dek. Amin" (145). Kurtarıcı'nın Diyaloğu aynı zamanda Thomas'ın İncili'nden türetilmiş olabilecek İsa'nın sözlerini de kullanır ve bu sözleri İsa'nın öğrencileriyle yaptığı diyaloga dahil eder.<sup>21</sup> İsa'nın sözleri ve diğer materyaller metne işlendiğinden, metnin diyalojik biçimi daha fazla ifade özgürlüğüne ve temalar üzerinde daha fazla genişlemeye izin verir. Helmut Koester ve Elaine Pagels, Kurtarıcı'nın Diyaloğu'na ilişkin analizlerinde, mevcut metnin hazırlanmasında başvurulabilecek beş kadar kaynak tespit ediyor ve İsa'nın sözlerine ek olarak kozmolojik, kıyametle ilgili ve diğer kaynakların da kullanıldığını ileri sürüyorlar.<sup>22</sup> Kurtarıcı'nın Diyaloğu'nun metni, İsa'nın öğrencilerine şunu söylemesiyle açılıyor: "Kardeşler, artık bizim için emeğimizi geride bırakıp ayakta durmamızın zamanı geldi, kardeşlerim. dinlenin, çünkü dinlenen sonsuza kadar dinlenecektir" (120). İsa öğrencilerine bir dua -başka bir Rab'bin Duası- öğretmeye devam ediyor ve parçalı metinde anlayabildiğimiz kadarıyla her şeyin sonunu öğretmeye devam ediyor. Müritlerine teselli ve güvence veren sözler söylüyor ve Thomas İncili 22'de olduğu gibi şu tavsiyede bulunuyor: "[İçinizde] olanı ve [dışınızda] olanı tek yapın" (123). Bir diyalog başlar ve İsa ve öğrencileri, gnostik metinlere özgü temalar olan iç yaşam, ruh, beden, ılık, karanlık, yaratılış, kelime, ateş, su, dünya, dünyanın yöneticileri, doluluk, eksiklik, yaşam ve ölüm konularını tartışır. Diyalogun ortasında İsa, Tomas İncili'nde söylediklerini yineliyor: "Ve ben size şunu söyleyeyim, güce sahip olan kişi bundan vazgeçsin ve tövbe etsin ve [bilen] arasın, bulsun ve sevensin" (129). Magdalalı Meryem'in kendisi, genellikle İsa tarafından telaffuz edilen üç bilgelik sözü söylüyor:

## --- SAYFA 60 ---

59 Her günün kötülüğü <yeterlidir>. İşçiler yemeğini hak ediyor. Öğrenciler öğretmenlerine benzer. Metinde içgörüsünden dolayı Meryem övülüyor ve şöyle deniyor: "O, bu sözü her şeyi anlayan bir kadın olarak söyledi" (139).<sup>23</sup> Kurtarıcı'nın Diyaloğu'nda İsa'ya göre, bilgi ve anlayışa yönelik bu araştırmanın -bu arama ve bulmanın- amacı kurtuluştur. İsa bir kez daha Tomas İncili'ni anımsatarak aranacak olanın içte olduğunu ve ruha ait olduğunu söylüyor: "Size [gerçeği] söylüyorum, bakın, aradığınız ve araştırdığınız şey içinizdedir ve o, ruhun gücüne ve gizemine sahiptir, çünkü [ruhtandır]" (128). İsa, Haç İncili ve Bilgelik İncili Hristiyan kilisesinin tarihi boyunca, Mesih'in çarmıha gerilişinin ilanı merkezi bir meşguliyet ve haç müjdesi baskın bir tema olmuştur. Hristiyan soteriolojisinde (kurtuluşun doğasının yorumu), çarmıha gerilme genellikle kurban bağlamında anlaşılır ve sıklıkla Mesih'in insanları günahlarından kurtarmak için öldüğü ileri sürülür. Mel Gibson'ın The Passion of the Christ filmi canlılık ve şiddetle, haç müjdesini kurtarıcı bir kan banyosu olarak ilan eder ve Gibson filmde çarmıha gerilme sahnesinde çekici eline aldığı anda, İsa'yı çarmıha gerdiğini ve İsa'nın onun için öldüğünü itiraf eder. Hiç şüphe yok ki İsa'nın çarmıha gerilme hikâyesi sadece tarihi bir olaya dayanan bir anlatım değil, aynı zamanda bir duygu ve güç hikâyesidir. Aslında tarihsel İsa, yıkıcı bir imparatorluğu -Tanrı'nın krallığını- ilan eden ve bu duyuruya dayanarak hareket eden bir Yahudi kışkırtıcısı olarak Romalılar tarafından idam edildi. İsa'nın ölüm hikâyesi, haklı bir dava uğruna zamanından önce ölen ve inançlarını ortaya koyma cesaretine sahip olan kadın ve erkeklerin hikâyelerinin tüm dramını barındırmaktadır. Sokrates baldıran otu içti; Ali, Hasan ve Hüseyin Müslüman şehitleri olarak öldüler; Joan of Arc kazığa bağlanarak yakıldı; John F. Kennedy, Robert F. Kennedy ve Martin Luther King hayatlarının baharında öldürüldüler ve İsa da çarmıhta öldü. Markos İncili, İsa'nın çarmıhtaki Tanrı'nın oğlu olarak tanındığını ve gücün zayıflıkta ve yaşamın ölümde bulunabileceğini ilan ettiğinde, bu mesaj aramızda günümüze kadar güçlü bir şekilde yankılanıyor.

**--- SAYFA 61 ---**

60 Ancak çarmıh müjdesi, İsa'nın iyi haberinin tek duyurusu değildir ve Tomas İncili'nin ve Tomas geleneğinin iyi haberi de değildir. Thomas İncili başka bir müjdeyi, bir bilgelik müjdesini duyuruyor. Thomas İncili'nde haçtan yalnızca bir kez bahsedilir ve orada haç taşıma imgesi genel anlamda yük taşıma anlamında kullanılır (55). Thomas İncili'nde kurtarıcı öneme sahip bir haç anlayışı yoktur ve eğer İsa haçını taşıyorsa, takipçileri de haçlarını taşımalıdır. Nag Hammadi kütüphanesinin başka yerlerinde, özellikle Valentinianus metinlerinde, İsa'nın çarmıha gerilmesine göndermeler vardır, ancak İsa'nın çarmıhta ölmesi yoluyla kefareti doktrini yoktur. Valentinianus metinleri, haçın asıl anlamının, Baba Tanrı'nın iradesinin açığa vurulması ve Kurtarıcı'nın bozulmaz doğasının açığa vurulması olduğunu anlıyor, tıpkı Hakikat İncili'nde olduğu gibi: İsa ortaya çıktı, o kitabı koydu, bir ağaca çivilendi ve babanın fermanını çarmıhta yayınladı. Ah, ne harika bir öğreti! Sonsuz yaşam giymiş olmasına rağmen kendini ölüme kadar alçalttı. Çabuk bozulan paçavraları çıkardı ve kimsenin ondan alamayacağı bozulmazlığı giydi. (20) Hakikat İncili'ne göre bu böyledir, çünkü İsa "bilgiyi ve mükemmelliği kapsar." Büyük Seth'in İkinci Söylemi, haç müjdesini reddetme konusunda daha da ileri gider ve Nag Hammadi Kodeksi VII'de hemen ardından gelen metin, Petrus'un Vahiyi, benzer bir bakış açısı sağlar. Büyük Şit'in İkinci Konuşmasında İsa kendi çarmıha gerilmesini tartışır ve "ölü adam öğretisini ilan edenlere"(60), yani çarmıh müjdesini vaaz edenlere karşı çıkar. Bu metinde İsa, Tanrı bilgisine ve birbiriyle birliğe ulaşabilmeleri için kendine geldiğini ve onlarla birleştiğini söylüyor. İnsanlar İsa'nın söylediklerini anladıklarında gerçek kurtuluşun farkına varırlar. İsa şöyle diyor: Var olanın bir olduğunu ve herkesin bir olduğunu tam ve eksiksiz olarak anladılar. Onlara Bir, topluluk, yani kilise ve topluluğun üyeleri hakkında bilgi verildi. Çünkü hepsinin babası

**--- SAYFA 62 ---**

61 ölçülemez ve değişmez, akıl, söz, ayrılık, kıskançlık, ateş, yine de o sadece birdir, hepsi tek bir prensiptedir, çünkü hepsi tek bir ruhtandır. (68) Thomas İncili'nde ve Thomas geleneğinde önemli olan İsa'nın nasıl öldüğü değil, İsa'nın ne söylediğidir ve yaşayan İsa'nın sözleri ve bilgeliği anlayış, ışık ve yaşam getirir. Tomas İncili, okuyucuları İsa ve onun sözleriyle karşılaşmaya ve sözlerin hayatlarını aydınlatacak bir yorumunu bulmaya davet ederek bir bilgelik müjdesi duyuruyor. O zaman "ölümü tatmayacaklar." Thomas İncili'ndeki İsa, Theravada Budizmindeki Buda'ya benzemez. İsa ve Buda yolu gösterir, ancak anlama ve yaşama görevi için çabalamak, onları takip edenlere bağlıdır. Tomas İncili'ndeki İsa aynı zamanda tarihsel İsa'nın yaşamının ve çalışmalarının bazı yönlerine de ışık tutar. Kilise dogmasından önce, Kristoloji ve soterioloji formülasyonlarından önce, İsa'ya bahşedilen onursal unvanlardan önce, arkadaşlarıyla birlikte Celile yollarında yürüyen, Tanrı'nın varlığı ve Tanrı'nın hükümdarlığı hakkında aforizmalar, hikayeler ve diğer ifadelerle konuşan ve imanla iyileştirme ve şeytan çıkarma eylemleri aracılığıyla Tanrı'nın varlığını ve gücünü gösteren bilge Yahudi adam İsa vardı. Thomas İncili'nde bilgeliğin iyi haberinin sunumunun, İsa'nın tarihi ve önemi hakkındaki anlayışımıza büyük ölçüde katkıda bulunduğu inanıyorum ve bu anlayış, İsa'nın sevindirici haberini ifade etmenin başka bir geçerli yolunu sağlıyor.

**--- SAYFA 63 ---**

62 4 İÇGÖRÜ BİLGELİĞİ YUHANNA'NIN GİZLİ KİTABINDA SOPHIA'NIN DÜŞÜŞÜ VE ONARILMASI SETHİLER ve diğer gnostikler arasındaki metinlerde, bilgelik yalnızca bilgenin mizacında ve bilgenin eğitiminde değil, aynı zamanda kişiselleştirilmiş bilgelikte de ifadeye geldi. Bilgelik, Hokhmah ve Sophia, Tanrı'nın bilgeliğini ortaya çıkaran ve Tanrı'nın iradesini yerine getiren ilahi varlığın kadın tezahürleri olarak anlaşıldı. Gnostik geleneklerde Sophia radikalleşir ve hem ilahi hem de insan hayatı için derin anlamlar taşıyan kozmik bir dramının içinde kalır. Onun talihleri ve talihsizlikleri, Seth metinlerinde anlatıldığı şekliyle dünyanın yaratılışı, düşüşü ve kurtuluşuyla ilgili gnostik hikayenin odak noktasıdır. Antik Çağ'da Kişileştirilmiş Bilgelik Antik çağ dünyasında gündelik bilgelik, bilgeliğin kişisi, Hokhmah veya Sophia haline geldi ve varlığında tanrısallığın çeşitli özelliklerini birleştiren ilahi bir kadın figürü olarak kişileştirildi. Zaten eski Mısır ve Mezopotamya'da, Maat ve İştar gibi tanrıçalar ilahi bilgeliğin yönlerini açığa vururlar, ancak ilahi bilgeliğin gerçekten somutlaştığını Yahudi, Greko-Romen ve Hristiyan kaynaklarında gözlemliyoruz. Yahudi kutsal metinlerindeki Atasözleri kitabında bilgelik vahiyde sesini yükseltir ve yaratılış ve tarihteki rolünü şöyle açıklar: Ey insanlar, size sesleniyorum ve insanlığın çocuklarına sesleniyorum. Siz basit olanlar sağduyulu olmayı öğrenin, siz aptallar ise anlamayı öğrenin. Dinleyin, çünkü söyleyecek güzel şeylerim var ve dudaklarımdan doğru olanı çıkacaktır.

**--- SAYFA 64 ---**

63 Gümüş yerine eğitimimi, altın yerine bilgiyi seç. Bilgelik mücevherlerden daha değerlidir ve arzu ettiğiniz hiçbir şey onunla karşılaştırılmaz. Ben bilgelik, sağduyuluyum ve bilgiye ve sağduyuya sahibim. Rab beni, eski işlerinden önce, işlerinin ilki olarak dünyaya getirdi. Çağlar önce, başlangıçta, dünya başlamadan önce kurulmuştum. Bir zanaatkar gibi onun yanındaydım ve her gün zevkle doluydum, her zaman onun önünde seviniyordum, onun tüm dünyasında seviniyordum, insanoğlunun evlatlarından zevk alıyordum. (8:4-6, 10-12, 22-23, 30-31) Yahudi kutsal metinlerinde ve ötesindeki yazılarda, bilgelik Tanrı'nın yanındaki yerini alır ve o, ilahi alemde anne olarak baba olarak Tanrı'yı tamamlar. Ancak 1 Enoch 42'ye göre, insanlar arasında bir yer bulamıyor ve bunun yerine kötülük onların yanında: Bilgelik barınabileceği bir yer bulamadı; ama ona göklerde bir yer bulundu. Bunun üzerine bilgelik halk çocuklarıyla birlikte yaşamak üzere yola çıktı, ama yaşayacak yer bulamadı. Böylece bilgelik onun yerine geri döndü ve meleklerin arasına kalıcı olarak yerleşti. Sonra kötülük odalarından çıktı ve ummadığı kişiyi buldu. Ve o, çölde yağmur gibi, susuz toprakta çiy gibi onlarla birlikte yaşadı.<sup>1</sup> Greko-Romen mitolojik metinlerinde bilgelik de ilahi özelliklerle tasvir edilmiştir. Athena genellikle bilgelik tanrıçası olarak tasvir edilir. Zeka veya beceri sahibi Metis'in kızı Athena, Atina'nın başhemşire tanrıçası ve Atinalıların koruyucusu olur.

## --- SAYFA 65 ---

64 medeniyet. Athena, baykuş ve zeytin ağacıyla ilişkilendirilir ve şiirlerde bilgeliği ve erdemiyle övülür. Hesiodos'un Theogony'sine göre Zeus, ilk karısı Metis'in iktidarda kendisini aşacak bir çocuk doğurmamasını sağlamak için Athena'yı doğrudan başından, Triton Nehri veya Gölü kıyısında üretir ve Zeus'un yaptıklarını kıskanan Hera da kendi başına bir çocuk doğurur - Hera'nın Olympos'tan kovduğu ve yaralı ve total bir halde yere attığı tanrı ve tanrıçaların demircisi ve zanaatkarı Hephaistos. aşağıdaki dünya. Hesiodos şöyle yazıyor: Artık tanrıların kralı olan Zeus, Metis'i ilk karısı yaptı; diğer tanrılardan ya da herhangi bir ölümlü insandan daha bilgeydi. Ama baykuş gözlü tanrıça Athena'yı doğurmak üzereyken, Zeus onu kandırdı, kurnazca sözlerle yuttu ve Dünyanın ve yıldızlı Cennetin ögüdünü dinleyerek onu midesine tıktı. Bunu yapmasını söylediler ona, Böylece sonsuz tanrılar arasında Kral unvanını Zeus'tan başkası taşıyamayacaktı, çünkü önceden belirlenmişti Metis'ten çok bilge çocuklar doğacak. Önce gri gözlü kız Tritogeneia, Güç ve bilgelik açısından babasına eşit, Sonra kibirli yürekli bir oğul Bir gün tanrıların ve insanların kralı olacak. Ama Zeus önce tanrıçayı midesine tıktı, böylece onunla hem iyiliği hem de kötülüğü tasarlayacaktı. (891-905) Kendi kafasından baykuş gözlü Athena'yı doğurdu; zevki savaşmak ve savaşın metalik gürültüsü olan, muhteşem, savaş kıskırtıcı, ordu lideri, yorulmak bilmeyen Leydi. Ve kocasına kızan Hera, sevişmeden bir çocuk doğurdu, şanlı Hephaistos, Kur'an'ın en iyi sanatçısı. (929-34)2 Başka bir yerde, Pythian Apollon'a Homeros İlahisi'nde Hera'nın doğurduğu çocuğun canavar Typhaon olduğu söylenir. Göreceğimiz gibi, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda anlatılan Sethia öyküsü, Hesiodos'taki bu mitolojik anlatımın pek çok aynı özelliğine sahiptir: babanın bağımsız üremesi ve su kenarında bir yerde ilahi bilgeliğin zihinsel üretimi, ardından annenin taklidi ve ilahi bilgelik.

## --- SAYFA 66 ---

65 ilahi ama kusurlu bir zanaatkar olan bir çocuğun, kibirli bir kalbe sahip bir oğlunun tehdidiyle doğuşu. Müjde Q'nun sözlerinde, gördüğümüz gibi, İsa bir bilgelik öğretmenidir, ancak Q aynı zamanda Yahudi kişileştirilmiş bilgelik geleneğini de yansıtır. Q'da kişileştirilmiş bilgelik Sofya, kanıtlar çok ince olsa da, İsa'yla yakından ilişkilidir. Soru 11:49'un Lukan versiyonuna göre (Luka 11:49), Tanrı'nın hikmeti, peygamberler ve havariler göndereceğini duyurur. Paralel Matta versiyonunda (Mat. 23:34), İsa'nın kendisi bunu söylüyor ve Sofya'nın Q'nun Lukan versiyonunda yapacağını iddia ettiği işi kendisinin yapacağını savunuyor. Yine Q 7:35'in Lukan versiyonuna göre (Luka 7:35), İsa bilgeliğin çocukları Vaftizci Yahya ve İsa tarafından haklı çıkarıldığını belirtiyor. Buna paralel Mattean versiyonunda (Mat. 11:19), İsa, bilgeliğin onun eylemleriyle haklı çıkarıldığını söylüyor. Bütün bu metinlerde bilgelik ve İsa birbiriyle bağlantılıdır; ancak vurgu farklılık gösterir ve Q'daki sözlerin Lukan versiyonları, bilgeliğin İsa'nın hizmetinde konuşma ve hareket etme biçimini ve İsa'nın annesi olarak işlev görme şeklini vurgular. Bilgeliğin rolü Sophia, bazı erken Hristiyan metinlerinde tartışmaya ve tartışmaya açıktır. 1 Korintliler'de Pavlus, Korint'teki bilgelik Hristiyanlarıyla, hangi bilgeliğin gerçek bilgelik olduğu konusunda tartışır - onların bilgeliği, bu çağın yöneticileri veya arkonları arasındaki Sophia'dır. Yukarıda belirtildiği gibi, Pavlus, argümanında, bu Hristiyan coşkuların kullanmış olabileceği bir metinden alıntı yapıyor (1 Kor. 2:9) ve bu metin artık İsa'nın Tomas İncili'ndeki bir sözü olarak biliniyor: "Sana hiçbir gözün görmediğini, hiçbir kulağın duymadığını, hiçbir elin dokunmadığını, insan yüreğinde doğmamış olanı vereceğim" (17). Bu çağın arkonları arasında Sophia da dahil olmak üzere Sophia'nın yeri, Nag Hammadi kütüphanesindeki gnostik metinlerde, özellikle de Sethian metinlerinde daha belirgin, daha trajik ve daha dramatik hale gelir, ancak bu gnostik metinlerden önce muhtemelen Simon Magus ve Helena'nın öğretileri gelmiş olabilir. Yeni Ahit Elçilerin İşleri 8:9-25'te, Simon Magus (ya da sihirbaz Simon), kendi ruhsal cephaneliğini güçlendirmek için Petrus ve Yuhanna'dan kutsal ruh armağanını satın almak isteyen Samiriyeli ucuz bir mucize yaratıcısından başka bir şey değil olarak tanıtılır. Bu anlatımdan, dini bir pozisyon satın alma uygulaması olan "simony" terimi geliyor. Ancak sapkın bilimcilerin yazılarında Simon çok daha önemli bir figür olarak kabul edilir ve gnostik düşüncenin önerilen başlangıçlarıyla bağlantılıdır. (Onun önemine dair muğlak ipuçları Yeni Ahit Elçilerin İşleri'nde de bulunabilir; burada Simon'un

## --- SAYFA 67 ---

66 "Tanrı'nın gücü büyük denir.") Lyon'lu Irenaeus'a göre Simon, eskiden Tire'de bir fahişe olmasına rağmen ilk düşüncesi (ennoia) haline gelen arkadaşı Helena ile birlikte dolaşan Tanrı'nın büyük gücüydü. Irenaeus, Helena'nın hepsinin annesi olduğunu söylüyor; o inmiş, güçler ve melekler yaratmıştı ve onlar dünyayı şekillendirmişti. Ama onlar ona saldırdılar ve ona çok acı çektirdiler ve o, Sur'daki üzücü durumundan kurtarılmadan önce, örneğin Truvalı Helen olarak enkarne olarak birçok bedene düştü. Irenaeus'a inanılacak olursa, Simon'un Helena'sının kariyeri, gnostik metinlerdeki ilahi düşüncenin ve kişileştirilmiş bilgeliğin öncüsüdür. Simon Magus, Peter'in İşleri'nde özellikle acımasız bir şekilde alay ediliyor ve bu hikaye, Simon rolünü Jack Palance'ın oynadığı The Silver Chalice filmine dönüştürüldü. Her ne kadar Simon ve Helena, Nag Hammadi metinlerinde açık bir rol oynamasa da, Seth'in Üç Steli, Simon Magus'un selefi Dositheos'tan bahseder ve Büyük Gücümüzün Kavramı, Simon ve Helena'nın hafif bir yankısını sağlayabilecek terminolojiyi ("büyük güç", "düşünce") kullanır. Kurt Rudolph ayrıca Gnosis adlı kitabında ruhun fahişeliğe düşmesini (kadim metinlerde ruhun kadın, Psyche olduğu düşünülür) ve göksel aşka yeniden kavuşmasını konu alan öyküsüyle Ruh Üzerine İnceleme'nin Simon ve Helena'nın düşüncelerini yansıtabileceğini öne sürer.<sup>3</sup> JOHN'UN GİZLİ KİTABI Yuhanna'nın Gizli Kitabı, Sophia'nın neredeyse gösteriyi çaldığı bir Seth metnidir.<sup>4</sup> John'un Gizli Kitabı, aynı zamanda John'un Gizli Kitabı olarak da bilinir. Yuhanna'nın Apocryphon'u, evrenin kökeni ve onun nihai kaderi hakkında klasik bir Sethian anlatımıdır ve Sophia, düşen ve yeniden canlanan, böylece Tanrı'nın ve insanlığın kurtuluşunu ve restorasyonunu sağlayan ilahi varlık olarak metnin merkezinde durur. Hesiodos'un Teogonisi'ndeki Hera gibi, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'ndaki Sophia, herkesin babasının yapabildiği şeyi yapmaya, bağımsız olarak üremeye çalışır ve Yaratılış kitabındaki Havva gibi, Sophia da hataya düşen annedir. Anne Sofya'nın mitsel öyküsü birçok açıdan Havva ananın mitsel öyküsünü anımsatıyor ve Sofya'nın göksel dolgunluk diyarındaki ilksel düşüşünün öyküsü, Adem ile Havva'nın Cennet Bahçesi'ndeki düşüşünün öyküsünü andırıyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'ndaki hikayenin sonunda metin, Ayasofya'nın haklı çıkacağını ve Tanrı'nın krallığının bir kez daha tamlığına kavuşacağını vaat ediyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı böylece

## --- SAYFA 68 ---

67, dünya için kurtuluşun bilgelik ve anlayış yoluyla gerçekleşeceğine dair umut ve güvence dolu iyi haberi duyuruyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı, üçü Nag Hammadi kütüphanesinde ve biri Berlin Gnostik Kodeksinde olmak üzere dört nüsha olarak korunmaktadır. Metin, Nag Hammadi Yazmaları II, III ve IV'ün açılış risalesi ve Berlin Gnostik Kodeksi'nin ikinci risalesi olarak varlığını sürdürüyor. Lyonlu Irenaeus, Heresies'e Karşı (1.29.1-4) adlı eserinde gnostiklerin (Barbelognostikler -adını tanrısal anne Barbelo'dan ya da Sethianlardan almıştır) fikirlerini özetlemektedir ve onun özeti Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın ilk bölümündeki ana noktalarla oldukça benzerdir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın dört nüshası iki temel versiyonu temsil eder; daha uzun bir versiyon ve daha kısa bir versiyon. Metnin dört nüshası arasında da farklılıklar vardır, ancak özellikle iki versiyon birbirinden farklıdır. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın MS ikinci yüzyılda Yunanca yazıldığı neredeyse kesindir; ancak daha eski bir versiyonu da olabilir veya eser daha eski Set kaynaklarına dayandırılmış olabilir. Kompozisyon yeri bilinmemekle birlikte Suriye ve Mısır, özellikle İskenderiye iyi olasılıklardır. Şu anki haliyle Yuhanna'nın Gizli Kitabı, Sethian gnostik düşünce okulunun Hristiyan bir metnidir. Metin, Zebedi oğlu Yahya'nın Kudüs'teki Yahudi tapınağında yaşadığı, Arimanius adlı bir Ferisi'nin -bu isim akla kötü Zerdüş'tanrısı Ahriman'ı getiriyor- onunla yüzleştiği ve İsa'nın bahsettiği şeyin geçerliliğine dair şüphelerini ifade ettiği bir hikâyeye çerçevelenmiştir. Sıkıntılı olan John tapınağı terk eder ve meditasyon yapmak için dağlık, çorak bir yere gider ve orada bir vizyon görür. Vizyonda Yahya'ya bir figür belirir ve bu kurtarıcı figür, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın vahiy içeriğini açıklar. Metnin günümüzdeki Hristiyanlaştırılmış biçiminde, vahiy veren kurtarıcı Mesih'tir ve Mesih'in rolü metnin kapanış anlatımında doğrulanmıştır. Ancak Yuhanna'nın Gizli Kitabı Hristiyanlaştırılmadan önce metin, dünyaya ve Tanrı'nın ve insanlığın dünyadaki yerine dair gnostik bir bakış açısı ilan etmek amacıyla Yahudi kutsal yazılarının yenilikçi ve revizyonist yorumlarını Greko-Romen felsefi ve mitolojik temalarla birleştiren bir Yahudi gnostik metni gibi görünüyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın daha uzun versiyonunda, Pronoia'ya, yani ilahi öngörüye, Epinoia'nın yanı sıra içgörüyü açıklayıcı olarak önemli bir rol verilmiştir. Daha uzun versiyonundaki vahyin sonunda, öngörüye atfedilen bir kurtarıcı ilahisi vardır ve her ne kadar metnin Hristiyanlaştırılmış biçimindeki ilahinin övgüsünü İsa alsa da, bu ilahi

## --- SAYFA 69 ---

Dünyadaki çoklu görünüşlerini tanımlamak için aretolojik öz tahminlerle ("Ben varım" ifadeleri) konuşan 68 öngörü: Şimdi ben, herkesin mükemmel öngörüsü, kendimi çocuğuma dönüştürdüm. İlk önce ben vardım ve her yola girdim. Ben ışığın bereketiyim, ben tokluğun zikriyim. (II, 30) Öncezi, üç kez bu dünyaya, bu yeraltı dünyasına indiğini söylüyor, ta ki sonunda uyuyan birini derin uykudaki cehaletten bilginin anısına uyandırana kadar. İlahi olanın bu dünyaya benzer üç katlı inişi, ilk düşüncenin kendisini ses, konuşma ve kelime olarak açığa çıkardığı bir başka Sethian metin olan İlk Düşüncenin Üç Biçimi'nde (Trimorphic Protennoia) da büyük ölçüde öz tahminlerde anlatılır. Protennoia ya da ilk düşünce, logos (kelime) olarak görüldüğünde, sözcüğün Mesih'te ifade edildiği söylenir ve anlatım, Yuhanna 1'deki sözcüğün ilahisinin bazı bölümlerine benzer. Çeşitli yönlerden İlk Düşüncenin Üç Biçimi, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın uzun versiyonundaki kurtarıcıya ilahiye anımsatır; bu aynı zamanda İsa'nın kurtarıcı ve vahiy olarak Hristiyan anlayışına doğru ilerler.5 Yuhanna'nın Gizli Kitabı'ndaki vahyin gövdesi şu şekilde açılır: İlahi Bir'in, her şeyin kökeni olan Monad'ın bir tanımı. Metin, karmaşık bir dizi teolojik ifadeyle, ilahi aşkınlığın onaylanmasında "Tanrı konuşmasının" sınırlarını araştırıyor. Bir başka Sethian metni olan Yabancı Allogenes'te çok sayıda benzer ifadeler bulunur. Yuhanna'nın Gizli Kitabı, dilin, bu dünyayı aşamayan ve sonsuzluğu kucaklayamayan sonlu karakterini kabul eder ve metin, kendi dilimizde daha net konuşursak, Bir'i "Tanrı" olarak tanımlamanın, hatta ilahi olanın "var olduğunu" öne sürmenin uygunsuz olduğunu öne sürer: Bir, görünmez ruhtur. Onu bir tanrı olarak, bir tanrı gibi düşünmemeliyiz. Çünkü o bir tanrıdan daha büyüktür, çünkü onun üzerinde hiçbir şey yoktur ve onun üzerinde bir efendi yoktur. O, [kendisinden aşağı olan hiçbir şeyde] mevcut değildir, çünkü her şey onun içinde mevcuttur, çünkü kendisi kendi içinde yerleşmiştir. (II, 2-3) Bir, var olanlardan değildir ama çok daha büyüktür. Daha büyük olduğundan değil. Aksine, kendi başına olduğu gibi, ebedî alemlerin veya zamanın bir parçası değildir. (II, 3)

## --- SAYFA 70 ---

69 Başka bir Seth metni olan Seth'in Üç Stel'i de, paradoksal bir biçimde, ilahi olanı "var olmayan varlık" olarak ele alan ilahiler içerir. Modern felsefi ve teolojik tartışmalarda ve Tanrı'nın ölümü hareketinde söylendiği gibi, herhangi bir anlamda "Tanrı'nın var olduğunu" iddia etmek imkansız olabilir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve diğer gnostik metinlere göre, Bir aslında "var değildir" ancak Bir, varoluştan daha büyüktür. Bu nedenle, Yuhanna'nın Gizli Kitabı olumsuz yol olan via negativa'ya başvurur ve Bir'in ne olmadığını önermek için bir dizi olumsuzlama sunar: Bir, sınırsızdır, çünkü önünde onu sınırlayacak hiçbir şey yoktur, anlaşılmazdır, çünkü ondan önce onu anlayacak hiçbir şey yoktur, ölçülemez, çünkü ondan önce onu ölçecek hiçbir şey yoktur, görünmez, çünkü hiçbir şey onu görmemiştir, ebedidir, çünkü o ebediyen vardır, söylenemez, çünkü hiçbir şey onu dile getiremez. O, adlandırılmaz, çünkü önünde ona bir ad verecek hiçbir şey yoktur. (II, 3) Gizli Kitap, Bir'i mükemmel, kutsanmış ve hatta tanrısal olarak tanımlamanın doğru olmadığını kabul eder ve metin, örneğin nihai olanın neti, neti, "Bu değil, bu değil" olduğunun ilan edildiği Hindu Upanişadlarında bulunanları bir şekilde anımsatan ifadeler sunar. Yuhanna'nın Gizli Kitabı, Bir'in iki karşıt kategoriden hiçbiri olmadığı konusunda ısrar ettiğinde via negativa'nın basit bir kullanımının ötesine geçer, böylece Bir'den herhangi bir niceliksel veya niteliksel açıdan bahsetmek imkansızdır: Bir, maddi değildir ve cisimsiz değildir. Bir büyük değildir ve küçük değildir. "Ne kadar?" demek imkansız. Ne tür bir şey? Çünkü onu kimse anlayamaz. (II, 3) Eğer Bir sonuçta anlaşılamiyorsa onun hakkında ne söylenebilir? Metin, diğer mistiklerin de belirttiği şeyi sürdürüyor: Bir, sessizliktir. Vahyedici, Bir için şöyle der: "Onun hakkında sana ne söyleyeyim? Onun ezeli ve ebedi diyarı bozulmaz, huzur içindedir, her şeyden önce sükûnet içindedir, sükunet içindedir" (II, 4). Bir'in sessizliği tarif edilemez olduğundan, biz

**--- SAYFA 71 ---**

Bir'in vahyi olmasaydı, 70 kişi onun hakkında hiçbir şey bilmezdi. Yuhanna'nın Gizli Kitabında, iyi ya da kötü her şey, sonuçta Bir'den gelir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın açığa çıkışı, Bir'in nasıl çokluğa dönüştüğünün, yani ilahi olanın esasının nasıl gerçekleştiğinin mitolojik terimlerle tasviriyle devam ediyor. Görünmez ruh ya da görünmez bakire ruh olarak adlandırılan Bir, tanrısal akıl olarak tasvir edilir ve Yunan mitolojisinde sudaki yansımaya aşık olan Narkissos'a açık bir mitolojik göndermeyle, Baba olarak Bir, manevi ışığın manevi suyunda kendi görüntüsüne aşık olan ve Barbelo adı verilen bir düşünce üreten bir baba olarak tanımlanır. Bu gnostik anlatım ile Zeus'un Athena'yı kafasından çıkardığı hikayesi arasındaki genel benzerlik dikkat çekicidir. Antik mitolojide erkek tanrıların bağımsız olarak ürettiğine dair başka anlatımlar da vardır; örneğin eliyle çiftleşip tüküren, yani mastürbasyon yoluyla yaşam tohumunu üreten tanrı Atum'un Mısır hikayesinde olduğu gibi. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda, baba, görünmez ruh ve anne, yani öngörü veya Barbelo, ruhsal bir ilişki içinde birleşirler - uzun versiyonda baba Barbelo'ya bakar, kısa versiyonda Barbelo babaya bakar - ve bu birleşmenin sonucunda Barbelo hamile kalır ve manevi bir çocuk doğurur. Bir ilahi yayılım diğerine yol açar, gebe kalma gebeliği takip eder ve sonsuzluk sonsuzluğu takip eder, ta ki tüm ilahi alem zihinsel niteliklerle ve sonsuzluklar boyu ışıkla dolana kadar. Cennetsel Adem -Pigeradamas ("kutsal Adem", "Yabancı Adem" veya "yaşlı Adem")6- ve göksel Seth de oradadır. Bu süreç, Tanrı'nın zihninin ortaya çıkışıdır ve metin, ilahi aklın ifadelerini (Yunancada nous) tanımlamak için Yunancadan alıntı sözcükleri koruyarak ilahi aklın yönlerini tanımlar. Kişi meditasyon yapar ve bir düşünceye (ennoia) sahiptir, bu da bir öngördür (pronoia) ve bu içgörüye (epinoia) ve bilgeliğe (sophia) yol açar, ancak bilgeliğe bir kayıptan akılsızlık (aponoia) ortaya çıkar. Açıkça psikolojik imalar taşıyan bu mitolojik hikaye, Tanrı'nın başına gelenleri anlatırken, aynı zamanda insanların başına gelenleri de anlatıyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'na göre, içgörü bilgeliği olan ve Bir'den metafiziksel bir mesafe uzakta, ilahi bütünlüğün kenar mahallelerinde yaşayan Sophia'nın da bir düşüncesi vardır, ancak uygunsuz ve bilge olmayan bir düşünce. Metin, Ayasofya'nın düşüncesizliğini canlı bir üslupla anlatmaktadır: Artık içgörü bilgeliği ve ebedi bir alem oluşturan Ayasofya, kendisinden bir düşünce tasarlamıştır.

**--- SAYFA 72 ---**

71 görünmez ruh ve ön bilgi. Kendisi gibi bir şeyi, rızası olmayan, rızası olmayan, partneri olmadan ve onun düşüncesi olmadan ortaya çıkarmak istiyordu. Erkek onay vermedi. Partnerini bulamadı ve bunu ruhun izni olmadan ve partnerinin bilgisi olmadan değerlendirdi. Buna rağmen doğurdu. Ve içindeki yenilmez güç nedeniyle düşüncesi boş bir düşünce değildi. Ondan kusurlu ve görünüş olarak kendisinden farklı bir şey çıktı, çünkü bunu partneri olmadan üretmişti. Annesine benzemiyordu ve şekilsizdi. (II, 9-10) Sophia'nın bu kusurlu vücutlu çocuğu, Hephaistos ve Typhaon'u anımsatabilir. Aynı zamanda cinsiyet ve cinsel üremeye ilgili eski jinekolojik teorileri de yansıtıyor gibi görünüyor; buna göre heteroseksüel ilişki ve erkek spermi olmadan insan anlayışının hatalı biçimlendirilmiş bir ürün üretebileceği iddia ediliyor. Bakire doğum ve bağımsız üreme talihsiz sonuçlar doğurabilir. Sophia'nın çocuğunda aslan yüzlü bir yılana benziyor; antik çağlardan kalma, buna benzeyen figürlü oyma taşlar ve büyülü muskalar var.<sup>7</sup> Sophia, ürettiklerinden utanıyor ve çocuğunu ilahi doluluk aleminden uzaklaştırıyor: Onu kendisinden, o alemin dışına atıyor, ölümsüzler görmesin diye. Bunu bilgisizce üretmişti. Onu parlak bir bulutla çevreledi ve yaşayanların annesi denilen kutsal ruh dışında kimse görmesin diye bulutun ortasına bir taht koydu. Çocuğuna Yaldabaoth adını verdi. (II, 10) Yuhanna'nın Gizli Kitabı'ndaki Sofya'nın düşüşüyle ilgili anlatım, Yaratılış'taki Havva'nın (ve Adem'in) düşüşüyle ilgili anlatım gibi, kötülüğün kökeni sorununu ele alır. Eğer Tanrı tamamen iyilikse, dünyadaki ve hayatımızdaki kötülüğün hesabını nasıl vereceğiz? Bu teodise sorundur ve din ve insan yaşamındaki en derin sorulardan biri olmaya devam etmektedir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın Sethian anlatımında, yaşamda deneyimlenen kötülüğün izi bir şekilde ilahi olanın başarısızlığına ve çılgınlığına kadar izlenebilir. Sophia yanılıyor, Tanrı yanılıyor ve bu nedenle dünyada yanlış var. Bir sonraki bölümde inceleyeceğimiz Valentinianus'a ait bir metin olan Hakikat İncili de aynı teodise meselesini ele alıyor. Bu hutbede

## --- SAYFA 73 ---

Muhtemelen Valentinus'un kendisi olan 72 vaiz, dünyadaki hatanın nasıl babanın bilgisizliğinden kaynaklandığını anlatıyor: Babanın bilgisizliği terör ve korkuyu beraberinde getirdi ve terör, kimse göremeyecek şekilde bir sis gibi yoğunlaştı. Böylece hata güçlendi. Maddi varlığı üzerinde boşuna çalıştı. Gerçeği bilmediğinden, modaya uygun bir figüre büründü ve güçlü ve güzel bir şekilde gerçeğin yerini alacak bir şey hazırladı. (17) Hakikat İncili, hatanın ortaya çıkmasının Tanrı için bir utanç olmadığını, çünkü hatanın ve hataya eşlik eden her şeyin "hiç olduğunu, buna karşın yerleşik gerçeğin değişmediğini, bozulmadığını ve güzelliğin ötesinde olduğunu" belirtir (17). Dolayısıyla hata da, hatanın unutulması gibi küçümsenebilir, çünkü sonunda Tanrı bilgisi galip gelecektir: "Unutkanlık, baba bilinmediği için ortaya çıkmıştır, dolayısıyla baba bilinir bilinmez, unutkanlık da ortadan kalkacaktır" (18). Yuhanna'nın Gizli Kitabı, ilahi Sofya'nın hata yaptığını belirtir, ancak Ayasofya'nın masumiyeti bu metinde ve diğer metinlerde de savunulmaktadır. Sophia'nın düşüncesizliği ile onun aynı zamanda doğrulanabilecek masumiyeti arasında bir gerilim kalır ve onun hamileliğinin "görünmez ruh ve ön bilgi anlayışıyla" gerçekleştiği söylenir. Büyük Seth'in İkinci Konuşmasında İsa aynı zamanda "boşboşluğu hilesiz olan kız kardeşimiz Sophia'dan" (50) söz eder ve Büyük Görünmez Ruh'un Sethi Kutsal Kitabı'nda Sophia, "bozulmaz Sophia" olarak adlandırılır (III, 69). Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı aynı zamanda "maddenin Sofya'sından" (III, 57) söz eder ve bu, "bozulmaz" kalabilecek bir Sofya da dahil olmak üzere iki Sofya arasında bir ayrım ortaya çıkarabilir. Philip İncili gibi Valentinianus metinleri ve Valentinianusçular hakkındaki kayıtlar da iki bilgeliği, daha yüksek bir bilgeliği ve daha düşük bir bilgeliği tartışır. Daha sonra Yahya Sofya'nın Gizli Kitabı'nda parlak terimlerle anlatılabilir ve o, Havva'yla ve öngörü ve içgörünün ilahi ifadeleriyle ilişkilidir: Kız kardeşimiz Sophia, eksik olanı onarmak için masum bir şekilde inen kişidir. Bu nedenle, cennetin egemenliğinin öngörüsü ve Adem'e [görünen içgörü] nedeniyle ona yaşam (Zoe, Yunanca Havva anlamına gelir) - yani yaşayanların annesi - adı verildi. Onun sayesinde yaşayanlar mükemmel bilgiyi tattı. (II, 23)

## --- SAYFA 74 ---

Yuhanna'nın Gizli Kitabı'ndaki 73 Sophia, düşüncesizliğinden tövbe eder ve ilahi doluluk alemi, onun tövbe duasını duyar ve onun adına övgüler sunar. Çocuğunun doğumuyla kaybettiği ve Tanrı'nın kaybettiği ilahi ruhun yeniden kazanılmasını beklerken, sonunda partneri de ona katılıyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı, diğer gnostik metinler gibi, kötülüğü çok ciddiye alıyor; bazı eleştirmenler bunun çok ciddiye alındığını söylüyor. Plotinus, Gnostiklere Karşı adlı makalesinde gnostikleri dünyaya ve dünyanın yaratıcısına ya da yaratıcısına karşı fazla katı oldukları için suçlar.<sup>8</sup> İtirafı'nda Augustinus bir Maniheizt olarak geçmişine değinir ve benzer bir yakınmada bulunur ve Maniheiztlerin kötülüğün kökeni konusunda fazlasıyla kaygılı olduklarını ekler.<sup>9</sup> Kurt Rudolph kötülüğe dair gnostik bakış açısına ve Augustine ile diğerlerinin tepkisine ilişkin bilimsel bir değerlendirmeden alıntı yapar: "Augustine'den yüksek skolastisizm'e kadar, dünyayı demiurjik kökeninin olumsuz konumundan yaratılış olarak rehabilite etmek ve antik çağın kozmos onurunu Hristiyan sistemi için kurtarmak temel kaygıydı."<sup>10</sup> Elbette Augustinus'un, Platoncu Hristiyanlık tarafından bilgilendirilen konumu geçerliydi. Bununla birlikte, gnostik düşüncedeki kötülüğün dünyadaki yerinin ve gnostik metinlerin kötülüğe karşı çıkılacağını ve kötülüğün yenileceğini önerdiği manevi araçların (kendi kendini inceleme, içgörü ve bilgi yoluyla) farkında olma yönündeki acil ilgi, dünyadaki kötülük sorununa düşünceli bir yanıt sağlar. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda Sophia'nın çocuğuna onun doğasını tanımlayan isimler verilmiştir: Yaldabaoth (muhtemelen "kaosun çocuğu"), Sakla ("aptal") ve Samael ("kör tanrı"). Ve bu dünyanın yaratıcısı ya da yaratıcısı olmak için büyüyor. (Birger Pearson, diğer Yahudi kaynaklarında Samael'in baş suçlayıcı melek, şeytan ve ölüm meleği olarak bilindiğine dikkat çeker.<sup>11</sup>) Yaldabaoth kibirli bir megalomandır ve annesinden miras aldığı ilahi ruhun bir kısmını içinde taşır. Aynı zamanda akılsızlığı da var ve kendisinin o kısmıyla çiftleşiyor -belki de mastürbasyon yapıyor- ve gökyüzünün küreleri ve alemlerinde bir dizi arkon, otorite, yönetici, güç ve melekten oluşan bir dünya düzeni yaratıyor. Annesinden gelen ilahi güç, onu yukarıdaki ilahi dünyayı taklit ederek bir dünya yapmaya sevk eder, ancak o, akılsızdır ve ne yaptığını bilmemektedir. Sonuç olarak Yaldabaoth, Yeşaya 45:5-6 ve 46:9'da olduğu gibi, "Ben Tanrıyım ve benden başka tanrı yoktur" (II, 11) diye övünür. Nereden geldiğini bilmeyen, ilahi bütünlükten haberi olmayan,

**--- SAYFA 75 ---**

74 Yukarıdaki Tanrı'nın özü ilahi varlıklarla dolu olduğu fikri. Sadece annesini tanıyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'na göre, Yaldabaoth'un kibirli iddiasına öfkelenen ilahi bir ses, ona cevap vermek ve onu çürütmek için karşılık verir. Ses yukarıdan sesleniyor: "İnsan var ve insanlığın evladı" (II, 14). Hem insanoğlu hem de insanoğlunun çocuğu ilahi alemdendir ve tam olarak kim oldukları gnostik metinlerde farklılık gösteriyor gibi görünmektedir. Bunlar herkesin babası ve onun çocuğu, ilahi öngörü ve onun çocuğu ya da göksel Adem -Pigeradamas- ve Şit olabilir. En uygun seçenek muhtemelen cennetteki Adem ve Şit'tir. İlahi spiker de gökten dışarı bakar ve insan biçiminde görünür. Yaldabaoth ve arkon arkadaşları, seslenenin kimin sesi olduğunu görmek için başlarını kaldırıp bakarlar ve gökkubbenin sularında ilahi olanın insan formundaki yansımaları -Tanrı'nın imgesini- görürler. Yaldabaoth yanındakilere, "Gelin, Tanrı'nın benzerliğinde ve kendimize benzeyen bir insan yaratalım ki, bu insan imgesi bize ışık versin" (II, 15; krş. Yaratılış 1:26) der ve dünyadaki ilk insanı yaratıp ona Adem adını verirler. Bu, Tanrı'nın benzerliğine göre yaratılmış ve Yaldabaoth'a, onun otoritelerine ve güçlerine benzeyen, ruh sahibi bir adam olan psişik Adem'dir. Adem'in psişik bedeni bir arkhon komitesi tarafından yaratılır ve her biri Adem'i şekillendirmek için bir vücut parçasına katkıda bulunur, ancak bunlar bittiğinde Adem hareketsizdir, yerde yatar ve ayakta duramaz. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'na göre, Yaldabaoth'u kandırmak ve Yaldabaoth doğduğunda Sophia'nın kaybettiği -ya da Yaldabaoth'un çaldığı- ilahi ışığı geri almak için bir plan formüle edilir. Yukarıdan gelen elçiler Yaldabaoth'a şöyle derler: "Ruhunun bir kısmını Adem'in yüzüne üfle, vücut ayağa kalkacaktır" (II, 19). Yaldabaoth safça bunu kabul eder, ancak Adem'e nefes verdiğinde (çapraz başvuru Yaratılış 2:7), annesinden aldığı ilahi ruhu Adem'e gönderir. Adem Tanrı'nın ruhunu içine çeker, yükselir ve aydınlanır. Artık Adem ve Adem'in soyundan gelen insanlar, ilahi ruhu içlerinde taşıyacaklar ve ruhsuz olan bu dünyanın yöneticilerinden daha aydın ve akıllı olacaklar. Yuhanna'nın Gizli Kitabı şöyle açıklıyor: "İnsan Adem, içindeki parlak gölge aracılığıyla ortaya çıktı. Ve Adem'in düşünme yeteneği, tüm yaratıcılarınkinden daha üstündü" (II, 20). Çaresizlik içinde Yaldabaoth ve arkonlar, Adem'in dikkatini dağıtmak ve hapsetmek için ellerinden geleni yapıyorlar ve Yaratılış kaydındaki ayrıntılar, dünyadaki güçlerin işlerini nasıl yaptığını gösterecek şekilde yorumlanıyor: Fiziksel bedenler yaratıyorlar, insanlığı yiyeceklerle baştan çıkarıyorlar, ayırıyorlar.

**--- SAYFA 76 ---**

İnsanlığı erkek ve kadın diye ayırıp, cinsel arzularla insanları kışkırtmaya, insan aklını kendisine verilen irfan ve irfanı unutturmaya çalışmaktadır. Yaldabaoth, Adem'in içindeki ilahi içgörüğü yakalamaya çalışır, ancak metnin ifadesiyle "aydınlanmış içgörü kavranamaz" (II, 22). Yöneticilerin Doğası ve Dünyanın Kökeni Üzerine kitaplarında, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda ima edilen bir hikaye anlatılıyor. Dünyadaki güçlerin Adem'in içindeki ilahi dişi gücü ele geçirmeye ve ona tecavüz etmeye çalıştığı söylenir, ancak Yunan mitolojisindeki Daphne gibi o da bir ağaca dönüşür; Daphne durumunda bir defne ağacına ve ilahi dişil güç durumunda (Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda içgörü olarak tanımlanır), iyinin ve kötünün bilgisinin ağacı. Nature of the Hükümdarların bildirdiğine göre, dünya güçleri daha sonra ağacı cinsel açıdan kirletiyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda Yaldabaoth, Havva'yı kirletir ve Havva, Kabil ve Habil adları verilen ama gerçekte Elohim ve Yahveh olan iki oğul doğurur. Ancak Havva ihlal edilmeden önce içgörü kaçtı. Yaldabaoth'un ve güçlerin dünyası sert ve zalimdir ve insanlık tarihi, bu dünyanın ve onun yöneticilerinin açgözlü yollarını fazlasıyla doğrulamaktadır. İlahi öngörü ve göksel doluluk alanı, Adem'e yardım etmek için aydınlanmış içgörü göndererek Yaldabaoth'un entrikalarına ve oyunlarına yanıt verir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı şunu belirtir: Böylece anne-baba, yardımsever ve çok merhametli ruhuyla, Adem'e, anne-babadan olan ve hayat denen aydınlanmış anlayışlı bir yardımcı gönderdi. Tüm yaratığa yardım etti, onunla çalıştı, onu tamliğine kavuşturdu, ona tohumun inişini öğretti, ona iniş yolu olan yükseliş yolunu öğretti. (II, 20) Burada içgörü, Yaratılış kitabının Yunanca versiyonundaki Havva'nın adı olan yaşam, Zoe olarak anılmaktadır. İçgörü Adem'in içindedir, onun zihnindedir; gençleştirici, öğretici ve aydınlatıcıdır. Aynı zamanda iyiyi ve kötüyü bilme ağacının şeklini alır ve onun irfanını oluşturur. Yaldabaoth, insanlığın içindeki içgörünün kendi otoritesine yönelik bir tehdit olduğunu görüyor ve boşuna Adem'in içgörüsünü ortadan kaldırmaya çalışıyor, ancak içgörü, insan zihnini uyandırmak için Adem, Havva ve tüm insanlarla birlikte çalışmaya devam ediyor. Elaine Pagels Beyond Belief adlı kitabında Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve diğer metinlerde içgörünün, epinoia'nın rolünü tartışıyor ve bu kavramın gnostik düşüncedeki merkeziliğini vurguluyor. Şuna dikkat çekiyor: "Gizli Kitap, insanların Tanrı'yı tanıma konusunda doğuştan gelen bir kapasiteye sahip olduğunu ancak bu kapasitenin yalnızca ilahi gerçekliğe dair ipuçları ve kısa bakışlar sunduğunu söylüyor."

## --- SAYFA 77 ---

76 İlgörünün Havva ile özdeşleştirilmesi hakkında yorum yaparken şunu gözlemliyoruz: "Havva, ilahi gerçeklik üzerinde -kusurlu da olsa- düşünmemizi sağlayan manevi anlayış armağanını sembolize eder." Pagels, Adem'e hayat gönderilirken aydınlanmış içgörü hakkındaki hikayeye değiniyor ve şu sonuca varıyor: "Gizli Kitap, bu hikayeyi, kalplerimizde ve zihinlerimizde, bizi ilahi olana bağlayan gizli bir kapasiteye sahip olduğumuzu göstermeyi amaçlıyor - sıradan zihin durumumuzda değil, bu gizli kapasite uyandığında."12 Bu, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'ndaki umut mesajıdır. Dünyadaki tüm kötülöklere, yanlışlıklara ve cehalete rağmen insanlar yine de içgörü yoluyla kurtuluşa ulaşabilir, yaratıcı düşünceye uyanabilirler. İnsanoğlunun aydınlanmış yaşamın bütönlüğünü fark etmesine ve Tanrı'nın bilgi ve bilgeliğini benimsemesine olanak tanıyan şey, bu insani ve ilahi düşünce kapasitesidir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'ndaki Tanrı'nın ve insanlığın kurtuluşuyla ilgili dikkate değer ve devrim niteliğindeki hikaye, Valentinus ve takipçileri üzerinde önemli bir etkiye sahip gibi görünüyor ve Valentinianus'un düşüncesi de pleromatik spekülasyonlarla ilgileniyor, ancak Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın etkisi daha da genişliyor. Yukarı Mısır'daki Deir al-Bala'izah'tan Walter E. Crum ve Paul E. Kahle tarafından yayınlanan ve dördüncü yüzyıla tarihlenen bir metin parçası da Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın bazı bölümlerine benzemektedir;13 ve sekizinci yüzyılda yazan Theodore bar Konai, belirli bir Audius'un, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda olduğu gibi, çeşitli güçlerin insan vücudunu parça parça nasıl yarattığını gösteren Yuhanna'nın bir Vahiyinden (veya Kıyametinden) söz ettiğini belirtmektedir.14 Hatta İslami bir metin, Umm al-Kitab, Kitapların Anası, Ali'nin fırkasından (Şii) gulat metni ("abartılı" veya "aşırı"), Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nı hatırlatan motifler vardır.15 Yedi ve on iki sayıları, Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve diğer irfanî metinlerde olduğu gibi sık karşımıza çıkar ve bin renkli ilkel bir denizin ve başka bir tanrısallığın tasviri, Hz. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın başlangıcına yakın yaşayan su. Gizli Kitap'ta olduğu gibi, Ümmü'l-Kitap'ta da beş kişilik bir alem tasvir edilmiştir, ancak İslami metinde beş kişi, peygamber Muhammed'in ailesinin üyeleridir: Muhammed, damadı Ali, kızı Fatıma ve torunları Hasan ve Hüseyin. Kibirli yaratıcı Azazi'il (Yahudi inancında düşmüş meleklerin başı olan Azazel'den geliştirilmiştir), Yaldabaoth'un Seth metinlerinde sahip olduğu aynı kötü tavırla dünyayı şekillendirir. Umm al-kitab'ın sonlarına doğru metinde şu hususlar ele alınmaktadır:

## --- SAYFA 78 ---

77 gizli ilmin ne olduğu ve nereden geldiği konusunda Hz. Bakır Hoca'nın sözleri, her ne kadar ilahi âlemin renkli niteliklerini tasavvur etse de, bize Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda ilahi anlayış hakkında söylenenleri hatırlatmaktadır: Sonra Yüce Allah'ın ruhu zümrüt yeşili perdeden iner ve düşünceye girer. Öğrencinin kalbi yukarıda süzölüyor ve uzuvlarında kutsal alemleri açıkça görüyor. Bu sözler açıktır ama ruhun ve bilgeliğin ışığını bilen birinin iradesi akik renkli diyardan inip yüce efendinin ruhuyla birleşene kadar perdeden değildir. Bu ruha dil bahşedilmiştir ve bilginin ışığı bilenden önce konuşur. Henüz mükemmel değil ve bilen biri de bunu onaylamadı. Sonra ateşin rengi olan akıl âlemden iner ve bilgiye girer. Sonunda öğrenci açıkça anlar ve bir bilen sözünü duyar. Kutsal ruh kırmızı yakut kubbeden çıkıp onun ruhuna girene kadar şehvetli ruhunu, arzu ruhunu ve azarlanmış Adem'i henüz aşamaz.16 BÜYÜK GÖRÜNMEZ RUHUN KUTSAL KİTABI VE SETH'İN ÜÇ STELLERİ Nag Hammadi kütüphanesinden diğer iki Sethi metni, Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı ve Seth'in Üç Steli, Sethian hakkında daha fazla bilgi sağlar. maneviyat. Her ikisi de ritüel işlevi olan metinlerdir. Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı, gnostik bir vaftiz töreni için ritüel unsurlar sunan bir Hristiyan Sethian metnidir. Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı, Hermetik Poimandres'i anımsatan Poimael'e atıfta bulunarak, Régine Charron'un önerdiği gibi Hermetik kavramları da içerebilir.17 Seth'in Üç Steli, hiçbir Hristiyan unsuru içermeyen, gnostiklerin ilahi olanın mistik bir vizyonuna yükselebileceği bir hizmet için ilahiler veya dualardan oluşan, Platonlaştırıcı bir Sethi metnidir.

### --- SAYFA 79 ---

78 Mısır İncili olarak da adlandırılan Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı, Nag Hammadi Yazması III'ün ikinci risalesi ve Nag Hammadi Yazması IV'ün ikinci risalesi olarak korunmaktadır.18 Kutsal Kitap, bir vaftiz töreni için ayinle ilgili malzemeleri içeren bir Sethi vaftiz el kitabıdır ve törenin sunumunun başında, Sethian dilinde verilen evrenin kökeni ve dünya tarihi hakkında bir açıklama yer alır. kozmolojik ve tarihsel terimler. Metnin sonucuna göre el kitabı yüce Seth, yani göksel Seth tarafından yazılmış ve yüksek dağlara bırakılmıştır. Dağlarda korunan metin ve stellerle ilgili benzer senaryolar diğer iki Nag Hammadi metninde de verilmektedir: Seth'in Üç Stelinde ve Sekizinci ve Dokuzuncu Hermetik Söylevde. Aynı türden bir hikaye, Seth'in torunlarının Adem, Havva ve Seth'in bilgeliğini tuğla ve taştan iki stel üzerinde nasıl sakladıklarını anlatan Yahudi tarihçi Josephus tarafından da anlatılır, böylece stellerin hayatta kalması, ya cehennem ya da sular yükselebilir.19 Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı'nın en sonundaki bir kopyacının notunda, yazarın adı verilmiştir -Latince Gongessos, Concessus- ve manevi takma adı Eugnostos'tur. "Bilgi konusunda çok tecrübeli." Aynı manevi isim, Nag Hammadi kütüphanesindeki bir başka metnin, Kutsal Eugnostos'un başlığında da bulunmaktadır. Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı, göksel alem ve Seth'in gnostik soyundan gelenlerin tarihi hakkında görkemli ayrıntılarla bir açıklama yapar ve ardından Set'in vaftiz törenini sunar. Seth tarihinin anlatımı, Seth'in takipçilerinin Seth'in ruhuna göre geldiklerini belirtir ancak bu dünyadaki gnostik yaşam zor bir iştir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın da gösterdiği gibi, dünya Seth'in torunları için uygun bir yer değildir, fakat Seth'in tohumu dünya yöneticilerinin düşmanca eylemlerine (sel, yangın, yargılama) ve Seth'in halkı adına büyük eylemlerine rağmen varlığını sürdürür. Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı, Seth'in kariyerine büyük önem verir ve Seth'in kurduğu vaftiz törenine dönersek, metin Seth'in İsa'yla, yani aynı zamanda Tomas İncili'nde de adlandırıldığı şekliyle "yaşayan İsa"yla giyindiğini veya onda enkarne olduğunu ilan eder. O halde İsa Şit'in tezahürüdür. Sethian metinleri gnostik vaftize yapılan atıflarla doludur, ancak bu tür bir vaftizin kesin doğası belirsizdir ve ne ölçüde ruhsallaştırıldığı da belirsizliğini koruyor. Örneğin Yuhanna'nın Gizli Kitabı, İsa'nın bir kişiyi "beş mühürlü parlak suda" diriltmesi ve mühürlemesiyle sona erer (II, 31). John Turner, Sethian Gnostisizm ve Platonik Gelenek adlı kitabında Sethian metinlerindeki vaftiz dilini inceliyor

### --- SAYFA 80 ---

79 ve Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı ve İlk Düşüncenin Üç Biçimi'ne göre vaftiz ayininde rol oynayabilecek bazı ritüel unsurları listeler: Her iki incelemede de ritüeli canlandırabilecek belirli jestlere ve sözlü performanslara bir dizi gönderme vardır: feragat, soyunma, kutsal güçlere dua ve isim verme, yaşayan suya doksolojik dua, meshetme, tahta çıkma, göreve atanma, vaftizde suya dalma ve kolların bir daire şeklinde uzatılması gibi diğer bazı manuel hareketler. Bu eylemlerden herhangi birinin Beş Mührü kapsayıp kapsamadığını ve eğer öyleyse hangilerinin olduğunu söylemek zordur; elbette bunların hepsi sıklıkla daha geniş kilisedeki vaftiz töreninin bir parçasıydı.20 Seth'in vaftiz ritüeli, milattan hemen önce ve milattan önceki yüzyıllarda Yahudi gruplarının yıkanmalarından ve suya dalmalarından kaynaklanmış olabilir; ve Kumran'ın, Vaftizci Yahya'nın ve diğerlerinin antlaşmacılarının uygulamaları, Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı'nda sunulan vaftiz törenine yol açmış olabilir. Diğer gnostik ve gnostikleştirici gruplar da bu Yahudi vaftiz geleneklerinden geliştiklerini iddia etti. Mandaeanlar Vaftizci Yahya'nın iyi haberini duyuruyor ve vaftizlerini "Ürdün" olarak adlandırdıkları canlı suda kutluyorlar. Maniheizm'in kurucusu Mani, babasının Yahudi-Hristiyan vaftizcilerden oluşan Elkesaite topluluğuna ait olduğunu iddia eder ve Mani'nin kendisi de vaftiz grubuna erken yaşta katılmış ancak ritüelleri ve diyetle ilgili sonuçlarıyla birlikte yeni bir evrensel ışık ve karanlık mesajını vaaz etmek için oradan ayrılmıştır.21 Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı'nda Set'in vaftiz töreni göksel varlıklar ve yüce varlıklar eşliğinde gerçekleştirilir ve Sunulan vaftiz ilahisi, onların isimlerini ve sıfatlarının yanı sıra söylenen sesli harfleri, glossolalia'yı ve diğer coşkulu övgü ve güç sözlerini içerir. Vaftiz edilen kişi, İsa'yı gördüğünü söyleyen bir ilahi söyler, İsa'nın adını alır ve onunla mistik bir şekilde birleşir: Yesseus OU UA gerçekte Yesseus Mazareus Yessedekus çocuğun yaşayan su çocuğu

**--- SAYFA 81 ---**

80 muhteşem isim gerçekte gerçekten sonsuz varlık I I I EEEE YYYY AAAA gerçekte gerçekten ben AAAA gerçekte ebedi alemleri gören varlık gerçekten gerçekten A EE IIII YYYYYY gerçekte sonsuza kadar var olan varlık gerçekten I A Al kalpte var olan varlık Sen sonsuza kadar ve her zaman sen neysen olsun sen sen kimsin. Senin bu büyük ismin üzerime geldi, sen, hiçbir eksiği olmayan, kendi kendine zannettiğin, bana yakın olan. Seni görüyorum, herkese görünmez olan seni. Seni kim anlayabilir? (III, 66) İlahi, vaftiz kutlaması sayesinde hayatın gerçekleştiğini ve ilahi olanla birliğin gerçekleştiğini teyit ederek sona eriyor: Demek ki hayatın tatlı kokusu içimde. Bütün hükümdarlara örnek olsun diye onu suya karıştırdım.

**--- SAYFA 82 ---**

81 Öyle ki, sonsuza dek var olan, gerçekte gerçekten var olan kutsalların huzurunda sizinle birlikte yaşayabileyim. (III, 67) Nag Hammadi Kodeksi VII'nin beşinci risalesi olan Seth'in Üç Steli'nde, başlangıç kısmı, bazen İsa gibi, Vaftizci Yahya'nın müridi ve aynı zamanda Büyücü Simon'dan önce görünen öğretmen olarak tanımlanan Dositheos'un adından söz eder.22 Başlangıç kısmında Seth'in Üç Steli kendisinden Dositheos'un vahiyi olarak söz eder: Dositheos'un, Tanrı'nın üç stelini ifşa etmesi. Seth, yaşayan ve sarsılmaz neslin babası. Dositheos gördüklerini, anladıklarını ve okuduklarını hatırladı ve onu, orada yazıldığı gibi, seçilenlere verdi. (118). Metnin geri kalan üç bölümü veya stelleri, ilahi bir vizyona manevi yükseliş ritüeli için ilahiler veya dualar sunar. Metin, Platoncu Sethian belgelerinden biridir ve metin boyunca ilahi olan, varoluş, yaşam ve zihin olarak ele alınmaktadır. Üç ilahinin sonunda ilahlilere ayinlerin doğru kullanımına ilişkin talimatlar ekleniyor ve talimatlarda nasıl övgü yapılacağı, ne zaman şarkı söyleneceği ve ne zaman susulacağı açıklanıyor. İlahiler bir solist ve bir koroya izin veriyor gibi görünüyor. Görünüşe göre bu hizmet, hem ilahi olana yükselişi hem de dünyevi dünyaya dönüşü içeriyor: Bunları hatırlayan ve her zaman yücelten kişi, mükemmeller arasında mükemmel olacak ve her şeyin ötesinde acılardan arınmış olacaktır. Hepsi tek tek ve toplu olarak bunları övüyor, sonra susacaklar. Kendilerine farz kılındığı gibi yükselirler. Sessizliğin ardından üçüncüden inerler. İkinciye övüyorlar, sonra da birinciye. Yükseliş yolu iniş yoludur. Öyleyse hayatta olanlar olarak başardığınızı anlayın. Kendinize sonsuz şeyleri öğrettiniz. İçlerindeki gerçeğe ve açığa çıkana hayret edin. (127) Seth'in Üç Steli'nin ilahileri, yükseliş ritüelinde Platonik temalarla incelikli Sethi terminolojisini kullanır. Üç ilahi, yükselişin üç aşamasını gösterir. İlk ilahide, Set'e tapan biri kendisini Seth'le özdeşleştirir ve baba, yani göksel Adem Pigeradamas'a övgüler sunar. İkinci ilahide koro da katılır ve ilahi öngörü olan Barbelo'ya bir ilahi söyler. Üçüncü ilahide ise

**--- SAYFA 83 ---**

82 kul, kudret sözleriyle ve kudret isimleriyle ve şükran çılgınlıklarıyla Yüce Olan'ı yüceltir: Gerçekten kurtulduk. Seni akıl yoluyla gördük. Sen bunların hepsisin ve hepsini kurtar, sen ki, onlar tarafından kurtarılmayacaksın ve kurtarılmayacaksın. Bize emir verdin. Bir'sin, Bir'sin, ilan edilsin, Bir'sin. Sen tek, yaşayan bir ruhsun. Sana nasıl bir isim vereceğiz? Hiçbirimiz yok. Bütün bunların varlığı sensin, canı sensin, akli sensin. Hepsi sende seviniyor. (125) Bundan sonra metin, ibadet ve yükseliş ayinine katılanların gördükleri ve zihinlerinde aydınlandıkları için sessizlik olduğunu söylüyor. Artık uyanmış olan zihinleri, Tanrı'nın zihniyle bir olur ve içgörülerini ve anlayışları yeniden sağlar. Artık gerçekten biliyorlar. YUHANNA'NIN GİZLİ KİTABI VE DİĞER METİNLERDEKİ ANLAYIŞ Eğer Thomas'ın İncili için bilgece sözlerin anlamını bulanlar -sözcüklerin yorumlanması konusunda içgörü kazananlar- ölümü tatmayacaklarsa, o zaman Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve diğer Seth metinleri için içgörünün rolü resmi olarak kurulmuş ve onaylanmıştır. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda Epinoia, yani içgörü, ilahi bir kurtuluş öyküsünde efsanevi bir karakter haline gelir. İçgörü, Tanrı'nın bir tezahürü olarak işlev görür ve insanın düşünce ve anlayışına katkıda bulunur; cehaletin ortadan kaldırılmasına, düşüncenin netleşmesine ve bilgeliğin yeniden sağlanmasına yardımcı olur. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda ve gnostik literatürün tamamında günah, insan yaşamında ele alınması gereken temel sorun değildir. Sorunlarımıza neden olan şey, insan ebeveynlerinin Aden bahçesindeki ilk günahı değildir. Birisi düşerse, gnostik metinler ilahi Sophia'yı belirtir

**--- SAYFA 84 ---**

83 düştü ve onun düşüncesizliği bir dünya soruna yol açtı, ama asıl mesele insan günahı değil. Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki Meryem İncili'nde İsa açıkça şunu beyan eder: "Günah diye bir şey yoktur; aksine, zinada olduğu gibi karışarak kendiniz günah üretirsiniz ki buna günah denir" (7). Gnostik metinlerde Tanrı insanların adaletsizliğine kızmaz, dolayısıyla Tanrı'nın fedakarlık ve kan dökme yoluyla sakinleştirilmesi gerekir. Önceki bölümde belirttiğimiz gibi Hristiyan gnostik metinlerinde, İsa'nın günahların bağışlanması için çarmıhta bir kurban olarak ölmesine gerek yoktur ve insanların, iman yoluyla, Mesih'in çarmıhının kurtarılmasının etkililiğine inanmalarına gerek yoktur. Valentinianus uygulamasında sıradan vaftiz, günahların bağışlanması içindir, ancak manevi vaftizin yerine getirilmesi, ilahi olanın tamlığına gnostik dönüşüm içindir. Geleneksel Hristiyan anlamında inancın yeri gnostik metinlerde sınırlıdır ve çoğu zaman pistis yani inanç manevi bir varlık olarak, bazen de bilgeliğin yüce bir formu olarak Pistis Sophia olarak kişileştirilir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve diğer gnostik metinler inançtan çok bilgiyle ilgilenir. Gnostik dinin bir bilgi dini, mistik bilgi olduğunu yineliyoruz. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda ve gnostik literatürün tamamında insan hayatındaki temel problemin cehalet, unutkanlık ve içgörü eksikliği olduğu belirtiliyor. Gnostik metinler, sayısız gücün bize karşı çıktığını, dikkatimizi dağıttığını ve bizi kandırdığını, böylece kim olduğumuzun ve nereden geldiğimizin izini kaybetmemizi önerir. Kökleri ilahi olana dayanan ve içlerinde Tanrı'nın ışığını taşıyan insanlar için şaşırtıcı derecede cahil ve aptal olabiliriz. İçgörüye ihtiyacımız var. Yuhanna'nın Gizli Kitabı, içgörü ve bilginin nasıl restore edilebileceğine dair etkileyici ve şaşırtıcı bir gnostik vizyon sağlar ve Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı ve Seth'in Üç Steli, aşkın içgörü, anlayış ve Tanrı ile birlik deneyimini ortaya çıkarabilecek gnostik ritüellere kısa bir bakış sağlar. Gnostik metinlerde içgörü ve bilgiye yapılan çağrıya sıklıkla değinilir ve Yuhanna'nın Gizli Kitabı'ndaki kurtarıcının ilahisinde bu, duyan herkese ilahi öngörü -veya İsa- tarafından verilir. Çağrı, uyanmak ve bilgiye ulaşmak için bir çağrıdır ve sözler akılda kalıcıdır: Ben saf ışığın öngörüsüyüm, sizi şerefli bir yere yükselten bakire ruhun düşüncesiyim. Kalkın, şefkatli olan ben olan kökünüzü duyduğunuzu ve izini sürdürdüğünüzü hatırlayın.

**--- SAYFA 85 ---**

84 Kendinizi sefalet meleklerinden, kaos iblislerinden ve sizi tuzağa düşüren herkesten koruyun; derin uykudan ve yeraltı dünyasının bağırsaklarındaki tuzaktan sakının. (II, 31) İçgörü ve bilgeliğin yeniden canlandırılması hakkındaki son sözler başka bir Sethian metni olan Zostrianos tarafından sağlanabilir. Diğer Sethian metinleri gibi, Zostrianos da yukarıdaki ilahi dünyanın bir vizyonunu sunar, ancak bu durumda metin ağır hasar görmüştür ve metnin sonunda Zostrianos, hatalı kalabalığı uyandırmak için bir vaaz verir. Zostrianos şevk ve inançla insanları içlerindeki ilahi olanı uyandırmaya, kendilerini kurtarmaya ve aydınlanmaya teşvik ediyor. Zostrianos, gnostik çağrının yapıldığını söylüyor ve araştırdığımız bir dizi temayı kullanarak, Zostrianos şimdi dinlemenin, yanıt vermenin ve yaşamamanın zamanı olduğunu vurguluyor: Siz hayattasınız, Seth'in kutsal evladı, bunu anlayın. Bana kulak asma. Tanrısallığınızı tanrısallığa uyandırın ve lekelenmemiş seçilmiş ruhlarınızı güçlendirin. Buradaki sürekli değişimi gözlemleyin ve doğmamış olmanın değişmeyen halini arayın. Bütün bu varlıkların babası sizi davet ediyor. Azarlandığında ve kötü muameleye maruz kaldığında O seni terk etmeyecektir. Kendinizi ölümle vaftiz etmeyin ve aşağı olanlara üstünmüş gibi güvenmeyin. Kadınlığın çılgınlığından ve prangalarından kaç ve erkekliğin kurtuluşunu seç. Acı çekmeye değil, zincirlerinizi kırmaya geldiniz. Özgür ol, seni bağlayan şey kırılacak. Kendinizi kurtarın ki bir kısmı kurtulabilsin. İyi baba sana kurtarıcıyı gönderdi ve seni güçlendirdi. Neden bekliyorsun? Aradığınızda arayın. Davet edildiğinizde dinleyin, çünkü vakit kısadır. Yanlış yola sürüklenmeyin. Büyük, ebedi alemlerin ebedi diyarıdır

**--- SAYFA 86 ---**

Yaşayanların 85'i, ama ikna olmayanların cezası da büyüktür. Etrafınızı birçok pranga ve cezalandırıcı çevreliyor. Yıkım sizi ele geçirmeden hemen uzaklaşın. Işığa bak, karanlıktan kaç. Yıkıma sürüklenmeyin. (130-32)

## --- SAYFA 87 ---

86 5 VALENTINUS GERÇEK İncil'DEKİ BİLGİ VE VALENTINUS METİNLERİNDEKİ BİLGİ YOLUYLA HİRİSTİYAN MİSTİK KURTULUŞ LYON'LU IRENAEUS'A GÖRE, "Valentinus, sözde gnostik düşünce okulunun -yani Barbelognostiklerin veya Sethianların- temel ilkelerini kendi sistemine uyarladı."1 Valentinus ve Valentinianus'çular, Seth'in düşünce ekolüne büyük ölçüde benzemektedir, ancak Valentinus'un düşüncesinin kendine özgü özellikleri vardır. Valentinianus irfanı özellikle Hristiyan ve Valentinianusçu Hristiyanlar kilisenin yaşamına bütünüyle dahil olmuşlardır. Büyük olasılıkla kendilerinden Valentinianuslular olarak değil, sadık Hristiyanlar olarak söz ediyorlardı. Valentinianusçular, insanları anlama tarzlarında, insanoğlunun üçe bölünmesini kullandılar: Kendilerini sıra dışı Hristiyanlar ve ruhani insanlar olarak görüyorlardı: "ruhani" (pneumatikoi) veya "mükemmel" (teleioi); sıradan Hristiyanları psişik insanlar (ruhu olan insanlar, psychikoi) olarak görüyorlardı; ve inanmayanların maddi insanlar (hylikoi veya etten insanlar, sarkikoi) olduklarına hükmediliyordu. Valentinianus Hristiyanlarının tipik olarak diğer Hristiyanlarla birlikte ibadet ayinlerine katıldığı, Hristiyan kutsal yazılarını okuduğu ve ayinlere katıldığı görülüyor. Valentinianusçu bilginler, havari Yuhanna ve Pavlus'un yazılarını incelediler ve kendi mektuplarını, yorumlarını, vaazlarını ve diğer bilgileri ve dindar Hristiyan eserlerini ürettir. Bu eserler arasında Ptolemaios'un Flora'ya Mektubu, Herakleon'un Yuhanna İncili Şerhi ve aralarında Hakikat İncili başlıklı vaazın da bulunduğu Nag Hammadi kütüphanesinde saklanan çok sayıda metin yer almaktadır.2 Valentinianuslar, katıldıkları kiliselerdeki ayinlerin yanı sıra kendi toplantılarını da düzenleyerek, toplantılarında Hristiyan düşünce ve uygulamalarını büyük kilisenin ötesinde daha derin bir bilgiye ve daha mistik bir dindarlığa taşımışlardır. Valentinianus

## --- SAYFA 88 ---

87 maneviyat, Philip İncili'nde "gizemler" olarak adlandırılan mistik ayinler anlayışını da içeriyordu. Bununla birlikte, dördüncü yüzyıldan itibaren Ortodoks ve sapkın Hristiyanlar arasında net bir ayrım yapılmasına yönelik artan endişeyle Valentinianusçu Hristiyanlar, sonunda bir dizi ferman ve saldırıya maruz kaldılar ve dördüncü yüzyılın sonlarında öfkeli Hristiyanlardan oluşan bir kalabalık, Fırat Nehri kıyısındaki bir Valentinianus şapelini yaktı. Bununla birlikte, Valentinus'un ve takipçilerinin mistik Hristiyanlığı, bu ilk yüzyıllarda ve sonrasında kilise ve dünya üzerinde bir etki yarattı ve Valentinianuslular, kilise tarihinin herhangi bir döneminin en güzel Hristiyan mistik edebiyatlarından bazılarını ürettir. VALENTINUS VE HAKİKATİN İNCİLİ Valentinus, ikinci yüzyılın başlarında Mısır'da, İskenderiye'den pek de uzak olmayan bir Delta şehrinde doğmuş bir Afrikalı kilise lideriydi ve yaklaşık yetmiş beş yaşına kadar yaşadı.3 İkinci yüzyılın en parlak ve etkili Hristiyan liderlerinden biri olacak olan Valentinus, İskenderiye'de sağlam bir Helenistik eğitim aldı ve burada önde gelen filozofların çalışmalarıyla tanışmış olmalı. ve dini düşünürler. Platoncu felsefeyi öğrenmişti ve Bentley Layton, büyük Yahudi düşünür İskenderiyeli Philo'ya, Hristiyan gnostik Basilides'e ve hatta belki de Oxyrhynchus'un Yunanca parçalarının kanıtladığı gibi, ikinci yüzyılda Mısır'da mevcut olan Thomas İncili'ne aşina olabileceğini öne sürüyor.4 İlk dönem yazarlarından bazıları Valentinus'un, Pavlus'un öğrencisi olduğu iddia edilen Theudas adında bir kişi tarafından eğitilmiş olabileceğini öne sürüyor. Valentinus'a Pauline veya havari yetki verilmesine izin vermiş olabilir. Yüzyılın ortasından on yıl kadar önce Valentinus Roma'ya taşındı ve orada kasabanın tanınmış bir adamı ve Roma kilisesinin lideri oldu. Tertullianus'a göre, o, Roma piskoposu pozisyonu için düşünülmüştü - papanın eski eşdeğeri - ancak bu pozisyona yönelik arayışında kaybetmişti.5 Roma piskoposu olarak atanmış olsaydı, kilisenin sonraki tarihi tamamen farklı olabilirdi. Valentinus ve belki de hepimiz o gün kaybettik. Valentinus bir Hristiyan öğretmen ve lideri olarak çalışmaya devam etti ve edebi başarılarından bazıları, çoğu parçalı biçimde günümüze kadar ulaştı. Valentinus'tan kısa seçmeler alıntı olarak muhafaza edilmiştir.

## --- SAYFA 89 ---

İskenderiyeli Clement ve başka yerlerdeki 88 kilise papazı ve Romalı Hippolytus'ta alıntılanan Valentinus'tan bir pasaj onun şiirsel yeteneklerini gösterir: Ruh aracılığıyla her şeyin askıya alındığını görüyorum, ruh aracılığıyla her şeyin aktarıldığını biliyorum, et ruhtan, ruh havaya bağlı, hava atmosferden askıya alınıyor. Derinlerden ekinler çıkar, rahimden bir çocuk çıkar.<sup>6</sup> Valentinus'un bu şiiri, ilahi olanın temeli ile ilgili Sethian formülasyonlarını hatırlatan kozmolojik temaları ele alır. Valentinus ve takipçilerine göre ilahi olanın doluluğu Tanrı'nın derinliğine dayanır ve ilk yayılım, rahim veya anne ve çocuk da dahil olmak üzere tüm yayılımlar veya "ürünler" derinliklerden gelir. Valentinus'a göre çocuk, kelime, logos veya İsa olarak anlaşılmış olabilir. Sonsuz alemler veya sonsuz alemler askıya alınmış, ilahi olanın doluluğuna yerleştirilmiştir ve bu dünyayı oluşturan parçalar da (beden, ruh, hava, atmosfer) kendi uygun sırasına göre yerleştirilmiştir. Valentinus, evrenin bu vizyonunu "ruh aracılığıyla" gördüğünü ve bildiğini söylüyor. Şiirin, kozmosun manevi hasadına bir gönderme olan "Yaz Hasadı" başlığını taşıması oldukça muhtemeldir. Nag Hammadi kütüphanesindeki Hakikat İncili de sıklıkla Valentinus'a atfedilir.<sup>7</sup> Hakikat İncili, Nag Hammadi Yazması I'nin üçüncü risalesidir (Hakikat İncili'nin parçaları Kodeks XII'den de bilinmektedir) ve ayrı bir başlık verilme de, metin başlangıç kısmında Hakikat İncili olarak adlandırılmıştır. Bu başlık aynı zamanda Gerçeğin İncili adlı bir metnin Valentinianus Hristiyanları tarafından okunduğunu belirten Lyonlu Irenaeus tarafından da zikredilmektedir. Hakikat İncili'nde hiçbir yazarın adı belirtilmemiştir, ancak yazarlığın Valentinus'a atfedilmesi için iyi bir tartışma yapılabilir. Gnostik Kutsal Yazılarda Bentley Layton, Valentinus'un Hakikat İncili'ni besteleme olasılığını desteklemek için üç neden verir: (1) Hakikat İncili'nin tarzı, Valentinus'un parçalarının tarzına benzer; (2) belagatli ve şiirsel Valentinus, Gerçeğin İncili gibi etkili bir müjdeyi yazabilecek türde bir kişi olurdu; ve (3) Hakikat İncili'nin özellikleri, Valentinianus düşüncesinin daha sonraki karmaşıklıklarının gelişmesinden önce, kompozisyonunun erken bir tarihini akla getirmektedir.<sup>8</sup>

## --- SAYFA 90 ---

89 Gerçeğin Müjdesi, Tanrı bilgisi aracılığıyla kurtuluşa ilişkin bir Hristiyan vaazı biçiminde yazılmıştır. Vaiz boyunca düşüncenin ilerleyişi şiirselidir; vaiz Tanrı'yı tanımanın ve Tanrı tarafından sevilmenin ne anlama geldiğini anlatırken birbiri ardına görüntüler ortaya çıkar. Vaazın temel mesajı açılış satırlarında veriliyor: Gerçeğin müjdesi, gerçeğin babasından lütuf alan insanlar için sevinçtir, böylece onu kelimenin gücüyle tanıyabilirler. Söz babanın düşünce ve zihnindeki doluluktan gelmiştir. Bu kelimeye "kurtarıcı" denir; bu terim, babayı tanımayanları kurtarmak için yapması gereken işi ifade eder. Ve "müjde" terimi, onu arayanlar için bir keşif aracı olduğundan, umudun açığa çıkışı anlamına gelir. (16-17) Bu bir Hristiyan metni olduğu için, İsa baştan sona belirgin bir şekilde karşımıza çıkar ve Tanrı'ya giden yolu gösteren bir rehber ve bilgelik öğretmeni olarak gösterilir: İsa bir rehber, eğitim yerleriyle meşgul olan dinlenme kişisi oldu. Öne çıktı ve bir öğretmen gibi bu sözü söyledi. Kendi gözlerinde bilge olanlar onu sınamak için geldiler, ama o onları yalanladı; çünkü onlar aptaldı ve gerçekten bilge olmadıkları için ondan nefret ediyorlardı. Onlardan sonra babalarının bilgisi olan küçük çocuklar geldi. Güçlenip babanın sözlerini öğrendiklerinde biliyorlardı, tanındılar, yüceldiler, yüceltildiler. (19) Vaazda İsa'nın çarmıhı ilan edilir, ancak mecazi olarak bir yaşam kaynağı ve bozulmazlığın bir açıklaması olarak yorumlanır. Cehaletten kaynaklanan yanılgı, İsa'ya eziyet eder ve onu çarmıha gerdirir, ancak sonuç ölüm değil, İsa'yla mistik birlik içinde yaşamdır: Bu nedenle yanılgı ona kızdı ve ona zulmetti, ama o onun tarafından zaptedildi ve güçsüzleştirildi. Bir ağaca çivilendi ve babanın ilminin meyvesi oldu. Ancak ağacın bu meyvesi yenildiğinde yıkım getirmemiş, aksine onu yiyenlerin var olmasına sebep olmuştur. Bu keşiften memnun oldular, o onları kendi içinde buldu, onlar da onu kendi içlerinde buldular. (18)

**--- SAYFA 91 ---**

90 Bu, vaazda "Sonsuz tatlılığın İsa'sı" (24) olarak adlandırılan, babanın sözü ve babanın adı olarak babanın düşüncesini ve iradesini bildiren İsa'dır. Hakikat İncili'nde vaiz, vurgulanan noktaları duyurmak için benzetmeler ve mecazlardan yararlanır. Eksiklikten tamlığa, çokluktan birliğe dönüşüm, kırık testiler örneğiyle anlatılmaktadır: Bu, insanların bir evden diğerine taşınması gibidir. Etrafta iyi olmayan kavanozlar vardı ve kırıldılar ama sahibi hiçbir zarar görmedi. Aksine, sahibi sevindi çünkü bu kusurlu kavanozların yerine mükemmel, dolu kavanozlar vardı. Bu, yukarıdan gelen ve herkesi yargılayan yargıdır; iki tarafı keskin bir kılıç bu tarafı keser, çünkü sözü söyleyenlerin kalbindeki söz ortaya çıkmıştır. Bu sadece bir ses değil, aynı zamanda somutlaştırılmıştır. Kavanozların arasında büyük bir kargaşa çıktı, çünkü kimisi boş, kimisi dolu, kimisi bol, kimisi tükenmiş, kimisi temizlenmiş, kimisi kırılmıştı. Tüm alemler sarsıldı ve sarsıldı çünkü hiçbir düzen ve istikrar yoktu. Hata tedirgindi ve ne yapacağını bilmiyordu. Sıkıntılıydı, yakınıyordu, kendine saldırıyordu çünkü hiçbir şey bilmiyordu. Çünkü hatanın ve onun tüm ifadelerinin yok olmasına yol açan ilim yaklaştı. Hata boş; onun içinde hiçbir şey yok. (25-26) Hayattaki cehalet, uykudaki bir kabus gibidir; kaçmanın, düşmenin, öldürmenin ve öldürülmenin dehşeti ve karmaşasıyla doludur: Cehaleti uyku gibi kendilerinden uzaklaştıranlar için de durum aynıdır. Onu hiçbir şey saymazlar, özelliklerini de gerçek saymazlar, ama onları gecede bir rüya gibi bir kenara bırakırlar ve baba ilmini şafak sanırlar. Her insan cehalet içindeyken sanki uykudaymış gibi böyle davranır ve insan bu şekilde sanki uyanmış gibi bilgiye ulaşır. Kendine gelip uyanana iyi gelir. Ve körün gözlerini açana rahmet olsun. (29-30)9 Ve yine kurtarıcı, kaybolan tek koyunu arayan çoban gibidir:

**--- SAYFA 92 ---**

91 Yoldan sapmamış doksan dokuz koyunu geride bırakıp, kaybolanı aramaya çıkan çobandır. Bulduğunda sevindi.10 Çünkü doksan dokuz sol elle ifade edilen bir sayıdır, başka bir sayı bulunca ise sayısal toplam sağ ele aktarılır. Böylece bir tane daha ihtiyacı olan yani sağ elin tamamı ihtiyacı olanı çeker, soldan alıp sağa getirir ve böylece sayı yüz olur. Bu sayıların telaffuzunun anlamı budur. Baba da böyle. Çukura düştüğünü bulduğu koyunlar için Şabat Günü bile emek verdi. Koyunların hayatını kurtardı ve onu çukurdan çıkardı. (31-32) Vaiz, bu koyun benzetmelerini anlattıktan sonra, benzetmelerin alegorik bir anlayışını sunar. Alegorik yorumun bu şekilde kullanılması Valentinianusçular arasında yaygındı ve bu örnekte vaiz hikayelerin "iç anlamını" açıklıyor: İçsel anlamı anlayın, çünkü siz içsel anlamın çocuklarısınız. Şabat nedir? Kurtuluşun boş durmaması gereken bir gündür. Gecesi olmayan göksel günden ve mükemmel olduğu için batmayan ışıktan söz edin. Yürekten konuşun, çünkü siz mükemmel bir günsünüz ve sönmeyen ışık içinizde yaşıyor. Gerçeği arayanlarla hakkı, yanılığında günah işleyenlerle ise ilimden konuşun. (32)11 Vaaz, Tanrı ile mistik birliğin hassas ve samimi imgeleriyle sona eriyor. Allah'tan olduklarını ve içlerinde Allah'tan bir şeyler bulunduğunu anlayanlar, ilahi bütünlük içinde huzura kavuşurlar ve Allah'a sarılırlar: Kendileri için dinlenme olan başını kucaklarlar ve ona öyle yakın tutarlar ki, adeta yüzünü öpücüklerle okşarlar. Ancak bunu açıkça ortaya koymuyorlar. Çünkü ne kendilerini yüceltirler ne de babanın izzetini küçültürler. Ve onlar babanın önemsiz, acı ya da kızgın olduğunu değil, kötülükten uzak, soğukkanlı, tatlı, var olmadan önce tüm göksel yerleri bilen ve eğitime ihtiyacı olmayan biri olduğunu düşünürler. (41-42) Onlar babayla birdirler ve kökleri ilahi olana dayanır:

### --- SAYFA 93 ---

92 Onlar gerçektir. Baba onların içindedir ve onlar da babanın içindedirler; kusursuzdurlar, gerçekten iyi olandan ayrılamazlar. Hiçbir eksiği yok ama dinleniyor, ruhları taze. Köklerine kulak verecek, köklerini bulabilecekleri ve ruhlarına zarar vermeyecek kaygılarla meşgul olacaklar. (42) Vaiz şu sonuca varır: "Babaları böyle çocukları sever." Hakikat İncili'ndeki vaaz, Valentinianus'un ilahi olanın temeli hakkındaki tartışmalarından bilinen teknik terimlerin çoğunu içerir ve bu terimleri yaratıcı bir şekilde kullanır. Valentinianus'un kozmolojik sunumları tipik olarak evrendeki her şeyin ilahi derinlikten, batos veya bythos'tan geldiğini ve tanrısallığın doluluğunun derinlikten yayıldığını ve toplam otuz (veya daha fazla) aeon veya ebedi alem için on beş (veya daha fazla) çift aeon veya ilahi çift olarak organize edildiğini doğrular. Valentinus'un "Yaz Hasadı" şiiri bu pleromatik yayılımlara gönderme yapar. Aeon'lar arasında en önemlileri, birlikte sekizlik bir alanı (ogdoad adı verilen) oluşturan dördü ilk iki gruptur (tetradlar denir). Lyonlu Irenaeus'a göre Valentinianus ogdoad'ı şu ilahi çiftlerden oluşur: derinlik ve düşünce (veya zarafet veya sessizlik); akıl (veya tek çocuk) ve gerçek; söz ve hayat; insan ve kilise.<sup>12</sup> Valentinianus tartışmasında, Sophia ya da bilgelik cehalet ve hata nedeniyle düşer, ilahi düzende bir rahatsızlığa neden olur, böylece diğer iki çağ, Mesih ve kutsal ruh bu karışıklığı dindirmek için ortaya çıkar. Mesih, Sophia'nın restorasyonuna yardım eder, ancak onun arzusu ilahi doluluk aleminden dışarı atılır ve bu, aşağıdaki dünyamızın tutkularından yaratıldığı daha düşük bir bilgelik olan Achamoth'a dönüşür. Burada Mesih'ten ayrılan kurtarıcı İsa, doluluğun meyvesi olarak ortaya çıkar ve bilgeliğin ve dünyanın yardımına gelir. Bütün bunlar sayesinde, İsa Mesih ve bilgelik birçok önemli yolla bir araya getirilmiştir. Valentinianusçu düşüncüyü yorumlayan Heresiyojik kaynaklar, diğer Hristiyan bilgelik metinlerinde olduğu gibi İsa'nın Sofya'nın oğlu olduğunu yansıtabilir ve başka bir Valentinianusçu formülasyonda kaynaklar, İsa'nın vaftiz sırasında Sofya'nın sözcüğü veya logos'uyla dolu olduğuna atıfta bulunabilir. Nag Hammadi kütüphanesindeki Valentinianus Sergisi, Einar Thomassen'e göre, Sophia'nın mükemmel yarısının ayrıldığını ve onun oğlu İsa olduğunu öne sürüyor gibi görünüyor.<sup>13</sup> Valentinianus Sergisi, kozmik dramın çözülmesine ve Sophia'nın nihai restorasyonuna ilişkin bir vizyonla ve her şeyden önce sona eriyor:

### --- SAYFA 94 ---

93 O halde Sofya eşini kabul ettiğinde ve İsa Mesih'i kabul ettiğinde ve tohumlar meleklerle birleştiğinde, o zaman doluluk Sofya'yı sevinçle kabul edecek ve hepsi birleşip eski haline dönecek. Çünkü o zaman ebedi âlemler bereketine kavuşmuş olacak, çünkü değişseler bile değişmeyeceklerini anlamış olacaklar. (39) Hakikat İncili bu tür kozmolojik tartışmalara girmez ancak aynı terimlerin bazılarını kullanır. Hakikat Müjdesi'nin vaizi - muhtemelen Valentinus - aynı zamanda doluluk, derinlik, düşünce, lütf, akıl, hakikat, söz, yaşam, bilgelik, meyve ve hatadan da söz eder, ancak vaiz bu terimleri, insanları Tanrı'nın bilgisini ve sevgisini deneyimlemeye davet eden bir vaazda birleştirir. Valentinianusçu Hristiyanların hayatlarına metafizik olasılıklarla ilgili terimler getiriliyor ve Tanrı'nın doluluğunun görkeminin onların içinde olduğu ilan ediliyor. Filip'in İncili, çeşitli gnostik temalar üzerine meditasyonların yer aldığı Valentinianus'un bir antolojisidir.<sup>14</sup> Filip'e metinde bir kez ismiyle değinilir ve metnin ona atfedilmesinin nedeni de bu olabilir. Philip İncili'ndeki meditasyonların düzeni az ya da çok rastgele görünüyor, ancak bazen sloganlarla ya da benzer temaların dizisiyle birbirlerine bağlı olmaları da mümkün. Bu meditasyonların nereden kaynaklandığını bilmiyoruz ama muhtemelen farklı kaynaklardan geliyorlar. Layton şöyle bir tahminde bulunuyor: "Bazı alıntıların bizzat Valentinus tarafından yapılmış olması mümkündür."<sup>15</sup> Philip İncili, Thomas İncili'nin hemen ardından yer aldığı Nag Hammadi Kodeksi II'de üçüncü risale olarak korunmaktadır. Metin, biraz ani bir şekilde, İbraniler ve din değiştirenler üzerine bir meditasyonla açılıyor: "Bir İbrani, İbrani yapar ve böyle bir kişiye din değiştiren denir. Bir din değiştiren, din değiştirmez. [Bazı insanlar] oldukları gibidir ve diğerlerini [onlar gibi] yaparlar, diğerleri ise basitçe öyledirler" (51-52). Philip İncili'ndeki meditasyonların çoğu, Hakikat İncili'ndeki temaları hatırlatıyor, ancak sunum tarzı oldukça farklı. Philip İncili baştan sona başlangıçta olduğu kadar anidir ve Philip İncili'nin bireysel meditasyonlarının genel etkisi, Thomas İncili'nin bireysel sözlerinden farklı değildir. Bazı bilginler, Philip İncili'ndeki meditasyonlara, İncil'deki sözlerle verilen sayılarla karşılaştırılabilir sayılar verirler.

## --- SAYFA 95 ---

94 Thomas, her ne kadar bu akademisyenler bir numaralandırma sistemi üzerinde anlaşıyor gibi görünseler de. Layton, Philip İncili'ndeki bireysel meditasyonlardan alıntılar olarak bahsediyor. Yine de, fikirlerin yan yana gelmesi ve temaların tekrarlanması yoluyla, bu meditasyon antolojisi, mistik birlik ve kutsal neşeye dair Valentinianus'a özgü bir mesaj iletmeyi başarıyor. İsa, Philip İncili'nde meditasyonlardan birkaçını sunan kişi olarak açıkça tanımlanır ve onun varlığı metin boyunca, bazen Magdalalı Meryem'in eşliğinde hissedilir. Metin, retorik bir şekilde şu soruyu sorarak, İsa'nın annesi Meryem Ana'nın kutsal ruhtan hamile kalmasına ilişkin geleneksel görüşle alay ediyor: "Ne zaman bir kadın - Meryem - bir kadından - kutsal ruhtan hamile kaldı?" (55). Elçi Philip, İsa'nın babası Yusuf hakkında bir hikaye anlatır: Marangoz Yusuf, ticareti için oduna ihtiyaç duyduğundan bir bahçe dikti. Diktiği ağaçlardan haçı yapan, diktiğine ise kendi yavrularını asan odur. Onun çocuğu İsa'ydı ve diktiği şey de haçtı. (73) Metin, İsa'nın Levi'nin boyahanesine nasıl girdiğini ve yetmiş iki renkli kumaşı bir fıçıya nasıl attığını ve onları çıkardığında hepsinin beyaz olduğunu anlatır. İsa daha sonra şöyle der: "İşte insanoğlu boyacı olarak geldi" (63). Philip İncili'ndeki en akılda kalan meditasyonlardan biri, İsa'nın Thomas İncili 19'la çok iyi karşılaştırılan bir sözüdür. Philip İncili'nde İsa şöyle der: "Varlıktan önce var olana bereketler olsun. Çünkü kim varsa, vardı ve olacak" (64). Magdalalı Meryem veya Mecdelli Meryem, Philip İncili'nde kurtarıcının arkadaşı olarak anlatılır. Metin şöyle diyor: "[Kurtarıcı] onu tüm öğrencilerden daha çok sevdi ve onu sık sık [ağızdan] öptü" (63). ("Ağız" olarak restore edilen kelime, elyazmasında bir boşlukta yer almaktadır ve diğer restorasyonlar, Philip İncili'ne göre İsa'nın Meryem'de öpücüklerini dikmeyi seçtiği kesin yer için ek seçenekler önerebilir.) Da Vinci Şifresi'nde Dan Brown'a ilham veren, İsa ile Magdalalı Meryem arasındaki bu özel aşk, bir sonraki bölümde tartışılacak olan Meryem İncili'nde de tasdik edilmektedir. Philip İncili'nde çarmıha gerilmeden, İsa'nın çarmıhtaki geleneksel sözlerinin bir biçiminden alıntı yapan bir meditasyonda bahsedilir: "Tanrım, Tanrım, neden, efendim, beni terk ettin?" ve sonra şunu gözlemler: "Bu sözleri çarmıhta söyledi, çünkü orayı terk etmişti" (68).<sup>16</sup>

## --- SAYFA 96 ---

95 Meditasyon, Nasıralı İsa'nın içindeki ilahi kişinin çarmıha gerilmiş bedeni geride bırakıp ölümden kaçtığını öne sürüyor. Magdalalı Meryem ve İsa üzerine meditasyondan hemen önce Philip İncili bilgelikten söz eder. Metinde şöyle yazıyor: "Kısır denilen Bilgelik - Sofya - meleklerin annesidir" (63). Philip İncili'nin başka bir yerinde de bilgelik tartışmaya açılır ve Valentinianus metinlerine özgü olarak, İbranice hokhmah'tan Echamoth (çapraz başvuru Achamoth) adlı bir bilgelik biçimi de dahil olmak üzere iki bilgelik figürü arasında bir ayırım yapılır. Metin bilgeliğin iki ismiyle oynuyor: "Echamoth vardır ve Echmoth vardır. Echamoth basitçe bilgeliktir, ancak Echmoth ölümün bilgeliğidir - yani ölümü bilen bilgeliktir, buna küçük bilgelik denir"(60). Layton, Echmoth'un İbranice ve Aramice kökenli olup "ölüm gibi" anlamına geldiğini belirtmektedir.<sup>17</sup> Philip İncili'ndeki birçok meditasyon, birliğin, özellikle de mistik birliğin nihai değerini ilan eder ve bazen ayrılık ve birlik temaları, Adem ile Havva'nın hikayesine kadar uzanır. Gnostik metinler de dahil olmak üzere, Yaratılış'taki Adem ile Havva'nın öyküsünü yorumlayan diğer birçok metin gibi, Philip İncili de başlangıçta insanlığın - Adem'in - tek bir vücutta hem erkek hem de dişi olarak çift cinsiyetli olarak yaratıldığını ve Yaratılış 2:21-24'te anlatıldığı gibi Adem'den bir tarafın çıkarılmasının, insanlığın ayrı erkek ve dişi cinsiyetlere bölünmesini gerektirdiğini anlıyor. Böylece Philip İncili, Adem ile Havva'nın cennetteki orijinal çift cinsiyetli birlikteliğinin, erkek ve dişi ayrımı nedeniyle ihlal edildiğini ve bu ayrılıktan ölümün geldiğini ileri sürer. Meditasyon şöyle devam ediyor: "Mesih geldi, başlangıçtan beri olan ayrılığı iyileştirmek ve ikisini yeniden birleştirmek, ayrılık nedeniyle ölenlere hayat verip onları birleştirmek için." Böyle bir birleşme, yalnızca cinsel birlikteliğin yeri olarak değil, aynı zamanda kurtuluşsal birliğin kutsallığı olarak da anlaşılan gelin odasında gerçekleşir. Metinde, "Kadın kocasıyla gerdek odasında birleşir, gerdek odasında birleşenler bir daha ayrılmazlar" (70) denilmektedir. Philip İncili boyunca kutsal törenler önemli bir rol oynar ve beş sakrament veya "gizem" sıralanır: vaftiz, chrisism, eucharist, kefarete ve gelin odası. Kutsal törenlere katılarak insanlar Tanrı'ya ve Tanrı anlayışına yaklaşır. Gelin odasının kutsallığı Philip İncili'nde vurgulanmaktadır ve her ne kadar Nag Hammadi literatüründe başka bir yerde - örneğin Thomas İncili'nde - Philip İncili'nde bahsedilse de gelin odasından özel bir kutsal değere sahiptir. Bu dünyada gelin odası bir gizem olarak kabul edilir, ancak saf kutsal gelin odası

## --- SAYFA 97 ---

96 odasının daha da büyük olduğu düşünüyor. Nisan D. DeConick'in yorumunda, Valentinianus kaynaklarında cinsel ilişkinin önemi varsayılır ve seks, ruhun tohumunun - ışık menisinin - aktarılmasına yardımcı olur. Şöyle yazıyor: "Valentinianus'un eşleri arasındaki cinsel ilişki, son manevi tohum bedenlenip hasat edilinceye kadar devam edecekti."18 Aynı zamanda Philip İncili, kutsal gelin odasının et ve arzudan değil, iradeden oluştuğunu ve kutsal gelin odasında gerçekleştirilen birleşmenin insanlığın birliğini ve birliğini yeniden tesis ettiğini savunur. Kutsal gelin odasının aşkın bir boyutu vardır ve gelin odasına katılım yoluyla kişi daha yüksek bir anlayış seviyesine yükseltilir. Nihayetinde gelin odası kutsallığı kişiyi ilahi olanla birleştirebilir, böylece ilahi olanın imgeleri olarak bizler, ilahi alter egolarımız olan göksel varlıklar olan meleklerle birleşebiliriz. Philip İncili'nde dua dolu bir meditasyon şöyle der: Mükemmel ışığı kutsal ruhla birleştiren sizler, melekleri de görüntü olarak bizimle birleştirin. (58) Tantrik Budizm gibi diğer dini geleneklerin ilkeleriyle bir şekilde karşılaştırılabilir bir şekilde, Valentinianus'un irfanı böylece cinsel temaları kullanabilir ve cinsel uygulamaları, erkek ve dişinin yeniden bir araya gelmesini ve kurtuluş birliğine erişilmesini ilan edecek şekilde anlayabilir. Filip'in İncili, kutsal tören ve bilgi yoluyla bu şekilde elde edilen mistik birliğin, Mesih'le birliği ve son olarak da baba Tanrı ile birliği gerektirdiğini belirtir. Philip İncili için Mesih'i takip etmek ve Hristiyan olmak yeterli değildir. Bir kişi Mesih olmalı ve hatta baba Tanrı olmalıdır. Metin şöyle duyuruyor: Gerçek diyarında, orada bazı şeyler gördünüz ve o şeyler oldunuz, ruhu gördünüz ve ruh oldunuz, Mesih'i gördünüz ve Mesih oldunuz, [babayı] gördünüz ve baba olacaksınız. (61) Kutsal ayinler, Valentinianus edebiyatının başka yerlerinde tartışılmıştır ve Nag Hammadi Yazması XI'de, Valentinianus'un kutsal törenleri, vaftiz ve komünyon için beş ayinsel okuma Valentinianus Sergisi'ne eklenmiştir.19 Valentinianus Sergisi'nin Valentinianus kozmolojisi ve teolojisi hakkında talimat vermesi amaçlanmış olabilir.

## --- SAYFA 98 ---

97 ayinlere katılım için hazırlık. Mesih'in kutsallığı ya da meshetme töreni için yapılan litürjik okumada metin, Luka 10:19'dan (ayrıca bkz. Markos 16:18, Markos'un daha uzun sonu) alıntı yapar ve bu ayet, İsa Mesih'in meshedilmesi yoluyla gelen bilgi ve güç için Tanrı'ya yücelik verir: Şimdi oğlunuz İsa Mesih'i bizi meshetmesi için göndermeniz [sizin için] uygundur, böylece [yılanları] ve [koşuşları] çiğneyebiliriz. akrepleri ve şeytanın gücünü, [yüce] çoban İsa Mesih [vasıtasıyla] uzaklaştırın. Seni onun aracılığıyla tanıdık ve seni yücelttik. Sen yücesin, baba [ebedi diyarda], [baba] oğulda, baba kutsal kilisede ve kutsal [melekler] arasında. O, [başlangıçtan] itibaren, ebedi alemlerin uyumu içinde, sonsuzluktan, ebedi alemlerin sınırsız ebediyetine kadar [sonsuzla kadar] kalır. Amin. (40) Vaftiz için ayinle ilgili okumalarda, vaftizle ilgili iki anlayış ayırt edilir; günahların bağışlanması için ilk vaftiz - büyük kilisenin sıradan vaftizi gibi - ve ruhun dönüşümü ve mükemmelliği için ek bir ruhsal vaftiz anlayışı. Vaftizin bu olağanüstü manevi anlayışına ilişkin ayinle ilgili okuma parçalıdır, ancak anlamı açıktır. Metin, dünyadan [Ürdün nehrine], dünyadaki [şeylerden] Tanrı'nın [görüşüne], [bedensel olandan] manevi olana,

## --- SAYFA 99 ---

98 Maddi olandan meleğe, [yaradılıştan] doluluğa, dünyadan ebedi âleme, [köleliklerden] evlatlığa, karışıklıklardan erdeme, [yolculuktan] evimize, [soğuktan] sığağa, ..... İşte bu şekilde tohumdan [bedenlerden] mükemmel bir forma getirildik. Arınma, Mesih'in ruhunun [armağanı] aracılığıyla bizi kurtardığının sembolüdür. O, (kendisinde) bulunan bizi kurtardı. Bu andan itibaren ruhlar mükemmel ruhlar haline gelecektir. (42) Efkariya için ek olarak iki ayinsel okumanın bazı bölümleri kalır ve kutsal kutlamanın anlamı ikinci okumanın sonucuyla yakalanır: Sen, efendim, saf bir şekilde öldüğünde, saf olacaksın, dolayısıyla bundan yiyecek ve [içecek] alan herkes [yaşayacak]. Sonsuza dek yücelik sana olsun. Amin. (44) Diriliş Üzerine İnceleme Valentinianus'un Diriliş Üzerine İncelemesi, Nag Hammadi Yazması I'in dördüncü risalesidir.20 Kodeks I'deki diğer metinlerin hepsi olmasa da çoğu aynı zamanda Valentinianus'a aittir - Havari Pavlus'un Duası, Hakikat İncili, Üçlü Risale - ve kodekste Valentinianus'a ait olabilecek veya olmayabilecek tek metin - Yakup'un Gizli Kitabı - içerebilir. Valentinianus unsurları, dolayısıyla Nag Hammadi Kodeksi I bazen bir Valentinianus kitabı olarak kabul edilir. Diriliş Risalesi şu şekilde yazılmıştır:

### --- SAYFA 100 ---

99'da Rheginos isimli bir kişiye yazılan mektupta, mektubun ana bölümünde yazar dirilişin gerçek anlamını tartışmaktadır. Metin yeniden dirilişin gerçekliğini güçlü bir şekilde doğruluyor, ancak yazar gerçek dirilişin ruhsal diriliş olduğu ve ruhsal dirilişin zaten insanların yaşamlarında gerçekleştiği konusunda ısrar ediyor. Metin, Valentinianus'un yukarıda belirtilen ruh, nefis ve et şeklindeki üç katlı ayrımını şu ifadelerle kullanır: "Bu, ruhun dirilişini ve bedenin dirilişini yutan ruhun dirilişidir" (45-46). Dirilişin yeni manevi hayata dönüşümle birlikte gerçekleşmiş olduğuna dair Valentinianus'un bu beyanı, 2. Timoteos 2:16-18'e göre Hymenaeus ve Philetus'un konumunu hatırlatmaktadır; burada Paulinist, sapkın bir tarzda, kendi tahminine göre "dirilişin zaten gerçekleştiğini iddia ederek hakikatten sapmış" olan bu iki Hristiyan düşünürü saldırır. 2. Timoteos muhtemelen ikinci yüzyılda, Pavlus'tan yaklaşık bir nesil sonra yazılmıştır; dolayısıyla metin, Diriliş Üzerine İnceleme'de karşılaştığımız duruma çok benzer bir konuma değinmektedir. Paulinist için bu durum nahoştı - gelecekteki bir olayın eskatolojik tadı taşımaz - ama Diriliş Üzerine İnceleme'nin yazarı için bu durum, Mesih'teki yeni yaşamın burada ve şimdi gerçekliğini doğruluyor. Diriliş Üzerine İnceleme'nin yazarı tartışmasına bizzat Mesih'in dirilişiyle başlar. Metnin başka yerlerinde kullanılan tasvirlerden yararlanan yazar, Mesih'in ölümü yok eden olarak "ölümü yuttuğunu" iddia ediyor. Rheginos'a "Bunu biliyor olmalısın" denildi. "Faydalı dünyayı bir kenara bıraktığında, onu bozulmaz, ebedi bir âlemle değiştirdi. Kalktı ve görünmeyenden görüneni yuttu ve böylece bize ölümsüzlüğümüzün yolunu verdi" (45). Sonuç olarak, diye devam ediyor yazar, biz de "içerideki canlı parçaların", yani ruhun, hatta bazı bilim adamlarının önerdiği gibi, ruhsal etten oluşan bedenın yeniden dirilişini deneyimliyoruz. Bu diriliş, tüm dönüştürücü gücüyle zaten gerçekleşmiştir ve bizim için zaten bir gerçektir. Yazar, Yeni Ahit İncillerindeki dönüşümle ilgili anlatımlara atıfta bulunuyor ve şöyle diyor: Diriliş nedir? Her zaman ortaya çıkanların ifşasıdır. Müjdede İlyas ve Musa'nın İsa'yla birlikte görüldüğünü okuduğunuzu hatırlıyorsanız, dirilişin bir illüzyon olduğunu düşünmeyin. Bu bir yanılsama değil. Bu gerçektir. Efendimiz ve kurtarıcımız İsa Mesih aracılığıyla var olan dirilişten ziyade, dünyanın bir yanılsama olduğunu söylemek daha doğru olur. (48)

### --- SAYFA 101 ---

100 Diriliş deneyiminin mevcut mutluluk ve görkemli dolgunluğu karşısında şaşkına dönen Diriliş Üzerine İnceleme'nin yazarı, dirilişin yaşamı değiştiren önemini ilan etmek için daha şiirsel bir yetenekle satırlar ekliyor: Size ne söylüyorum? Yaşayanlar bir anda ölüyor. Nasıl yanılsama içinde yaşıyorlar? Zenginler fakirleşiyor, krallar devriliyor, her şey değişiyor. Dünya bir yanılsamadır. Bu kadar olumsuz konuşmayalım. Diriliş farklıdır. Gerçektir, dimdik ayakta. Olanın açığa çıkmasıdır, şeylerin dönüşümüdür, yeniliğe geçiştir. Yolsuzluk, yozlaşmanın üzerinden akar, ışık karanlığın üzerinden akar, onu yutar, dolgunluk eksik olanı doldurur. Bunlar yeniden dirilişin sembolleri ve görüntüleridir. Bu iyilik getirir. (48-49) VALENTİNİAN DÜNYASI DIŞ VE İÇİ Sethian'larda olduğu gibi, Valentinianusçu düşünürler de Tanrı'nın pleromasının dünyası hakkındaki spekülasyonlarında coşkuludurlar. Valentinianusçulara göre ilk ilahi varlık derinliktir ve derinlik, bilinmeyen Tanrı olarak işlev görür. Yukarıdaki Tanrı'nın evreni, bizim aşağıdaki dünyamızın ötesinde, ilahi çiftlerle doludur ve onlar birlikte Tanrı'nın yüceliğini oluştururlar. Sophia, Tanrı'nın doluluğunda anahtar bir rol oynar ve Valentinianusçular, ortaya çıkan drama için iki seviye öne sürerek teodise konularını ele alırlar. Bazı şeyler ilahi doluluğun içinde olur, bazı şeyler dışarıda olur ve haç olarak da adlandırılan bir sınır bu alemleri birbirinden ayrı tutar. Olaylar geliştikçe, daha yüksek bilgelik olan Sophia, yukarıdaki bütünlüğe geri döner, ancak onun arzusu Achamoth'a veya belki de Echmoth, yani daha düşük bilgelığe dönüşür. Demiurge aşağıdaki dünyanın yaratıcısıdır, ancak genel olarak Valentinianus metinleri, demiurge için Sethian metinleri kadar sert değildir. Bazen İsa ve

### --- SAYFA 102 ---

Bu dünyanın yaratılışından 101 bilgeliğin sorumlu olduğu söylenir ve yaratıcı sadece el emeğini yerine getirir. Sethian ve Valentinianus metinlerindeki kozmolojik pasajların karmaşıklığı, kozmosa bakış açısı antik çağ ve geç antik çağ dünyasındakilerle pek aynı olmayan modern okuyucular olarak bizler için zorluklar yaratabilir. Bu karmaşıklıklar, 1. Timoteos 1:4'e göre, bazı insanların spekülatif "mitleri ve sonsuz soy kütüklerine" eleştirel bir şekilde atıfta bulunurken Paulinistlerin aklında olan türden şeyler olabilir. Bu kozmolojik ve mitolojik pasajlar antik ve geç antik metafizik ve astronomiyi yansıtır; kozmosun kökenini, doğasını ve kapsamını tanımlar ve insanın tüm düzen içindeki yerini açıklar. Metinlerde tasvir edildiği gibi, dışımızdaki ve üzerimizdeki dünyanın özellikleri arasında yedi gezegensel küre (Güneş, Ay, Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter ve Satürn için), zodyakın on iki burcu, yıldızlar dünyası ve haftanın yedi gününe ve güneş yılının üç yüz altmış beş gününe karşılık gelen güçler bulunmaktadır. Sayısız melek ve şeytan vardır ve dünyamız sayısız güç ve otoriteye sahip, son derece karmaşık bir yerdir. Yaratıcı ve annesi Sophia için yedi gezegensel kürenin ötesinde küreler önerilmiştir ve sonsuz Tanrı bunun ötesindedir; dolayısıyla sekizinci, dokuzuncu ve bazen (Pavlus'un Vahiy'inde olduğu gibi) varlığın onuncu seviyesi bile vardır. Genellikle geleneksel ilahi isimler veya takma adlar veya fantastik isimlerden oluşan isimler, mitolojik anlatılardaki karakterleri tanımlar ve anlatıların egzotik havasına katkıda bulunur. Bu kozmolojik ve mitolojik pasajların, tüm karmaşıklıklarına ve zorluklarına rağmen, yıldızlar, evren ve şeylerin nihai sınırı veya sınırsızlığı hakkındaki çağdaş metafizik ve astronomik düşüncelerimizden temel olarak farklı olmadığını kabul ediyorum. Hubble teleskobundan, evrenin sınırlarına yapılan sondalardan ve siber uzayın keşfinden sonra, Sethian ve Valentinianus'un kozmolojik metinlerindeki ifadeleri daha iyi anlayabiliriz. Sonluluğu ve sonsuzluğu, büyük patlamaları, atom altı parçacıkları ve varoluşun doğasını merak ettiğimizde, düşünceleri dile getirmek ve metinler yaratmak için çabalayanlarla özdeşleşebiliriz; tıpkı Nag Hammadi kütüphanesindeki var olmayan varlık, bilinmeyen Tanrı ve onun yayılımları ve tezahürleri hakkında yazdıkları metinler gibi. Bu gnostik metinler dışımızdaki dünyayla ilgilenirse de aynı zamanda içimizdekiyle ve dışarıda olanın nasıl içimizde olabileceğiyle de ilgilenirler. Thomas'ın İncili'nde İsa, krallığın

### --- SAYFA 103 ---

102 içeride ve dışarıdadır ve Yuhanna'nın Gizli Kitabı gibi Sethian metinlerde ilahi Bir'in yayılımları, insan psikolojisi dünyasına uygulanabilir zihinsel özellikler ve yeteneklerdir. Ancak özellikle Valentinianus metinlerinde, içsel tefekkür hayatına odaklanmaya yönelik derin mistik bir ilginin farkına varıyoruz. Böylece, Hakikat İncili'nin, evrenin çağları ve güçleri ile ilgili terimleri, Valentinianusçu Hristiyanların günlük yaşamlarını anlatan bir vaazda birleştirdiğini gözlemledik. Philip İncili'nde dış ve iç kısımlar üzerine yapılan bir meditasyon bu konuyu doğrudan ele alır. İsa'nın Tomas İncili 22'ye çok benzeyen ve İsa'nın içtekinin dış gibi, dıştaakinin de iç gibi olduğunu söylediği bir söze dayanarak, Philip İncili'ndeki meditasyon, Tanrı'nın dünyasını içte olan, en içte olan olarak anlamının daha uygun olduğunu öne sürer: [Bu nedenle] o -İsa- dedi ki, "Ben [aşağıyı] [yukarıyı] ve dışını [iç gibi] yapmaya ve onları o yerde birleştirmeye geldim." Burada sembollerle [ve görüntülerle] [konuştu]. Daha yüksekte bir göksel var diyenler yanılıyorlar, çünkü görünen göksel zatı aşağı, gayb âleminin sahibini ise yüksek diyorlar. İçten, dıştan ve dıştan bahsetmeleri onlar için daha doğru olur. Çünkü Rab, yozlaşmayı "en dıştaki karanlık" olarak adlandırdı ve onun dışında hiçbir şey yok. "Gizli olan babam" dedi. "Odana git, kapıyı arkandan kapat ve gizli olan babana, yani en gizli olana dua et" dedi. En içte olan doluluktur ve daha içeride hiçbir şey yoktur. Ve buna en üstte diyorlar. (67-68) Çoğu zaman üzerimizdeki ve dışımızdaki ilahi dünya olduğu düşünülen Tanrı'nın doluluğu olan plırma dünyası, gerçekte içimizdedir. Valentinianusçu mistiklere göre Tanrı yalnızca cennetteki baba değildir; Tanrı içeridedir.

### --- SAYFA 104 ---

103 6 DİĞER NAG HAMMADİ METİNLERİNDE HERMES, DERDEKEAS, THUNDER VE Mary Bilgeliğin Açığa Çıkarıcıları Thomas metinlerine ve Sethian ve Valentinianus düşünce okullarından metinlere ek olarak, Nag Hammadi kütüphanesinde başka gnostik ve gnostikleştirici belgeler de vardır. Üç risale, Hermes Trismegistos'un (üç kez en büyük Hermes) Hermetik geleneğini temsil eder ve diğer risaleler herhangi bir güvenle sınıflandırılmaz veya kategorize edilemez. Thomas metinleri ve Sethian ve Valentinianus metinleri gibi, bu diğer risaleler de bilgi ve bilgeliği açığa vuranları tanıtıyor ve metinlerin sayfalarında yeni isimler ortaya çıkıyor: Hermes, Derdekeas, Thunder, Mary. Bu bölümde bu metinlere ve irfanı açığa vuranlara bakacağız. NAG HAMMADİ HERMETİK METİNLER Nag Hammadi kütüphanesindeki üç metin Hermetik dinden gelmektedir; biri Nag Hammadi keşiflerinden önce bilinmiyordu ve ikisi daha önce çeşitli baskılarda biliniyordu. Yeni keşfedilen Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma, Nag Hammadi Yazması VI'nın altıncı risalesidir; Şükran Günü Duası aynı elyazmasının yedinci risalesi ve Kusursuz Söylem'den Alıntı da sekizinci risalesidir. Bu metinler hep birlikte Hermes Trismegistos'un bir öğrenciye ifşa edilmesinin ve öğrencinin mistik maneviyatın daha yüksek seviyelerine yükselişinin Hermetik bir anlatımını sağlar. Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma, öğretmen Hermes ile isimsiz bir öğrencinin sekizinci ve dokuzuncu olarak adlandırılan ruhsal aydınlanma aşamaları hakkında diyalog kurmasını anlatır.<sup>1</sup> Yunan tanrısı Hermes ruhların habercisi ve rehberidir ve Hermetik metinlerde Mısır tanrısı Thoth ile bağlantılıdır. Bu aydınlanma aşamalarının sekizinci ve dokuzuncu olarak adlandırılması, bunların dünyayı çevreleyen ve güneşi, ayı ve güneşi barındıran yedi kürenin ötesinde yer aldığını varsayar.

### --- SAYFA 105 ---

104 gezegen ve onlar da içeride yer alıyor. Bu Hermetik inisiyasyon, öğrenciyi güneş sisteminin ulaşamayacağı yerlere götürür. Antik astronomide yıldızların genellikle evrenin sekizinci düzeyini işgal ettiği ve belki de onun ötesinde, içinde tanrısal varlığın yaşadığı düşünülür. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda tanrı Yaldabaoth sekizinci alemde yer alır ve annesi Sophia dokuzuncu alemde onun üzerindedir. Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma'da gnostik aday zaten kutsal kitapları incelemiş ve ruhsal aydınlanmanın ön aşamalarında ilerlemiştir ve artık daha fazla içgörüye hazırdır. Hermes ile öğrenci arasındaki diyalog, Seth'in Üç Stelini anımsatan dualar ve ilahiler içeriyor. Öğrenci manevi coşku dolu sesler çıkarır ve belki de öğretmeniyle birlikte dua eder: Tanrım, bize ulaşan gücünden bize bilgelik -sophia- ver ki, sekizinci ve dokuzuncunun vizyonunu kendimizle ilişkilendirebilelim. Sadık olduğumuz ve kanunlarına uyduğumuz için şimdiden yedinciye geçtik. İsteğinizi her zaman yerine getireceğiz. .... Bütün kalbimizle, ruhumuzla, gücümüzle sana yönelttiğimiz bu manevi ikramları bizden kabul et. İçimizdekileri kurtar ve bize ölümsüz bilgelik ver. (56-57) Öğrenci sessizce bir ilahi söyler ve sekizinci ve dokuzuncuyu hayal eder ve sekizincideki ruhlar ve melekler, dokuzuncudaki her şeyin zihnini öven sessiz bir şarkıyla karşılık verirler. Hermes'in kendisi şöyle der: "Ben [zihnim ve] ruhu [hareket ettiren] başka bir akıl görüyorum" (58). Öğrenci şöyle diyor: Evrenin sonunu ve başlangıcını, insan arayışının amacını, ölümsüz keşfi, ışık ve hakikatin üreticisini, aklın ekicisini, ölümsüz yaşam sevgisini çağırırken kalbimdeki övgüyü sunacağım. Hiçbir gizli kelime sizden söz edemez efendim. Aklım sana her gün bir şarkı söylemek istiyor. Ben senin ruhunun enstrümanıyım, akıl senin mızrapındır ve rehberliğin benimle müzik yapar. Kendimi görüyorum. Sevgin bize ulaştığı için senden güç aldım. (60-61) Öğrenci ölümsüz bilgeliği, içindeki ruhu ve akli bulmuştur.

## --- SAYFA 106 ---

105 Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma, metnin korunmasına ilişkin talimatlar ve onu okuyanlara verilen yeminle sona ermektedir. Hermetik metnin Mısır bağlamı açıktır. Metin, Diospolis'teki Mısır tapınağında, Diospolis Magna (Luxor) veya Diospolis Parva (Heou)'da, hiyeroglif karakterlerle turkuaz stellerin üzerine yazılacaktır. Seth'in Üç Steli de bu tür oyulmuş tabletleri varsayar. Diospolis adlı şehirlerin her ikisi de Yukarı Mısır'dadır ve Diospolis Parva, özellikle Nag Hammadi'ye ve Nag Hammadi kodekslerinin keşfedildiği yere yakındır. Metin, stellerin Mısır sanatının tipik bir örneği olduğu gibi, hayvan yüzlü (kurbağa ve kedi yüzleri) koruyucuların resimleriyle korunması gerektiğini ve stellerin yerleştirilmesinin uygun görülen bir zamanda tamamlanması gerektiğini söylüyor. Hermes öğrenciye astronomi ve astroloji dikkate alınarak bir zaman seçilmesi gerektiğini belirtir: "Çocuğum, bunu ben -Hermes, Merkür gezegeni- Başak burcundayken, güneş günün ilk yarısındayken ve on beş derece yanımdayken yapmalısın." Hermes, metnin "bilgelik ve bilgi için" kullanılacağını (62) belirtir ve gnostik bir adayın "ölümsüzlük yolunda aşamalar halinde ilerlemesi ve ilerlemesi ve böylece dokuzuncuyu ortaya çıkaran sekizinci anlayışın ilerlemesi" için metnin uygun şekilde kullanılacağını garanti altına almak için bir yemin edilmesi gerekir (63). Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşmanın hemen ardından, Hermetik Şükran Günü Duası dindar bir meditasyon sunar ve Nag Hammadi Yazması VI'daki metinlerin sırası, okuyucunun, önceki risaledeki olayları takip ederek, duanın Hermes ve öğrencisi tarafından kılındığını varsaymasına yol açar.2 Duayı sunanlar, kendilerini bilgi yoluyla ilahi kılan Tanrı'ya şükrederler. Dua, Hermetik dindarlığın güzel bir örneğidir ve dönüşen bilgiye yürekten şükran duymayı içerir: Size yaklaşan şükranı yalnızca budur: Seni tanıyoruz. Seni tanıyoruz, gönül ışığı. Hayat, seni tanıyoruz. Her canlının rahmi, seni tanıdık. Baba tabiatına gebe rahim,

## --- SAYFA 107 ---

106 sizi tanıyoruz. Hamile kalan babanın sonsuz sadakati sayesinde senin iyiliğine taptık. Bir iyilik istiyoruz: Bilgide kalıcı olmak istiyoruz. Arzuladığımız tek koruma, bu yaşamda tökezlemememizdir. (64-65) Duadan sonra ibadet edenler kucaklaşır ve kutsal bir vejetaryen yemeği paylaşmaya giderler. Bir sonraki risale, Kusursuz Konuşmadan Alıntı (Asklepios'un Kıyameti olarak da bilinir), Nag Hammadi kütüphanesindeki üçüncü ve son Hermetik metindir ve metnin (21-29) öğrenmeyi ve bilgiyi tartışan ve bir kıyameti ortaya çıkaran kısmını sunar.3 Öğretmen bir kez daha Hermes Trismegistos'tur, ancak bu metinde öğrencinin bir adı vardır: Asklepius. Hermes, tartışılacak gizemi cinsel ilişkinin gizemiyle karşılaştırarak başlıyor: Her iki durumda da gizemlere katılanlar, yaptıklarını gizlice yapıyorlar ve katılımcılar birbirlerini güçlendiriyor. Hermes, öğrenmeyi (episteme) ve bilgiyi (gnosis) överek devam eder ve öğrenmenin ve bilginin insanlığa tutkuları ve kötülükleri dizginlemek ve insanları ölümsüzlüğe ulaştırmak için verildiğini belirtir. Ölümlü olarak yaratılıp ölümsüz hale gelen insan, tanrı ve tanrıçaları geride bırakır. Çünkü insan hem ölümlü hem de ölümsüzdür ve tanrı ve tanrıçalar yaratabilir. Hermes'in Asklepios'a söylediği gibi: Tanrılar ve insanlar arasındaki birlikteliğin tartışmasına başladık. Asklepios, insanların neler yapabileceğini anla. Çünkü nasıl ki evrenin efendisi olan baba tanrıları yaratıyorsa, aynı şekilde Tanrı'ya benzeyen ölümlü, dünyevi, canlılar da insanlar da tanrılar yaratırlar. (68) Hermes daha sonra geleceği kıyamet terimleriyle ortaya koyuyor ve Mısır için işler kasvetli görünüyor. Cennetin simgesi, dünyanın tapınağı ve din okulu -Hermes'in dediği gibi "bizim topraklarımız" (70)- Mısır terk edilecek, cesetlerle dolacak ve kanlı bir Nil Nehri tarafından kirlenecek. Dünyanın kendisi hor görülecek ve tanrısızlık hüküm sürecek. Yine de Hermes, Tanrı'nın evreni yeniden canlandıracağına dair umut için bir neden olduğu konusunda ısrar ediyor: Bu, dünyanın doğuşudur. Dindarların ve iyilerin doğasının yeniden canlandırılması, başlangıcı olmayan bir zaman diliminde gerçekleşecektir. İçin

### --- SAYFA 108 ---

107 Tanrı'nın iradesi olan doğasının başlangıcı olmadığı gibi, Tanrı'nın iradesinin de başlangıcı yoktur. Tanrı'nın doğası iradedir ve Tanrı'nın iradesi iyidir. (74) Kötüler yargılanacak, suçlular cezalandırılacak ve cinlerin eline atılacaklar. "Boğanlar" olarak adlandırılan, kötülerin ruhlarını yuvarlayan, kırbaçlayan, boğan, yakan ve işkence eden iblislerin korkunç görüntüleri ile Mükemmel Söylem'den alıntılanan satırlar ve Nag Hammadi Yazması VI'nın tüm metinleri sona eriyor ve kitabın son sözleri Jonathan Edwards'ı bile tatmin edebilecek cehennem tehditleridir. ŞEM'İN AÇIKLAMASI Nag Hammadi Yazması VII'nin açılış risalesi olan Şem'in Açıklamaları da başka bir kıyamet metnidir, ancak farklı türdedir.<sup>4</sup> Bu metin Kusursuz Konuşma'da olduğu gibi öfkeli bir Tanrı'nın elindeki günahkarlar hakkında değil, şehvet dolu bir evrenin pençelerindeki ölümlüler hakkındadır. Metnin başlığı, metni bir açıklama olarak tanımlayan başlangıç bölümüyle ilgilidir: "Derdekeas'ın bana Şem'e açıkladığı, kavranmamış ruh hakkındaki açıklama" (1). Metinde ayrıca, vahiy Derdekeas'ın Şem'e hitaben yaptığı bir dua veya tanıklıkta veya anma töreninde kullanılan isimleri açıklayan kısa bir açıklama da bulunmaktadır ve isimler arasında Sophia, Saphaia ve Saphaina da vardır. Metnin başlığı, Roma'nın Hippolytus'unda bir Seth metni olarak tanımlanan Seth'in Açıklamaları adlı başka bir eserin başlığına benzer, ancak iki metin birbiriyle yakından ilişkili gibi görünmüyor. Yaratılış kitabındaki bir diğer öne çıkan şahsiyet olan Şem'in Açıklamalarına göre, Nuh'un oğlu ve Sami halkının babası olan Şem, adı Aramice'de "erkek çocuk" anlamına gelen<sup>5</sup> kelimesinden türetilmiş olabilecek kurtarıcı ve vahiy Derdekeas'tan bir vahiy alır ve daha sonra Şem, hepsini yazılı hale getirir. Şem, düşüncelerinin her şeyin ışık olduğu yaratılışın zirvesine yükseldiğini ve orada dünyanın kökeni hakkında konuşan vahiy veren bir ses - Derdekeas'ın sesi - duyduğunu belirtir. Derdekeas, başlangıçta üç temel güç olduğunu, yukarıda ışık, aşağıda karanlık ve arada ruh olduğunu ve bir şekilde karanlığın zihni kontrol ettiğini söylüyor: "Işığın ışıtmayla dolu olduğu ve sözün tek bir biçimde birleştiği düşünülüyordu. Karanlık, sulardaki rüzgardı ve karanlığın, huzursuz ateşle sarılmış bir zihni vardı. Aralarında ruh, sessiz, alçakgönüllü bir ışık vardı" (1-2). Zihnin karanlığa düşüp düşmediğine, eğer öyleyse nasıl olduğuna dair hiçbir belirti yok. Başlangıçta barış vardı

### --- SAYFA 109 ---

108 ve uyum, kimse hareket etmediği sürece. Orijinal barış huzursuz bir barıştı. Karanlık, Seth metinlerindeki ve diğer yerlerdeki gnostik yaratıcı gibi, kendisinin üzerinde güçlerin varlığından habersizdi. Sulu uçurumda gizleniyordu ve söylendiğine göre "kötülüğüyle baş edemediği sürece suyla kaplıydı" (2). Daha sonra Şem'in Açıklamaları devam eder, karanlık hareketlenir, ruh gürültüden şaşırır ve orijinal huzur sona erer. Işık başından beri karanlığın farkındaydı ama şimdi ruh aşağıdaki kötülüğün farkına varıyor. Ruhun ışığı, Yuhanna'nın Gizli Kitabında olduğu gibi karanlığın üzerinde parlar ve karanlık, onun üzerinde bir ruhun olduğunu keşfeder. Karanlık, ruhun aydınlandığını ve kendi karanlığında kasvetli olduğunu görür ve böylece zihnini kaldırır ve zihni, ruhun ışığından bir miktar alır. Diğer gnostik metinlerdeki Sophia gibi, karanlık da ruhu taklit etmeye ve ruha eşit olmaya çalışır, ancak başarısız olur, ancak ışığın bir kısmını kontrol altına alır. Metnin belirttiği gibi Karanlık, kötülüğüne bakarak ruha eşit olabileceğini düşünerek zihnini kısmen ruhun üyelerinden şekillendirdi. Bunu yapamadı; İmkansız bir şey yapmak istedi ama olmadı. Fakat kötülüğün acısının gözü olan karanlığın akıllı, kısmen ruha benzetildiği için hareketsiz kalmasın diye, kalkıp tüm Hades'in üzerine ateşli bir ışıkla parladı ve böylece kusursuz ışığın saflığı ortaya çıktı. Çünkü ruh, büyüklüğüyle ortaya çıktığı için karanlığın her türünden yararlandı. (3) Metnin büyük bölümünde Derdekeas, karanlığın zihninin ve ruhun ışığının karanlığın esaretinden nasıl kurtulduğunun hikâyesini anlatır. Hikaye olağanüstü derecede karmaşık ve cinsel silahlarla yürütülen bir dünya savaşı olarak anlatılıyor. Antik felsefenin temaları ile biyoloji ve cinsellik üzerine düşünceler olay örgüsü ilerledikçe birleşiyor. Derdekeas, başlangıçta onun ruha benzer şekilde ışığın oğlu olarak görüldüğünü ve bunun, sonunda aklın ve ışığın kurtuluşuna yol açacak ilk eylem olduğunu söylüyor. Bu, kaos suyundan çıkan (çapraz başvuru Yaratılış 1:1-2) dünyanın yaratılışını harekete geçirir ve suyun bir kısmı, bir cinsel organ olan kozmik bir rahim olan doğaya dönüşür. Karanlık doğayla seks yapar ve zihnini doğaya boşaltır ve doğanın kendisi de kızlık zarı ve plasentanın özellikleriyle ifade bulur. Bütün bunlarla birlikte akıl, ruhun nuruyla birlikte doğanın içindedir ve ruh, hayret etme gücünü üretirken,

## --- SAYFA 110 ---

109 Derdekeas, zihnin ve ışığın özgürlüğünü sağlamak için aktif olarak müdahale eder. Derdekeas, bir kurtarıcı olarak Şem'e nasıl biri olduğunu anlatır: Şem, sana bunları anlattım ki, benim, heybetli oğlumun benzerliğinin benim sonsuz düşüncemden kaynaklandığını anlayasın, çünkü ben heybet için yalan söylemeyen evrensel bir benzerliğim ve ben her gerçeğin ve sözün ilkesinin üzerindeyim. Onun görünüşü, ölçülemez düşüncenin sesi olan güzel ışık elbisemdedir. Bizler tek başına var olan eşsiz ışığız. Bu ışık, ruhun gücünün zayıf doğadan yükseltilebilmesi için başka bir kökte ortaya çıktı. (11-12) Kurtarıcı Derdekeas ışıktır ama karanlığın tüm cinselliğiyle yüzleşmek zorundadır ve bu nedenle kendi ışık giysisini çıkarır, ateşten bir giysi giyer ve doğayla seks yapmak için aşağıya iner. Derdekeas, aklın ve ışığın kurtuluşu için fahişelik yapar ve doğayla ilişkiye girer. Doğa, balık biçiminde bir orgazm yaşar ve zihni dışarı atar; bu belki de bazen deniz kızı biçimini alan Suriye tanrıçasına veya denizle bağlantılı Afrodite'e tapınmada balığın rolünü anımsatır. Doğa daha sonra onun aklını kaybetmesine ağlar ve aynı zamanda ruhunu da kaybeder. Derdekeas, doğayla yaşadığı cinsel deneyimi ve bu cinsel deneyimin sonucunu grafik terimlerle anlatıyor: Ateşten elbisem, Majestelerinin iradesine uygun olarak, güçlü olana, doğanın karanlık gücün kapladığı kirliliğine indi. Giysim, malzemesiyle doğaya masaj yapıyordu ve onun kirliliği kadınlığı güçleniyordu. Tutkulu rahim, ateş kıvılcımı ve ateşin gücü taşıyan bir balık şeklinde ortaya çıktı ve zihni kuruttu. Ancak doğa zihni kendinden uzaklaştırdığında üzüldü ve ağladı. Yaralandığını hissettiğinde ve gözyaşlarına boğulduğunda, ruhun gücünü kendisinden uzaklaştırdı. O da benim kadar sessiz kaldı. Ruhun ışığını yaktım ve balığı görünce elbisemle dinlendim. (18-19) Doğa canavarları - zodyak - doğurur ve Derdekeas, doğa ananın Derdekeas'ın onun çocuğu olduğunu düşünmesi için bir canavar kılığına girer. Doğanın güçleri dil sürtmeye, çiftleşmeye, mastürbasyon ve her türlü cinsel faaliyetle meşguldür ve bir noktada, bir çiftleşme eylemi yoluyla doğa güçleri zihni yeryüzüne boşaltır. Doğa dünyası bir seks dünyasıdır ve Derdekeas doğanın güçlerini kendi oyunlarında yener.

## --- SAYFA 111 ---

110 Şem'in Açıklamalarına göre, Şem nesli, içteki ilahi olanın aydınlanmış düşüncesinin ve aklının bir kısmıyla üretilir. Onlar gnostiklerdir, ruhani insanlardır ve doğa ve karanlık, büyük tufan, Sodom'un yok edilmesi (Sodom halkının içgörü ve bilgi sahibi insanlar olduğu düşünülür) ve kurtarıcıya saldırılar aracılığıyla onları yok etmek için komplo kurar. Derdekeas, şifreli bir dille, kurtarıcı olarak nasıl vaftiz edildiğini ve daha sonra doğanın saldırısına uğradığını anlatır ve bu açıklamayı, Rebouel adlı bir kadının kafasının kesilmesiyle ilgili alegorik bir anlatımla takip eder. Doğanın saldırısı hikayesinde Derdekeas, Soldas adlı birinin ölümünü şöyle anlatır: İşte bu yüzden hiçbir eksiklik olmadan ortaya çıktım, çünkü bulutlar tek tip karakterde değil ve doğanın kötülüğü tamamlanabilsin diye. Çünkü o sırada doğa beni yakalamak istedi. Beni yakalamak için hatanın zirvesinde duracak kara alev olan Soldas'ı çivileyecek. Kendini beğenmiş olarak inancına sahip çıktı. (39-40) Shem'in Açıklamaları konusunda önde gelen bilim adamı Michel Roberge, Soldas ve Rebouel hakkındaki bu açıklamayı İsa'ya ve Hristiyan kilisesine gönderme olarak anlıyor: Kurtarıcı, vaftizinden sonra, yeryüzündeki görevinin sonunda yükselişini önceden bildirir. Doğa öfkeyle onu yakalamaya çalışacak, ancak yalnızca Soldas'ı (yani dünyevi İsa'yı) çarmıha germeyi başaracaktır. Rebouel'in kafasının kesilmesini anlatan aşağıdaki alegori, noetiklere -düşünce ve akıl sahibi insanlara- çarmıha gerilmenin anlamını açıklamayı amaçlamaktadır: vaftiz suyunu arındırma etkisi yoktur, daha ziyade ışık ve karanlık arasındaki ayrımı ortaya çıkarır. Tıpkı Rebouel'in kafasının kesilmesiyle kutsanmış ilan edilmesi gibi, noetikler de vaftiz uygulayan büyük kiliseden ayrılmakta ve irfana sahip olanların topluluğuna girmekte tereddüt etmemelidir.<sup>6</sup> Ancak Şem için son söz bir umut ve teselli sözüdür. Tabiatla birlikte yaşamak elbette zordur, ama o ve onun neslinin insanları -irfan sahibi insanlar- güvende olacaklar ve kim olduklarını hatırlayıp bilebilecekler. Derdekeas şöyle söz veriyor: Kutsuldun Şem, çünkü senin neslin pek çok yüzü olan karanlık rüzgârdan korundu. <Doğanın> evrensel tanıklığına ve kirliliğine tanıklık edecekler ve

## --- SAYFA 112 ---

111 ışık anıtı aracılığıyla yükseltildi. Ey Şem, bedeni giyenlerin hiçbiri bunları tamamlayamayacak, ama hatırlayarak onları kavrayabilecekler, böylece düşünceleri bedenden ayrıldığında bu şeyler onlara açıklanabilecek. Bunlar sizin neslinize açıklandı. (34) Elyazmasındaki Thunder: Perfect Mind başlıklı THUNDER Thunder, şiirsel ve çoğunlukla paradoksal "Ben-im" ifadelerinde bir kadın figürünün kendini açığa çıkarmasıdır.<sup>7</sup> Nag Hammadi Kodeksi VI'daki ikinci risale olan Thunder, diğer aretalojilere, özellikle de Mısır tanrıçası İsis'in "Ben-im" ifadeleriyle kendisine ve eylemlerine ilişkin açıklamalar sunduğu İsis aretalojilerine benzer bir aretolojik metindir.<sup>8</sup> Burada başka bir tanrıça veya kadın figürü vardır. ifşa eden kişi ama tam olarak kim olduğu belirsizliğini koruyor. Kendisini İbranice Hokhmah'ın söylediği gibi bilgelik veya Sophia, hayat veya Zoe, Yunan Havva ve hatta içgörü veya Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın kahramanlarından biri olan Epinoia olarak tanımlar. Aynı zamanda kendini bilgiyle de özdeşleştiriyor. Thunder'ın bilgelik ve bilgiyle özdeşleşmesi, vahiy niteliğindeki ifadeler yoluyla ifade edilen ilahi aşkınlığa yönelik görünürdeki ilgisi ve içgörüye özel referansı da dahil olmak üzere çeşitli özellikleri, Sethian düşüncesiyle bir bağlantı olduğunu düşündürebilir. Bentley Layton, Gnostik Kutsal Yazılarda metnin diğer özelliklerine de işaret ederek böyle bir bağlantıyı desteklemektedir: (1) Gök gürültüsü, Seth metinlerindeki Barbelo gibi, güçten gönderilir ve onu tanıyanlarla birlikte olur; (2) Seth metinlerindeki öngörü ve içgörü gibi gök gürültüsü de duyacak herkese seslenmeye devam ediyor; ve (3) Seth metinlerindeki gnostikler gibi Gök Gürültüsüne yanıt verenler bu dünyadan kurtulacak ve Gök Gürültüsünün bulunduğu ilahi aleme yükselecekler.<sup>9</sup> Layton ayrıca Gök Gürültüsü ile Salamis'li Epiphanius'un gnostikler, yani Setliler arasında okunduğunu söylediği Havva İncili arasındaki benzerliklere de dikkat çekiyor. Epiphanius, Havva İncili'nden bir pasaj aktarır: Yüksek bir dağın üzerinde duruyordum. Birinin uzun boylu, diğerinin kısa olduğunu gördüm. Gök gürültüsüne benzer bir ses duydum ve dinlemek için yaklaştım. Benimle konuştu ve şöyle dedi:

## --- SAYFA 113 ---

112 Ben senim, sen de ben. Nerede olursan ol, ben oradayım. Ben her şeye ekildim ve sen beni istediğin yerden toplayacaksın. Ama beni topladığınızda kendinizi de toparlamış olursunuz.<sup>10</sup> Thunder, kökenini tanımlayarak ifşasına başlıyor ve ardından kim olduğunu ve ne yaptığını açıklıyor. Gök gürültüsünün ilahi olandan geldiğini söylüyor: Ben güç tarafından gönderildim ve beni düşünenlere geldim ve beni arayanlar arasında bulundum. (13) Çarpıcı şiirsel dizelerle Thunder, varlığını tanımlamak için metafor ve paradoks kullanıyor: Çünkü ben ilk ve sonum. Onurlandırılan da, aşağılanan da benim. Ben fahişe ve kutsalım. Ben karısıyım ve bakireyim. Ben <anneyim> ve kızım. Ben annemin uzuvlarıyım. Ben çok çocuğu olan kısır bir kadını. Pek çok düğün yaptım ama kocam olmadı. Ebeyim ve doğum yapmayan bir kadını. Kendi doğum acılarımın tesellisiyim. Ben gelin ve damatım ve kocam bana hamile kaldı. Ben babamın annesi, kocamın kız kardeşi, o da benim evladımdır. Ben beni yaratanın kuluyum, neslimin hükümdarıyım. O beni erken doğurdu, o benim zamanında doğan evladımdır ve gücüm ondandır.

## --- SAYFA 114 ---

113 Ben onun gençliğinde gücünün asasıyım, o da benim yaşlılığımda asası ve o ne isterse bana olur. Ben anlaşılmaz bir sessizliğim ve hafızası büyük olan içgörüüm. Ben sesi çok olan sesim ve görünüşü çok olan sözüm. Ben kendi adımın söylenişiyim. (13-14) Gök gürültüsünün hem bilgi hem cehalet, hem sertlik hem terör, hem savaş hem barış olduğu konusunda ısrar ediyor. Ben Yunanlıların bilgeliği - sophia - ve barbarların bilgisi olduğumu söylüyor. (16) Bir gübre yığınının atılır, ama aynı zamanda onurlandırılır ve övülür. Dinleyenlere haykırıyor ve huzurunda onlara kurtuluşu, yaşamı ve dinlenmeyi sunuyor: Dikkat edin, ey dinleyiciler, siz de, siz melekler, siz gönderilenler ve siz ölümden dirilen ruhlar. Tek başıma varım ve beni yargılayacak kimsem yok. Çünkü insanların ayılıp istirahat yerlerine kalkana kadar benimsedikleri pek çok cezbedici günah ve amel, rezil arzular ve geçici zevkler vardır. Beni orada bulacaklar, yaşayacaklar ve bir daha ölmeyecekler. (21) Meryem İncili Meryem İncili, Berlin Gnostik Kodeksinin parçalı ilk risalesidir ve ayrıca Papyrus Oxyrhynchus 3525 ve Papyrus Rylands 463 olarak Yunanca parçalar halinde günümüze ulaşmıştır.<sup>11</sup> Açık ara en eksiksiz olan Kipti versiyonunda, metnin başında altı sayfa ve ortasında dört sayfa eksiktir. Meryem İncili, hasar görmüş olmasına rağmen

### --- SAYFA 115 ---

114 mesajının önemli bir kısmını muhafaza ediyor ve muhafaza edilenler aydınlatıcıdır. Meryem İncili, İsa ile öğrencileri, özellikle de Magdalalı Meryem veya Mecdelli Meryem arasındaki gnostikleştirici bir diyalogdur ve İsa sahneyi terk ettikten sonra Meryem ve diğer öğrenciler konuşmaya devam ederler. Metin gnostik eğilimler sergiliyor gibi görünüyor, ancak gnostik bir belge olarak adlandırılmaya değer olup olmadığı bilim adamları tarafından tartışılıyor. Metnin gnostik sınıflandırmasına karşı en güçlü seslerden biri, Meryem İncili adlı kitabında Meryem İncili'nin gnostik olmaktan ziyade Stoacı olduğunu yazan Esther A. de Boer'dir. De Boer, özellikle metnin, İsa'nın madde ve doğa hakkında konuştuğu mevcut açılış bölümüne atıfta bulunarak şöyle yazıyor: Meryem İncili'nin özel dili... daha spesifik olarak, maddenin bir düşünce yapısı olduğu ve madde ile doğanın iç içe geçtiği Stoacı bir bağlama aittir. Bu, gnostik düalist görüşte olduğu gibi, maddi dünyadan kaçınılmaması gerektiği, ancak kişinin doğaya aykırı bir güç tarafından yönetilmemeye dikkat edilmesi gerektiği anlamına gelir.<sup>12</sup> Meryem İncili'nin hayatta kalan sayfaları açıldığında, İsa, Meryem de dahil olmak üzere havarileriyle diyalogun ortasındadır. Muhtemelen havarilerden biri tarafından şu soru sorulur: "Madde tamamen yok olacak mı, yok olmayacak mı?" İsa, her doğanın kendi köküne döndürülmesi gerektiğinden, maddenin kendi doğasının köküne kadar çözüleceğini söyledi. İsa, "Günah diye bir şey yoktur" diye ısrar ettiğinden, insan yaşamındaki başlıca sorun günah değildir. Aksine, dünyaya uygunsuz bir şekilde karışarak günahı yaratanlar insanlardır ve buna günah denir (7). Başka bir deyişle İsa, insanların doğaya aykırı olan tutkuya bulaşmaması gerektiğini, çünkü insanların yaşamlarındaki kederin ana kaynağının bu olduğunu söylüyor. İsa öğrencilerini selamlamaya ve onlara son sözlerini söylemeye devam ediyor. Son mesajı, insanoğlunun çocuğunun ya da insan oğlunun içeride olduğunu ve müritlerin onu -ya da onu- takip etmesi ve kurallar ve düzenlemeler koymaması gerektiğini vurguluyor: Barış sizinle olsun. Huzurumu kendi içinizde edinin. Dikkatli olun ki kimse sizi "şuraya bakın", "şuraya bakın" diye kandırmasın. Çünkü insanlığın çocuğu içinizde var. Takip et. Onu arayanlar bulacaktır. O halde git ve krallık hakkındaki iyi haberi vaaz et. Belirlediklerimin ötesinde herhangi bir kural koyma

### --- SAYFA 116 ---

115 Siz de yasa koyucu gibi yasa çıkarmayın, yoksa onun hakimiyetine girebilirsiniz. (8-9) İçimizdeki insanoğlunun çocuğu, bir kişinin içindeki İsa'nın varlığı olabilir ya da İsa'nın ilham verdiği ve Meryem'in öğrencilerine yorumlarında hatırlattığı gerçek insanlık olabilir. İsa'nın havarilerini terk etmesinden sonra Meryem İncili'nde Meryem havarilerini teselli eder ve yaşam sözleri sunar. Şöyle diyor: "Ağlamayın, üzülmeyin, kalbinizin kararsız kalmasına izin vermeyin. Çünkü O'nun lütfü hepinizle birlikte olacak ve sizi koruyacak. Bunun yerine, O'nun büyüklüğünü övmeliyiz, çünkü O bizi hazırladı ve bizi insan yaptı"(9). Ayrıca İsa'nın bir vizyonunu hatırlıyor ve İsa'nın ona, bir kişinin, tamamen duygusal bir deneyim olarak ruhla veya dışarıdan tamamen manevi bir deneyim olarak ruhla bir vizyon görmediğini, ancak ruh ve ruh arasında zihinle bir vizyon gördüğünü söylediğini açıklıyor. Bir kişi bir vizyon düşünür. Meryem'in rüyetle ilgili anlatımının büyük bir kısmı kaybolmuş olsa da, kalan kısım Meryem'in rüyetinin, ruhun kozmik güçler aracılığıyla kurtuluşa ve dinlenmeye yükselişi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Meryem'in görüşünde ruhun karşılaştığı kozmik güçler, ruhu hapsedebilecek psikolojik güçlerdir - karanlık, arzu, cehalet ve gazap - böylece Meryem'in görüşü aslında ruhun, onu baskı altına alabilecek ve köleleştirebilecek tutkuların ve güçlerin ötesindeki içsel yolculuğunun bir yansımasıdır. Sonunda özgür kalan ruh şöyle haykırır: Beni bağlayan şey katledildi, beni çevreleyen şey yok edildi, arzum sona erdi ve cehalet öldü. Bir dünyada, bir dünyadan ve yukarıda olan bir tipten kopmuş bir tipteydim. Unutkanlık zinciri geçicidir. Bu saatten itibaren, çağın uygun mevsimi boyunca, sessizlik içinde dinleneceğim. (16-17) Meryem İncili'ndeki havariler grup olarak İsa'nın Meryem'i diğer kadınlardan ve diğer havarilerden daha çok sevdiğini itiraf ederler. Meryem İncili'nde Magdalalı Meryem sevilen bir öğrencidir, belki de sevilen bir öğrencidir ve Andrew bunların hiçbirinden hoşlanmaz. Petrus da öyle ve Meryem'in rolü ve İsa'ya olan yakınlığı hakkında cinsiyetçi duygularla acı bir şekilde şikayet ediyor, tıpkı Thomas İncili'nin en sonunda şikayet ettiği gibi. Nag Hammadi kütüphanesinde ve başka yerlerde - örneğin Philip İncili'nde, Kurtarıcı'nın Diyalogu'nda, Pistis Sophia'da ve Maniheist Mezmurlar Kitabı'ndaki Herakleides Mezmurları'ndan bir şarkıda - Magdalalı Meryem de benzer şekilde yüksek övgüler alır, ancak Yeni Ahit İncillerinde onun rolü sınırlıdır ve ona övgüler yağdırılmıştır.

### --- SAYFA 117 ---

116 sessize alındı. Esther de Boer, Magdalalı Meryem'in Johannine'in sevilen müridi olabileceğini, ancak onun kimliğinin Yuhanna İncili'nde gizlendiğini ileri sürer.13 Yeni Ahit İncillerinin başka yerlerinde, Meryem benzer şekilde, İsa ve havarilerinin öyküsünün dikkatli bir şekilde düzenlenmesi yoluyla, görevi İsa'ya destek sunmak olan bir kadın olarak tasvir edilirken, on iki havari, İsa ve onun işiyle gerçekten ilgilenen on iki adam olarak sunulur. Altıncı yüzyılda Papa Büyük Gregory, Meryem'i Luka 7'deki fahişeye eşitleyerek Magdalalı Meryem'i marjinalleştirme işini tamamladı ve Meryem bundan sonra paradigmatik tövbe eden fahişe oldu.14 Mecdelli Meryem tövbe eden fahişe olarak harika bir hikaye oluşturur ve sanat eserleri için harika bir konu oluşturur, ancak bir fahişe, hatta tövbe eden biri bile İsa'nın bir öğrencisi ve havarisi olmak için ideal bir aday olarak değerlendirilemeyebilir. Karen King, yıllar geçtikçe bize Magdalalı Meryem İncili'nde Hristiyanlığın giderek ataerkil ve hiyerarşik otoriteyi benimsediğini ve erkek piskoposların otoritelerini on iki erkek öğrenciye ve İsa'ya kadar uzanan havariyelik ardıllık üzerine kurduğunu hatırlatıyor, ancak bu gelişmenin Meryem İncili'nin mesajına ters düştüğünü belirtiyor: Meryem İncili bu tür iddiaların geçerliliğine doğrudan meydan okuyor ve bunun yerine otoritenin yalnızca veya hatta esas olarak dayanmadığı bir Hristiyan topluluğu vizyonu sunuyor. bir dizi geçmiş tanık, ancak müjdeyi anlayıp sahiplendikten sonra. Otorite, erkek hiyerarşisine değil, karakter gücüne ve ruhsal olgunluğa ulaşmış erkek ve kadınların liderliğine verilmiştir. Manevi anlayışın tezahürü ve sağlam öğretinin kaynağı olarak peygamberlik konuşmalarına ve vizyonlarına öncelik verilir. Hristiyan topluluğu, içindeki gerçek insan suretinde, tenin yüzeysel ayrımlarının herhangi bir manevi anlamdan yoksun olduğu yeni bir insanlık oluşturdu. Erkekler kadar kadınlar da ruhsal gelişimlerine bağlı olarak liderlik rollerini üstlenebilirler. Meryem İncili, Tanrı'nın ilahi yönetici ve yargıç olduğu görüşünü reddeder ve dolayısıyla bunların Hristiyan liderliğine uygun roller olduğunu reddeder. Liderliğin gerçek modeli, öğrencilerini, onları köleleştirecek sabit kanunlar ve kurallar koymaya karşı uyarıcı, ilahi bilgeliğin ve kurtuluşun kurtarıcısı, öğretmeni ve aracısıdır.15 Meryem İncili, Hristiyan kilisesine ilişkin yanlış bir anlayışın düzeltilmesine yardımcı olabilir ve bu müjde ve diğer benzer metinler, bu konuda yardımcı olabilir.

### --- SAYFA 118 ---

117 Meryem'in imajını geri almak ve onu Yahudilik ve Hristiyanlık tarihi içindeki hak ettiği yere geri getirmek. GNOSTİK METİNLERDEKİ ÇOK VAHİYLER Bu bölümde ve önceki bölümlerde, marifet mesajının çok çeşitli dini bağlamlardan çok çeşitli vahiyçiler tarafından duyurulduğunu gördük. İnsanları içgörü ve bilgiye uyandırabilecek birçok farklı gnostik kurtarıcı vardır. Valentinianusçular gibi Hristiyan gnostikler için İsa Mesih kurtarıcı ve açığa vurucudur ve Hristiyan Setliler için İsa göksel Seth'in enkarnasyonudur. Ancak gnostik dini gelenekler içerisinde İsa tek kurtarıcı değildir. Yahudi gnostikleri için büyük Seth, kurtarıcı ve açıklayıcı olabilir ya da kurtarıcı, Şem'in Açıklamalarında Nuh'un oğlu Şem ile konuşan "erkek çocuk" Derdekeas olabilir. Hermetik literatürde Mısır tanrısı Thoth'un Yunan karşılığı olan üç kez en büyük Hermes, öğrenciyi anlamaya yönlendiren gizemcidir. Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi metinlerinin ötesinde, Maniheizm kaynaklar, ışığın habercisi, İran kökenli Mezopotamyalı bir öğretmen olan Mani'nin rolünü vurgular ve Mani ve takipçileri, Buda, İsa ve Zerdüşt peygamberlerin dini katkılarını temel aldıklarını iddia ederler. İslami irfan hocaları, hikmetin Allah ve Kur'an aracılığıyla bilinebileceğini ve hakikati vahiy edenlerin arasında Allah'ın nur ve sözü olan Muhammed ve Selman ailesinden üyelerin bulunduğunu ileri sürerler. Gnostikler dinin küresel bir bakış açısına sahip savunucularıydı. Dini anlayış ve bilginin her türlü dinde bulunabileceğine olan inançları, birçok farklı gelenekten gelen çok sayıda kurtarıcı ve vahiy oluşmasına yol açmaktadır. Gnostiklere göre gerçek irfan dünyanın bilgeliğidir ve evrensel bilgelik dünya dinlerinde keşfedilebilir. Gnostik metinlerde tasvir edildiği gibi ilahi figürler, kurtarıcılar, vahiyçiler ve bilgi öğretmenleri erkek veya kadın olabilir. Gnostik literatürde, gökyüzündeki büyük bekar olan cennetteki bir baba düşüncesi yoktur. Aksine, ilahi olan ve ilahi olanı temsil edenler erkek ya da kadın olabilir ya da bazen ikisi de olmayabilir ya da bazen her ikisi de olabilir. İlk Hristiyan hareketinde, başka kaynaklarda da cinsiyet dengesine yönelik aynı kaygının ipuçları vardır ve ilahi bir üçlü hakkındaki en eski spekülasyonlardan bazıları, Tanrı'nın, baba olarak Tanrı, anne olarak ruh ve Tanrı'nın oğlu olarak İsa ile çekirdek aile metaforu aracılığıyla anlaşılabilirliğini öne sürmüş gibi görünmektedir. (Reddedildiğini hatırlayabiliriz

## --- SAYFA 119 ---

118 Kutsal ruhun cinsiyeti temelinde Philip İncili'ndeki bakireden doğumun geleneksel hikayesi.) Baba Osiris, anne İsis ve oğul Horus'tan oluşan ünlü Mısır ilahi ailesi, Hristiyanların aile olarak teslis hakkındaki spekülasyonlarına ilham vermeye yardımcı olmuş olabilir ve Sami kaynaklarda "ruh" anlamına gelen İbranice ruah kelimesinin cinsiyeti dişildir ve ilahi ruhun da, bilgelik gibi, cinsiyet olarak kadın olduğu düşünülebilir. Ancak kutsal ruh, Yunanca'da nötr pneuma hagian'a, Latince'de ise erkeksi Spiritus Sanctus'a dönüştü ve erkeksi imgeler baskın hale geldi. Erkeklerin gücü ve ataerki otorite de aynı şekildeydi ve Tertullianus gibi Hristiyan liderler kilisede yalnızca erkeklerin liderlik yapması gerektiğinde ısrar ediyordu: Bir kadının kilisede konuşmasına, öğretmenlik yapmasına, vaftiz etmesine, komünyon teklif etmesine veya kendisi için herhangi bir erkeksi işlevde pay talep etmesine izin verilmez - herhangi bir rahiplik görevinden bahsetmeye bile gerek yok.<sup>16</sup> Bu arada, gnostikler arasında ve Nag Hammadi'den gelen gnostik metinler arasında kütüphane ve Berlin Gnostik Kodeksi'nde ilahi olanın, Sophia ve öngörü, Pronoia ve içgörü, Epinoia ve Thunder gibi çoğu kadın olan bir dizi başka kişileştirilmiş varlık olarak tezahür ettiği söylenir; ve ilahi olanın vahyi, erkek öğretmenlerin yanı sıra Magdalalı Meryem ve gnostik öğretmen Marcellina gibi kadın liderler tarafından iletilir. Bu tür gnostik metinler, sıklıkla erkeklere ve kadınlara eşit roller sağlayan ve hem erkeklerin hem de kadınların peygamber, öğretmen, rahip ve hatta muhtemelen piskopos olarak işlev görmesine izin veren gnostik uygulamayı yansıtır. Tertullianus bu tür gnostik davranışlara tahammül edemez ve gnostik kadınlara saldırır: "Bu sapkın kadınlar - ne kadar cüretkarlar! Onların alçakgönüllülüğü yok; öğretecek, tartışmaya girecek, şeytan çıkarma eylemlerini gerçekleştirecek, tedavi üstlenecek ve hatta belki vaftiz edecek kadar cesurlar!"<sup>17</sup> Gnostik metinler sıklıkla kadınların statüsünü doğrular; Meryem İncili, İsa'nın kişiliğine ve duyurusuna ilişkin gerçek anlayışın, Matta İncili'ne ve Roma'daki Aziz Petrus Bazilikası'nın kubbesindeki yazıta göre, İsa'nın kilisesini üzerine kurduğu kaya olan Petrus'ta değil, İsa'nın sevgili öğrencisi ve havarisi Magdalalı Meryem'de bulunduğunu savunur. Nag Hammadi metinlerinde ve diğer gnostik belgelerde bilginin açığa vurulması da daha soyut terimlerle ele alınmaktadır. Sethian metinlerinde gördüğümüz gibi, gnostik vahiy, Tanrı'nın insanlara seslenen içgörüsü ve bilgeliğidir. Thomas'ın Elçileri'ndeki "İnci İlahisi"nde,

## --- SAYFA 120 ---

119'da hatırlama çağrısı, doğu kralının inciye anmak için yazdığı bir mektup olarak anlatılır ve ilahide bu mektup sese dönüşür. Mandaean literatüründe vahyedilen, Manda d'Hayye, yani "hayat bilgisi"dir ve İslam Ümmü'l-Kitab'ında dille donatılmış ruh ve bilginin ışığı, bilene konuşur. Gnostik vahyin içgörüsü, bilgeliği ve bilgisinin çağrısı dışarıdan geliyormuş gibi anlaşılabilir, ancak vahyin çağrısı aynı zamanda içeriden de konuşur. Son olarak, bizi uyandıran içgörü içimizdedir, Tanrı'nın yanında olan bilgelik içimizdeki bilgeliktir ve bizi kurtaran bilgi ise kendini bilmektir. Kurtulmak için gerçek benliğimizi hatırlamamız, anlamamız ve bilmemiz gerekir. Zostrianos, daha önce uzunca alıntılanan gnostik vaazında, çağrıya kulak verenlerin içlerindeki ilahi olanı uyandırmaları ve kendilerini, gerçek benliklerini kurtarmaları gerektiğini, böylece içlerinde olanın - Tanrı'nın ışığı ve yaşamının - kurtarılabileceğini ilan eder. Bu, irfanın müjdesidir.

## --- SAYFA 121 ---

120 Sonsöz NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİ'NDEN SONRA KEŞİFLER Bu kitap boyunca gördüğümüz gibi, Nag Hammadi kütüphanesi antik ve modern dünyada dini yeniden değerlendirmek için dikkate değer bir fırsat sunuyor ve bu yeniden değerlendirme bize bilgi arayışı ve başkalarının ve kendimizin bilgeliği konusunda yeni içgörüler veriyor. Nag Hammadi kütüphanesinin ve Berlin Gnostik Kodeksi'nin keşifleri, Yunan-Roma, Yahudi ve Hristiyan antik dünyasının önemli bir çeşitlilik dünyası olduğunu ve gnostik ve mistik temaların bu dünyaya nüfuz ettiğini gösteriyor. Gnostik keşifler, geçmişte kolayca göz ardı edilen yaratıcı zihinlerin ve manevi fikirlerin sesini duyurur ve sonuç, Tanrı'nın doğası, kurtuluş yolları ve İsa'nın ve diğer kurtarıcıların ve vahiy verenlerin yeri hakkındaki önemli sorularla karşılaşmak için yeni bir fırsattır. Bu bilgi, bilgelik ve içgörü metinleri, maneviyatın kendi dünyamızdaki rolünü yeniden değerlendirme ve Thomas Kitabı ve diğer metinlerin önerdiği gibi, kim olduğumuzu, varoluşumuzun ne anlama geldiğini ve bize ne olacağını yeniden inceleme fırsatını sağlar. Nag Hammadi kütüphanesinin ortaya çıkarılmasından bu yana Mısır kumlarında daha fazla papirüs ve parşömen metin bulundu ve bunların etkisi henüz belirlenmedi. Kurtarıcı'nın Müjdesi, editörleri Charles W. Hedrick ve Paul A. Mirecki tarafından "yeni bir antik müjde" olarak tanımlanan bir belgeye verilen başlıktır. 1999'da yayımlandığında, Kurtarıcı'nın Müjdesi, sonunda burada İsa'nın kendisi tarafından yazılmış bir müjde olabileceğini ümit edenler tarafından büyük bir coşkuyla karşılandı. Editörlerin raporuna göre, Kurtarıcı'nın İncili üç yüz Alman Markı karşılığında satın alındı ve 1967'de Berlin'deki Mısır Müzesi tarafından Papyrus Berolinensis 22220 olarak envantere alındı. Metin, bazıları az çok tutarlı bir metin oluşturacak şekilde düzenlenebilen parşömen parçalarından oluşan bir derlemeden oluşuyor. Kurtarıcı'nın İncili, Q'yu, Yeni Ahit'in sinoptik müjdelerini, Yuhanna İncili'ni ve Petrus İncili'ni hatırlatan materyalleri içerir; ve İsa'nın bir sözü

## --- SAYFA 122 ---

121 Kurtarıcı'nın İncili, Thomas'ın İncili'ne benzer 82. Kurtarıcı'nın İncili'nde şöyle yazıyor: "Eğer birisi yakınımdaysa, o kişi [yanacaktır. Ben yanan ateşim. Kim [yakınımda] varsa, ateşin yanındadır; kim benden uzaksa, hayattan uzaktır."2 Parşömen parçalarında, kurtarıcının çarmihına hitap ettiği, bazıları tanıdık terim ve kavramların kullanıldığı kayıtlı satırlar bulunmaktadır. gnostik metinlerden: [Biraz daha uzun], Ey haç, eksik olan tamamlanır, eksilen tamamlanır. Biraz daha ey haç, ve [düşen] ortaya çıkar. Bir [biraz daha], Ey haç ve tüm doluluk mükemmelleşir. .... Korkma; Ben zenginim. Seni zenginliğimle dolduracağım. Sana bineceğim, ey haç.3 Stephen Emmel, Kurtarıcı'nın İncili'nin (Hans-Martin Schenke tarafından Unbekanntes Berliner Evangelium, Bilinmeyen Berlin İncili olarak adlandırılmıştır) Strasbourg Kıpti İncili adı verilen daha önce bilinen parçalı bir metinle aynı olduğunu ileri sürmüş ve parçaların yeni bir karşılaştırmalı basımı için çağrıda bulunmuştur.4 Metinler üzerine akademisyenler arasında bir tartışma devam etmektedir ve oldukça heyecanlıdır. Daha yakın bir zamanda, Temmuz 2004'te, Koptolog Rodolphe Kasser, Paris'teki 8ème Congrès International d'Études Coptes'te, 1980'lerden beri bilinen ve çeşitli metinler içeren bir Kıpti kodeksine erişimi olduğunu duyurdu: Yahuda İncili, Petrus'un Philip'e Mektubu (Nag Hammadi Kodeksi VIII'den bilinir) ve Yakup'un Vahiyi.5 Hem Lyon'lu Irenaeus ve Salamis'li Epiphanius, Yahuda İncili'ne (yani, Hristiyan geleneğinde İsa'ya ihanet eden Yahuda'ya) atıfta bulunur; bu İncil, Cainites adlı bir gnostik grup tarafından okunmuştur; bu grup, adını Yahudi kutsal metinlerinde Yahuda kadar kötü şöhrete sahip bir karakter olan Kabil'den alır. Heresiologlara göre, yazılarında Allogenes ("Yabancı") adını kullanan (gördüğümüz gibi) Cainites ile Sethianlar arasında bağlantılar olabilir. 2004 duyurusundan bu yana, bu Kıpti kodeksi ve içeriğinin hikayesi daha da netleşti. Maecenas Vakfı ve National Geographic Society, şu anda Codex Tchacos olarak adlandırılan kodeksi yayınlamak için işbirliği yaptı ve Yahuda'nın İncili, başlangıçta Rodolphe Kasser, Marvin Meyer ve Gregor Wurst tarafından hazırlanan İngilizce tercümesi olarak ve daha sonra bir dizi modern yabancı dil versiyonuyla kullanıma sunuldu. Konuyla ilgili belirsizlikler devam ederken

### --- SAYFA 123 ---

Codex Tchacos'un keşfiyle ilgili 122 hikayeye göre 1970'lerde Orta Mısır'da el-Minya yakınında bulunmuş gibi görünüyor. Daha sonra Codex Tchacos, bu eski kitabın satılması için girişimlerde bulunulurken, bir yerden bir yere taşınmış ve elden ele geçmiştir. On altı yıl boyunca Hicksville, New York'ta bir kiralık kasada saklandı ve görünüşe göre yanlış yönlendirilmiş papirüs sayfalarını ayırmak amacıyla bir süre derin dondurucuya konuldu. Bu yıllar boyunca ve papirüsün bu kötü manipülasyonları sonucunda kodeks ciddi hasara uğradı. Anlayabildiğimiz kadarıyla Codex Tchacos, cenaze töreni için kullanılan bir mağarada başka birkaç kodeks (Yunanca matematik metni, Exodus'un Yunanca baskısı ve Pavlus'un mektuplarından oluşan Kipti koleksiyonu) bağlamında keşfedilmiş olabilir. Kodeksteki Yakup başlıklı metnin, Nag Hammadi Kodeksi V'ten Yakup'un İlk Vahiyinin bir versiyonu olduğu ortaya çıkıyor ve Yahuda İncili'nin hemen ardından, geçici olarak Yabancı'nın Kitabı (veya Allogenes) olarak adlandırılan, İsa'nın yabancı olarak görüldüğü başka bir parçalı metin var. Kodeksin çok sayıda ek parçası kalmıştır ve Codex Tchacos'ta başlangıçta daha fazla Kipti metni -belki de çok daha fazla metin- bulunabilir. Şimdiye kadar Codex Tchacos hakkındaki tartışmaların çoğu Yahuda İncili'ne odaklandı. Yahuda İncili, Judas Iscariot'un, İsa'nın Barbelo'nun ölümsüz diyarından (ya da sonsuzluktan) olduğunu Seth tarzı bir şekilde itiraf eden tercih edilen öğrenci olduğu erken dönem bir Seth metni gibi görünmektedir. Müddede Yahuda, Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı gibi metinlerdeki vahiy açıklamalarına benzer bir vahiy alır ve müddenin sonunda İsa, Yahuda'nın, İsa'nın diğer takipçilerini aşacağını duyurur. İsa, Yahuda'nın, İsa'yı taşıyan ya da giydiren insanı kurban edeceğini doğruluyor ve böylece onun, İsa'nın gerçek ruhsal kişiliğini özgürleştireceği ima ediliyor. Yahuda İncili'ne göre İsa'nın ihanetinin (ya da daha doğrusu İsa'nın teslim edilmesinin) gerçek anlamı budur.<sup>6</sup> Yine Şubat 2005'te, Mısır dergisi Al-Ahram Weekly'de bir başka metin keşfi daha duyuruldu.<sup>7</sup> Polonya Akdeniz Arkeolojisi Merkezi'nden bir ekibin, yakınlardaki el-Gurna'da papirüs ve parşömen metinler, Kipti ostraka, çanak çömlek parçaları ve kumaşlardan oluşan bir koleksiyon bulduğu bildirildi. Yukarı Mısır'daki Krallar Vadisi. Metinlerin altıncı yüzyıla ait olduğu söyleniyordu. Al-Ahram Weekly'deki makaleye göre metinler iki papirüs kodekslerinden ve iki tahta parçası arasına monte edilmiş bir dizi parşömen sayfasından oluşuyor:

### --- SAYFA 124 ---

123 Ekibin başkanı Tomaz Gorecki, son derece kuru olan papirüs kağıtları dışında kitapların iyi muhafaza edildiğini söyledi. İlk kitap, içten Roma metniyle süslenmiş sert, düz bir kapağa sahipken, ikincisi, geometrik çizimler içeren, kısmen bozulmuş deri kapakla kaplanmış en az 50 kağıt içerir. Ortada 32 cm'lik kare bir haç var. uzunluğunda ve 26 cm. geniş bulunur. Parşömen setine gelince Gorecki, içinde hasarlı deri kapaklı ve süslü ahşap bir dolap bulunan 60 kağıt bulunduğunu söyledi. Keşfin hemen ardından Polonyalı iki uzman tarafından kapsamlı restorasyona konu olacak kitapların korunması amacıyla restorasyon çalışması yapıldı. Mısır'daki Eski Eserler Yüksek Konseyi başkanı Zahi Hawass'ın, keşfin önemini Nag Hammadi kütüphanesinin önemiyle karşılaştırdığı aktarıldı. Başlangıçta mevcut olan tek fotoğraf Al-Ahram Weekly'deki makaleyle birlikte yayınlanmıştı ve bu Kipti sayfasının Petrus'un İşleri kitabının Kipti versiyonundan geldiği tanımlanabilir. Her ne kadar Berlin Gnostik Kodeksi'nde Petrus'un İşleri ve Nag Hammadi kütüphanesindeki Petrus'un ve On İki Havari'nin İşleri yer alsada da, Al-Ahram Weekly'de yayınlanan sayfa, sapkın kaynaklarda genellikle irfanın başlangıcıyla ilişkilendirilen figür olan Simon Magus'a karşı bir polemik sunan Petrus'un İşleri metninden gelmektedir. Böylece Mısır toprakları, Nag Hammadi kütüphanesi gibi gizlenmiş olan ama artık tarihimize ve dünyamıza ışık tutabilecek eski metinleri açığa çıkarmaya devam ediyor. Nag Hammadi kütüphanesi, Cebel el-Tarif'in yakınında, muhtemelen bir buçuk bin yıl önce Pachomian rahipleri tarafından gizlenmişti ve günümüzde Muhammed Ali tarafından ortaya çıkarıldı. Gelecekte ne gibi yeni keşiflerin yapılabileceğini ve bunların bizi yeniden nasıl zorlayacaklarını zaman gösterecek. Mısır'da gömülü olan el yazmaları konusunda da Thomas İncili'nin "açıklanmayacak gizli hiçbir şey olmadığını" ifade etmesi ve Oxyrhynchus'un Yunanca metninin "[dirilmeyecek] gömülü hiçbir şey olmadığını" eklemesi durumunda anlayışlı olabileceğini ancak ümit edebiliriz (5).

**--- SAYFA 125 ---**

124 EK BU EKTEKİ NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİ VE BERLİN GNOSTİK KODEKSİ METİNLERİ Metinler ve içerikleri hakkında genel bir bakış sağlamak amacıyla Nag Hammadi kütüphanesi ve Berlin Gnostik Kodeksi'ndeki tüm metinleri inceliyorum. Kısa bir paragrafta her belgenin içeriğini özetliyorum ve karakterini ve tarzını göstermek için alıntılar seçiyorum. Metinler, Nag Hammadi kodeksleri ve Berlin Gnostik Kodeksi'nin geleneksel düzenlenme sırasına göre listelenmiştir. Her metin, tercih edilmesini önerdiğim başlık, el yazmasına kısaltılmış bir referans (Nag Hammadi Kodeksi [NHC] veya Berlin Gnostik Kodeksi [BG 8502]), metnin bulunacağı kodeks (Romen rakamlarıyla) ve kodeks içindeki risale numarası (italik olarak) ile tanıtılmaktadır. Elyazmalarında geçen veya akademisyenler tarafından kullanılan diğer başlıklar, her metin için tam el yazması referansının yanı sıra, kodeksin tanımı, risale numarası ve metnin başı ve sonu için sayfa ve satır numaraları ile birlikte notlarda belirtilmiştir. Belirli bir metin, Nag Hammadi kodeksleri ve Berlin Gnostik Kodeksi dışındaki el yazmalarından biliniyorsa, notlarda bu el yazmaları veya versiyonlarından da bahsedilir. HARİKA PAUL'UN DUASI NHC I, 1 Havarî Pavlus'un Duası, Pavlus'a atfedilen, merhamet, kurtuluş ve görünüme göre şifa için ricada bulunulan kısa bir Valentinianus duasıdır. Duada, gnostiklerin aşına olduğu terimler kullanılarak saygılı ifadeler ve zarif dizelerle Tanrı'ya yakarılır: [Benim] kurtarıcım, kurtar beni, çünkü [Ben] seninim; Ben [sizden] geldim. Sen [benim] aklısın:

**--- SAYFA 126 ---**

125 beni öne çıkar. Sen benim hazinemsin: bana açık. Sen benim doluluğumsun: kabul et beni. Sen benim dinlenmemsin: bana anlaşılmaz bir mükemmellik ver. (A) JAMES'İN GİZLİ KİTABI2 NHC I, 2 Yakup'un Gizli Kitabı, İsa'nın kardeşi dürüst Yakup'tan bir alıcıya, muhtemelen diğer geleneklerde erken dönem gnostik öğretmeni olarak bilinen Cerinthus'a bir mektup biçiminde yazılmıştır, ancak burada adı kesin olarak bulunamaz. Metin, on iki öğrencinin oturup kitaplarını - belki de İncillerini - yazdıkları ve Yakup'un da onlarla birlikte kendi kitabını yazdığı bir sahneyle açılıyor. Metnin ana kısmı, havarileri Yakub ve Petrus'un sorularına ve yorumlarına yanıt olarak dirilen Mesih'in vahiy sözleri, benzetmeler, özdeyişler ve diğer ifadelerinden oluşur. İsa söz ve bilgi konusunda şöyle diyor: Söz buğday tanesi gibidir. Birisi onu ektiğinde ona inanıyordu ve filizlendiğinde onu seviyordu çünkü bir tane yerine birçok tane görüyordu. Ve çalıştıktan sonra kurtuldu çünkü onu yiyecek olarak hazırladı ve hala bir kısmını ekmek için dışarıda tutuyordu. Bu aynı zamanda cennetin krallığını kendiniz için nasıl elde edebileceğinizdir. İlim yoluyla elde etmediğiniz sürece onu bulamazsınız. (8) Valentinus'a özgü unsurlar içerebilecek olan metin, Yakup'un öğrencilerini vaaz vermeye göndermesiyle sona erer. Kendisi Kudüs'te kalıyor ve dua ediyor, diyor ki, "ortaya çıkacak sevdiklerimden bir pay alabilmem için" (16), yani Yakup'un Gizli Kitabı'ndaki İsa'nın mesajını okuyan ve ona yanıt veren insanlar. GERÇEĞİN İNCİLİ3 NHC I, 3 ve XII, 2

**--- SAYFA 127 ---**

126 Gerçeğin İncili, muhtemelen önde gelen öğretmen Valentinus'un kendisi tarafından yazılmış, bilginin kurtuluş yolu olarak ilan edildiği ve İsa'nın da bilginin meyvesi olarak tasvir edildiği bir Valentinianus vaazıdır. Gerçeğin sevindirici haberinin veya iyi haberinin, babadan lütuf alan ve onu tanıyanlar için sevinç olduğu söylenir. Hakikat İncili'nin sonunda vaiz, dinlenme yerinde yaşamının ne anlama geleceğini tasavvur ediyor: Orada yaşayacağım, kendimi sürekli olarak herkesin babasına ve babanın sevgisinin bol olduğu ve aralarında hiçbir şeyin eksik olmadığı gerçek erkek ve kız kardeşlere adayacağım. Gerçek ve sonsuz yaşamda ikamet ederek gerçekte ortaya çıkarlar ve onun kalbinde ve doluluğunda bulunan babanın tohumuyla dolu mükemmel ışıktan söz ederler. Ruhu buna sevinir ve içinde bulunduğu kişiyi yüceltir. Çünkü baba iyidir, çocukları da mükemmeldir ve onun ismine layıktır. Babaları böyle çocukları sever. (43) DIRİLİŞ ÜZERİNE İNCELEME4 NHC I, 4 Rheginos adında bir kişiye mektup şeklinde yazılan Diriliş Üzerine İnceleme, dirilişin gerçek anlamı üzerine Valentinianusçu bir meditasyondur. Metin, kişinin içindekinin gerçek dirilişinin zaten gerçekleştiğini duyurur (çapraz başvuru 2 Tim. 2:16-18'e göre Hymenaeus ve Philetus'un konumu). Metnin belirttiği gibi, "Bu, ruhun dirilişini ve bedeninin dirilişini yutan ruhun dirilişidir" (45-46). Diriliş, illüzyon olan dünyaya benzemez: Yeniden diriliş farklıdır. Gerçektir, dimdik ayakta. Olanın açığa çıkmasıdır, şeylerin dönüşümüdür, yeniliğe geçiştir. (48) ÜÇLÜ BİLDİRİ5 NHC I, 5

## --- SAYFA 128 ---

127 Tripartite Rictate, Valentinianus'un ilahi ve kozmos görüşünü içeren, üç bölümden oluşan uzun ve karmaşık bir incelemedir. Valentinianus düşüncesinin bu sunumunda, zaferden düşüşten Sophia ya da bilgeliğin değil, logos ya da kelimenin sorumlu olduğu ve sonunda hem Valentinianus'un hem de sıradan Hristiyanların kurtarılabileceği söyleniyor. Metne göre nihai restorasyon, insanlara ve ötesine uzanıyor ve her şey babanın planına göre gerçekleşiyor. Babanın oğlu sayesinde eksik olan tamamen kavuşur, cehalet olan ise bilgiye ulaşır. Üçlü Risale, babanın kendisini oğul aracılığıyla açığa vurduğunu ve bu şekilde bilinmeyenin bilindiğini anlatır: Gizli ve anlaşılmasız bilgelikle, herkes kendi bilgeliği ve gücüyle kimsenin bulamadığı babayı, Tanrı'yı aramak için çabalayana kadar bilgiyi sonuna kadar korudu. Sonra da onlara verdiği bu üstün düşünce ve metodla, kendisine sonsuz şükrandan ibaret olan bu büyük hediyenin bilgisine erişmelerini bahşeder. Daha sonra, sarsılmaz öğütlerinden, doğası gereği bilinemez olan baba hakkındaki bilgiyi kendi iradesiyle almaya layık olduğunu kanıtlamış olanlara sonsuza kadar kendini gösterir. (126) JOHN6'NIN GİZLİ KİTABI NHC II, 1; III, 1; IV, 1 ve BG 8502, 2 Yuhanna'nın Gizli Kitabı dünyanın kökeni, düşüşü ve kurtuluşuyla ilgili klasik bir Sethian anlatımıdır. Yunan felsefi ve mitolojik unsurları içeren bir Yahudi belgesi olarak hazırlanmış, ancak hafifçe Hristiyanlaştırılmıştır, böylece Nag Hammadi ve Berlin Gnostik versiyonları, dirilen İsa'nın öğrencisi Zebedi oğlu Yuhanna'ya vahiy olarak korunmuştur. Vahyin kendisi, sonsuz ilahi akıl olarak kendisini öngörü, içgörü ve bilgelik veya Sophia olarak genişleten Büyük görünmez ruh olan Bir ile başlar. Sophia yanılıyor ama hem kurtarıyor hem de kurtuluyor ve onunla birlikte ilim adamları da kurtuluyor. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın uzun versiyonunda metin, bir zamanlar Tanrı'nın öngörüsü olarak tasvir edilen ancak burada metnin Hristiyanlaştırılmış versiyonunda Mesih olarak sunulan kurtarıcının şiirsel bir ilahisiyle sona erer ve ilahi, dinleyenlere bilginin hatırasını getirmek için kurtarıcının onun - veya onun - bu dünyaya iniş eylemlerini tasvir etmesini sağlar:

## --- SAYFA 129 ---

128 Ben saf ışığın öngörüsüyüm, sizi onurlu bir konuma yükselten bakire ruhun düşüncesiyim. Kalkın, şefkatli olan ben olan kökünüzü duyduğunuz ve izini sürdüğünüzü hatırlayın. (II, 31) THOMAS'IN İNCİLİ7 NHC II, 2 Thomas'ın İncili, ikiz Yahuda Thomas tarafından kaydedildiği söylenen, yaşayan İsa'nın sözlerinin bir koleksiyonundan oluşur. Genel olarak Thomas İncili'ndeki sözler tamamen gnostik değil, gnostik fikirleri yansıtıyor gibi görünüyor. Geleneksel olarak bilim adamları tarafından 114 sözle numaralandırılan İsa'nın sözleri, Yeni Ahit müjdelerinden ve diğer erken Hristiyan literatüründen tanıdık olan bazıları ve alışılmadık ve yeni olanları içerir. Müjde, bu sözlerin yorumunu bulanların "ölümü tatmayacağını" ilan eder (1). Metinde İsa, öğrencilerinin kendi sözlerini nasıl duyabileceklerini ve onlarla etkileşime girebileceklerini ve bu etkileşimin sonucunun anlayış ve yaşam olduğunu özetlemektedir: İsa öğrencilerine şöyle dedi: "Beni bir şeye benzetin ve bana neye benzediğimi söyleyin." Simon Peter ona, "Sen doğru bir elçi gibisin" dedi. Matthew ona şöyle dedi: "Sen bilge bir filozof gibisin." Thomas ona şöyle dedi: "Öğretmenim, ağzım senin nasıl biri olduğunu kesinlikle söyleyemez." İsa şöyle dedi: "Ben senin öğretmenin değilim. Sarhoş olduğun için, benim baktığım köpüren pınardan sarhoş oldun." Ve onu alıp geri çekildi ve ona üç söz söyledi. Thomas arkadaşlarının yanına döndüğünde ona şunu sordular: "İsa sana ne dedi?" Tomas onlara şöyle dedi: "Onun bana söylediği sözlerden birini size söylersem, yerden taş alıp beni taşlarsınız, kayalardan ateş çıkıp sizi yok eder." (13) THOMAS'IN YUNAN İNCİLİ8

**--- SAYFA 130 ---**

129 Yunan Thomas İncili'nin versiyonları yalnızca Oxyrhynchus papyri'sindeki parçalardan ve Romalı Hippolytus gibi kilise babalarının alıntılarından bilinmektedir. Günümüze ulaşan parçalar, Thomas İncili'nin çeşitli versiyonlarının bilindiğini ve metnin düzenlenip kopyalandıkça değiştirilebileceğini göstermektedir. Örneğin, geleneksel olarak 30 ve 77 numaralı sözler Thomas İncili'nin Yunanca parçalarından birinde bir araya getirilmiş ve 30 ifadesi Yunanca'da farklı bir okuyuş sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir: [İsa der ki], "[Üçü varsa, onlar Tanrısızdırlar" (veya "onlar tanrıdır")9 ve yalnızca [bir] varsa, ben onunla birlikteyim derim. Taşı kaldırın, beni orada bulacaksınız. Bölünmüş o tahta parçası ve ben oradayım." Benzer şekilde, Tomas İncili'nin başka bir Yunanca parçasında 36'nın söylenmesi, İsa'nın sözlerini Kıpti versiyonunda okuduklarımızın çok ötesine genişletir: [İsa şöyle der: "Sabahtan akşama kadar, akşamdan sabaha kadar, ne yiyeceğiniz, ne yiyeceğiniz, ne giyeceğiniz, ne giyeceğiniz konusunda endişelenmeyin. Siz, taramayan veya [döndürmeyen] zambaklardan [çok daha iyisiniz." bir giysin var, ne... sen...? (ya da daha önceki bir okumaya göre, "ne giyeceksin?"). Sana elbiseni verecek olan odur. PHILIP'İN İNCİLİ10 NHC II, 3 Philip'in İncili, ayinler ve Adem ile Havva'nın İncil'deki figürleri de dahil olmak üzere çok çeşitli temalar üzerine meditasyonlardan oluşan Valentinianus tarzı bir antolojidir. Müjdede beş sakrament sıralanmıştır: vaftiz, chrisism, eucharist, kurtuluş ve gelin odası - ve gelin odasının sakramentine özel bir vurgu yapılır. Adem ile Havva'nın öyküsü, Philip İncili'nde insanlığın erkek ve dişi olarak ayrılmasının bütünlüğe ve birliğe yeniden kavuşma ihtiyacına yol açan bir anlatımı olarak anlaşılır. Bu restorasyon gelin odasında gerçekleştirilir:

**--- SAYFA 131 ---**

130 Eğer kadın erkekten ayrılmamış olsaydı, kadın ve erkek ölmezdi. Kadın ve erkeğin ayrılması ölümün başlangıcıydı. Mesih, başlangıçtan beri var olan ayrılığı iyileştirmek ve ikisini yeniden birleştirmek, ayrılık nedeniyle ölenlere hayat vermek ve onları birleştirmek için geldi. Kadın kocasıyla gelin odasında birleşir, gelin odasında birleşenler bir daha ayrılmazlar. Havva, Adem'le gelin odasında birleşmediği için ondan ayrıldı. (70) Hükümdarların Doğası11 NHC II, 4 Hükümdarların Doğası, bir kısmı melek ya da ışık saçan Eleleth'in vahyi olarak verilen Yaratılış kitabının ilk bölümlerinin birkaç Hristiyan unsuruyla birlikte Set'e özgü bir yorumunu sunar. Metin, Pavlus'un mektuplarından alıntılarla açılıyor (Kolosaliler 1:13; Efesliler 6:12) ve bu dünyanın yöneticilerinin ve otoritelerinin, Pavlus'un metinlerinde açıkça belirtildiği gibi, doğaları gereği kötü niyetli insanlar olduğunu açıklıyor. Ancak, dünyanın yöneticilerinin ve onların kibirli liderlerinin entrikalarına rağmen metin, her şeyin herkesin babasının iradesine göre gerçekleştiğinde ısrar ediyor ve sonunda bozulmaz alemden gelen herkes ışığı ve yaşamı fark edecek: O zaman ışığın tüm çocukları gerçeği, kendi köklerini, her şeyin babasını ve kutsal ruhu bilecek. Hepsi bir ağızdan şunu söyleyecekler: Babanın gerçeği adildir, Çocuk her şeyden üstündür ve herkesle birliktedir, sonsuza kadar. Kutsal, kutsal, kutsal! Amin. (97) DÜNYANIN KÖKENİ ÜZERİNE12 NHC II, 5 ve XIII, 2

**--- SAYFA 132 ---**

131 Dünyanın Kökeni Üzerine, her şeyin kökeni ve kaderi hakkında yorumlar ve zor kavramların açıklamalarını sağlayan, birkaç ikincil Hristiyan teması içeren gnostik bir incelemedir. Başlangıçta metin, bir şeyin ilkel kaostan önce var olması gerektiğine dair bir argüman formüle ediyor - sonsuz bir şey: Herkes, hem dünyanın tanrıları hem de insanlar, kaostan önce hiçbir şeyin var olmadığını söylediğine göre, hepsinin hatalı olduğunu kanıtlayacağım çünkü onlar kaosun [kökenini] veya kökünü bilmiyorlar. İşte kanıtı. Her ne kadar insanlar genel olarak kaosun karanlık olduğunu söylemeye eğilimli olsalar da, gerçekte kaos bir gölgeden gelir ve karanlık olarak adlandırılan da gölgedir. Gölge, başlangıçtan beri var olan bir şeyden gelir ve dolayısıyla kaos ortaya çıkmadan önce başlangıçta bir şeyin var olduğu ve kaosun başlangıçta olandan sonra geldiği açıktır. (97-98) Sophia, yaratıcı Yaldabaoth, dünyanın güçleri, insanlık ve geri kalan her şey dahil olmak üzere diğer her şey sonsuz olandan meydana geldi. Metin, şu anda dünyanın cehalet ve yanılgı içinde olduğunu iddia ediyor, ancak İsa'nın sözü aracılığıyla önceden bilinmeyen şey ortaya çıkıyor ve insanlar bilgiye ulaşıyor. Sethian, Valentinianus ve Maniheizt gelenekleri anımsatan bakış açılarından yararlanan metin, kendisinden hemen önce gelen Kodeks II, Yöneticilerin Doğası adlı risaleyle pek çok ortak noktaya sahiptir. RUH ÜZERİNE EXEGESIS 13 NHC II, 6 Ruh Üzerine İnceleme, Psyche, yani ruh mitinin, İncil'den ve Homeros'un Odysseia'sından alınan kanıt metinleriyle tamamlanan gnostik bir versiyonunu anlatır. Kurt Rudolph, ruhun kariyerine ilişkin bu hikayeyi, söylendiğine göre Tire'deki bir genelevden kurtardığı Simon Magus ve arkadaşı Helena'nın mesajıyla karşılaştırıyor. Ruh Üzerine Tefsir'de kadın ruhunun cinsel yozlaşma ve fuhuş dünyasına nasıl düştüğü, ağır acılar çektiği ve kurtuluşa muhtaç olduğu anlatılır: Ruhun kendini yenilemesi ve eskisi gibi olması gerekir. Böylece ruh harekete geçti ve babasından ilahi olanı aldı, böylece

**--- SAYFA 133 ---**

132 restore edilip daha önce bulunduğu yere geri döndürülebilir. Bu ölümden dirilmedir. Bu esaretten kurtuluştur. Bu cennete yükseliştir. Bu babaya giden yoldur. Sonunda ruh kurtarılır, yeniden doğar, yenilenir ve saf, göksel sevgiye kavuşur: Ruh yenilendiğinde ayağa kalkacak ve kendisini kurtaran babasını ve erkek kardeşini övecek. Yeniden doğuş sayesinde ruh kurtarılacaktır. Bunun nedeni pratik dersler, teknik beceriler veya öğrenilen kitaplardan kaynaklanmıyor. Aksine, bu, [ruhun] lütfudur, merhametli olanın [Tanrının] armağanıdır, çünkü o yukarıdandır. (134) THE BOOK OF THOMAS<sup>14</sup> NHC II, 7 Thomas Kitabı, dirilen kurtarıcı İsa ile ikiz kardeşi Yahuda Thomas arasında tutku ve yargı ateşi üzerinde bir diyalog oluşturmak amacıyla İsa'nın Thomas İncili'ndeki sözlerini kullanan gnostikleştirici bir metindir. Metin, Platon'un temalarından ve diğer cehennem ateşi betimlemelerinden yararlanan hararetili bir dilin ardından, İsa'nın insanlara utanç ve kutsama beyanlarında bulunduğu ve saf ve sadık olanlara Tanrı'nın krallığında bir yer vaat ettiği bir monoloğuyla sona eriyor: İzleyin ve dua edin ki, bedende kalmayın, ancak bu hayatın acılığının esaretinden kurtulabilesiniz. Ve dua ettiğinizde huzur bulacaksınız, çünkü acıyı ve sitemi arkanızda bırakmışsınızdır. Bedenin acılarını ve tutkularını terk ettiğinizde, iyi olandan huzur alırsınız. Artık ve sonsuza kadar kralla birlikte hüküm süreceksin, sen onunla, o da seninle birleşeceksin. (145) BÜYÜK GÖRÜNMEZ RUHUN KUTSAL KİTABI<sup>15</sup> NHC III, 2 ve IV, 2

**--- SAYFA 134 ---**

133 Büyük Görünmez Ruh'un Kutsal Kitabı veya Mısır İncili, Sethi terimleriyle evrenin kökenine dair bir açıklamanın önünde bir vaftiz töreni için ayınle ilgili talimatlar içeren bir Sethi vaftiz el kitabıdır. Vaftiz ritüeli, yüce isimlerin, coşkulu sözlerin, söylenen sesli harflerin ve övgü ve güç sözlerinin yer aldığı bir ilahiye içerir: Seni tanıdığım için artık senin kararlılığına karıştım. Kendimi ışık zırhıyla silahlandırımdı. Aydınlandım. Anne, zarafetin sevimli güzelliği için oradaydı. Bu yüzden iki elimi uzattım. Göğsümdeki ışık zenginliklerinin çemberinde biçimlendim, pek çok varlığa kusursuz ışıktaki biçim verdim. Gerçekte senin yüceliğini ilan edeceğim, seni anladım: seninki, İsa; bak, sonsuza dek sonsuza kadar E O İsa Ey sonsuz bölge, sonsuz bölge, sessizliğin Tanrısı, seni tamamen onurlandırıyorum. (III, 67) KUTSAL EUGNOSTOS<sup>16</sup> NHC III, 3 ve V, 1 Kutsal Eugnostos, Eugnostos'un kendisine ait olanlara yazdığı bir mektup olarak hazırlanmış olup metin, gnostik temalar üzerine Yunan etkileri taşıyan bir Yahudi söylemi sunmaktadır. Mektupta Tanrı, var olan, yok olmayan alemlerde tecelli eden, ölümsüz insan ve Sofya olarak tanımlanmakta ve bu tanım gelecek olanın vahyinin beklentisiyle verilmektedir. Mektubun sonunda Eugnostos, ilahi bütünlüğün akıl almaz parlaklığından ve bir vahyin gelişinden bahseder:

### --- SAYFA 135 ---

134 Ölümsüz olandan, idrak edilmemiş olandan kaostaki açığa çıkana kadar tüm tabiatlar, gölgesi olmayan, tarifsiz bir sevinç ve tarifsiz bir övgüyle parlayan ışıktadır. Gelmiş geçmiş tüm âlemler arasında tarif edilemeyen, tasavvur edilemeyen, asla solmayan ihtişamları ve ölçülemeyen dinginlik halleri ve güçleri ile sevinmeye devam ederler. Bu yeterli. Bütün bunları size, aranızdan öğretilmesine ihtiyacı olmayan biri çıkıncaya kadar kabul edesiniz diye anlattım. O kişi tüm bunları size sevinçle ve saf bilgiyle anlatacaktır. (III, 89–90) İSA MESİH'İN BİLGELİ17 NHC III, 4 ve BG 8502, 3 İsa Mesih'in Bilgeliği, Kutsal Eugnostos'un genişletilmiş ve Hristiyanlaştırılmış bir versiyonudur. Mevcut metin, Eugnostos'un Yahudi söylemini, metne soru ve yorumların eklenmesi yoluyla dirilen Mesih ile öğrencileri arasında gnostik bir diyaloga dönüştürüyor ve Sofya'nın ve Kurtarıcı İsa'nın düşüşüne ilişkin materyaller ekliyor. İsa Mesih'in Bilgeliği kapsamında İsa'ya duyulan özel ilgi, Kutsanmış Eugnostos'un sonunda gelecek vahiyciye yapılan atıftan kaynaklanmış olabilir. İsa Mesih'in Bilgeliğinde, İsa öğrencilerine ve metni okuyanlara nasıl bütünlüğe ve huzura ulaşabileceklerini anlatır: Bu nedenle buraya geldim, bunlar ruh ve nefesle birleşsin ve başlangıçta olduğu gibi ikisi bir olsun. O zaman bol miktarda meyve üretebilir ve başlangıçtan var olana, [herkesin babasının] tarif edilemez neşesi, yüceliği ve [onuru ve] lütfuyla gidebilirsiniz. Kim [Babayı saf] bilgiyle tanırsa, Babaya [gitecek ve] gebe olmayan [Babanın] içinde huzur bulacaktır. (III, 116–17) KURTARICI'NIN DİYALOGU18 NHC III, 5 Kurtarıcı'nın Diyalogu, usta (İsa) ile onun öğrencileri, özellikle Yahuda (Yahuda Thomas), Meryem (Macdalalı Meryem) ve Matta arasında, gnostikler için önemli olan çeşitli konular hakkında bir diyalogdur. Şu tarihte:

### --- SAYFA 136 ---

135 Diyalogun bir noktasında müritler üstada tamlik ve noksanlığı sorarlar, o da şu cevabı verir: "Sen tokluktansın ve noksanlık yerindesin. Bak, onun nuru üzerime yağdı"(139). Matta bunu ölüm ve yaşamla ilgili bir soruyla takip eder ve üstat şöyle yanıt verir: Bana, gözün görmediği ve benim senden başka duymadığım [doğru] bir söz sordun. Ama size şunu söyleyeyim, insanı harekete geçiren şey kayıp gittiğinde o kişiye ölü denilecek, canlı olan ölü olanı terk ettiğinde ise ona canlı denilecek. Sonra şunu ekler: "Haktan olan ölmez, kadından olan ölü" (140). Önemli ölçüde hasar görmüş olan Kurtarıcı'nın Diyalogu, biraz önce aktarılan örneklerde de görüldüğü gibi Thomas İncili ile ilişkili görünmektedir ve bu İncil'de yer alan sözlerden yararlanılmış olabilir. THE REVELATION OF PAUL19 NHC V, 2 Pavlus'un Vahiyi, Pavlus'un göklerdeki yolculuğunu anlatan gnostik bir kıyamet metnidir. Pavlus gökteki yolculuğundan 2 Korintliler 12:2–4'te söz ediyor ve burada üçüncü göğe çıktığını iddia ediyor, ancak mevcut metinde Pavlus çok daha yüce bir hedefe yükseliyor. Nag Hammadi kıyametinde, Pavlus'a bir çocuk (Mesih) görünür ve Pavlus onuncu göğe kadar yükselmeye devam eder. Pavlus yukarı çıkarken göklerin kapı bekçilerinin yanından geçer ve havarilerle, meleklerle ve ruhlarla tanışır. Kapı görevlilerine elindeki işareti (göksel pasaportunu) verdiğinde, onlar da kapıları açıp geçmesine izin veriyorlar. Pavlus vizyoner yükselişinin doruğunu anlatırken, Sonra <yedinci> gök açıldı ve biz sekizinci aleme yükseldik. On iki havariyi gördüm ve onlar beni karşıladılar. Dokuzuncu semaya çıktık, dokuzuncu semadakilerin hepsine selam verdim. Onuncu göğe yükseldik ve ruh kardeşlerimi selamladım. (23–24) JAMES'İN İLK VAHİYİ20 NHC V, 3

### --- SAYFA 137 ---

136 Adı itibarıyla kıyametle ilgili bir metin olan Yakup'un İlk Vahiyi, usta İsa ile onun kardeşi dürüst Yakup arasında, Yakup ve diğerlerinin bu dünyanın acılarından kurtulabilecekleri ve cennetteki evlerine dönebilecekleri araçlarla ilgili gnostik bir diyalogdur. Metinde Yakup, güçlerin İsa'ya karşı çıkmasını anlatıyor ve ona şöyle diyor: Sen onların unutkanlığını azarlamak için bilgiyle geldin. Sen onların cehaletini azarlamak için zikirle geldin. Senin için endişelendim. Çünkü derin bir cehalete düştünüz ama bunların hiçbirisi sizi kirlilemedi. Düşüncesizliğe düştün ama hafızan seninle kaldı. Çamurda yürüdün ve giysilerin kirlenmedi. Sen onların pislğine kapılmadın ve seni tutuklamadılar. (28) İsa da Yakup'a şöyle der: "Acılık olan kâseyi [kendinden] uzaklaştır. [Yöneticilerin] hiçbirisi sana karşı duramayacak, çünkü sen [onların] köklerini baştan sona anlamaya başladın"(40). Daha sonra şunu ekliyor: "Bilginin [ilk meyvelerini] aldınız ve şimdi yürüyeceğiniz [yeri] [biliyorsunuz. Bulacaksınız..." (42). Maalesef metnin papirüsü özellikle vahyin sonuna doğru hasar görmüştür. YAKUP'UN İKİNCİ VAHİYİ21 NHC V, 4 Yakup'un İkinci Vahiy'i, dürüst Yakup'un Kudüs'te yaptığı bir konuşmanın Mareim tarafından hazırlanan bir metni olarak sunulmaktadır. Konuşma, dirilen Mesih'in Yakup'a görünmesine odaklanıyor (1 Korintliler 15:7'de ve başka yerlerde de değiniliyor) ve konuşmanın sonunda Yakup'un şehit oluşuyla ilgili bir anlatım var. Yakup'a baskı yapanların onu tapınağın yüksek bir yerinden aşağı attıkları, yerde sürükledikleri, büyük bir kayayla ezdikleri ve

### --- SAYFA 138 ---

137 bütün bunlardan kurtulmuş, onu ayağa kaldırmış ve taşlamıştı. Yakub bu zor şartlar altında ölürken şöyle bir dua etti: Beni bu ölü umuttan kurtaran, senin güzel rızanın sırrıyla beni diriltten Tanrım ve babam, dünyadaki bu günleri benim için uzatmasın, fakat içinde [gecenin] kalmadığı nurunun gündüzü [üzerime parlasın]. Beni kurtuluşumun olduğu yere götür ve beni bu misafirlikten kurtar. Lütfun benim üzerimde çarçur olmasın, fakat lütfun saf olsun. Beni kötü bir ölümden koru. Beni mezardan canlı çıkar, çünkü senin lütfun bende yaşıyor, bir doluluk işi başarma arzusu. (62-63) ADAM'IN VAHİYİ22 NHC V, 5 Adem'in Vahiy'i, Adem'in oğlu Seth'e ölmeden hemen önce vahiyler sunduğu bir Sethi metnidir. Çok az Hristiyan özelliği taşıyan bir Yahudi metni olan Adem'in Vahiy'i, Seth'in gnostik neslinin sel ve yangın gibi zor zamanlardaki tarihini özetliyor ve bilgiyi aydınlatan Seth'in kurtarıcısının tartışmalı kökenini ve kurtarıcı rolünü anlatıyor. Bu dünyadaki on üç krallığın kurtarıcının kökeni hakkında teorileri var ve on üçü de bunu yanlış anlıyor, ancak kralı olmayan nesil - Sethianlar - kurtarıcının doğru hikayesine sahip: Tanrı onu tüm ebedi alemlerden seçti. O, hakikatin lekesiz olanına dair bilginin kendisinde olmasını sağladı. O şöyle dedi: "[Büyük] aydınlatıcı yabancı havadan, büyük ebedi alemde geldi." Ve kendisi için seçtiği o insanların neslini aydınlattı ki, onlar tüm ebedi diyarı aydınlatsınlar. (82-83)

### --- SAYFA 139 ---

138 PETER'İN VE ON İKİ HAVARİ'NİN EYLEMLERİ23 NHC VI, 1 Petrus'un ve On İki Havarî'nin Eylemleri, genellikle havarilerin apokrif eylemleri olarak anılan edebiyat türünü temsil eder. Bu durumda metin, Petrus'un ve diğer havarilerin dikkate değer bir yolculuğa çıkmalarının öyküsünü anlatır. Yolculuklarının sonunda gemiden indiklerinde bir şehre gelirler ve inci satan Lithargoel adında gizemli bir yabancıyla tanışır. Daha sonra aynı figür, Lithargoel, bu kez bir doktora benzer şekilde tekrar ortaya çıkar ve havariler onu tanımazlar. Petrus'a ve havarilere bir kutu ilaç ve bir torba ilaç verir, kendisini İsa Mesih olarak tanımlar ve havarilere gidip insanların sadece bedenlerini değil kalplerini de iyileştirmelerini söyler. Pahalı incilere gelince, İsa şöyle açıkladı: "Öğrettiğiniz adının her türlü zenginlikten daha değerli olduğunu ve Tanrı'nın bilgeliğinin gümüşten, altından ve değerli taşlardan daha değerli olduğunu bilmiyor musunuz?" (10). Metinde açık bir gnostik özellik yoktur, ancak inci imgesi Thomas'ın Elçileri'ndeki "İnci İlahisi" gibi başka metinlerde de bulunur. THUNDER24 NHC VI, 2 Thunder, kendi kendine çelişkili ifadelerle konuşan bir kadın figürünün şiirsel bir anlatımıdır: Ben ilk ve sonum. Onurlandırılan da, aşağılanan da benim. Ben fahişe ve kutsalım. Ben karısıyım ve bakireyim. Ben <anneyim> ve kızım. (13) Metinde Thunder kendisini bilgeliği, yaşam (Zoe), içgörü ve bilgi olarak tanımlar ve dolayısıyla metin gnostik özellikleri gösterir. Bentley Layton bunu bir Seth metni (veya kendi deyimiyle klasik gnostik kutsal metin) olarak sınıflandırır. YETKİLİ SÖYLEM25

### --- SAYFA 140 ---

139 NHC VI, 3 Bir takım boşluklarla korunan bir metin olan Authoritative Discourse, imgeler ve metaforlar kullanarak ruhun inişini, aşağıda onun kaderini ve yukarıdaki evine dönüşünü tartışıyor. Kelimenin ruhun gıdası ve ilacı gibi olduğu söylenir. Ruh üvey çocuklar arasındaki çocuk gibidir. İyi insandaki şehvetli düşünce, buğdayla karışmış saman gibidir. İnsanlar ağlara takılan balıklar gibidir. Ruh sonunda bir hazine evine sığınır. Metin, ruhun dinlenmesine dair şiirsel ifadelerle son buluyor: Yükselişini buldu. Dinlenende dinlenmeye gelmiştir. Gelin odasında uzandı. Açlığını çektiği ziyafetten yemiştir. Ölümsüz yiyeceklerden yedi. Aradığını buldu. Çalışmalarından istirahat aldı ve üzerinde parlayan ışık sönmüyor. Yücelik, güç ve vahiy sonsuza kadar ışığa aittir. (35) Rouel van den Broek, metnin gnostik olmaktan çok Platonik olabileceğini öne sürse de, metinde ruhun tasvirinde gnostikleştirici özellikler tespit edebiliriz. BÜYÜK GÜCÜMÜZ KAVRAMI<sup>26</sup> NHC VI, 4 Büyük Gücümüz Kavramı, gevşek bağlantılı bir dizi gözlem ve düşünce sözleriyle ifade edilen, dünyanın kaderi hakkında gnostik ve kıyametvari görüşler sunar. Metin, birinci yüzyıldaki gnostik öğretmen Simon Magus'a göre (çapraz başvuru Elçilerin İşleri 8:9-25) ilahi olanın tezahürleri için kullanılan "düşünce" ve "büyük güç" terimlerini kullanır; ancak bu tür terimler diğer gnostik geleneklerde de ilahi olan için kullanılmaktadır. Metnin gövdesinin başında şöyle deniyor:

### --- SAYFA 141 ---

140 Büyük gücümüzü bilen görünmez olacak. Ateş böyle bir insanı yok edemez ama arındırır. Ve sahip olduğun her şeyi yok edecek. Yedi günlük yaştan yüz yirmi yaşına kadar benim biçimimin görüldüğü herkes kurtulacak. (36) Sonunda, nihai istirahat vizyonu dile getirilirken, güç teması yinelenir: O zaman, tüm güçlerin üzerinde yüce, ölçülemez, evrensel olan gücün ışığı aracılığıyla kutsal olan ruhlar ortaya çıkacaktır. Ben buyum ve beni tanıyan herkes bu. Güzellikler aleminde, evlilik aleminde olacaklar ve Ayasofya ile süslenecekler. Anlaşılmaz bir tevhid içinde olanı övdükten sonra, kendilerindeki iradede dolaylı onu görürler. Hepsi onun ışığında yansımalar olarak var olmuşlardır. Hepsi parladı; onun dinlenmesinde huzur buldular. (47) PLATO'NUN CUMHURİYETİ'NDEN ALINTI<sup>27</sup> NHC VI, 5 Devlet'ten (588A-589B) Nag Hammadi alıntısı, Platon'un diyalogunun vahşi canavarı insan ruhuyla ilişkisini tartışan kısmının Kıptice çevirisidir. Bu alıntı, muhtemelen Kıpti tercümesinin kendisiyle ilgili sorunların yanı sıra eski tercümanların gnostik ilgileri nedeniyle Platon'un versiyonundan biraz farklıdır. Alıntı, örneğin, "aslan imajı başka, insan imajı başka" diyor (49). Gnostik yorumcular için, aslan ve insana yapılan bu tür atıflar, gnostik bilimde aslanın yerini hatırlatabilir; örneğin, İsa'nın insanın aslan tarafından tüketilip tüketildiğinden söz ettiği Thomas İncili'nde (7) veya Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nda, tanrı Yaldabaoth'un bir aslana benzediği yer. SEKİZİNCİ VE DOKUZUNCUYA İLİŞKİN SÖYLEM<sup>28</sup> NHC VI, 6 Sekizinci ve Dokuzuncuya Dair Söylem, öğretmen ile üç kez en büyük gizemci arasında daha önce bilinmeyen Hermetik bir diyalogdur.

### --- SAYFA 142 ---

141 Hermes ve bir öğrencisi ruhsal aydınlanmanın yüce alemlerine yükseliş hakkında. Bu metindeki aydınlanmanın aşamaları daha yüksek aşamalardır, sekizinci ve dokuzuncu alemlerdir ve sekizinci ve dokuzuncu alemlerin mistik vizyonu inisiyeden övgü ve coşku dolu sözler uyandırır: Ey lütf! Bundan sonra size bir şarkı söyleyerek teşekkür ediyorum. Beni bilge kıldığında bana hayat verdin. Seni övüyorum. İçimde saklı ismini çağırıyorum, A EE III OOOO YYYYYY Ruhla varsın. Sana tanrısallıkla şarkı söylüyorum. (61) ŞÜKÜR DUASI<sup>29</sup> NHC VI, 7 Şükran Günü Duası, aydınlanma ve anlayışa götüren talimat için Tanrı'ya şükranların sunulduğu, daha önce Yunanca ve Latince versiyonlarında bilinen Hermetik bir duadır: Talimat tatlı ve basitse, bize akıl, söz ve bilgi verir: seni anlayabilelim diye akıl, seni yorumlayabilelim diye söz, seni tanıyabilmemiz için bilgi verir. Bilgilerinizle aydınlandık, mutlu olduk. Biz mutluyuz. Bize kendini öğrettin. Biz mutluyuz. Biz bedendeyken ilminle bizi ilahi kıldın. (64)

## --- SAYFA 143 ---

142 Bu metin Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma'yı takip ettiği için, o Hermetik diyaloga gönderme yapıyor gibi görünüyor. Namazın ardından öğretmen ve öğrencinin vejetaryen yemeği kucaklayıp paylaştığı söyleniyor. MÜKEMMEL SÖYLEMDEN ALINTI30 NHC VI, 8 Nag Hammadi kütüphanesindeki Kusursuz Söylem'den bir seçki, daha önce bilinen ve bazen Asklepios'un (veya kısaca Asklepios'un) Kıyameti olarak anılan başka bir Hermetik metnin bir kısmını (21-29) sunmaktadır. Burada öğretmen, üç kez en büyük Hermes ve öğrenci Asklepius, Hermetik gizemin deneyimi, bilginin doğası ve kıyamet terimleriyle anlaşılan dünyanın sonu hakkında bir diyalogda bir araya geliyorlar. Mısır'ın korkunç bir kadere maruz kalacağı tahmin ediliyor ve kötüler cezalandırılacak, ama iyiler Tanrı tarafından iade edilecek. Hermetik gizemde olup biten her şey cinsiyet gizemine benzetilmektedir: Bu gizemin doğasını görmek istiyorsanız, erkek ve kadın arasındaki cinsel ilişkinin muhteşem görüntüsünü düşünün. Çünkü erkek doruğa ulaştığında meni boşalır. O anda meninin yaptığı gibi dişi de erkeğin, erkek de dişinin gücünü alır. Bu gizemlerin her ikisi de gizlice yerine getirilmelidir: "Bunlar hem sözlerin hem de eylemlerin kutsal gizemleridir, çünkü ne duyulur ne de görülür" (65). ŞEM'İN AÇIKLAMASI NHC VII, 1 Sam'in Açıklamaları, sonsuz ışığın oğlu Derdekeas tarafından Shem'e sağlanan uzun ve karmaşık bir gnostik vahiy biçiminde yazılmıştır. Vahiy, evrenin üç gücü (yukarıdaki ışık, aşağıdaki karanlık ve aradaki ruh) arasındaki etkileşimle ve zihnin ve ruhun ışığının karanlığın pençesinden kurtuluşuyla ilgilidir. Hikaye grafiksel olarak cinsel terimlerle anlatılıyor ve kurtuluş tarihinin büyük olaylarını içeriyor: Tufan, yok oluş.

## --- SAYFA 144 ---

143 Sodom ve kurtarıcının işi. Metinde Şem, tüm bunları dünya insanlarına anlatmakla görevlendirilmiştir: Ey Şem, bundan sonra lütufla ilerleyin ve yeryüzünde imanla kalın. Çünkü ışığın ateşin tüm güçleri senin uğruna benim tarafımdan tamamlanacak. Siz olmadan onlar hakkında açıkça konuşana kadar açığa çıkmayacaklar. Yeryüzünden ayrıldığınız zaman bunlar layık olanlara iletilecektir. Ve bu vahyin dışında, yeryüzünde sizin hakkınızda konuşsunlar, çünkü onlar bu toprağı, kaygısız ve uyum içinde miras alacaklar. (48-49) BÜYÜK SETH'İN İKİNCİ KONUŞU32 NHC VII, 2 Büyük Set'in İkinci Söylemi, İsa'nın, büyük kilisenin teolojisi karşısında bilginin kurtarılması ve çarmıha gerilmenin gerçek anlamı hakkındaki bir konuşması veya mesajıdır - bu tür ikinci sunumdur. Bu gnostik metin, başlıkta Seth'in adını kullanıyor, belki de İsa'nın göksel Seth'in tezahürü olduğunun bir göstergesi olarak, ancak metinde çok az şey tartışmasız Sethian gibi görünüyor. Büyük Seth'in İkinci Konuşmasında İsa, haç teolojisinin meşru olmadığını beyan eder ve "ölü bir adamın öğretisini" (60) - çarmıha gerilen Mesih'i ilan edenleri eleştirir. Aslında dünya yöneticileri İsa'yı öldürmeye çalıştılar ama bilgisizliklerinden bunu başaramadılar: Benim çektiğimi zannettikleri ölümün acısını kendi yanılgıları ve körlükleri içinde çektiler. Adamlarını ölümüne çivilediler. Sağır ve kör oldukları için düşünceleri beni algılayamadı. Bunları yaparak kendilerine karşı hüküm beyan ederler. Bana gelince, beni gördüler ve cezalandırdılar, fakat başka biri, yani babaları, safrayı ve sirkeyi içti; Ben değildim. Bana kırbağa vuruyorlardı ama başka biri, Simon, haçı omzunda taşıyordu. Dikenli tacı bir başkası takmıştı. Ve ben yükseklerdeydim, yöneticilerin tüm aşırılıklarıyla ve onların hata ve kibirlerinin meyveleriyle dalga geçiyordum. Cahilliklerine gülüyordum. (55-56) İsa, inananların çarmıh müjdesini vaaz etmek yerine ilahi olanla mistik birlik aramaları gerektiğini açıkladı. İsa, Pavlus gibi, vaftizde insanların Mesih'le birlikte öldüğünü savunanlara kesinlikle karşı çıkıyor. Bunun yerine İsa metinde şunu doğruladı: "Anlatılamaz olanla ilgili kutsal yazı

**--- SAYFA 145 ---**

144 su aramızda kullanılan şu kelimedir: Ben senin içindeyim ve sen benim içimdesin, tıpkı babanın bende <ve senin içinde> olduğu gibi, hiçbir hile olmadan” (49-50). PETER'İN VAHİYİ33 NHC VII, 3 Petrus'un Vahiyi, havari Petrus'un kurtarıcı İsa tarafından yorumlanan bir vizyona sahip olduğu gnostik bir kıyamettir. Büyük kiliseyi son derece eleştiren sözlerle—onların liderleri "kuru kanallar"(79) - vahiy, çarmıha gerilmeye özel bir önem vermektedir; bu, Kodeks VII'de bundan hemen önce yer alan Büyük Set'in İkinci Konuşması'ndakiyle karşılaştırılabilir bir biçimde anlaşılmaktadır. Petrus'un Vahiyi'nde, İsa, kendisini anlayamadıkları için boşuna onu öldürmeye çalışanların aptallığına gülerken tasvir edilmiştir. Kurtarıcı çarmıha gerilme sahnesine bakar ve Petrus'a şöyle der: Gülümsediğini ve Çarmıhın üzerinde gülen, yaşayan İsa'dır. Ellerine ve ayaklarına çivi çakılan kişi, onun yerine geçendir. Yaşayan İsa'nın benzerliğinde ortaya çıkanı utandırıyorlar. (81) SILVANUS'UN ÖĞRETİLERİ34 NHC VII, 4 Daha ziyade, Hristiyan bilgeliğine özgü bir dizi ifadeden oluşuyor. Yazarın "çocuğuna" veya "oğluna" hitaben İskenderiye Hristiyanlığının ifadeleri. Metinde verilen öğüt, kişinin kendini tanıyabilmesi ve Mesih ve Tanrı gibi olabilmesi için bilgeliğin, aklın ve aklın kullanılmasına vurgu yapar. Metnin sözleriyle, “Çocuğum, başlangıçtan itibaren var olduğun ilk baban olan Tanrı'ya ve bilgiğe, annene dön. Tüm düşmanlarınıza, düşmanın güçlerine karşı savaşmak için geri dönün” (91). Yine, “Sözün kapısını çalmaktan yorulmayın ve Mesih'in yolunda yürümeyi bırakmayın” (103). SETH'İN ÜÇ STELLERİ35

**--- SAYFA 146 ---**

145 NHC VII, 5 Seth'in Üç Steli, yükseliş ayini için üç Seth ilahisi veya duasını, ayinin doğru kullanımına ilişkin talimatlarla birlikte sunar. İyi bir Platoncu tarzda, ilahi olan varoluş, yaşam ve zihin olarak tanımlanır. Metinde açıkça Hristiyan unsurlar yoktur ve metinde bazen Vaftizci Yahya'nın öğrencisi ve Büyücü Simon'un selefi olduğu söylenen Dositheos'un adı geçmektedir. İlahiler hayat ve ışıkla doludur ve manevi yolcuları üç yükseliş aşamasından geçerek ilahi bir vizyona taşırlar. Aydınlanmış olanlar o zaman şöyle diyebilirler: Seviniyoruz, seviniyoruz, seviniyoruz. Gerçekten önceden var olanı, gerçekten var olduğunu ve ilk ebedi olduğunu gördük, gördük, gördük. Siz doğmamış olansınız, ebedi olanlar ve çağlar boyu sürenler, tamamıyla mükemmel olanlar, birleşmiş olanlar ve mükemmel bireyler sizdensiniz. Yok olan varlık, varlıktan önce varlık, cevherden önce ilk madde, ilahlığın ve hayatın babası, aklın yaratıcısı, iyiliklerin sağlayıcısı, bereketin sağlayıcısı olan seni hamd ediyoruz. (124) ZOSTRIANOS36 NHC VIII, 1 Zostrianos, parçalı bir halde muhafaza edilen uzun bir Sethian vahiy metnidir. Seth'in Üç Steli gibi Zostrianos da Platoncu gelenekten büyük ölçüde etkilenmiştir ve Stel'in önemli bir kısmı eksiktir.

**--- SAYFA 147 ---**

146 metin, Hristiyan Platoncu yazar Marius Victorinus'un Arius'a Karşı adlı eserindeki paralel bir pasajdan güvenle kurtarılabilir. Zostrianos, Hristiyanlığa yalnızca sınırlı atıflar içerir. Muhtemelen Roma'daki Neo-Platoncu Plotinus okulunda bilinen ve eleştirilen Zostrianos'un Vahiyi ile özdeşleştirilmelidir. Metinde, geleneksel olarak İranlı bilge Zerdüşt'ün akrabası olduğu düşünülen Zostrianos, melekler ve güçler ona rehberlik ederken göksel alemlerde coşkulu bir yolculuğa çıkıyor. Metnin sonunda Zostrianos bu dünyaya döner ve dinleyecek herkesi uyandırmak ve onları aydınlanmaya ve kurtuluşa teşvik etmek için bir vaaz verir: Ey hayatta olanlar, Seth'in kutsal evlatları, bunu anlayın. Bana kulak asma. Tanrısallığınızı tanrısallığa uyandırın ve lekelenmemiş seçilmiş ruhlarınızı güçlendirin. (130) PETER'İN PHILIP'E MEKTUBU37 NHC VIII, 2 Petrus'un Philip'e Mektubu, başlığında bir mektup olarak anılır ve metnin açılışı mektup şeklindedir, ancak metnin ana kısmı kısmen dirilen Mesih ile öğrencileri arasındaki gnostik temalar üzerine bir diyaloga, kısmen de havarilerin Yeni Ahit Elçilerin İşleri'ne benzer eylemlerine benzer, özellikle de Petrus'un yer aldığı ilk bölüm. Nag Hammadi metninde de Petrus havarisel grubun lideridir. Kurtarıcı, havarilerin sorularını yanıtlamak için ortaya çıkar ve annenin düşüşü ve kibirli dünya hükümdarının ortaya çıkışı hakkında Seth'in düşüncesini anımsatan terimlerle konuşur. Metinde Petrus, acılara, yani İsa'nın acılarına ve başkalarının acılarına ilişkin bir vaazında diğer havarilere hitap ediyor: Kardeşlerim, İsa bu acılara yabancısıdır. Ama annenin günahından acı çeken biziz. Bu nedenle aramızdaki her şeyi sembolik olarak yaptı. Babanın ölçülemez görkeminin çocuğu olan Rab İsa, hayatımızın yazarıdır. (139) Yeni Ahit'in Elçilerin İşleri'ndeki Pentekost hikayesinde olduğu gibi, havariler kutsal ruhla doludur ve hepsi vaaz verebilmek için dört kelimeyle (dört müjdeyle mi? dört yönde mi?) ileri giderler.

### --- SAYFA 148 ---

147 MELCHIZEDEK38 NHC IX, 1 Melchizedek, Salem kralı Melchizedek'in Yahudi geleneğini temel alan bir Seth kıyametidir (Gen. 14:18-20; 2 Enoch; 11QMelch, Ölü Deniz Parşömenlerinden). Kötü korunmuş durumdaki metinde Melkisedek, vahyin alıcısıdır ve kendisi de bunu başkalarına iletacaktır. Melkisedek'in, akla İbraniler 7:1-3'ü getirecek şekilde kurtarıcı İsa Mesih ile özdeşleştirildiği düşünülür ve İsa'nın yaşamının somut yönleri - doğmak, yemek ve içmek, sünnet olmak, bedende olmak, acı çekmek, ölümden dirilmek - anlatılır. İsa için, Melkisedek olarak, tüm bu meselelerin sonu zaferdir ve ona şöyle denir: [Güçlü, Melkiz]edek ol, sana karşı savaşılan [düşmanların] olan hükümdarlar için [En Yüce,] Tanrı'nın büyük [baş rahibi] ol. Sen [onlara karşı zafer kazandın, ama] onlar sana galip gelemediler. Düşmanlarınıza direndiniz ve [yok ettiniz]... Yaşayan ve kutsal olan [yer dışında] hiçbir yerde huzur bulamayacaksınız. (26) NOREA'NIN DÜŞÜNCESİ39 NHC IX, 2 Norea'nın Düşüncesi, Yöneticilerin Doğası ve diğer metinlerden bilinen ve Yaratılış 4:22'de Naamah olarak anılan kadından türetilen kadın figürü Norea hakkında kısa bir Seth ilahisidir. Bazen Norea, Seth'in kız kardeşi ve karısı olarak kabul edilir; bazen Nuh veya Sam'la bağlantılıdır. Mevcut metinde Norea, diğer metinlerdeki Sophia gibi, kurtarılması gereken bir kurtarıcıdır. Yani, Norea'nın [hayatın] sözleriyle konuşması ve dünya var olmadan önce aldığı şeyleri [sahiplenerek] yüce olanın [huzurunda] kalması gerektiği söyleniyor. Görünmez olanın muhteşem aklına sahip. Babalarını yüceltiyor ve onların arasında yaşıyor

### --- SAYFA 149 ---

148 kim... doluluk içindedir ve o doluluk âlemini görür. (28) GERÇEĞİN TANIKLIĞI40 NHC IX, 3 Gerçeğin Tanıklığı, parçalı bir şekilde muhafaza edilmiş bir Hristiyan gnostik metnidir ve Birger Pearson'un, İskenderiyeli Clement'in dünyadaki hayata dair son derece münzevi bir görüşe sahip olduğu tartışılan bir yazar olan Julius Cassianus tarafından yazılmış olabileceğinden şüphelenmektedir. Metin büyük ölçüde bilgi, cehalet ve dünyadan feragat üzerine bir vaaz niteliğindedir ve söylendiğine göre gerçek tanıklık şu şekildedir: "Kişi kendini ve gerçeğin üstünde olan Tanrı'yı tanıdığında, o kişi kurtulacak ve solmayan taçla taçlandırılacaktır" (45). Yazar, diğer bazı Hristiyanlardan, hatta gnostik Hristiyanlardan farklı olarak, hakikat ve bilgi sahibi olanların dünyayı ve dünyevi şeyleri terk edeceklerini ve saf bir manevi yaşam yaşayacaklarını ilan ediyor. MARSANES41 NHC X Sethian metni Marsanes, gnostik peygamber Marsanes tarafından verilen vahiyleri ve öğretileri sunar. Parçalı bir halde muhafaza edilen metin, Platoncu gelenekten büyük ölçüde etkilenen başka bir Sethi eseridir ve Plotinus'un Yeni-Platoncu okulunda tartışıldığı söylenen gnostik kıyametleri hatırlatır. Marsanes, Codex X'ten bilinen tek risaledir ve kitabın tamamını doldurmuş olabilir. Metinden okuyabildiğimiz kadarıyla, Marsanes'in kozmos ve kozmosun çeşitli seviyelerindeki alemler hakkındaki vizyonunu sunuyor; bu tür on üç alemi sayar ve onlara "mühürler" adını verir. On üçüncü mühüre gelince, "On üçüncü mühür [bilinmeyen] sessiz olandan, hatta ayırt edilemeyen olanın temelinden söz eder" (4) denir ve sonunda Marsanes yüce tanrıyı görür. Metinde, alfabedeki harflerin daha derin anlamlarının ve zodyak işaretleri ve ruhun doğasıyla ilişkili sayısal konfigürasyonların bir analizi yer alıyor. BİLGİNİN YORUMLANMASI42

## --- SAYFA 150 ---

149 NHC XI, 1 Bilginin Yorumu, Matta İncili ve havari Pavlus'tan pasajları yorumlayan bir vaaz gibi okunan bir Valentinianus metnidir. Metin, ruhsal armağanlar konusunda anlaşmazlığa düşen bir topluluğa hitap etmek ve bir iyileşme ve uzlaşma mesajı sunmak için yazılmıştır. Metin kusurlu bir şekilde korunmuş olmasına rağmen, yazarın veya vaizin, Hristiyanlar arasında çeşitli manevi armağanlarla bir uyum ruhu için yalvarmak amacıyla, Pavlus'un Mesih'in bedeni olarak kilise imajına başvurduğunu tespit etmek mümkündür. Vücudun uzuvları arasında uyum olduğu gibi, kilisenin uzuvları veya üyeleri arasında da uyum olabilir. Metin okuyuculara şunu tavsiye ediyor: Uzuvlar adına şükretmelisiniz ve onlara verilen lütfun size de verilmesi için dua etmelisiniz. Çünkü söz zengin ve cömerttir ve iyidir. Bu dünyada kendi halkına kıskançlık duymadan hediyeler verir. (17) VALENTINIAN EXPOSITION<sup>43</sup> NHC XI, 2 Valentinianus Sergisi, evrenin kökeni, ilahi doluluğun tezahürü ve Sophia'nın ve hepsinin kaderi hakkında Valentinianusçu bir bakış açısıyla bir açıklama sağlar. Metin, Ayasofya'nın ve onunla birlikte tüm ebedi alemlerin ve varlıkların kurtarılıp restore edileceğini bildiren Ayasofya'nın hikayesine özel bir önem veriyor: O halde, Ayasofya eşini aldığı anda ve İsa Mesih'i aldığı anda ve tohumlar meleklerle birleştiğinde, o zaman doluluk Ayasofya'yı sevinçle alacak ve hepsi bir araya getirilip yeniden kurulacak. Çünkü o zaman ebedi âlemler bereketine kavuşmuş olacak, çünkü değişseler bile değişmeyeceklerini anlamış olacaklar. (39) Bu kozmolojik açıklamaya meshetme, vaftiz ve komünyon ritüelleri için beş ayınle ilgili okuma eklenmiştir. Okumalardan biri vaftizde meydana gelen dönüşümü anlatıyor. Vaftiz edilen kişinin dünyadan [Ürdün'e] getirildiği söylenir.

## --- SAYFA 151 ---

150 Dünyaya ait şeylerden Allah'ın [görüşüne], [bedenselden] maneviyata, maddi olandan meleksele olana, [yaradılıştan] tamlığa, dünyadan ebedi âleme. (42) ALLOGENES THE YABANCI<sup>44</sup> NHC XI, 3 Allogenes the Stranger, Set'in bir vahiyidir ve Platoncu gelenekten etkilenen ve Plotinus'un Yeni-Platoncu okulunda tartışılan bir başka Set metnidir. Metnin bazı bölümleri, aşkın Bir'in negatif teolojik terimlerle tanımlanması da dahil olmak üzere Yuhanna'nın Gizli Kitabı'na da yakından paraleldir. Metinde yabancı Allogenes'in (muhtemelen Seth'in) yukarıdaki âlemlere yükselişini ve göksel âlemlerde gördüğü vizyonları anlatması vardır. Yabancı, göksel yolculuğunda kadın gücü Youel tarafından yönlendirildiğini iddia eder ve yukarıdayken yabancı, kendi gerçek benliğini ve Tanrı'nın varlığını hayal etmeye davet edilir: Ey büyük güç! Ey dünyada var olan isim! Ey yabancı, senin kendi öz benliğini tanıdığın ve kendini arayarak hareket ettiğini göreceğin hayata yükseldiğin kutluluğuna bak, nasıl da sessizce duruyor. Ve dayanamasanız bile korkmayın. Ama eğer ayakta durmak istiyorsanız, varoluşa yükselin ve gerçekten hareketsiz olan ve tüm bunları sessizce ve eylemsizce kucaklayan O'nun suretinde onu ayakta ve hareketsiz bulacaksınız. (59) Yabancı geri döndüğünde, "oğlu" Messos için her şeyi yazdığı söylenir, böylece kendisi de bunu başkalarına duyurabilir. HYPSPHRONE<sup>45</sup> NHC XI, 4 Muhtemelen bir Seth belgesi olan Hypsiphron metni, başlangıç kısmında "Hypsiphron'un bekaretinin yerinde [ortaya çıkarıldığında] gördüğü [şeylerle ilgili] kitap"(69) olarak temsil edilir. Bu kısa ve

### --- SAYFA 152 ---

151 parçalı metin, adı "yüksek zekalı kadın" anlamına gelen Hypsiphronne, bu dünyaya nasıl geldiğini ve sonrasında neler olduğunu kaydeden bir kadın aydınlatıcıdır. Phainops, yani "parlak gözlü" ve bir kan pınarı da işin içindedir. Hypsiphronne'un rolü, diğer Set metinlerindeki ışık saçan Eleleth ve hatta Sophia'nın rolüyle karşılaştırılabilir. SEXTUS'UN CÜMLELERİ46 NHC XII, 1 Sextus'un Nag Hammadi Cümleleri, Yunanca yazılmış, birçok dile çevrilmiş ve birçok Hristiyan tarafından incelenmiş bilgelik dolu sözler koleksiyonunun Kıpti çevirisidir. Nag Hammadi kütüphanesindeki metnin yalnızca bir kısmı hayatta kaldı. Günümüze ulaşan cümleler arasında şunlar yer alıyor: O kişi, [iyi olan] her konuda önderlik eden [sadıktır]. Hikmet, [ruhu] [Tanrının] makamına yönlendirir. Bilgelik [hakikati] dışında kimse yoktur. [İnanan] bir doğa yalana [aşık olamaz]. Korku dolu [ve köleleştirilmiş] bir doğa imanı paylaşamaz. (Sadık olduğunuzda) doğru olanı söylemek dinlemekten [daha büyük değildir. Müminlerle birlikte olduğunuzda konuşmaktan ziyade dinlemeye yönelin. Bir [hedonist] [hiçbir şey için] iyidir. Ancak hiçbir günahınız yoksa, [Tanrı'dan] gelen her şeyden söz edebilirsiniz. Cahillerin günahları, öğretmenlerinin ayıbidir. (15-16) Codex XII'nin diğer iki parçası da hayatta kalmıştır, ancak içeriklerinin ne olabileceğini anlamlı bir şekilde yargılamak zordur. Kodeks XII'nin geri kalanı, Muhammed Ali'nin annesi, El Kasr'daki evindeki fırında Nag Hammadi kütüphanesinden sayfaları yaktığında kaybolmuş olabilir. İLK DÜŞÜNCENİN ÜÇ BİÇİMİ47 NHC XIII, 1

### --- SAYFA 153 ---

152 İlk Düşüncenin Üç Biçimi başlıklı Seth metni, birinci tekil şahısla, göksel kadın figürü Protennoia'nın (ilk düşünce) ses, konuşma ve söz olarak üç inşinin açığa çıkışını anlatır. "Ben varım" ifadeleriyle ilk düşünce, Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın uzun versiyonundaki kurtarıcının (Pronoia [öngörü] veya İsa) son ilahisine benzer bir şekilde onun aşağıdaki dünyaya yaptığı gezileri anlatır. İlk Düşüncenin Üç Biçimi'nde, logos (ya da sözcük) olarak üçüncü soy, Yuhanna 1'deki sözcüğün ilahisine çok benzer. Nag Hammadi metni, ilk kez onun, sözcük olarak kendisini insanlara ve özellikle de kendisine ait olanlara nasıl açıkladığını açıkladı: Üçüncü kez kendimi onlara çadırlarında sözcük olarak gösterdim ve kendimi onların şekline benzeterek gösterdim. Herkesin kıyafetini giydim. Ben onların arasında saklandım ve onlar bana kimin güç verdiğini bilmiyorlardı. Çünkü ben tüm egemenlik ve güçteyim, meleklerdeyim ve her maddedeki her hareketteyim. Kendimi erkek ve kız kardeşlerime ifşa edene kadar onların içinde saklandım. (47) Meryem İncili48 BG 8502, 1 Başında altı, ortasında dört sayfa eksik olarak günümüze ulaşan Meryem İncili, İsa ile öğrencileri, özellikle de Magdalalı Meryem arasında geçen gnostikleştirici bir diyalogdur. Metnin özellikle gnostik olup olmadığı bilim adamları arasında tartışılmaktadır. Magdalalı Meryem, başka yerlerde olduğu gibi Meryem İncili'nde de en sevilen havari konumundadır ve İsa öğrencilerine içlerindeki insanoğlunu takip etmelerini söyleyip onları terk ettikten sonra, Meryem onlara hizmet eder ve onları teselli eder: "Ağlamayın ve üzülmeyin, kalpleriniz kararsız kalmasın. Çünkü O'nun lütfu hepinizle birlikte olacak ve sizi barındıracaktır. Daha ziyade onun büyüklüğünü övmeliyiz, çünkü O bizi hazırladı ve bizi insan yaptı"(9). Meryem aynı zamanda ruhun yükselişine ilişkin bir vizyonu (ne ruha ne de ruha ilişkin, daha ziyade akla ilişkin) hatırlatır. Petrus ve Andreas, Meryem'in yetkisi hakkındaki şüphelerini ifade etmek için sert ve cinsiyetçi sözler kullanıyorlar, ancak Levi onun adına konuşuyor ve öğrenciler öğretmek ve vaaz vermek için dışarı çıkıyorlar.

### --- SAYFA 154 ---

153 PETER'İN EYLEMİ49 BG 8502, 4 Petrus'un Eylemi, havarilerin eylemleri geleneğinde, tek bir "eylem" in öyküsünü anlatır: Peter tarafından gerçekleştirilen bir iyileştirme -ve iyileştirmeme- mucizesi. Metne göre, mucize yaratan Peter, Peter'in neden kendi engelli kızını iyileştirmedikini soran biriyle karşı karşıya gelir ve bunun üzerine Peter onu iyileştirmeye başlar ve sonra kimsenin beklemediği bir şey yapar: Peter kızına şöyle der: "Şimdi evine dön, uzan ve tekrar sakat kal, çünkü bu ikimiz için de daha iyi." Kız geri döndü, yerine uzandı ve eskisi gibi oldu. Bütün kalabalık ağladı ve Peter'a onu iyileştirmesi için yalvardı. (130-131) Peter, kızının daha küçükken ve cinsel açıdan kirlenmek üzereyken, onu korumak için aniden felç geçirdiğini anlatıyor. Peter'ın kızıyla seks yapmak isteyen adam Ptolemy, daha sonra bir vizyona yanıt verir ve aceleyle Peter'ın evine gider ve vasiyetinde kızı adına bir parsel arazi bağışlar. Bu metnin fark edilebilir hiçbir gnostik özelliği yoktur, ancak o zamandan beri kilisede hayata sıklıkla hakim olan iki kaygıya değinmektedir: saflığın korunması ve para toplanması.

## --- SAYFA 155 ---

154 NOTLAR GİRİŞ: ESKİ VE MODERN GNOSTİK BİLGELİK 1. Genel olarak Nag Hammadi kütüphanesindeki metinler için bkz. Marvin Meyer, ed., *The Nag Hammadi Scriptures*; James M. Robinson, ed., İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi; Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser, editörler, *Nag Hammadi Deutsch*; Jean-Pierre Mahé ve Paul-Hubert Poirier, editörler, *Écrits gnostiques*. 2. Gnosis'e güzel bir genel giriş için bkz. Kurt Rudolph, *Gnosis*. 3. Gnostik dinle ilgili heresiyojik pasajların birçoğunun İngilizce çevirileri için bkz. Werner Foerster, ed., *Gnosis*, cilt. 1; Bentley Layton, *Gnostik Kutsal Yazılar*. 4. Naassene Vaazı, Baruch Kitabı, "İncinin İlahisi" ve "Haçın Yuvarlak Dansı"nın İngilizce çevirileri için bkz. Willis Barnstone ve Marvin Meyer, eds., *The Gnostic Bible*, 119-33, 351-55, 386-94, 482-94; Marvin Meyer, İsa'nın Gnostik İncilleri, 261-86. 5. Carl Schmidt ve Violet MacDermot, editörler, *Pistis Sophia*; Jeu Kitapları ve Bruce Kodeksindeki Başlıksız Metin. 6. Hermetik, Mandaean ve Maniheizt metinlerden seçmeler için bkz. Willis Barnstone ve Marvin Meyer, ed., *The Gnostic Bible*, 495-654. 7. Gnostik mücevherler için bkz. Campbell Bonner, *Studies in Magical Amulets*, Başlıca Graeco-Egyptian; Erwin R. Goodenough, *Greko-Romen Dönemi Yahudi Sembolleri*; Birger A. Pearson, *Roma ve Kıpti Mısır'da Gnostisizm ve Hristiyanlık*, 249-67. 8. Hans Jonas, *Gnostik Din*, 101. 9. Jonas, *Gnostik Din*, 237. 10. Jonas, *Gnostik Din*, 338. 11. Jonas, *Gnostik Din*, 290-319. 12. Bölüm 1'de Nag Hammadi kütüphanesinin, Berlin Gnostik Kodeksi'nin ve Oxyrhynchus papyri'nin keşiflerini ve Sonsöz'de Yahuda İncili'nin keşfini tartışıyorum. 13. Robert M. Grant'in yorumu Pagels, *The Gnostic Gospels*'in kapağındadır. 14. Elaine H. Pagels, *Gnostik İnciller*, 150.

## --- SAYFA 156 ---

155 15. Elaine H. Pagels, *Beyond Belief*, 73. 16. Michael Baigent, Richard Leigh ve Henry Lincoln, *Holy Blood, Holy Grail*. 17. Dan Brown, *Da Vinci Şifresi*, 247-48. 1. BÖLÜM: GÜBRE, KAN İNTİKAMI VE KODLAR: NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİNİN KEŞFİ 1. Mısır'da Hristiyanlık hakkında bkz. Birger A. Pearson, *Roma ve Kıpti Mısır'da Gnostisizm ve Hristiyanlık*. 2. Nag Hammadi kodekslerinin keşfinin öyküsü için bkz. James M. Robinson, "From the Cliff to Cairo: The Story of the Discoverers and Middlemen of the Nag Hammadi Codices" "Nag Hammadi: The First Fifty Years." 3. Robinson, "Nag Hammadi: İlk Elli Yıl", 80 (yazarla istişarede bulunularak biraz değiştirilmiştir). 4. Tekelin kırılması hakkında bkz. Robinson, "Nag Hammadi: The First Fifty Years," 83-99; "Jung Kodeksi: Bir Tekelin Yükselişi ve Düşüşü." 5. Berlin Gnostik Kodeksi'nin keşfinin öyküsü için bkz. Karen L. King, *The Gospel of Mary of Magdala*, 7-12; Michael Waldstein ve Frederik Wisse, editörler, *The Apocryphon of John*, 2-3. 6. Bernard P. Grenfell, Arthur S. Hunt ve diğerleri, eds., *The Oxyrhynchus Papyri*. 7. Stephen Emmel, "Beinecke Kütüphanesindeki Nag Hammadi Kodeksi III'ten Bir Parça: Yale env. 1784." 8. Marius Victorinus, Arius'a Karşı 1.49, 9-40; bkz. Michel Tardieu, "Recherches sur la formation de l'Apocalypse de Zostrien et les Ressources de Marius Victorinus" Catherine Barry, Wolf-Peter Funk, Paul-Hubert Poirier ve John D. Turner, eds., *Zostrien*, 32-225, 483-662. 9. Nag Hammadi arkeolojik kazıları hakkında bkz. Fernand Debono, "La basilique et le monastère de St. Pachôme" *İncil Arkeologu* 42 (1979); Peter Grossmann ve Gary Lease, "Faw Qibli—1989 Kazı Raporu (= Altıncı Sezon)" Gary Lease, "Erken Mısır Manastırcılığının İzleri: Faw Qibli Kazıları." 10. Kira, "Erken Mısır Manastırcılığının İzleri", 6-8. 11. Arnold Van Lantschoot, "Allocution de Timothée d'Alexandrie prononcée à l'occasion de la dédicace de l'église de Pachôme à Pboou." 12. Bastiaan Van Elderen ve James M. Robinson, "Nag Hammadi Kazısının İlk Sezonu: 27 Kasım-19 Aralık 1975."

## --- SAYFA 157 ---

156 13. Wadi Sheikh Ali hakkında bkz. Marvin Meyer, "Archaeological Survey of the Wadi Sheikh Ali: Aralık 1980." 14. Meyer, "Wadi Sheikh Ali'nin Arkeolojik Araştırması", 78-79. 15. Meyer, "Wadi Sheikh Ali'nin Arkeolojik Araştırması", 79-80. 16. Nag Hammadi kütüphanesinin kodolojisi hakkında bkz. James M. Robinson, "Giriş", 1-102, The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices: Introduction (1984). 17. John W. B. Barns, Gerald M. Browne ve John C. Shelton, editörler, Nag Hammadi Kodeksleri: Kapakların Kartonajından Yunanca ve Kipti Papirüsler, 61-76, 137-38, 142-44; bkz. 39-41. 18. James M. Robinson, "Giriş," 21, James M. Robinson, ed., The Nag Hammadi Library in English. 19. Wilhelm Schneemelcher, ed., New Testament Apocrypha, 1. 50. 2. BÖLÜM: MISIR KUMLARINDAN KOPTİK METİNLER: NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİ VE BERLİN GNOSTİK KODEKSİ 1. Zostrianos'un sonundaki kriptogram için bkz. Jean Doresse, "Les apocalypses de Zoroastre, de Zostrien, de Nicothée" John H. Sieber, ed., Nag Hammadi Codex VIII, 224-25. 2. Kipti dili hakkında bkz. Bentley Layton, A Coptic Grammar; "Kipti Dili." 3. Nag Hammadi kütüphanesindeki ve Berlin Gnostik Kodeksindeki metinlerin düzenlenme yerini ve tarihini belirlemeye yönelik cesur bir girişim için bkz. Birger A. Pearson, Gnostisizm ve Hristiyanlık in Roman and Coptic Egypt, 11-81. 4. Gnostik metinler ve Platonik edebiyat için bkz. John D. Turner, Sethian Gnostisizm ve Platonik Gelenek. 5. Michael A. Williams, "Gnostisizm'i Yeniden Düşünmek" 263. 6. Williams, "Gnostisizm'i Yeniden Düşünmek" 51. 7. Karen L. King, Gnostisizm Nedir? 15. 8. King, Gnostisizm Nedir? 189. 9. Kral, Gnostisizm Nedir? 235-36. 10. Gnosis'in doğası hakkında daha kapsamlı bir tartışma için bkz. Bentley Layton, "Prolegomena to the Study of Ancient Gnosticism" Marvin Meyer, The Gnostic Gospels of Jesus, x-xiii; "Gnostisizm, Gnostikler ve Gnostik İncil," 1-19, Willis Barnstone ve Marvin Meyer, eds., The Gnostic Bible'da; Birger A. Pearson, Roma ve Kipti Mısır'da Gnostisizm ve Hristiyanlık, 201-23. 11. Bkz. Meyer, İsa'nın Gnostik İncilleri, xiii.

## --- SAYFA 158 ---

157 12. James M. Robinson, "Giriş", 14-16, James M. Robinson, ed., İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi; "Giriş," 1- 102, Nag Hammadi Kodekslerinin Faks Baskısı: Giriş (1984). 13. Robinson, "Giriş," 15, Robinson, ed., İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi. 14. Marvin Meyer, Peter'in Philip'e Mektubu, 4-5. 15. Williams, "Gnostisizmi Yeniden Düşünmek", 235-62. 16. Williams, "Gnostisizm'i Yeniden Düşünmek", 261. 17. Thomas geleneği hakkında bkz. Bentley Layton, The Gnostic Scriptures, 357-409; James M. Robinson ve Helmut Koester, Erken Hristiyanlık Yoluyla Yörüngeler, 290-306. 18. Gospel Q'nun sözleri için bkz. John S. Kloppenborg, Excavating Q; Q'nun Oluşumu; Burton L. Mack, Kayıp İncil; James M. Robinson, Paul Hoffmann ve John S. Kloppenborg, editörler, The Critical Edition of Q; James M. Robinson, İsa'nın İncili. 19. Seth'in düşünce okulu hakkında bkz. Hans-Martin Schenke, "Das sethianische System nach Nag-Hammadi-Handschriften" "The Phenomenon and Significance of Sethian Gnosticism" John D. Turner, "Sethian Gnosticism: A Literary History" Sethian Gnostisizm ve Platonik Gelenek; Michael A. Williams, "Sethianizm." 20. Valentinianus düşünce okulu için bkz. Layton, The Gnostic Scriptures, 215-353; Elaine H. Pagels, Gnostik Paul; Gnostik Tefsirde Johannine İncili; François Sagnard, La gnose valentinienne et le témoignage de Saint Irénée; Einar Thomassen, Manevi Tohum. 21. Hermetik dini miras için bkz. André-Jean Festugière, La Révélation d'Hermès Trismégiste; Arthur Darby Nock ve André-Jean Festugière, eds., Corpus Hermeticum. 22. Poimandres hakkında bkz. Barnstone ve Meyer, ed., The Gnostic Bible, 502-11; Layton, Gnostik Kutsal Yazılar, 449-59. 3. BÖLÜM: "ÖLÜMÜ TATLAMAYACAKLAR": THOMAS VE THOMAS'IN İNCİLİ METİNLERİNDE YAŞAYAN İSA'NIN BİLGELİĞİ 1. Antik dünyada bilgelik geleneğinin gelişimi hakkında bkz. John S. Kloppenborg, The Formation of Q. 2. James B. Pritchard, ed., Ancient Near Eastern Texts, 412. 3. Pritchard, ed., Ancient Near Eastern Texts, 596. 4. Progymnasmata ve chreiai hakkında bkz. Ronald F. Hock ve Edward N. O'Neil, eds., The Chreia in Ancient Retic.

## --- SAYFA 159 ---

158 5. James M. Robinson, Paul Hoffmann ve John S. Kloppenborg, eds., The Critical Edition of Q. 6. The Gospel of Thomas hakkında, bkz. April D. DeConick, The Original Gospel of Thomas; Thomas'ın Orijinal İncili'nin Kurtarılması; Helmut Koester, Bentley Layton, Thomas O. Lambdin ve Harold W. Attridge, "Thomas'a Göre İncil" Marvin Meyer, Thomas'ın İncili; Gizli İnciller; Elaine H. Pagels, İncanın Ötesinde; Stephen J. Patterson, Thomas ve İsa'nın İncili; Stephen J. Patterson, James M. Robinson ve Hans-Gebhard Bethge, The Fifth Gospel; Gregory J. Riley, Diriliş Yeniden Değerlendirildi; Jens Schröter ve Hans-Gebhard Bethge, "Das Evangelium nach Thomas" Risto Uro, ed., Thomas at the Crossroads; Richard Valantasis, Thomas'ın İncili. 7. Albert Schweitzer, Yaşama Saygı, 65. 8. Søren Giversen, "Oxyrhynchus Papyri'nin Paleografisi 1 ve 654-655." 9. Stephen J. Patterson, "Thomas'ın İncilini Bugün Anlamak" 43, Stephen J. Patterson, James M. Robinson ve Hans-Gebhard Bethge, Beşinci İncil'de. 10. Valantasis, Thomas'ın İncili, 7. 11. Valantasis, Thomas'ın İncili, 196. 12. Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser, eds., Nag Hammadi Deutsch, 1.151-81; Kurt Aland, ed., Synopsis Quattuor Evangeliorum, 517-46. 13. Bkz. Marvin Meyer, "'Yoldan Geçenler Olun': Thomas'ın İncili Saying 42, İsa Gelenekleri ve İslami Edebiyat." 14. İslami kaynaklarda İsa'nın sözleri için bkz. Marvin Meyer, The Unknown Sayings of Jesus, 144-56; Tarif Halidi, Müslüman İsa. 15. Meyer, The Unknown Sayings of Jesus, 148. 16. Bentley Layton, The Gnostic Scriptures, 376. 17. 114 demesi hakkında daha kapsamlı bir tartışma için bkz. Marvin Meyer, "Making Mary Male: The Category 'Male' and 'Female' in the Gospel of Thomas" "Gospel of Thomas Logion 114 Revisited." 18. Thomas'ın Kitabı hakkında bkz. Raymond Kuntzmann, Le Livre de Thomas; Marvin Meyer, İsa'nın Gnostik İncilleri, 203-23; Hans-Martin Schenke, "Das Buch des Thomas" Das Thomas-Buch; Hans-Martin Schenke ve Einar Thomassen, "Thomas'ın Kitabı" John D. Turner, Yarışmacı Thomas'ın Kitabı; "Yarışmacı Thomas'ın Kitabı" John D. Turner ve Bentley Layton, "Mükemmelliğe Yazan Yarışmacı Thomas'ın Kitabı." 19. Bkz. Turner, "Yarışmacı Thomas'ın Kitabı", 200-201.

## --- SAYFA 160 ---

159 20. Schenke, "Das Buch des Thomas", 281-82. 21. Kurtarıcının Diyaloğu hakkında bkz. Beate Blatz ve Einar Thomassen, "Kurtarıcının Diyaloğu" Stephen Emmel, ed., Nag Hammadi Codex III, 5; Julian V. Hills, "Kurtarıcının Diyaloğu" Helmut Koester ve Elaine H. Pagels, "Giriş", Stephen Emmel, ed., Nag Hammadi Codex III, 5; Pierre Létourneau, Le Dialogue du Sauveur; Meyer, İsa'nın Gnostik İncilleri, 219-39; Silke Peterson ve Hans-Gebhard Bethge, "Der Dialog des Erlösers." 22. Koester ve Pagels, "Giriş", 1-17, Stephen Emmel, ed., Nag Hammadi Codex III, 5. 23. Bölüm 5'te tartışılan Philip İncili'ndeki Mevdelli Meryem'in yerini ve 6. Bölüm'de tartışılan Meryem İncili'ni de karşılaştırın. JOHN VE SETHIAN METİNLERİNİN GİZLİ KİTABI 1. James H. Charlesworth, ed., The Old Testament Pseudepigrapha, 1. 33. 2. Stanley Lombardo ve Robert Lamberton, eds., Hesiod: Works and Days ve Theogony, 85-87. 3. Kurt Rudolph, Gnosis, 109-11, 255. Ruh Üzerine İncelemeler Üzerine ayrıca bkz. Christina-Maria Franke, "Die Erzählung über die Seele" Bentley Layton ve William C. Robinson Jr., "The Expository Treatise on the Soul" William C. Robinson Jr. ve Madeleine Scopello, "The Exegesis on the Soul" Madeleine Scopello, L'Exégèse de l'Âme. 4. Yuhanna'nın Gizli Kitabı hakkında bkz. Karen L. King, "The Apocryphon of John: Part II of the Gospel of John?" "Yuhanna Apocryphon'da Sophia ve Mesih" Bentley Layton, Gnostik Kutsal Yazılar, 23-51; Marvin Meyer, İsa'nın Gnostik İncilleri, 143-83; Elaine H. Pagels, İncanın Ötesinde, 114-85; Michel Tardieu, Ecrits gnostiques; Michael Waldstein, "Das Apocryphon des Johannes" Michael Waldstein ve Frederik Wisse, eds., The Apocryphon of John. 5. İlk Düşüncenin Üç Biçimi (veya Trimorphic Protennoia) hakkında bkz. Yvonne Janssens, La Prôtennoia trimorphe; Gesine Schenke Robinson, "Die dreigestaltige Protennoia" John D. Turner, "Trimorphic Protennoia." 6. Bkz. Meyer, The Gnostik Gospels of Jesus, 312-13. 7. Bakınız, örneğin, Birger A. Pearson, Gnostisizm ve Hristiyanlık in Roman and Coptic Egypt, 258-59.

## --- SAYFA 161 ---

160 8. Plotinus'un Gnostiklere Karşı çalışması Kurt Rudolph, *Gnosis*, 61'de tartışılmaktadır. 9. Krş. Augustine'in Rudolph'taki tartışması, *Gnosis*, 367-76. 10. Rudolph, *Gnosis*, 370. 11. Birger A. Pearson, *Gnostisizm, Yahudilik ve Mısır Hristiyanlığı*, 58-59. 12. Pagels, *Beyond Belief*, 164. 13. Walter E. Crum, "Gnostik Bir Parça" Paul E. Kahle, *Bala'izah*, 1.473-77. 14. Theodore bar Konai hakkında bkz. Addai Scher, ed., *Theodore bar Konai, Liber Scholiorum*, 319,29-330,26. 15. Umm al-kitab ve gulat hakkında bkz. Willis Barnstone ve Marvin Meyer, ed., *The Gnostic Bible*, 655-725; Heinz Halm, *Die islamische Gnosis*. 16. Willis Barnstone ve Marvin Meyer, ed., *The Gnostic Bible*, 724. 17. Régine Charron, *Concordance des textes de Nag Hammadi: Le Codex III*, ve kişisel bir iletişim. 18. Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı hakkında bkz. Alexander Böhlig ve Frederik Wisse, eds., *Nag Hammadi Kodeksleri III*, 2 ve IV, 2; Layton, *Gnostik Kutsal Yazılar*, 101-20; Meyer, İsa'nın Gnostik İncilleri, 113-42; Uwe-Karsten Plisch, "Das heilige Buch des großen unsichtbaren Geistes" John D. Turner, *Sethian Gnostisizmi ve Platonik Gelenek*. 19. Josephus, *Yahudilerin Eski Eserleri* 1.67-71. Seth'in Üç Steli ve Sekizinci ve Dokuzuncu Steli'e ilişkin Söylev hakkında aşağıya bakınız. 20. Turner, *Sethian Gnostisizm ve Platonik Gelenek*, 105; bkz. ayrıca Jean-Marie Sevrin, *Le dossier baptismal séthian*. 21. Elkesaites, Mandaean'lar ve Manichaeen'lar hakkında bkz. Barnstone ve Meyer, ed., *The Gnostic Bible*, 525-654. 22. Seth'in Üç Steli hakkında bkz. Paul Claude, *Les Trois Stèles des Seth*; James E. Goehring ve James M. Robinson, "Seth'in Üç Steli" Hans-Martin Schenke, "Die drei Stelen des Seth." Üç Seth Steli'nden alıntılar John D. Turner tarafından çevrilmiştir. 5. BÖLÜM: HIRİSTİYAN MİSTİK VALENTINUS: GERÇEK İncil'DE VE VALENTİNİS METİNLERİNDEKİ BİLGİ YOLUYLA KURTULUŞ 1. Lyon'lu Irenaeus, *Heresies'e Karşı* 1.11.1, Bentley Layton, *The Gnostic Scriptures*, 225'te alıntılanmıştır ve 217-220'de tartışılmıştır.

## --- SAYFA 162 ---

161 2. Ptolemy'nin *Flora'ya Mektubu* ve Heracleon'un *Yuhanna İncili Üzerine Yorumu'nun* çevirileri için bkz. Willis Barnstone ve Marvin Meyer, eds., *The Gnostic Bible*, 299-331. 3. Valentinus'un hayatı ve düşüncesi hakkında bkz. Ismo Dunderberg, "The School of Valentinus" Layton, *The Gnostic Scriptures*, 215-64; Christoph Marksches, *Valentinus Gnosticus?* 4. Layton, *Gnostik Kutsal Yazılar*, 217-220. 5. Tertullianus, *Valentinianus'lara Karşı* 4.1-2, Dunderberg, "The School of Valentinus" 72 ve Kurt Rudolph, *Gnosis*, 318'de kısaca tartışılmıştır. 6. Romalı Hippolytus, *Tüm Sapkınlıkların Reddi* 6. 37.7; Tercüme: Marvin Meyer, Barnstone ve Meyer, eds., *The Gnostic Bible*, 112-13. 7. *On the Gospel of Truth*, bkz. Harold W. Attridge ve George W. MacRae, "The Gospel of Truth" Kendrick Grobel, *The Gospel of Truth*; Layton, *Gnostik Kutsal Yazılar*, 250-64; Jacques-E. Ménard, *L'Évangile de Vérité* Marvin Meyer, İsa'nın Gnostik İncilleri, 89-112; Hans-Martin Schenke, "Evangelium Veritatis" Die Herkunft des sogenannten Evangelium Veritatis. 8. Layton, *The Gnostic Scriptures*, 251. 9. Körlerin gözlerini açma konusunda bkz. Mat. 11:5; Luka 7:21-22; Yuhanna 9:10-11; 11:37. 10. Kaybolan koyun benzetmesi için bkz. Mat. 18:12-14; Luka 15:4-7; Thomas İncili 107. 11. Gerçek Şabat kutlaması hakkında bkz. Thomas İncili 27, Bölüm 3'te alıntılanmıştır. 12. Krş. Lyonlu Irenaeus, *Sapkınlıklara Karşı* 1.11.1. 13. Einar Thomassen, *Valentinianus Sergisi* çevirisine ilişkin notlar. Bkz. Thomassen, *Manevi Tohum*. 14. Philip'in İncili hakkında bkz. April D. DeConick, "The Great Mystery of Marriage" Wesley W. Isenberg ve Bentley Layton, "The Gospel Göre Philip" Layton, *The Gnostic Scriptures*, 325-53; Jacques-E. Ménard, *L'Évangile selon Philippe*; Meyer, İsa'nın Gnostik İncilleri, 43-87; Hans-Martin Schenke, "Das Evangelium nach Philippus" "Filip'in İncili." 15. Layton, *The Gnostic Scriptures*, 325. 16. Krş. Mat. 27:46; Markos 15:34; Ps. 22:1. 17. Layton, *Gnostic Scriptures*, 336. 18. DeConick, "Evliliğin Büyük Gizemi" 342.

## --- SAYFA 163 ---

162 19. Valentinianus ayini okumaları hakkında bkz. Wolf-Peter Funk, "Valentinianische Abhandlung" Jacques-É. Ménard, L'Exposé valentinien; Elaine H. Pagels ve John D. Turner, "Meshleme, Vaftiz A ve B ve Efkariyeti A ve B Üzerine Bir Valentinianus Sergisi." 20. Diriliş Üzerine İnceleme hakkında bkz. Bentley Layton, Nag Hammadi'den The Gnostic Treatise on Resurrection; Jacques-E. Ménard, Le Traité sur la Résurrection; Malcolm L. Peel, "Diriliş Üzerine İnceleme" Hans-Martin Schenke, "Der Brief an Rheginus." 6. BÖLÜM: HERMES, DERDEKEAS, THUNDER VE MARY: DİĞER NAG HAMMADI METİNLERİNDE BİLGELİĞİ VURUCULAR 1. Sekizinci ve Dokuzuncu Söylem hakkında, bkz. Peter A. Dirkse, James Brashler ve Douglas M. Parrott, "Sekizinci ve Dokuzuncu Söylem" Jean-Pierre Mahé, Hermès tr Haute-Egypte; Karl-Wolfgang Tröger, "Über die Achtheit und Neunheit." 2. Şükran Günü Duası hakkında bkz. Peter A. Dirkse ve James Brashler, "The Prayer of Thanksgiving" Mahé, Hermès en Haute-Egypte; Karl-Wolfgang Tröger, "Ein (hermetisches) Dankgebet." 3. Kusursuz Söylem Üzerine, bkz. Peter A. Dirkse ve Douglas M. Parrott, "Asclepius 21-29" Jens Holzhausen, "Asklepios" Jean-Pierre Mahé, Hermès en Haute-Egypte. 4. Shem'in Açıklamaları için bkz. Michel Roberge, La Parphrase de Sem; Michel Roberge ve Frederik Wisse, "Shem'in Açıklamaları" Hans-Martin Schenke, "Die Paraphrase des Sêem" Frederik Wisse, "Shem'in Açıklamaları." Şem'in Açıklamalarından alıntılar Michel Roberge tarafından çevrilmiştir. 5. Bkz. Gedaliahu A. G. Stroumsa, Başka Tohum, 79; Wisse, "Shem'in Açıklamaları" 16. 6. Roberge ve Wisse, "Shem'in Açıklamaları" 341. 7. Thunder hakkında, bkz. George W. MacRae, "The Thunder: Perfect Mind" Uwe-Karsten Plisch, "Die Brontê—Vollkommener Verstand" Paul-Hubert Poirier, Le Tonnerre, intellect parfait. 8. Bakınız, örneğin, Marvin Meyer, ed., The Ancient Mysteries, 172-74'te tartışılan Cyme'den Isis aretalojisi. 9. Bentley Layton, The Gnostic Scriptures, 77. 10. Epiphanius of Salamis, Panarion 26. 2.6. Wilhelm Schneemelcher, ed., New Testament Apocrypha, 1.358-60'daki tartışmaya bakınız.

## --- SAYFA 164 ---

163 11. Meryem İncili için bkz. Esther de Boer, The Gospel of Mary; Mary Magdalene: Efsanenin Ötesinde; Karen L. King, Magdalalı Meryem'in İncili; Marvin Meyer, Meryem İncilleri; Anne Pasquier, L'Évangile selon Marie. Meryem İncili'nden alıntılar Karen L. King tarafından çevrilmiştir. 12. De Boer, Meryem İncili. 13. Esther A. de Boer, "Mecdeli Meryem ve İsa'nın Sevdığı Mürit." 14. Bkz. Meyer, Meryem İncilleri, xv-xvi. 15. King, The Gospel of Mary of Magdala, 189. 16. Tertullian of Carthage, On the Veiling of Virgins 9, alıntı: Elaine H. Pagels, The Gnostic Gospels, 60. 17. Tertullian of Carthage, Prescription Against Heretics 41, alıntı: Pagels, The Gnostic Gospels, 60. Sonsöz: NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİ'NDEN SONRA KEŞİFLER 1. Charles W. Hedrick ve Paul A. Mirecki, Kurtarıcının İncili: Yeni Bir Antik İncil. 2. Kurtarıcının Müjdesi 12:7-9 (Kurtarıcının Müjdesi, 40-41). 3. Kurtarıcının Müjdesi'nin 5. kısmı (Kurtarıcının Müjdesi, 54-57). 4. Stephen Emmel, "Kurtarıcının Son Yayınlanan İncili" Stephen Emmel, "Unbekanntes Berliner Evangelium = Strasbourg Kıpti İncili" ayrıca Charles W. Hedrick'in "Kurtarıcı İncili'nin 'Doğru Düzenine' Uyarılar" başlıklı yanıtına da dikkat edin. 5. Rodolphe Kasser, "Un nouvel apocryphe copte." 6. Bkz. Rodolphe Kasser, Marvin Meyer ve Gregor Wurst, The Gospel of Judas (Washington, D.C.: National Geographic, 2006); Herbert Krosney, Kayıp İncil: Judas Iscariot'un İncili Arayışı (Washington, D.C.: National Geographic, 2006); James M. Robinson, Yahuda'nın Sırları: Yanlış Anlaşılan Müritin Hikayesi ve Kayıp İncili (San Francisco: HarperSanFrancisco, 2006); Bart D. Ehrman, Judas Iscariot'un Kayıp İncili: İhanete Uğrayanlara ve İhanete Uğrayanlara Yeni Bir Bakış (Oxford: New York ve Oxford: Oxford University Press, 2006). Yahuda'nın İncili ve Yabancı'nın Kitabı ayrıca Marvin Meyer, ed., The Nag Hammadi Scriptures: The International Edition'da (San Francisco: HarperSanFrancisco, 2007 [basımda]) yer almaktadır. 7. Al-Ahram Weekly (<http://weekly.ahram.org.eg/2005/730/he1.htm>), 17-23 Şubat 2005.

## --- SAYFA 165 ---

164 EK: NAG HAMMADI KÜTÜPHANESİ VE BERLİN GNOSTİK KODEKSİ METİNLERİ 1. Nag Hammadi Kodeksi I, 1: A,1-B,10 (ön sayfa). 2. Başlık, metnin içeriğine göre yorumlanır; metin ayrıca Yakup'un Apokrifonu, Yakup'un Mektubu veya Yakup'un Kıyamet Mektubu olarak da adlandırılabilir. Nag Hammadi Kodeksi I, 2: 1,1-16,30. 3. Başlık başlangıçtan geliyor. Nag Hammadi Yazması I, 3: 16,31-43,24; XII, 2: 53,1-54,28; 57,1-60,30 (parçalar). 4. Metin bazen Rheginos'a Mektup olarak anılır. Nag Hammadi Yazması I, 4: 43,25-50,18. 5. Başlık metnin içeriğine göre yorumlanır. Nag Hammadi Codex I, 5: 51,1-138, 27. Alıntı Einar Thomassen tarafından çevrilmiştir. 6. Ya da Yuhanna'nın Apokrifonu. Nag Hammadi Kodeksi II, 1: 1,1-32,9; III, 1: 1,1-40,11; IV, 1: 1,1-49,28; Berlin Gnostik Kodeksi 8502, 2: 19,6-77,7; Lyonlu Irenaeus, Heresies'e Karşı 1. 29.1-4'te Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın bir kısmının özetini sunmaktadır. 7. Veya İsa'nın başlangıçtan itibaren Gizli Sözleri. Nag Hammadi Kodeksi II, 2: 32,10-51,28; Yunan Thomas İncili'nin parçaları Papyrus Oxyrhynchus 1'de bulunur; 654; 655; Romalı Hippolytus, Tüm Sapkınlıkların Reddi 5. 7.20; 5.8.32. 8. Papirüs Oxyrhynchus 1; 654; 655; Romalı Hippolytus, Tüm Sapkınlıkların Reddi 5. 7.20; 5.8.32. 9. "Onlar tanrıdır" okuması, April D. DeConick tarafından yapılan yeni bir metin derlemesine dayanmaktadır ve The Original Gospel of Thomas adlı kitabında tartışılmaktadır. 10. Nag Hammadi Yazması II, 3: 51,29-86,19. 11. Veya Arhontların Hipostası veya Yöneticilerin Gerçekliği. Nag Hammadi Kodeksi II, 4: 86,20-97,23. 12. Başlık metnin içeriğinden yorumlanmıştır; metin aynı zamanda akademisyenler tarafından Başlıksız İnceleme olarak da adlandırılmıştır. Nag Hammadi Kodeksi II, 5: 97,24-127,17; XIII, 2: 50,25-34 (parça); British Library Oriental Manuscript 4926(1) (parçalar). 13. Veya Ruh Üzerine Açıklayıcı İnceleme. Nag Hammadi Kodeksi II, 6: 127,18-137,27. 14. Veya Taslağın ikincil başlığı olan Mükemmele Yazan Yarışmacı; metin bazen yanlışlıkla Yarışmacı Thomas'ın Kitabı olarak anılır. Nag Hammadi Kodeksi II, 7: 138,1-145,19; 145,20-23 (not).

## --- SAYFA 166 ---

165 15. Ya da elyazmasının ikincil başlığı olan Mısır İncili; metin bazen yanlışlıkla Mısırlıların İncili olarak anılır. Bu metin, patristik kaynaklardan bilinen Mısırlıların İncili ile karıştırılmamalıdır. Nag Hammadi Kodeksi III, 2: 40,12-69,20; IV, 2: 50,1-81,2 (sonuç kaybolmuştur). 16. Nag Hammadi Yazması III, 3: 70,1-90,12; V, 1: 1,1-17,18. 17. Veya İsa Mesih'in Sofya'sı. Nag Hammadi Kodeksi III, 4: 90,14-119,18; Berlin Gnostik Kodeksi 8502, 3: 77,8-127,12; Papirüs Oxyrhynchus 1081 (parça). 18. Nag Hammadi Yazması III, 5: 120,1-147,23; Yale Envanteri 1784. 19. Veya Pavlus'un Kıyameti. Nag Hammadi Kodeksi V, 2: 17,19-24,9. 20. Veya Yakup'un İlk Kıyameti veya Yakup'un Vahiyi ("ilk" kelimesi elyazmasının başlığında yer almıyor). Nag Hammadi Codex V, 3: 24,10-44, 10. Alıntı Wolf-Peter Funk tarafından çevrilmiştir. Stephen Emmel, Rodolphe Kasser ve Charles W. Hedrick, yayınlanmamış bir Kipti kodeksinde James'in ifşa edildiğini bildiriyorlar. 21. Ya da Yakup'un İkinci Kıyameti ya da Yakup'un Vahiy'i ("ikinci" kelimesi elyazmasının başlığında yer almıyor). Nag Hammadi Kodeksi V, 4: 44,11-63,32. Alıntı Wolf-Peter Funk tarafından çevrilmiştir. 22. Veya Adem'in Kıyameti. Nag Hammadi Kodeksi V, 5: 64,1-85,32. 23. Nag Hammadi Yazması VI, 1: 1,1-12,22. 24. Veya Thunder: Perfect Mind (yazının tam başlığı). Nag Hammadi Yazması VI, 2: 13,1-21,32. 25. Veya Authentikos Logoları. Nag Hammadi Yazması VI, 3: 22,1-35,24. 26. Bu, metnin sonundaki başlıktır. Diğer başlıklar ise Büyük Gücümüzün Düşüncesi ve Entelektüel Algımız: Büyük Güç Kavramı'dır (metnin girişindeki başlık). Nag Hammadi Yazması VI, 4: 36,1-48,15. 27. Nag Hammadi Yazması VI, 5: 48,16-51,23. 28. Başlık metnin içeriğinden yorumlanmıştır. Nag Hammadi Yazması VI, 6: 52,1-63,32. 29. Başlık metnin içeriğinden yorumlanmıştır. Nag Hammadi Kodeksi VI, 7: 63,33-65,7; 65,8-14 (not); Papirüs Mimaut 591-611; Latince Asklepius 41. 30. Veya Asklepios 21-29. Kusursuz Söylem orijinal Yunanca başlığıdır. Nag Hammadi Yazması VI, 8: 65,15-78,43; Latince Asklepios 21-29.

## --- SAYFA 167 ---

166 31. Ya da S em'in Açıklamaları (elyazmasındaki ismin yazımı). Nag Hammadi Kodeksi VII, 1: 1,1-49,9. Alıntı Michel Roberge tarafından çevrilmiştir. Benzer başlığa sahip başka bir metin olan Seth'in Açıklamaları, Romalı Hippolytus'un yazılarından bilinmektedir, ancak farklı bir eser olduğu görülmektedir. 32. Veya Büyük Set'in İkinci İncelemesi veya Büyük Set'in İkinci Logosu. Nag Hammadi Yazması VII, 2: 49,10-70,12. 33. Veya Peter'in Kıyameti. Bu metin, Petrus'un Etiyopyaca veya Arapça Vahiyleri veya Kıyametleri ile karıştırılmamalıdır. Nag Hammadi Yazması VII, 3: 70,13-84,14. 34. Nag Hammadi Yazması VII, 4: 84,15-118,7; 118,8-9 (kolofon). Alıntılar Birger A. Pearson tarafından çevrilmiştir. Ayrıca çölün babası S. Antony ile ilgili metinleri de karşılaştırın. 35. Veya Seth'in Üç Tableti veya Dositheos'un Seth'in Üç Stelinin (başlangıç) Vahiyi. Nag Hammadi Yazması VII, 5: 118,10-127,27; 127,28-32 (not). Alıntı John D. Turner tarafından çevrilmiştir. 36. Nag Hammadi Yazması VIII, 1: 1,1-132,9. Metnin sonunda, başlığın ardından "Zostrianos'un hakikat sözleri. Hakikat tanrısı. Zerdüş'tün sözleri" şeklinde çözülebilecek bir kriptogram bulunmaktadır. 37. Veya Petrus'un Philip'e Gönderdiği Mektubu (elyazmasının başlığı). Nag Hammadi Kodeksi VIII, 2: 132,10-140,27. Stephen Emmel, Rodolphe Kasser ve Charles W. Hedrick, yayınlanmamış bir Kipti kodeksinde Peter'in Philip'e Mektubu'nun başka bir versiyonunun bulunduğunu bildiriyorlar. 38. Nag Hammadi Yazması IX, 1: 1,1-27,10. Alıntı Birger A. Pearson tarafından çevrilmiştir. 39. Başlık metnin içeriğinden yorumlanmıştır. Metne bazen Norea'ya Ode adı da verilir. Nag Hammadi Kodeksi IX, 2: 27,11-29,5. 40. Başlık metnin içeriğinden yorumlanmıştır. Nag Hammadi Yazması IX, 3: 29,6-74,30. Alıntı Birger A. Pearson tarafından çevrilmiştir. 41. Nag Hammadi Kodeksi X: 1,1-68,18. Alıntı John D. Turner tarafından çevrilmiştir. 42. Nag Hammadi Yazması XI, 1: 1,1-21,35. Alıntı Einar Thomassen tarafından çevrilmiştir. 43. Başlık metnin içeriğinden yorumlanmıştır. Nag Hammadi Yazması XI, 2: 22,1-39,39. Alıntı Einar Thomassen tarafından çevrilmiştir. Ayinle ilgili okumalar 40, 1-44, 37. sayfalardadır.

## --- SAYFA 168 ---

167 44. Nag Hammadi Yazması XI, 3: 45,1-69,20. Alıntı John D. Turner tarafından çevrilmiştir. 45. Nag Hammadi Yazması XI, 4: 69,21-72,33. 46. Nag Hammadi Codex XII, 1: 15,1-34,28 (s. 17-26 eksik). Sextus Cümleleri'nin Yunanca, Latince, Süryanice, Ermenice ve Gürcüce versiyonları da bilinmektedir. 47. Veya Trimorphic Protennoia. Nag Hammadi Kodeksi XIII, 1: 35,1-50,24. Alıntı John D. Turner tarafından çevrilmiştir. 48. Berlin Gnostik Kodeksi 8502, 1: 7,1-19,5 (s. 11-14 eksik); Papirüs Oxyrhynchus 3525; Papirüs Rylands 463 (her ikisi de parçadır). Alıntı Karen L. King tarafından çevrilmiştir. 49. Berlin Gnostik Kodeksi 8502, 4: 128,1-141,7 (s. 133-34 eksik).

## --- SAYFA 169 ---

168 KAYNAKÇA Al-Ahram Weekly. 17-23 Şubat 2005. <http://weekly.ahram.org.eg>. Aland, Kurt, ed. Özet Quattuor Evangeliorum: Locis paralelis evangeliorum apocryphorum et partum adhibitis. 15. rev. ed. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1996. Düzeltilmiş basım. Berliner Arbeitskreis für koptisch-gnostische Schriften'in ekiyle, "Das Thomas-Evangelium / Thomas'a Göre İncil", 517-46. Asgeirsson, Jon Ma., Kristin De Troyer ve Marvin W. Meyer, eds. Görevden Soruya: Festschrift James M. Robinson. Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium 146. Louvain: Presses Universitaires de Louvain; Peeters, 2000. Attridge, Harold W. "Yunan Parçaları." Nag Hammadi Codex II, 2-7, Bentley Layton tarafından düzenlendi, 1.95-128. ———, ed. Nag Hammadi Yazması I (Jung Yazması). 2 cilt. Nag Hammadi Çalışmaları 22-23. Leiden: Brill, 1985. Attridge, Harold W. ve George W. MacRae. "Gerçeğin İncili." Harold W. Attridge tarafından düzenlenen Nag Hammadi Kodeksi I'de, 1.55-122. Ayrıca Harold W. Attridge ve George W. MacRae, "The Gospel of Truth", İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 38-51. Baigent, Michael, Richard Leigh ve Henry Lincoln. Kutsal Kan, Kutsal Kase. New York: Dell, 1983. Barns, John W.B., Gerald M. Browne ve John C. Sheldon, eds. Nag Hammadi Kodeksleri: Kapakların Kartonajından Yunanca ve Kipti Papirüsleri. Nag Hammadi Çalışmaları 16. Leiden: Brill, 1981. Barnstone, Willis, ed. Diğer İncil. Rev. ed. San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005. Barnstone, Willis ve Marvin Meyer, eds. Gnostik İncil. Boston: Shambhala, 2003.

## --- SAYFA 170 ---

169 Barry, Catherine, Wolf-Peter Funk, Paul-Hubert Poirier ve John D. Turner, eds. Zostrien (NH VIII,1). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 24. Québec: Les Presses de l'Université Laval; Louvain ve Paris: Peeters, 1999. Bauer, Walter. İlk Hristiyanlıkta Ortodoksluk ve Sapkınlık. 2. baskı. Philadelphia: Fortress, 1971. Bethge, Hans-Gebhard, Stephen Emmel, Karen L. King ve Imke Schletterer, eds. Çocuklar İçin Mükemmel Eğitim: Berliner Arbeitskreis für koptisch-gnostische Schriften'in Otuzuncu Yılı Münasebetiyle Hans-Martin Schenke Onuruna Yapılan Çalışmalar. Nag Hammadi ve Maniheizt Araştırmalar 54. Leiden: Brill, 2002. Bianchi, Ugo, ed. Le Origini dello Gnosticismo: Colloquia di Messina, 13-18 Aprile 1966. Dinler Tarihi Çalışmaları (Numen'e İlaveler) 12. Leiden: Brill, 1970. İncil Arkeologu 42 (1979). Sayı Nag Hammadi keşfine ayrılmış. Blake, William. Dört Zoa. David V. Erdman tarafından düzenlenen The Complete Poetry and Prose of William Blake'de, yorum ise Harold Bloom tarafından yapılmıştır. New York: Doubleday, 1988. Blatz, Beate. "Thomas'ın Kıpti İncili." Yeni Ahit Apocrypha'da, Wilhelm Schneemelcher tarafından düzenlendi, 1.110-33. Blatz, Beate ve Einar Thomassen. "Kurtarıcının Diyaloğu." Yeni Ahit Apocrypha'da, Wilhelm Schneemelcher tarafından düzenlendi, 1.300-12. Bloom, Harold. Lucifer'e Uçuş: Gnostik Bir Fantezi. New York: Vintage Books, 1980. Böhlig, Alexander ve Frederik Wisse, eds. Nag Hammadi Kodeksleri III, 2 ve IV, 2: Mısırlıların İncili. Nag Hammadi Çalışmaları 4. Leiden: Brill, 1975. Ayrıca Alexander Böhlig ve Frederik Wisse, "Mısırlıların İncili", İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 208-19. Bonner, Campbell. Başta Yunan-Mısır olmak üzere Sihirli Muskalarla İlgili Çalışmalar. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1950. Bowe, Barbara E. "İlahi Olana Dans Etmek: John'un Elçilerinde Dansın İlahisi." Journal of Early Christian Studies 7 (1999): 83-104. Brown, Dan. Da Vinci Şifresi: Bir Roman. New York: Doubleday, 2003.

## --- SAYFA 171 ---

170 Buckley, Jorunn Jacobsen. Gnostisizmde Kadın Hatası ve Doyumu. Din Çalışmaları. Chapel Hill ve Londra: University of North Carolina Press, 1986. Bullard, Roger A. ve Joseph A. Gibbons. "Büyük Seth'in İkinci İncelemesi." İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi'nde, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 362-71. Bultmann, Rudolf. Yuhanna İncili: Bir Yorum. G. R. Beasley-Murray tarafından çevrilmiştir. Philadelphia: Westminster, 1971. Cameron, Ron. James'in Apocryphon'unda Sözler Gelenekler. Harvard Theological Studies 34. Philadelphia: Fortress, 1984. Charlesworth, James H., ed. Eski Ahit Pseudepigrapha. 2 cilt. New York: Doubleday, 1983, 1985. Charron, Régine. Nag Hammadi'nin metinlerinin uyumu: Le Codex III. Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Uyumlar" 3. Québec, Louvain ve Paris: Les Presses de l'Université Laval, 1995. Claude, Paul. Les Trois stèles des Seth: Hymne gnostique à la Triade (NH VII, 5). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 8. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1983. Crossan, John Dominic. Konuşan Haç: Tutku Anlatısının Kökenleri. San Francisco: Harper & Row, 1988. ———. Diğer Dört İncil: Canon'un Hatlarındaki Gölgeler. Minneapolis: Winston (Seabury), 1985. Crum, Walter E. "Gnostik Bir Parça." İlahiyat Araştırmaları Dergisi 44 (1943): 176-79. Culianu, Ioan. "Gnostik İntikam: Gnostisizm ve Romantik Edebiyat." Religionstheorie und Politische Theologie, Band 2: Gnosis und Politik, Jacob Taubes tarafından düzenlendi, 290-306. Münih, Paderborn, Viyana ve Zürih: Wilhelm Fink/Ferdinand Schöningh, 1984. ———. Gnosis Ağacı: Erken Hristiyanlıktan Modern Nihilizme Gnostik Mitoloji. H. S. Wiesner tarafından çevrilmiştir. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1992. Davies, Stevan. Thomas'ın İncili ve Hristiyan Bilgeliği. New York: Seabury, 1983. de Boer, Esther A. Meryem İncili: Bir Gnostik ve İncil'deki Mary Magdalene'nin Ötesinde. New York ve Londra: Clark Uluslararası, 2004.

## --- SAYFA 172 ---

171 ———. Mary Magdalene: Efsanenin Ötesinde. John Bowden'ın çevirisi. Harrisburg, PA: Trinity Press International, 1997. ———. "Mecdelli Meryem ve İsa'nın Sevdiği Öğrenci." *Lectio Dificilior* 1 (2000). <http://www.lectio.unibe.ch>. Debono, Fernand. "La basilique et le monastère de St. Pachôme." *Bülten de l'Institut français d'archéologie orientale* 70 (1971): 191-220. DeConick, April D. "Evliliğin Büyük Gizemi: Antik Valentinianus Geleneklerinde Seks ve Gebelik." *Vigiliae Christianae* 57 (2003): 307-42. ———. Thomas'ın Orijinal İncili'nin Çevirisi, Yorumları ve Tam İncil'in Yeni İngilizce Çevirisi. Yeni Ahit Çalışmaları Dergisi, Ek Serisi. Londra: Clark, 2006 (yakında). ———. Thomas'ın Orijinal İncilini Kurtarmak: Müjdenin Tarihi ve Büyümesi. Bağlamda Erken Hristiyanlık. New York ve Londra: Clark International, 2005. Denzey, Nicola F. "Trimorphic Protennoia'da Genesis Exegetical Gelenekler." *Vigiliae Christianae* 55 (2001): 20-44. Dick, Philip K. Valis. New York: Vintage Books, 1991. Dirkse, Peter A. ve James Brashler. "Şükran Günü Duası." Nag Hammadi Kodeksleri V, 2-5 ve VI, Douglas M. Parrott tarafından düzenlenmiştir, 375-87. Ayrıca James Brashler, Peter A. Dirkse ve Douglas M. Parrott, "The Prayer of Thanksgiving", İngilizce The Nag Hammadi Library, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 328-29. Dirkse, Peter A., James Brashler ve Douglas M. Parrott. "Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma." Nag Hammadi Kodeksleri V, 2-5 ve VI, Douglas M. Parrott tarafından düzenlenmiştir, 341-73. Ayrıca James Brashler, Peter A. Dirkse ve Douglas M. Parrott, "Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma", İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 321-27. Dirkse, Peter A. ve Douglas M. Parrott. "Asklepios 21-29." Nag Hammadi Codices V, 2-5 ve VI, editörlük: Douglas M. Parrott, 395-451. Ayrıca James Brashler, Peter A. Dirkse ve Douglas M. Parrott, "Asclepius 21-29," İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, editörlük James M. Robinson, 330-38.

## --- SAYFA 173 ---

172 Dorese, Jean. "Les apocalypses de Zoroastre, de Zostrien, de Nicothée...(Porphyre, Vie de Plotin, §16)." Walter Ewing Crum Onuruna Kıpti Çalışmaları, Michel Malinine tarafından düzenlendi, 255-63. Bizans Enstitüsü Bülteni 2. Boston: Bizans Enstitüsü, 1950. ———. Mısırlı Gnostiklerin Gizli Kitapları: Chenoboskion'da Keşfedilen Gnostik Kıpti El Yazmalarına Giriş. Philip Mairet'in çevirisi. Londra: Hollis & Carter, 1960. Dunderberg, Ismo. "Valentinus Okulu." Antti Marjanen ve Petri Luomanen tarafından düzenlenen İkinci Yüzyıl Hristiyan "Kafirleri" adlı kitapta, 64-99. Ehrman, Bart. Kayıp Hristiyanlıklar: Kutsal Yazılar Savaşı ve Hiç Bilmediğimiz İnançlar. New York ve Oxford: Oxford University Press, 2003. ———. Kayıp Kutsal Yazılar: Yeni Ahit'e Girmeyen Kitaplar. New York ve Oxford: Oxford University Press, 2005. Emmel, Stephen. "Beinecke Kütüphanesindeki Nag Hammadi Kodeksi III'ten Bir Parça: Yale env. 1784." *Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni* 17 (1980): 53-60. ———. "Kurtarıcı'nın Yakın Zamanda Yayınlanan İncili ('Unbekanntes Berliner Evangelium'): Sayfaların ve Olayların Sırasını Düzeltmek." *Harvard Theological Review* 95 (2002): 45-72. ———. "Unbekanntes Berliner Evangelium = Strazburg Kıpti İncili: Strazburg Parçalarının Yeni Baskısına Prolegomena." Çocuklar İçin Mükemmel Öğretim, Hans-Gebhard Bethge, Stephen Emmel, Karen L. King ve Imke Schletterer tarafından düzenlenmiştir, 353-74. ———, ed. Nag Hammadi Yazması III, 5: Kurtarıcı'nın Diyaloğu. Nag Hammadi Studies 26. Leiden: Brill, 1984. Ayrıca Helmut Koester, Elaine H. Pagels ve Stephen Emmel, "The Dialogue of the Savior," İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, editör James M. Robinson, 244-55. Nag Hammadi Kodekslerinin Tıpkıbasımı. Mısır Arap Cumhuriyeti Eski Eserler Dairesi'nin himayesinde, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü ile birlikte yayınlanmıştır. 12 cilt. Leiden: Brill, 1972-84.

## --- SAYFA 174 ---

173 Fallon, Francis T. Sabaoth'un Tahta Çıkışı: Gnostik Yaratılış Mitlerindeki Yahudi Unsurları. Nag Hammadi Çalışmaları 10. Leiden: Brill, 1978. Festugière, André-Jean. La Revelation d'Hermès Trimégiste. 4 cilt. Paris: Gabalda, 1949-54. Foerster, Werner, ed. Gnosis: Metinlerden Bir Seçki. Robert McLachlan Wilson'in çevirisi. 2 cilt. Oxford: Clarendon Press, 1974. Franke, Christina-Maria. "Die Erzählung über die Seele." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 1.263-78. Frankfurter, David. Roma Mısır'ında Din: Asimilasyon ve Direniş. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998. Funk, Wolf-Peter. "Valentinianische Abhandlung." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.747-62. Givens, Søren. "Oxyrhynchus Papyri 1 ve 654-655'in Paleografyası." İncil Edebiyatı Derneği Yıllık Toplantısında sunulan makale, Boston, Kasım 1999. Goehring, James E. ve James M. Robinson. "Seth'in Üç Steli." Nag Hammadi Kodeksi VII'de, Birger A. Pearson tarafından düzenlenmiştir, 371-421. Ayrıca James E. Goehring ve James M. Robinson, "The Three Steles of Seth," The Nag Hammadi Library'de İngilizce, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 396-401. Goodenough, Erwin R. Greko-Romen Döneminde Yahudi Sembolleri. 13 cilt. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1953-68. Grant, Robert M. Gnostisizm ve Erken Hristiyanlık. 2. baskı. New York: Columbia University Press, 1966 ———, ed. Gnostisizm: Bir Antoloji. New York: Harper, 1961. Grenfell, Bernard P., Arthur S. Hunt, ve diğerleri, eds. Oxyrhynchus Papyri. Londra: Mısır Araştırma Fonu, 1898-. Grobel, Kendrick. Gerçeğin İncili: İncil Üzerine Bir Valentinian Meditasyonu, Kıpti'den Çeviri ve Yorum. Nashville ve New York: Abingdon, 1960. Grossmann, Peter ve Gary Lease. "Faw Qibli—1989 Kazı Raporu (= Altıncı Sezon)." Göttingen Miszellen 114 (1990): 9-16.

## --- SAYFA 175 ---

174 Haardt, Robert, ed. Gnosis: Karakter ve Tanıklık. Leiden: Brill, 1971. Halm, Heinz. Die islamische Gnosis: Die extreme Schia ve die Aleviten. Die Bibliothek des Morgenlandes. Zürih: Artemis Verlag, 1982. Hartenstein, Judith. "Das Evangelium nach Maria." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.833-44. Hartenstein, Judith ve Uwe-Karsten Plisch. "Der Brief des Jacobus." Nag Hammadi Deutsch'ta, editörler: Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser, 1.11-26. Hedrick, Charles W. "Kurtarıcı Müjdesi'nin 'Doğru Düzenine' Uyarılar." Harvard Theological Review 96 (2003): 229-38. ———, ed. Nag Hammadi Kodeksleri XI, XII, XIII. Nag Hammadi Çalışmaları 28. Leiden: Brill, 1990. Hedrick, Charles W. ve Robert Hodgson, Jr., eds. Nag Hammadi, Gnostisizm ve Erken Hristiyanlık. Peabody, MA: Hendrickson, 1986. Hedrick, Charles W. ve Paul A. Mirecki. Kurtarıcı'nın İncili: Yeni Bir Antik İncil. Kaliforniya Klasik Kütüphanesi. Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 1999. Hills, Julian V. "Kurtarıcının Diyaloğu." In The Complete Gospels: Annotated Scholars Version, Robert J. Miller tarafından düzenlenmiştir, 336-50. Hock, Ronald F. ve Edward N. O'Neil, eds. Antik Retorikte Chreia. Cilt 1. Atlanta: Scholars, 1986. Holzhausen, Jens. "Asklepios." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.527-41. Isenberg, Wesley W. ve Bentley Layton. "Filipus'a Göre İncil." Nag Hammadi Codex II, 2-7, Bentley Layton tarafından düzenlendi, 1.129-217. Ayrıca Wesley W. Isenberg, "Philip'e Göre İncil", İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 139-60. Janssens, Yvonne. La Prôtennoia trimorphe (NH XIII, 1). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 4. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1978.

## --- SAYFA 176 ---

175 Jeremias, Joachim. İsa'nın Bilinmeyen Sözlere. 2. baskı. Reginald H. Fuller tarafından çevrilmiştir. Londra: S.P.C.K., 1964. Jonas, Hans. Gnostik Din: Uzaylı Tanrının Mesajı ve Hristiyanlığın Başlangıçları. 2. baskı. Boston: Beacon, 1963. ———. Gnosis ve spatantik Geist. I. Mitolojik Gnosis'i Öl. 3 boyutlu baskı. Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 51. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1964. Jones, F. Stanley, ed. Hangi Meryem? Erken Hristiyan Geleneğinin Meryemleri. Sempozyum 19. Atlanta: İncil Edebiyatı Derneği, 2002. Jung, Carl G. Ölülere Yedi Vaaz (Septem Vaazları ve Mortuos). Herbert Read, Michael Fordham ve Gerard Adler tarafından düzenlenen C. G. Jung'un Toplu Eserleri'nde. 20 cilt. Londra: Routledge ve Kegan Paul; Princeton, NJ: Princeton University Press, 1953-79. Kahle, Paul E. Bala'izah: Yukarı Mısır'daki Deir el-Bala'izah'dan Kıpti Metinleri. 2 cilt. Oxford: Oxford University Press, 1954. Kasser, Rodolphe. "Yeni bir kıyamet kopyası." 8ème Congrès International d'Études Coptes'te sunulan bildiri, Paris, Temmuz 2004. Khalidi, Tarif. Müslüman İsa: İslam Edebiyatında Sözlere ve Hikayeler. Cambridge, MA ve Londra: Harvard University Press, 2001. King, Karen L. "Yuhanna'nın Apocryphon'u: Yuhanna İncili'nin II. Bölümü?" İncil Edebiyatı Derneği Yıllık Toplantısında sunulan bildiri, Denver, CO, Kasım 2001. ———. "Meryem İncili." Robert J. Miller tarafından düzenlenen The Complete Gospels'de, 351-60. ———. Magdalalı Meryem İncili: İsa ve İlk Kadın Havari. Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 2003. ———. Bilinmeyen Tanrının Vahiyi: Metin, Çeviri ve NHC XI, 3, Allogenes'e Notlarla. Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 1995. ———. "Yuhanna Apokrifonunda Sofya ve İsa." Gnostisizmde Kadınlığın Görüntüleri, Karen L. King tarafından düzenlenmiştir, 158-76. ———. Gnostisizm Nedir? Cambridge, MA: Belknap Press/Harvard University Press, 2003.

## --- SAYFA 177 ---

176 ———. "Neden Bütün Tartışmalar? Meryem İncili'ndeki Meryem." Hangi Mary'de? F. Stanley Jones tarafından düzenlenmiştir, 53-74. ———, ed. Gnostisizmde Dişil İmgeler. Antik Çağ ve Hristiyanlık Çalışmaları. Philadelphia: Fortress, 1988. King, Karen L., George W. MacRae, Robert McLachlan Wilson ve Douglas M. Parrott. "Meryem İncili." İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi'nde, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 523-27. Kirchner, Dankwart. Epistula Jacobi Apocrypha: Die zweite Schrift aus Nag-Hammadi-Codex I. Texte und Untersuchungen 136. Berlin: Akademie Verlag, 1989. Kirchner, Dankwart ve Einar Thomassen. "Yakup'un Apokrifati." Yeni Ahit Apocrypha'da, Wilhelm Schneemelcher tarafından düzenlendi, 1.285-99. Klijn, A. F. J. Seth, Yahudi, Hristiyan ve Gnostik Edebiyatında. Leiden: Brill, 1977. Kloppenborg, John S. Kazı S: İncil Sözlere Tarihi ve Ortamı. Minneapolis: Kale, 2000. ———. Q'nun Oluşumu: Kadim Bilgelik Koleksiyonlarındaki Yörüngeler. Philadelphia: Kale, 1987. ———. Q Paralellikler: Özet, Eleştirel Notlar ve Uyum. Sonoma, CA: Polebridge Press, 1988. Kloppenborg, John S., Marvin W. Meyer, Stephen J. Patterson ve Michael G. Steinhauser. S-Thomas Okuyucu. Sonoma, CA: Polebridge Press, 1990. Koester, Helmut. Eski Hristiyan İncilleri: Tarihleri ve Gelişimleri. Philadelphia: Trinity; Londra: SCM, 1990. Koester, Helmut, Bentley Layton, Thomas O. Lambdin ve Harold W. Attridge. "Thomas'a Göre İncil." Nag Hammadi Codex II,2-7'de, Bentley Layton tarafından düzenlenmiştir, 1.37-128. Ayrıca Helmut Koester ve Thomas O. Lambdin, "The Gospel of Thomas," The Nag Hammadi Library, İngilizce, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 126-38. Koester, Helmut ve Elaine H. Pagels. "Giriş." Nag Hammadi Kodeksi III, 5: Kurtarıcının Diyalogu'nda, editör Stephen Emmel, 1-17. Kuntzmann, Raymond. Le Livre de Thomas (NH II, 7). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 16. Québec: Les Presses de

## --- SAYFA 178 ---

177 l'Université Laval, 1986. Layton, Bentley. Chrestomathy ve Sözlük (Sahidik Lehçe) ile Kıpti Dilbilgisi. 2. baskı. Porta Linguarum Orientalium, Neue Serie 20. Wiesbaden: Harrassowitz, 2004. ———. "Kıpti Dili." The Interpreter's Dictionary of the Bible: Ek Cilt, Keith Crim tarafından düzenlenmiştir, 174–79. Nashville, TN: Abingdon, 1976. ———. Gnostik Kutsal Yazılar: Ek Açıklamalar ve Tanıtımlarla Yeni Bir Çeviri. Garden City, NY: Doubleday, 1987. ———. Nag Hammadi'den Diriliş Üzerine Gnostik İnceleme: Çeviri ve Yorumlarla Düzenlendi. Dinde Harvard Tezleri 12. Missoula, MT: Scholars, 1979. ———. "Antik Gnostisizm Çalışmalarına Giriş." İlk Hristiyanların Sosyal Dünyasında: Wayne A. Meeks Onuruna Yazılar, L. Michael White ve O. Larry Yarbrough tarafından düzenlenmiştir, 334–50. Minneapolis: Fortress, 1995. ———, ed. Nag Hammadi Codex II, 2–7, Birlikte XIII, 2\*, Brit. Lib. Veya. 4926(1) ve P. Oxy. 1, 654, 655. 2 cilt. Nag Hammadi Çalışmaları 20–21. Leiden: Brill, 1989. ———, ed. Gnostisizmin Yeniden Keşfi: Yale, New Haven, Connecticut'taki Uluslararası Gnostisizm Konferansı Tutanakları, 28–31 Mart 1978. 2 cilt. Dinler Tarihi Çalışmaları (Numen'e İlaveler) 41. Leiden: Brill, 1980–81. Layton, Bentley ve William C. Robinson, Jr. "Ruh Üzerine Açıklayıcı İnceleme." Nag Hammadi Codex II, 2–7'de, Bentley Layton tarafından düzenlenmiştir, 2.135–69. Kira, Gary. "Erken Mısır Manastırcılığının İzleri: Faw Qibli Kazıları." Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü'nün Ara Sıra Yazıları 22. Claremont, CA: Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü, 1991. Létourneau, Pierre. Le Dialogue du Sauveur (NH III,5). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 29. Québec: Les Presses de l'Université Laval; Louvain ve Paris: Peeters, 2003. Lombardo, Stanley ve Robert Lamberton, eds. Hesiodos: İşler ve Günler ve Theogony. Indianapolis, IN: Hackett, 1993. Lüdemann, Gerd ve Martina Janssen. Bibel der Haretiker: Die gnostischen Schriften aus Nag Hammadi. Stuttgart: Radius, 1997.

## --- SAYFA 179 ---

178 Luttikhuisen, Gerard P., ed. Havva'nın Çocukları: Yahudi ve Hristiyan Geleneklerinde Yeniden Anlatılan ve Yorumlanan İncil Hikayeleri. İncil Anlatısındaki Temalar 5. Leiden: Brill, 2003. ———, ed. Yorumlanan Cennet: Yahudilik ve Hristiyanlıkta İncil'deki Cennetin Temsilleri. İncil Anlatısındaki Temalar 2. Leiden: Brill, 1999. Mack, Burton L. Logos und Sophia: Untersuchungen zur Weisheitstheologie im hellenistischen Judentum. Göttingen: Vandenhoeck ve Ruprecht, 1973. ———. Kayıp İncil: Q Kitabı ve Hristiyan Kökenleri. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1993. MacRae, George W. "The Thunder: Perfect Mind." Nag Hammadi Kodeksleri V, 2–5 ve VI, Douglas M. Parrott tarafından düzenlenmiştir, 231–55. Ayrıca George W. MacRae ve Douglas M. Parrott, "The Thunder: Perfect Mind," The Nag Hammadi Library'de İngilizce, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 295–303. MacRae, George W. ve Robert McLachlan Wilson. "Meryem İncili." Nag Hammadi Kodeksleri V, 2–5 ve VI, Douglas M. Parrott tarafından düzenlenmiştir, 453–71. Mahé, Jean-Pierre. Hermès en Haute-Egypte (Cilt I): Les textes hermétiques de Nag Hammadi et leurs parallèles grecs ve latins. Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 3. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1978. ———. Hermès en Haute-Egypte (Tome II): Le Fragment du Discours Parfait et les Définitions hermétiques arméniennes. Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 7. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1982. Mahé, Jean-Pierre ve Paul-Hubert Poirier, eds. Ecrits gnostiques. Bibliothèque de la Pléiade. Paris: Gallimard, 2007 (yayınlanacak). Marjanen, Antti. İsa'nın Sevdığı Kadın: Nag Hammadi Kütüphanesi ve İlgili Belgelerde Mecdelli Meryem. Nag Hammadi ve Maniheizm Çalışmalar 40. Leiden, New York ve Köln: Brill, 1996. Marjanen, Antti ve Petri Luomanen, eds. İkinci Yüzyıl Hristiyan "Kafirlerinin" Arkadaşı. Vigiliae Christianae'ye İlaveler 76. Leiden ve Boston: Brill, 2005. Marksches, Christoph. Valentinus Gnosticus'mu? Bir Parçadan Bir Yorumla Sevgililer Günü Gnosis'i Değiştirin

## --- SAYFA 180 ---

179 Valentin. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1992. McGuire, Anne. "Hakikat İncili'nde Dönüşüm ve Gnosis." *Novum Testamentum* 28 (1986): 338-55. ———. "Gnostik Metinlerde ve Geleneklerde Kadın, Cinsiyet ve Gnosis." Ross Shepard Kraemer ve Mary Rose D'Angelo tarafından düzenlenen Kadınlar ve Hristiyanlığın Kökenleri'nde, 257-99. New York ve Oxford: Oxford University Press, 1999. Ménard, Jacques-É. *L'Évangile de Vérité: Rétroversion grecque et commentaire*. Paris: Letouzey ve Ané, 1962. ———. *L'Évangile selon Philippe: Giriş, metin, çeviri, yorum*. Strazburg ve Paris: Letouzey ve Ané, 1967. ———. *L'Évangile selon Thomas*. Nag Hammadi Çalışmaları 5. Leiden: Brill, 1975. ———. *L'Exposé sevgililer günü; Les Fragments sur le baptême et sur l'eucharistie (NHXI, 2)*. Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 14. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1985. ———. *Le Traité sur la diriliş (NH I, 4)*. Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 12. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1983. Meyer, Marvin. "Vadi Şeyh Ali Arkeolojik Araştırması: Aralık 1980." *Göttingen Miszellen* 64 (1983): 77-82. ———. "'Yoldan Geçenler Olun': Thomas'ın İncili 42'yi Söyleyen, İsa Gelenekleri ve İslami Edebiyat." Marvin Meyer, *Gizli İnciller*, 59-75'te. ———. "Gnosis, Mageia ve Büyük Görünmez Ruhun Kutsal Kitabı." Mısır Bilgeliği: Gerard P. Luttikhuisen Onuruna Yahudi, Erken Hristiyan ve Gnostik Denemeler, Anthony Hilhorst ve George H. van Kooten tarafından düzenlendi. *Arbeiten zur Geschichte des Antiken Judentums und des Urchristentums* 59. Leiden: Brill, 2005. ———. *İsa'nın Gnostik İncilleri: Nasıralı İsa Hakkında Mistik İncillerin ve Gizli Kitapların Kesin Koleksiyonu*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005. ———. *Thomas'ın İncili: İsa'nın Gizli Sözleri*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1992. ———. "Thomas Logion'un İncili 114 Yeniden Ziyaret Edildi." *Çocuklar İçin Mükemmel Öğretim*, Hans-Gebhard Bethge, Stephen tarafından düzenlenmiştir.

## --- SAYFA 181 ---

180 Emmel, Karen L. King ve Imke Schletterer, 101-11. Ayrıca Marvin Meyer, *Secret Gospels*, 96-106'da. ———. *Meryem İncilleri: İsa'nın Arkadaşı Mecdelli Meryem'in Gizli Geleneği*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 2004. ———. *Peter'in Philip'e Mektubu: Metin, Çeviri ve Yorum*. İncil Edebiyatı Tez Serisi 53 Derneği. Atlanta: Scholars, 1981. ———. "Meryem'i Erkek Yapmak: Thomas İncili'nde 'Erkek' ve 'Kadın' Kategorileri." *Yeni Ahit Çalışmaları* 31 (1985): 544-70. Ayrıca Marvin Meyer, *Secret Gospels*, 76-95'te. ———. Karen L. King'in İncelemesi, *Gnostisizm Nedir? İncil Literatürünün İncelenmesi* (2004). <http://www.bookreviews.org>. ———. "Haçın Yuvarlak Dansı." Willis Barnstone ve Marvin Meyer tarafından düzenlenen *Gnostik İncil'de*, 351-55. ———. *Gizli İnciller: Thomas ve Markos'un Gizli İncili Üzerine Yazılar*. Harrisburg, New York ve Londra: Trinity Press International/Continuum, 2003. ———. *İsa'nın Bilinmeyen Sözleri*. Boston: Shambhala, 2005. ———, ed. *Antik Gizemler: Kutsal Metinlerin Kaynak Kitabı*. Philadelphia: Pennsylvania Üniversitesi Yayınları, 1999. ———, ed. *Nag Hammadi Kutsal Yazıları: Uluslararası Baskı*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 2006 (yayınlanacak). Meyer, Marvin ve Charles Hughes, der. *İsa O Zaman ve Şimdi: Tarihte ve Kristolojide İsa'nın İmgeleri*. Harrisburg, New York ve Londra: Trinity Press International/Continuum, 2001. Meyer, Marvin ve Richard Smith, eds. *Antik Hristiyan Büyüsü: Ritüel Gücün Kipti Metinleri*. Mitos. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999. Miller, Robert J., ed., *The Complete Gospels: Annotated Scholars Version*. Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 1994. Nock, Arthur Darby ve André-Jean Festugière, eds. *Corpus Hermeticum*. 4 cilt. Paris: Société d'édition "Les Belles lettres", 1945-54. Orbe, Antonio. *Estudios Valentinianos*. *Analecta Gregoriana* 99. Roma: Pontificia Università Gregoriana, 1958.

## --- SAYFA 182 ---

181 Pagels, Elaine H. İncanın Ötesinde: Thomas'ın Gizli İncili. New York: Random House, 2003. ———. Gnostik İnciller. New York: Random House, 1979. ———. Gnostik Pavlus: Pauline Mektuplarının Gnostik Yorumu. Philadelphia: Kale, 1975. ———. Gnostik Tefsirde Johannine İncili: Herakleon'un Yuhanna Şerhi. İncil Edebiyatı Derneği Monografi Serisi 17. Nashville, TN: Abingdon, 1973. Pagels, Elaine H. ve John D. Turner. "Meshleme, Vaftiz A ve B ve Efkariyeti A ve B Üzerine Bir Valentinianus Açıklaması." Nag Hammadi Kodeksleri XI, XII, XIII'de, Charles W. Hedrick tarafından düzenlenmiştir, 89-172. Ayrıca Elaine H. Pagels ve John D. Turner, "A Valentinian Exposition, On the Anointing, On Baptism A and B ve On the Eucharist A and B", The Nag Hammadi Library in İngilizce, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 481-89. Painchaud, Louis. Le Deuxième Traité du Grand Seth (NH VII, 2). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 6. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1982. Parrinder, Geoffrey. Kur'an'da İsa. New York: Oxford University Press, 1965. Parrott, Douglas M, ed. Nag Hammadi Kodeksleri V, 2-5 ve VI ile Papyrus Berolinensis 8502,1 ve 4. Nag Hammadi Çalışmaları 11. Leiden: Brill, 1979. Pasquier, Anne. L'Évangile selon Marie (BG 1). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 10. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1983. Patterson, Stephen J. The Gospel of Thomas and Jesus. Temeller ve Yönler. Santa Rosa, CA: Polebridge, 1993. ———. "Bugün Thomas'ın İncilini Anlamak." Stephen J. Patterson, James M. Robinson ve Hans-Gebhard Bethge tarafından düzenlenen Beşinci İncil'de, 33-75. Patterson, Stephen J., James M. Robinson ve Hans-Gebhard Bethge. Beşinci İncil: Thomas'ın İncili Yaşlanıyor. Harrisburg, PA: Trinity Press International, 1998. Pearson, Birger A. Roma ve Kıpti Mısır'da Gnostisizm ve Hristiyanlık. Antik Çağ ve Hristiyanlık Çalışmaları. New York ve Londra: Clark Uluslararası, 2004.

## --- SAYFA 183 ---

182 ———. Gnostisizm, Yahudilik ve Mısır Hristiyanlığı. Antik Çağ ve Hristiyanlık Çalışmaları. Minneapolis: Fortress, 1990. ———, ed. Nag Hammadi Kodeksi VII. Nag Hammadi ve Maniheizt Araştırmalar 30. Leiden: Brill, 1996. Peel, Malcolm L. "Diriliş Üzerine İnceleme." Harold W. Attridge tarafından düzenlenen Nag Hammadi Kodeksi I'de, 1.123-57. Ayrıca Malcolm L. Peel, "The Treatise on the Resurrection", İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 52-57. Perkins, Pheme. Gnostisizm ve Yeni Ahit. Minneapolis: Fortress, 1993. Petersen, Silke ve Hans-Gebhard Bethge. "Der Dialog des Erlösers." Nag Hammadi Deutsch'ta, editörler: Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser, 1.381-97. Plisch, Uwe-Karsten. "Die Brontê—Vollkommener Verstand." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.455-66. ———. "Das heilige Buch des großen unsichtbaren Geistes." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 1.293-321. Poirier, Paul-Hubert. Le Tonnerre, akıl parfe (NH VI, 2). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 22. Québec: Les Presses de l'Université Laval; Louvain ve Paris: Peeters, 1995. Pritchard, James B., ed. Eski Ahit ile İlgili Eski Yakın Doğu Metinleri. 3 boyutlu baskı. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1969. Riley, Gregory J. Diriliş Yeniden Değerlendirildi: Tartışmalı Thomas ve John. Minneapolis: Kale, 1995. ———. "Büyük Seth'in İkinci İncelemesi." Nag Hammadi Codex VII'de, Birger A. Pearson tarafından düzenlenmiştir, 129-99. Roberge, Michel. La Paraphrase de Sem (NH VII, 1). Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 25. Québec: Les Presses de l'Université Laval; Louvain ve Paris: Peeters, 1999. Roberge, Michel ve Frederik Wisse. "Şem'in Açıklamaları." İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi'nde, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 339-61. Robinson, Gesine Schenke. "Die dreigestaltige Protennoia." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.807-31.

## --- SAYFA 184 ---

183 Robinson, James M. "Uçurumdan Kahire'ye: Nag Hammadi Yazmalarını Keşfedenlerin ve Aracıların Hikayesi." Colloque International sur les textes de Nag Hammadi'de (Québec, 22-25 août 1978), editör Bernard Barc, 21-58. Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Etudes" 1. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1981. ———. "Nag Hammadi Yazmalarından Meryem ve Yahuda İncillerine." Watani International, 10 Temmuz 2005. <http://www.wataninet.com>. ———. İsa'nın İncili: Orijinal İyi Haberin Arayışında. San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005. ———. "Jung Kodeksi: Bir Tekelin Yükselişi ve Düşüşü." Dini Araştırmalar İncelemesi 3 (1977): 17-30. ———. "Nag Hammadi: İlk Elli Yıl." Stephen J. Patterson, James M. Robinson ve Hans-Gebhard Bethge, The Fifth Gospel, 77-110'da. ———. "Chester Beatty Kütüphanesi'ndeki Pachomian Manastır Kütüphanesi ve Bibliothèque Bodmer." Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü'nün Ara Sıra Yazıları 19. Claremont, CA: Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü, 1990. ———. "Sethians ve Johannine Düşüncesi: Trimorfik Protennoia ve Yuhanna İncili'nin Önsözü." Bentley Layton tarafından düzenlenen Gnostisizmin Yeniden Keşfi'nde, 643-62. ———. "Q'dan Daha Eski Yazılı Bir Yunanca Sözler Kümesi: Bir Kalıntı." Harvard Theological Review 92 (1999): 61-77. ———, ed. İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi. 3 boyutlu baskı. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1988. Robinson, James M., Paul Hoffmann ve John S. Kloppenborg, eds. Q'nun Eleştirel Sürümü: Matta ve Luka, Markos ve Thomas İncilleri ile Q ve Thomas'ın İngilizce, Almanca ve Fransızca Çevirilerini içeren Özet. Louvain: Peeters, 2000. Robinson, James M. ve Helmut Koester. Erken Hristiyanlık Yoluyla Yörüngeler. Philadelphia: Fortress, 1971. Robinson, William C., Jr. ve Madeleine Scopello. "Ruh Üzerine Tefsir." İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi'nde, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 190-98.

## --- SAYFA 185 ---

184 Rouleau, Donald. L'Épître apocryphe de Jacques (NH I,2), L. Roy, L'Acte de Pierre (BG 4) ile birlikte. Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Metinler" 18. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1987. Rudolph, Kurt. Gnosis: Gnostisizmin Doğası ve Tarihi. İngilizce çevirisi Robert McLachlan Wilson tarafından düzenlenmiştir. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1987. Sagnard, François. La gnose valentinienne et le témoignage de Saint Irénée. Paris: Vrin, 1947. Schenke, Hans-Martin. "Der Brief an Rheginus (Die Abhandlung über die Auferstehung)." Nag Hammadi Deutsch'ta, editörler: Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser, 1.45-52. ———. "Das Buch des Thomas." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 1.279-91. ———. "Die drei Stelen des Seth." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.625-32. ———. "Das Evangelium nach Philippus." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 1.183-312. ———. "Evangelium Veritatis." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 1.27-44. ———. "Filipus'un İncili." Yeni Ahit Apocrypha'da, Wilhelm Schneemelcher tarafından düzenlendi, 1.179-208. ———. Die Herkunft des sogenannten Evangelium Veritatis. Berlin: Evangelischer Verlag, 1958. ———. "Die Paraphrase des Sêem." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.543-68. ———. "Seth Gnostisizminin Olgusu ve Önemi." Bentley Layton tarafından düzenlenen Gnostisizmin Yeniden Keşfi'nde, 2.588-616. ———. "Gnosis Sorunu." İkinci Yüzyıl 3 (1983): 78-87.

## --- SAYFA 186 ---

185 ———. "Das sethianische System nach Nag-Hammadi-Handschriften." *Studia Coptica*'da, Peter Nagel tarafından düzenlenmiştir, 165-72. Berlin: Akademie Verlag, 1974. ———. *Das Thomas-Buch* (Nag-Hammadi-Codex II, 7). *Texte und Untersuchungen* 138. Berlin: Akademie Verlag, 1989. Schenke, Hans-Martin, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser, eds. *Nag Hammadi Alman.* 2 cilt. *Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte, Neue Folge*, 8, 12. Berlin ve New York: Walter de Gruyter, 2001, 2003. Schenke, Hans-Martin ve Einar Thomassen. "Thomas'ın Kitabı." *Yeni Ahit Apocrypha*'da, Wilhelm Schneemelcher tarafından düzenlendi, 1.232-40. Scher, Addai, ed. *Theodore bar Konai, Liber Scholiorum. Corpus Scriptorum Christ-tianorum Orientalium* 69. Paris ve Louvain: Peeters, 1912. Schmidt, Carl ve Violet MacDermot, eds. *Jeu Kitapları ve Bruce Kodeksindeki Başlıksız Metin.* Nag Hammadi Çalışmaları 13. Leiden: Brill, 1978. ———, eds. *Pistis Sophia.* Nag Hammadi Çalışmaları 9. Leiden: Brill, 1978. Schmithals, Walter. *Korint'te Gnostisizm: Korintlilere Mektupların İncelenmesi.* John E. Steely tarafından çevrilmiştir. Nashville, TN: Abingdon Press, 1971. Schneemelcher, Wilhelm, ed. *Yeni Ahit Apocrypha.* İngilizce çevirisi Robert McLachlan Wilson tarafından düzenlenmiştir. 2 cilt. Cambridge: James Clarke; Louisville: Westminster/John Knox, 1991-92. Scholem, Gershom. *Yahudi Gnostisizmi, Merkabah Mistisizmi ve Talmud Geleneği.* New York: Amerika Yahudi Teoloji Semineri, 1960. Scholer, David M. *Nag Hammadi Bibliyografyası 1948-1969.* Nag Hammadi Çalışmaları 1. Leiden: Brill, 1971. ———. *Nag Hammadi Kaynakça 1970-1994.* Nag Hammadi ve Maniheizm Çalışmaları 32. Leiden: Brill, 1997. Schröter, Jens ve Hans-Gebhard Bethge. "Das Evangelium nach Thomas." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen *Nag Hammadi Deutsch'ta*, 1.151-81. Schweitzer, Albert. *Tarihsel İsa'nın Arayışı: Reimarus'tan Wrede'ye İlerlemesi Üzerine Eleştirel Bir İnceleme.* Çeviren: William

## --- SAYFA 187 ---

186 Montgomery. New York: Macmillan, 1968; Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1998. ———. *Hayata Saygı.* Reginald H. Fuller tarafından çevrilmiştir. New York: Irvington/Harper & Row, 1969. Scopello, Madeleine. *L'Exégèse de l'Âme: Nag Hammadi Codex II, 6.* Nag Hammadi Studies 25. Leiden: Brill, 1985. Segal, Alan F. *Cennetteki İki Güç: Hristiyanlık ve Gnostisizm Hakkında Erken Rabbinik Raporlar.* Yahudilik ve Geç Antik Çağ Çalışmaları 25. Leiden: Brill, 1977. Sevrin, Jean-Marie. *Le dossier baptismal séthien: Études sur la sacramentaire gnostique.* Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Etudes" 2. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 1986. Sieber, John H. "Zostrianos'ta Sophia olarak Barbelo Aeon ve İlgili Tractates." Bentley Layton tarafından düzenlenen *Gnostisizmin Yeniden Keşfi'nde*, 2.788-95. ———, ed. *Nag Hammadi Yazması VIII.* Nag Hammadi Çalışmaları 31. Leiden: Brill, 1991. Smith, Jonathan Z. *Drudgery Divine: Erken Hristiyanlıklar ile Geç Antik Çağ Dinlerinin Karşılaştırması Üzerine.* Chicago: University of Chicago Press, 1990. Stead, G. C. "The Valentinianus Efsanesi Sophia." *İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 20 (1969): 75-104. Stroumsa, Gedaliahu A. G. *Başka Bir Tohum: Gnostik Mitolojide Çalışmalar.* Leiden: Brill, 1984. Tardieu, Michel. *Ecrits gnostiques: Codex de Berlin.* Kaynaklar gnostiques et manichéennes 1. Paris: Cerf, 1984. ———. "Recherches sur la formation de l'Apocalypse de Zostrien et les Ressources de Marius Victorinus." *Res Orientales* IX, 7-114'te. Bures-sur-Yvette: Groupe pour l'Étude de la Civilization du Moyen-Orient, 1996. ———. *Üç gnostik efsane: Adam, Éros ve Mısır'daki hayvanlar Nag Hammadi'nin bir eserinde* (II, 5). Paris: Études augustiniennes, 1974. Tardieu, Michel ve Jean-Daniel Dubois. *Litterature Gnostique'e Giriş.* Paris: Cerf, 1986.

## --- SAYFA 188 ---

187 Thomassen, Einar. Manevi Tohum: "Valentinianuslular" Kilisesi. Nag Hammadi ve Maniheizt Araştırmalar 60. Leiden: Brill, 2006. ———. "Valentinianus Sergisinin Valentinianizmi (NHC XI, 2)." Le Muséon 102 (1989): 225-36. Ta ki Walter C. Das Evangelium nach Philippos'a kadar. Patristische Texte und Studien 2. Berlin: Walter de Gruyter, 1963. Till, Walter C. ve Hans-Martin Schenke. Die Gnostischen Schriften des koptischen Papyrus Berolinensis 8502. 2d ed. Texte und Untersuchungen 60. Berlin: Akademie Verlag, 1972. Torjesen, Karen Jo. Kadınlar Rahip Olduğunda: İlk Kilisede Kadınların Liderliği ve Hristiyanlığın Yükselişinde Kadınların Tabiiyet Skandalı. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1993. Tröger, Karl-Wolfgang. "Ein (hermetisches) Dankgebet." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.519-25. ———. "Über die Achtheit und Neunheit." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 2.499-518. Turner, John D. "Yarışmacı Thomas'ın Kitabı." İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi'nde, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 199-207. ———. Nag Hammadi'den Kahire Gnostik Kütüphanesi Kodeksi II'den Yarışmacı Thomas'ın Kitabı (CG II, 7): Çeviri, Giriş ve Şerhli Kıpti Metin. İncil Edebiyatı Tez Serisi Derneği 23. Missoula, MT: Scholars, 1975. ———. "Sethian Gnostisizmi: Bir Edebiyat Tarihi." Nag Hammadi, Gnostisizm ve Erken Hristiyanlık, Charles W. Hedrick ve Robert Hodgson, Jr., 55-86 tarafından düzenlenmiştir. ———. Sethian Gnostisizmi ve Platonik Gelenek. Bibliothèque copte de Nag Hammadi, Bölüm "Etudes" 6. Sainte-Foy, Québec: Les Presses de l'Université Laval; Louvain: Peeters, 2001. ———. "Trimorfik Protennoya." Nag Hammadi Codices XI, XII, XIII'de, Charles W. Hedrick tarafından düzenlenmiştir, 371-454. Ayrıca John D. Turner, "Trimorphic Protennoia", İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 511-22.

## --- SAYFA 189 ---

188 Turner, John D. ve Bentley Layton. "Mükemmelliğe Yazan Yarışmacı Thomas'ın Kitabı." Nag Hammadi Kodeksi II,2-7, Bentley Layton tarafından düzenlendi, 2.171-205. Uro, Risto, ed. Yol Ayrımında Thomas: Thomas İncili Üzerine Yazılar. Edinburg: Clark, 1998. Valantasis, Richard. Thomas'ın İncili. Yeni Ahit Okumaları. Londra ve New York: Routledge, 1997. Van Elderen, Bastiaan ve James M. Robinson. "Nag Hammadi Kazısının İlk Sezonu: 27 Kasım-19 Aralık 1975." Göttingen Miszellen 22(1976): 71-79; Mısır'daki Amerikan Araştırma Merkezi Bülteni 96 (1976): 18-24. Van Lantschoot, Arnold. "Timothée d'Alexandrie'nin tahsisi, prononcée à la event de la dédicace de l'église de Pachôme à Pboou." Le Muséon 47 (1934): 13-56. von Harnack, Adolf. Dogmanın Tarihi. 7 cilt. Neil Buchanan'ın çevirisi. New York: Dover, 1961. ———. Marcion: Uzaylı Tanrının İncili. Çeviren: John E. Steely ve Lyle D. Bierma. Durham, NC: Labyrinth Press, 1990. Waldstein, Michael. "Das Apokryphon des Johannes." Hans-Martin Schenke, Hans-Gebhard Bethge ve Ursula Ulrike Kaiser tarafından düzenlenen Nag Hammadi Deutsch'ta, 1.95-150. Waldstein, Michael ve Frederik Wisse, der. Yuhanna'nın Apocryphon'u: Nag Hammadi Yazmalarının Özeti II, 1; III, 1; ve IV, 1, BG 8502 ile, 2. Nag Hammadi ve Maniheizt Araştırmalar 33. Leiden: Brill, 1985. Williams, Francis E. "The Apocryphon of James." Harold W. Attridge tarafından düzenlenen Nag Hammadi Kodeksi I'de, 1.13-53, 2.7-37. Ayrıca Francis E. Williams, "The Apocryphon of James", İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 29-37. Williams, Michael A. Taşınmaz Irk: Gnostik Bir Adlandırma ve Geç Antik Çağda İstikrar Teması. Nag Hammadi Çalışmaları 29. Leiden: Brill, 1985. ———. "Gnostisizmi" Yeniden Düşünmek: Şüpheli Bir Kategoriyi Ortadan Kaldırmaya Yönelik Bir Argüman. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996. ———. "Sethianizm." Antti Marjanen ve Petri Luomanen tarafından düzenlenen İkinci Yüzyıl Hristiyan "Kafirleri" adlı kitapta, 32-63.

## --- SAYFA 190 ---

189 Wilson, Robert McLachlan. Philip İncili: Kıpti Metinden Giriş ve Yorumla Çevrilmiştir. New York ve Evanston, IL: Harper and Row, 1962. Wilson, Robert McLachlan ve George W. MacRae. "Meryem'e Göre İncil." Nag Hammadi Codices V, 2-5 ve VI, Papyrus Berolinensis 8502,1 ve 4 ile, Douglas M. Parrott, 453-71 tarafından düzenlenmiştir. Wisse, Frederik. "Yuhanna'nın Apokrifonu." İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi'nde, James M. Robinson tarafından düzenlenmiştir, 104-23. ———. "Şem'in Açıklamaları." Nag Hammadi Codex VII'de, Birger A. Pearson tarafından düzenlenmiştir, 15-127.

**--- SAYFA 191 ---**

190 Yazar Hakkında MARVIN MEYER, Gnostisizm, Nag Hammadi kütüphanesi ve Yeni Ahit dışındaki İsa hakkındaki metinler konusunda önde gelen bilim adamlarından biridir. Griset İncil ve Hristiyan Çalışmaları Profesörü ve Orange, California'daki Chapman Üniversitesi'ndeki Albert Schweitzer Enstitüsü'nün yöneticisidir. Daha yeni kitapları arasında İsa'nın Gnosit İncilleri, Meryem İncilleri, Thomas İncili ve Gnostik İncil bulunmaktadır. En sevdiğiniz HarperCollins yazarı hakkında özel bilgiler için [www.AuthorTracker.com](http://www.AuthorTracker.com) adresini ziyaret edin.

**--- SAYFA 192 ---**

191 AYRICA MARVIN MEYER YAZINCA Gnostik İncil İsa'nın Gnostik İncilleri: Nasıralı İsa Hakkında Mistik İncillerin ve Gizli Kitapların Kesin Koleksiyonu Meryem İncilleri: İsa'nın Arkadaşı Mecdelli Meryem'in Gizli Geleneği Thomas İncili: İsa İsa'nın Gizli Sözleri O Zaman ve Şimdi: Tarihte ve Kristolojide İsa'nın İmgeleri Meryem ve Meleklerin Büyülü Kitabı Gizli İnciller: Thomas ve Markos'un Gizli İncili Üzerine Yazılar İsa'nın Gizli Öğretileri: Dört Gnostik İncil İsa'nın Bilinmeyen Sözleri

**--- SAYFA 193 ---**

192 Telif Hakkı GNOSTİK KEŞİFLER: Nag Hammadi Kütüphanesinin Etkisi. Telif Hakkı © 2005, Marvin Meyer'e aittir. Tüm hakları Uluslararası ve Pan-Amerikan Telif Hakkı Sözleşmeleri kapsamında saklıdır. Gerekli ücretlerin ödenmesiyle, bu e-kitabın metnine ekrandan erişme ve okuma konusunda münhasır olmayan, devredilemeyen hak size verilmiştir. Bu metnin hiçbir kısmı, HarperCollins e-kitaplarının açık yazılı izni olmadan, elektronik veya mekanik, şu anda bilinen veya bundan sonra icat edilen herhangi bir biçimde veya herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz, iletilemez, indirilemez, kaynak koda dönüştürülemez, ters mühendislik işlemine tabi tutulamaz veya herhangi bir bilgi depolama ve erişim sisteminde saklanamaz veya bu sisteme dahil edilemez. Adobe Digital Edition Haziran 2009 ISBN 978-0-06-196340-7 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

**--- SAYFA 194 ---**

193 Yayıncı Hakkında Avustralya HarperCollins Publishers (Australia) Pty. Ltd. 25 Ryde Road (PO Box 321) Pymble, NSW 2073, Avustralya <http://www.harpercollinsebooks.com.au> Kanada HarperCollins Publishers Ltd. 55 Avenue Road, Suite 2900 Toronto, ON, M5R, 3L2, Kanada <http://www.harpercollinsebooks.ca> Yeni Zelanda HarperCollinsPublishers (Yeni Zelanda) Limited P.O. Box 1 Auckland, Yeni Zelanda <http://www.harpercollins.co.nz> Birleşik Krallık HarperCollins Publishers Ltd. 77-85 Fulham Palace Road London, W6 8JB, Birleşik Krallık <http://www.harpercollinsebooks.co.uk> Amerika Birleşik Devletleri HarperCollins Publishers Inc. 10 East 53rd Street New York, NY 10022 <http://www.harpercollinsebooks.com>